

INFORME
SOBRE
ELS DRETS
DE L'INFANT
NOVEMBRE 2016

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

INFORME SOBRE ELS DRETS DE L'INFANT

NOVEMBRE 2016

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya

1a edició: Novembre de 2016

Informe sobre els drets de l'infant. Novembre 2016

Maquetació: Síndic de Greuges

Imprès sobre paper ecològic

Disseny original: America Sanchez

Foto portada: © Pixabay

ÍNDEX GENERAL

INTRODUCCIÓ	5
I. DRETS DE PROTECCIÓ (ART. 3.1, 18, 19, 20, 25 CDI)	7
I.1. LA PROTECCIÓ DELS INFANTS EN SITUACIÓ DE DESEMPARAMENT	7
1. La protecció per part de la DGAIA dels adolescents amb conductes disruptives	
2. Seguiment per part de l'EAIA dels infants tutelats per la DGAIA residents en centres residencials que atenen situacions d'elevada complexitat i vulnerabilitat (centres terapèutics, CREI, etc.)	
3. Atenció als infants i adolescents migrants no acompanyats als centres d'acolliment	
4. Infants i adolescents susceptibles de sol·licitar l'estatut de refugiat o la protecció internacional subsidiària	
5. Els adolescents no acompanyats que consumeixen substàncies inhalants	
I.2. PROTECCIÓ DAVANT DEL MALTRACTAMENT	21
6. Prohibició del càstig corporal	
7. Atenció als infants i adolescents tutelats víctimes de tràfic d'éssers humans	
8. Assetjament homòfob i transfòbic a l'escola	
9. Denúncies d'abús sexual en un centre educatiu	
10. Protecció davant el maltractament: mancances en la protecció dels nadons	
II. DRETS SOCIALS	35
II.1. DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (ART. 23 I 27 CDI)	35
11. Ajut per naixement condicionat a renda i a residència durant cinc anys	
12. El suport a l'autonomia personal: algunes qüestions sobre l'aplicació dels serveis i ajuts als infants i adolescents en situació de dependència	
13. Dèficits en els serveis adreçats a l'atenció d'infants i adolescents amb trastorns de desenvolupament	
II.2. DRET AL NIVELL DE SALUT MÉS ALT POSSIBLE (ART. 24 CDI)	43
14. L'atenció sanitària als infants i adolescents estrangers menors de divuit anys	
15. Atenció als infants i adolescents amb trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat o sense	
16. Acompanyament d'infants i adolescents hospitalitzats	
III.3. DRET A L'EDUCACIÓ (ART. 28 I 29 CDI)	51
17. Criteris de transparència i accés a la informació en el procés d'admissió de l'alumnat als centres docents	
18. La consideració del criteri de renda en l'admissió d'alumnat	
19. Condicions d'equitat en els serveis de transport i menjador escolars per als alumnes que viuen en poblacions sense escola	
20. L'accés al menjador escolar i la participació a les activitats educatives de tarda dels alumnes de secundària d'instituts amb jornada compactada	
21. La política de provisió de professionals als centres d'una elevada complexitat educativa	
22. Evolució de la demografia educativa com a risc per a la lluita contra la segregació escolar: la pèrdua de pes del sector públic a l'educació infantil de segon cicle i les situacions de sobreoferta	
23. Aplicació del criteri de proximitat en l'admissió als programes de formació i inserció	
24. Atenció als alumnes transsexuals als centres educatius	
25. Les proves d'avaluació: les proves de competències bàsiques i la revàlida previstes en la LOMCE	
26. Drets i noves tecnologies	

4. DRET AL LLEURE EDUCATIU (ART. 31 CDI)	76
27. El respecte dels drets dels infants a les activitats de lleure organitzades per entitats esportives i la responsabilitat de les administracions públiques	
28. El compromís de les direccions dels centres, de la Inspecció d'Educació i dels ajuntaments en la defensa dels drets dels infants a les activitats extraescolars organitzades per les AMPA	
29. Prevenció del maltractament en l'àmbit del lleure	
30. L'aplicació de la normativa de la FIFA en la inscripció dels infants estrangers a la pràctica del futbol	
III. SEGUIMENT DEL COMPLIMENT D'INFORMES ANTERIORS	85
IV. INFORMES EXTRAORDINARIS PRESENTATS DURANT L'ANY 2016	129
I. INFORME SOBRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR (I)	
II. INFORME SOBRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR (II)	
III. INFORME SOBRE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL	
V. CONSELL ASSESSOR JOVE	149
VI. XARXA EUROPEA DE DEFENSORS DELS INFANTS (ENOC)	151

INTRODUCCIÓ

El Síndic de Greuges de Catalunya, com a defensor de l'infant, presenta l'*Informe anual sobre els drets de l'infant* davant del Parlament, d'acord amb la previsió de l'article 29 de la Llei sobre els drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència.

L'informe recull les principals actuacions que el Síndic ha dut a terme al llarg de l'any 2016 en defensa dels drets de l'infant. Les temàtiques fan referència als diferents drets de la Convenció sobre els drets de l'infant que han pogut ser vulnerats, o no protegits suficientment, i que han suposat l'emissió de recomanacions per part del Síndic.

L'informe es divideix en cinc parts. La primera està dedicada a l'explicació de les principals qüestions sobre les quals el Síndic de Greuges ha actuat durant l'any 2016. En aquest apartat, un primer bloc està dedicat als drets derivats de la funció protectora de l'Administració i el segon, als drets socials o de provisió.

Així, en l'àmbit de la protecció, l'actuació s'ha centrat en els adolescents que pel fet de trobar-se en una situació de risc greu o per la seva condició de migrants presenten una greu vulnerabilitat. Així, s'han destacat recomanacions a l'Administració en el marc de la protecció per part de la DGAIA dels adolescents amb conductes disruptives, el seguiment dels adolescents residents en centres d'alta complexitat per part dels EAIA i les situacions dels centres d'acolliment dels adolescents migrants no acompanyats.

Pel que fa a la protecció davant el maltractament, el Síndic reitera qüestions com ara la necessitat de suprimir qualsevol normativa –encara existent a Catalunya– que pugui emparar el càstig corporal, tal com reclama en campanya específica el Consell d'Europa. També recull les actuacions dutes a terme amb relació a situacions d'abús sexual en l'àmbit escolar o les mancances en la protecció dels nadons.

Amb relació als drets socials, s'han destacat algunes disfuncions en l'aplicació dels serveis i ajuts als infants dependents o algunes mancances en l'atenció precoç als infants amb trastorn en el desenvolupament.

En l'àmbit de la salut, el Síndic ha volgut destacar, entre d'altres, la seva actuació en relació amb l'atenció d'infants amb TDAH, i la necessitat que rebin l'atenció terapèutica que requereixin, sense que les mancances en els serveis puguin condicionar-la, i que es treballi en el consens professional. Quant al dret a l'educació, l'any 2016 el Síndic ha presentat dos informes extraordinaris relatius a la segregació escolar i el combat d'aquest fenomen per les administracions públiques. En aquest informe es destaquen aspectes específics relatius al procés d'admissió i l'accés al menjador i transport escolars, entre altres qüestions.

Pel que fa al dret del lleure, s'han tractat diversos temes que tenen com a fil conductor el respecte dels drets dels infants en l'accés i el gaudi de les activitats de lleure, i el deure i el compromís de tots els agents intervinents, ja siguin les administracions o les entitats que directament duen a terme les activitats.

La segona part de l'informe conté un apartat on es recullen els informes extraordinaris presentats durant l'any en curs, amb les recomanacions efectuades.

Una part important de l'informe és el seguiment del compliment de les recomanacions dels informes anteriors, contingut en la tercera part. En aquestes pàgines, amb una recollida d'informació i de dades actualitzada, s'analitza qualitativament el grau de seguiment de les recomanacions que el Síndic considera essencials per a la garantia dels drets dels infants.

Així mateix, l'informe incorpora l'explicació de la participació dels adolescents de diversos centres educatius de Catalunya al Consell Assessor Jove del Síndic i es reproduïxen les propostes que, fruit d'aquesta tasca, els membres del Consell van traslladar al Parlament de Catalunya en la sessió que va tenir lloc en la Comissió d'Infància.

Finalment, també es reproduïx la Declaració de la Xarxa Europea de Defensors de la Infància (ENOC), fruit del treball de debat entre els membres de la Xarxa durant l'any 2016, i que enguany es va dedicar al dret a l'educació en condicions d'igualtat.

I. DRETS DE PROTECCIÓ (ART. 3.1, 19, 20 CDI)*

I.1. LA PROTECCIÓ DELS INFANTS EN SITUACIÓ DE DESEMPARAMENT

1. LA PROTECCIÓ PER PART DE LA DGAIA DELS ADOLESCENTS AMB CONDUCTES DISRUPTIVES

L'edat és un factor que condiciona la vulnerabilitat davant del possible maltractament, la prevalença del risc i del desemparament o la resposta que l'Administració hi dona per garantir la protecció, entre altres aspectes.

Quan s'analitza l'estructura d'edats dels infants que formen part del sistema de protecció hom s'adona de la sobrerepresentació dels adolescents, quan es compara amb l'estructura d'edat de la població infantil en general. El nombre d'infants tutelats s'incrementa a mesura que augmenta l'edat. Així, el grup de 17 anys és el més nombrós, i el de 0 anys, el menys, mentre que la població infantil manté un equilibri més gran entre les diferents cohorts, tot i que amb un pes més gran de les edats intermèdies. En aquest sentit, cal tenir present que un 53,2% dels infants tutelats tenen de 12 a 17 anys, mentre que el grup de 0 a 5 anys només en representa un 15,3%. Si per cada 1.000 infants, n'hi ha 4,4 que estan tutelats per l'Administració, en el cas dels infants de 0 a 5 anys aquesta proporció descendeix fins al 2,0, mentre que en el cas d'infants de 12 a 17 anys ascendeix fins al 7,5 (9,5 en el cas dels infants de 17 anys).

La prevalença més gran de la tutela entre els adolescents s'explica per la detecció de les situacions de desemparament al llarg de la seva vida, encara que sigui en edats primerenques, juntament amb les dificultats per revertir la manca de capacitats parentals i la concurrència dels factors de risc que han originat el desemparament de la seva família (la qual cosa dificulta el retorn amb la família i allarga l'experiència de l'infant en el sistema de protecció fins a l'adolescència).

Presumiblement, però, l'elevada presència d'adolescents en el sistema protector, en comparació amb altres edats, també s'explica per aspectes relacionats amb el factor edat i les

característiques de l'adolescència, com ara la prevalença més gran de problemes de salut mental i de conductes disruptives en aquesta etapa vital, i també la dificultat més gran de les famílies per atendre aquesta complexitat. Especialment en l'etapa de l'adolescència, l'esclat d'aquests problemes d'estrès emocional o de salut mental, probablement no ben atesos en edats més primerenques, deriva en conflictes intrafamiliars, amb fortes càrregues d'agressivitat, que dificulten enormement mantenir la convivència i el vincle familiars.

Cal destacar, però, que a aquests factors propis de l'edat també s'hi afegeixen altres factors relacionats amb la provisió de polítiques adreçades a atendre les necessitats i les complexitats pròpies de l'adolescència.

En l'*Informe sobre els drets dels infants 2015*, el Síndic va destacar que els programes i serveis de suport a la parentalitat es focalitzen sobretot en l'etapa de la criança i la petita infància, però que manquen programes de suport i recursos específics per atendre les situacions de risc que es plantegen en edats més avançades, especialment en l'adolescència, i més concretament per a adolescents amb conductes d'alt risc. La manca de recursos disponibles en el medi per respondre a aquestes necessitats, probablement, també incideix en la sobrerepresentació dels adolescents en el sistema de protecció.

Val a dir que la manca de recursos disponibles en el medi per atendre els adolescents amb conductes disruptives també provoca que la situació dels adolescents que ingressen en el sistema de protecció estigui, sovint, molt deteriorada. En el marc d'algunes queixes, el Síndic ha detectat que en determinats casos aquest deteriorament ha estat provocat per la tardança en la declaració del desemparament i en l'assumpció de la tutela per part de la DGAIA, o també per la realització de propostes d'acolliments en famílies extenses en membres que no tenen les capacitats suficients per garantir la protecció d'adolescents que ja presenten necessitats socioeducatives complexes, i que

* Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant

no poden orientar ni controlar suficientment el seu comportament i la seva vida.

La tensió amb què molts adolescents viuen l'aproximació a la majoria d'edat, amb la incertesa que això genera quan no disposen d'un entorn familiar adequat per garantir la seva atenció, també incideix en el deteriorament de determinades situacions d'adolescents que ja estan en el sistema de protecció.

Dins del sistema de protecció, el Síndic també alerta de la manca de recursos suficients per atendre els adolescents amb conductes disruptives. Com és sabut, una part dels infants i adolescents que estan en el sistema de protecció no tenen assignat el recurs alternatiu a la família més adequat a les seves necessitats, si es considera com a tal el proposat per l'equip tècnic que ha fet l'estudi i la proposta respecte de la seva situació.

El Síndic ha palesat la manca de places suficients i adequades per a infants i adolescents tutelats per l'Administració que requereixen un sistema d'educació intensiva per les alteracions de conducta que presenten, i també la insuficiència de recursos residencials terapèutics per a infants tutelats (i no tutelats) per l'Administració pública.

La manca de recursos suficients i adequats per atendre la situació dels adolescents amb problemes de salut mental i amb trastorns de conducta condiona, a criteri del Síndic, els processos de desemparament, sobretot quan s'aproxima la majoria d'edat. A través de l'estudi de les queixes, el Síndic ha tingut constància d'adolescents en situació de desemparament que no han estat desemparats o que ho han deixat d'estar abans de la majoria d'edat, tot i la situació de risc greu existent, entre d'altres, a causa de les dificultats d'intervenció en l'etapa final de la minoria d'edat i en la seva transició a la majoria d'edat.

El Síndic ha tingut constància, per exemple, d'adolescents amb moltes dificultats d'adaptació i vinculació als recursos de protecció ja assignats, i amb importants factors de risc encara presents, que, tot i les dificultats de sostenir en el temps processos educatius i de canvi, i tot i el mal pronòstic previsible sense un suport adequat, han deixat d'estar tutelats i han retornat amb la pròpia família biològica o amb la família extensa, de vegades sense prou garanties i sense comptar amb una intervenció suficient dels serveis socials especialitzats d'atenció a la infància i

l'adolescència per mitjà del seguiment del compromís socioeducatiu. En alguns d'aquests casos, per exemple, el Síndic ha constatat escapoliments de la llar familiar i conflictes intrafamiliars només setmanes més tard del retorn.

Val a dir que el retorn amb la família és especialment complex en el cas d'adolescents que han romàs bona part de la seva vida en el sistema de protecció, o també en el cas d'adolescents que han tingut dificultats d'adaptació al sistema durant l'adolescència (i que poden veure en el retorn la sortida del sistema de protecció). En el marc de les queixes, el Síndic ha constatat que s'han fet retorns en el cas d'adolescents amb dificultats d'adaptació al sistema de protecció sense preparar suficientment els adolescents per al retorn i sense garantir suficientment l'estabilitat de la situació personal dels progenitors i la seva capacitat de cobrir les necessitats materials i afectives dels seus fills i també d'orientar i acompanyar les seves vides.

Les dades d'infants tutelats en funció de l'edat posen de manifest que, a mesura que avança l'edat, hi ha menys declaracions de desemparament, i que aquest decreixement és especialment significatiu just abans de la majoria d'edat. Si el perfil d'infant tutelat és adolescent, i el 53,2% dels infants tutelats tenen 12 anys o més, només un 19,5% de les declaracions de desemparament es fan en aquesta edat. Si un 20,6% dels infants tutelats tenen 16 i 17 anys, només un 3,5% de les declaracions de desemparament es fan en aquestes edats. Aquesta realitat es pot deure a la menor vulnerabilitat social davant del maltractament dels adolescents en comparació amb els infants més petits, però la proximitat de la majoria d'edat també pot ser un factor que ajudi a explicar aquesta disminució de les declaracions de desemparament.

Convé recordar que la declaració de desemparament genera determinats drets no només en el present, relacionats amb la protecció immediata de l'Administració pública, sinó també en el futur, relacionats amb l'accés a les mesures de transició a la vida adulta i a l'autonomia personal que desenvolupa la DGAIA.

La proximitat a la majoria d'edat també representa, en alguns casos, un obstacle a l'hora d'accedir a recursos de protecció més

especialitzats. En el marc de les queixes, i a través de la interlocució mantinguda amb alguns EAIA, el Síndic ha tingut constància que l'edat pot ser un problema a l'hora que la DGAIA assigni recursos terapèutics, específicament just abans de la majoria d'edat. La manca de recursos de protecció suficients per atendre els adolescents amb problemes de salut mental i amb trastorns de conducta, i que requereixen un sistema d'atenció terapèutica o d'educació intensiva per les alteracions de conducta que presenten (CREI, centres terapèutics, etc.), provoca que aquests recursos siguin destinats als infants amb més necessitats, i possiblement també als casos amb més garanties de retorn de la inversió feta durant la infància.

El fet que la DGAIA cessi en les seves funcions tutelars en pocs mesos, que el temps d'intervenció durant la infància sigui baix i que els beneficis d'aquesta intervenció intensiva ja no reverteixin en el sistema de protecció, pot afavorir que la inversió en adolescents d'aquestes edats sigui considerada com a menys eficient i poc rendible.

Les dificultats experimentades pels centres de protecció a l'hora d'atendre les necessitats dels adolescents tutelats també es manifesten en

els acolliments familiars. En el marc de les queixes, el Síndic constata l'existència de fracassos en els acolliments familiars, que s'incrementen a mesura que augmenta l'edat. Aquestes dificultats, juntament amb les dificultats de trobar famílies acollidores per a adolescents, són alguns dels factors que expliquen la sobrerrepresentació de l'acolliment residencial a mesura que augmenta l'edat.

Finalment, en el marc de les queixes, el Síndic també ha tingut constància de la manca de suport per part de la DGAIA a determinats joves tutelats, un cop assolida la majoria d'edat. Aquest fet és especialment present en joves que, tot i haver estat tutelats bona part de la seva vida, i no disposar necessàriament de vincles familiars consistents i recursos materials suficients per garantir la cobertura de les seves necessitats afectives, residencials i econòmiques en la seva transició a la majoria d'edat, han mostrat dificultats importants d'adaptació durant l'adolescència als recursos assignats del sistema de protecció. La voluntarietat de participar als recursos de l'Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET) i la necessitat de seguir un pla de treball afavoreixen que aquells joves amb conductes disruptives i amb experiències conflictives dins del sistema de protecció no se'n beneficiïn.

Recomanacions

- Incrementar el nombre de places de centres residencials d'educació intensiva, de centres terapèutics i de centres residencials d'acció educativa especialitzats en l'atenció d'adolescents amb problemàtiques relacionades amb el consum de tòxics.
- Incrementar el nombre de famílies acollidores i d'UCAE per donar cobertura a les necessitats dels infants tutelats que estan pendents de ser acollits en família aliena o en UCAE, i promoure l'acolliment familiar també per als adolescents.
- Potenciar la professionalització de famílies acollidores per a l'atenció d'adolescents amb problemes de salut mental i trastorns de conducta.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

Recomanacions

- Dissenyar recursos de protecció adequats per atendre les necessitats dels adolescents (i adequar les condicions dels centres a aquestes necessitats).
- Fomentar l'establiment d'un programa de seguiment i acompanyament dels adolescents acollits en centres, i també en famílies extenses i alienes, que garanteixi la intervenció especialitzada davant les problemàtiques que van sorgint al llarg del seu desenvolupament.
- Planificar adequadament el retorn dels adolescents amb les seves famílies i proporcionar el suport necessari, abans i després que aquest retorn s'hagi produït, especialment en el cas d'adolescents que han tingut dificultats d'adaptació al sistema de protecció, i evitar que les dificultats d'adaptació al sistema de protecció acabin generant retorns sense garanties suficients.
- Garantir que la proximitat a la majoria d'edat no condiciona el desemparament, quan no hi ha garanties suficients de protecció en el nucli familiar, ni l'assignació del recurs.
- Promoure mecanismes de suport a la transició a la majoria d'edat per a tots els joves tutelats i extutelats, també per a aquells que han mostrat dificultats d'adaptació al sistema de protecció i de vinculació amb els recursos disponibles.
- Crear programes i recursos específics per atendre les necessitats dels adolescents amb conductes que els situen en situació de risc i les de les seves famílies.
- Incrementar la dotació de recursos humans, materials i econòmics als centres de salut mental infantil i juvenil, i altres recursos específics en salut mental de la xarxa de salut mental infantil i juvenil, per afavorir-ne l'accés i augmentar la intensitat que exigeixen les necessitats reals de la població infantil.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

2. SEGUIMENT PER PART DE L'EAIA DELS INFANTS TUTELATS PER LA DGAIA RESIDENTS EN CENTRES RESIDENCIALS QUE ATENEN SITUACIONS D'ELEVADA COMPLEXITAT I VULNERABILITAT (CENTRES TERAPÈUTICS, CREI, ETC.)

En el marc de les visites realitzades per aquesta institució a centres terapèutics i CREI, especialment, i després de conversar amb diversos adolescents residents tutelats per la DGAIA, el Síndic va constatar queixes d'aquests sobre la suposada manca de contacte i de seguiment de la seva situació al centre per part dels EAIA.

Davant d'aquestes queixes, el Síndic va demanar a la DGAIA dades dels infants tutelats residents en dos centres terapèutics en què constés la data d'ingrés i les dates de les reunions mantingudes pels EAIA amb aquests infants, i va constatar que molts dels infants residents tutelats per la DGAIA no rebien visites per part de l'EAIA amb una periodicitat inferior a la semestral (el 48,3%), i que tots els infants residents tutelats per la DGAIA havien rebut la primera visita per part de l'EAIA quan feia més d'un mes de l'ingrés (100%), i la majoria, més enllà dels tres mesos (58,6%), i una quarta part (24,1%), més enllà dels sis mesos.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix el dret de l'infant que ha estat internat en un establiment per les autoritats competents a un examen periòdic del tractament al qual se sotmeti i de totes les altres circumstàncies pròpies del seu internament (art. 25).

En aquest sentit, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que les mesures de protecció poden ser revisades i modificades en qualsevol moment en funció de l'evolució de la situació de l'infant o l'adolescent, i afegeix que, amb aquesta finalitat, els equips tècnics competents han d'informar semestralment l'òrgan competent en matèria de protecció dels infants i els adolescents de l'evolució

de la situació i del seguiment que en fan (art. 122).

Els EAIA són els equips tècnics que es dediquen a la valoració i l'atenció d'infants en risc de desemparament, i també al seguiment i al tractament de les seves famílies. Entre les seves funcions, hi consta fer el seguiment, el tractament i l'avaluació de les mesures de protecció, tal com estableix el Decret 338/1986, de 18 de novembre, de regulació de l'atenció a la infància i adolescència amb alt risc social (art. 5), i l'Ordre de 27 d'octubre de 1987, per la qual s'estableix el règim jurídic dels equips d'atenció a la infància i l'adolescència en alt risc social (art. 3). D'acord amb aquest ordenament, aquest seguiment comporta, entre altres aspectes, l'atenció individualitzada dels infants i adolescents, amb tasques com ara la informació, l'orientació i l'assessorament dels problemes socials que puguin patir, i també la col·laboració en l'avaluació i l'elaboració dels programes de tractament i el seguiment de seu desenvolupament.

Aquesta periodicitat de visites per part dels EAIA inferior als sis mesos en molts dels casos, constatada pel Síndic en dos dels centres terapèutics que atenen infants en una situació de més vulnerabilitat i complexitat, impedeix fer possible amb garanties l'aplicació de la previsió recollida en l'article 122 de la Llei 14/2010, de seguiment, com a mínim semestral, de la situació de l'infant tutelat amb una mesura de protecció.

Aquest seguiment ha de preveure entrevistes amb els EAIA per garantir el dret dels infants a ser escoltats, tal com estableix la Convenció de les Nacions Unides pels drets de l'infant (art. 12) i la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (arts. 7 i 134), també en els aspectes que afectin el seu internament als centres i a la revisió de la mesura de protecció.

La periodicitat d'entrevistes constatada és especialment preocupant en el cas dels infants residents en centres que atenen situacions d'especial complexitat i vulnerabilitat, com succeeix amb els infants residents en CREI o en centres terapèutics, per exemple.

En nombroses actuacions, a més, el Síndic ha qüestionat en alguns d'aquests centres tant l'abordatge terapèutic que s'hi fa, amb denúncies de vulneració dels drets dels infants, com la idoneïtat d'aquest tractament per atendre la diversitat de trastorns i problemàtiques que pateixen els infants que hi estan ingressats. La tramitació de les queixes i les visites realitzades a aquests centres evidencien l'existència de casos en què l'evolució des de l'ingrés no ha estat positiva, i en què el tractament terapèutic proporcionat no ha reeixit, de manera que la motivació que n'havia fonamentat l'ingrés deixa de tenir vigència.

Cal afegir, a més, que la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, estableix, en relació amb l'ingrés en centres

de protecció específics de menors amb problemes de conducta, que la mesura d'ingrés del menor al centre de protecció específic l'ha de revisar almenys trimestralment l'entitat pública. Tot i que aquesta previsió no fa referència necessàriament a centres terapèutics, evidencia la necessitat de garantir seguiments més continuats dels infants que estan internats en centres que atenen situacions d'especial complexitat i vulnerabilitat.

A criteri del Síndic, aquestes consideracions obliguen els EAIA a mantenir un seguiment més exhaustiu de l'evolució dels infants tutelats residents als centres, tant amb primeres visites a poques setmanes de l'ingrés per supervisar l'adaptació de l'infant al centre, com al llarg de la seva estada.

Recomanacions

- Implantar les mesures administratives necessàries per assegurar la revisió periòdica trimestral de la situació de tots els infants i adolescents tutelats per la DGAIA que es troben en centres que atenen situacions d'elevada complexitat i vulnerabilitat (centres terapèutics, CREI, etc.).
- Implantar les mesures administratives necessàries per assegurar una primera entrevista abans dels tres mesos amb els EAIA dels infants tutelats per la DGAIA residents en centres que atenen situacions d'elevada complexitat i vulnerabilitat (centres terapèutics, CREI, etc.).
- Garantir la suficiència de recursos humans dels EAIA per dur a terme les revisions periòdiques i els seguiments dels infants amb aquesta periodicitat.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

3. ATENCIÓ ALS INFANTS I ADOLESCENTS MIGRANTS NO ACOMPANYATS ALS CENTRES D'ACOLLIMENT

En els darrers anys, el Síndic de Greuges ha dut a terme diverses actuacions relacionades amb la situació dels infants i adolescents estrangers que arriben a Catalunya sense referents familiars, especialment arran de les nombroses queixes rebudes sobre el procés de determinació de l'edat que han de passar, per la manca de garanties jurídiques i mèdiques de les proves i per dèficits en l'exercici de la funció protectora per part de l'Administració durant la fase d'atenció immediata (que coincideix amb el procés de determinació de l'edat). En els darrers mesos, però, les queixes rebudes pel Síndic s'han centrat, més que en el procés de determinació de l'edat, en les condicions en què es produeix l'atenció dels infants migrants no acompanyats en els centres d'acolliment.

Actualment, el sistema de protecció disposa de prop de 20 centres d'acolliment, amb més de 500 places. D'aquests centres, cinc estan destinats per la DGAIA fonamentalment a la primera acollida residencial d'infants i adolescents estrangers immigrants no acompanyats, amb un total de 143 places contractades.

Un dels principals problemes relacionats amb l'atenció dels infants i adolescents estrangers immigrants no acompanyats té a veure amb la sobreocupació dels centres d'acolliment que atenen majoritàriament aquest col·lectiu. Les informacions de què disposa aquesta institució evidencien que la sobreocupació d'aquests centres té un caràcter estructural, i que es va accentuar, especialment en alguns centres, durant el darrer semestre de 2015 i primer semestre de 2016. El juliol de 2016, per exemple, els centres d'acolliment tenien un total de 22 places sobreocupades (la qual cosa suposa el 15,4% sobre el conjunt de places disponibles). Aquesta sobreocupació, que equival a la capacitat d'un centre gran (més de 20 places), afecta tots els centres (amb una incidència especialment destacable de la sobreocupació en algun cas).

Aquesta situació de sobreocupació genera importants dificultats d'intervenció

educativa, especialment perquè, amb ràtios d'infants per professional més elevades, es fa més difícil proporcionar a aquests infants i adolescents l'atenció individualitzada que requereixen i la cobertura de les seves necessitats afectives i de benestar.

Per mitjà de les visites realitzades en alguns d'aquests centres, el Síndic de Greuges ha evidenciat que les condicions de qualitat residencial d'aquests infants i adolescents també es veuen afectades negativament, perquè la sobreocupació suposa compartir el mateix espai amb més persones: la sobreocupació obliga a convertir habitacions dobles i triples en habitacions de fins a quatre i sis persones, de vegades sense els equipaments d'ús personal necessaris (armari, tauleta de nit, etc.), i amb un greu perjudici en les garanties d'espais de privacitat necessaris; la capacitat dels serveis dels centres (banys, sales d'ordinadors, espais comuns, etc.) és insuficient, de vegades, per atendre les necessitats derivades del nivell d'ocupació del centre; etc.

Aquestes condicions residencials són especialment negatives per atendre l'elevada complexitat de les necessitats d'atenció que presenten aquests infants: la majoria són adolescents entre quinze i divuit anys, sense coneixement de les llengües oficials de Catalunya, sovint sense trajectòries prèvies d'escolarització, amb un períple migratori recent, sense vincles personals al nostre país i amb projectes migratoris que abasten altres països europeus.

Cal afegir, a més, que, segons les informacions facilitades pels mateixos professionals a les visites fetes a aquests centres, aquesta complexitat s'ha vist incrementada el darrer any pel perfil social d'alguns dels nois que ingressen als centres. Tot i l'heterogeneïtat interna d'aquest col·lectiu, s'ha incrementat el nombre d'adolescents que presenten patrons de conducta disruptiva, desafiant o agressiva, que consumeixen substàncies tòxiques, que pateixen situacions de fort estrès emocional amb problemes de salut mental afegits, o que en alguns casos s'han iniciat en entorns delinqüencials, que acaben perjudicant no només les seves trajectòries vitals, sinó també el funcionament ordinari del centre. Professionals de centres d'acolliment exposen que el nombre d'incidències

internes relacionades amb problemes de convivència o amb els escapoliments s'ha incrementat en els darrers temps.

Els professionals també destaquen que una part significativa de les places estan sotmeses a una forta rotació: l'estada al centre de molts dels adolescents que hi accedeixen es limita als dies que dura el procés de determinació de l'edat, o als dies en què abandonen el centre per dirigir-se a altres indrets en el marc del seu projecte migratori. Aquests usos, més propis d'un recurs que atén emergències socials i que ha de garantir l'atenció immediata, es combinen amb altres usos més normalitzats i estables en el temps, que permeten un treball educatiu més consistent. Entre altres aspectes, la sobreocupació també dificulta la possibilitat d'establir espais diferenciats per als diferents usos i perfils d'adolescents del centre, per fer més efectiva la intervenció educativa que es duu a terme.

Una altra conseqüència negativa de la sobreocupació dels centres d'acolliment té a veure amb la dilatació dels processos d'estudi i de formulació de les propostes de mesura protectora més adequades per als infants que hi accedeixen, i que hi romanen el temps necessari perquè es pugui fer aquest estudi. Si bé la durada està condicionada per la dificultat de l'estudi, especialment gran en cas d'infants estrangers sense referents familiars a Catalunya, en algun dels centres d'acolliment, el Síndic hi ha constatat que la presència més gran d'infants i adolescents alenteix la fase d'estudi per part de l'equip tècnic, a causa de la càrrega de treball afegida que els suposa.

L'ordenament jurídic estableix que als centres d'acolliment l'estudi de la problemàtica dels infants i la proposta de mesura protectora s'han de portar a terme en el termini màxim de sis mesos (art. 111 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència). L'execució de la mesura protectora, s'entén, s'hauria de produir en el mínim temps possible.

Les dades facilitades pels centres, però, evidencien que un 25,2% d'infants estrangers immigrants no acompanyats residents en centres d'acolliment fa més de sis mesos

que hi són. En un 1,2% dels casos, són adolescents que s'hi estan més d'un any.

L'edat dels adolescents és un dels factors que també explica la permanència al recurs més temps del que seria necessari. Malgrat les propostes de mesura protectora feta pels equips tècnics, els professionals dels centres d'acolliment argüeixen que aquesta proposta la DGAIA no l'executa en el cas d'adolescents a qui resta un any o menys per assolir la majoria d'edat (i, consegüentment, per abandonar el sistema protector).

Convé recordar que els centres d'acolliment són serveis residencials d'estada temporal per a l'atenció immediata i l'estudi diagnòstic de la situació familiar i personal dels infants i els adolescents, i que les instal·lacions no estan pensades per a estades llargues. L'allargament de l'estada en centres d'acolliment és problemàtic, entre altres motius, perquè són recursos pensats per a una estada provisional, que no ofereixen les condicions residencials i educatives més adequades per estar-hi durant llargs períodes de temps (centres grans, amb habitacions de vegades grans, amb espais poc personalitzats i amb una forta rotació de residents, etc.).

En part, la sobreocupació i la dilatació de l'estada als centres està provocada per la falta de recursos adequats per atendre les propostes elaborades pels equips tècnics corresponents i per la dilació en l'execució de les propostes de mesura de protecció formulada pels equips tècnics. Des de fa uns quants anys, el Síndic de Greuges insisteix sobre els dèficits d'adequació dels recursos de què disposa el sistema protector per atendre les necessitats de protecció dels infants.

En el cas dels infants estrangers immigrants no acompanyats, les mancances afecten sobretot l'assignació de places de centre residencial que s'ajustin a les necessitats específiques dels infants i adolescents, especialment de centres residencials d'educació intensiva (CREI), de pisos assistits per a joves (SAEJ) i de centres terapèutics.

Les dades facilitades pels centres d'acolliment el juliol de 2016 assenyalaven que un 33,3% (55) dels infants residents estaven pendents d'un recurs residencial (CRAE, CREI, SAEJ, centre terapèutic, etc.). D'aquests, hi ha 17

casos d'infants o adolescents estrangers no acompanyats que estan pendents d'accedir a un CREI. Les necessitats no cobertes de CREI són equivalents a la dimensió d'un centre mitjà.

De fet, l'execució immediata de les propostes de mesura de protecció permetria eliminar la sobreocupació dels centres d'acolliment. Les dades facilitades pels centres el juliol de 2016 posen de manifest que 32 infants tenen la proposta feta fa més d'un mes i que estan pendents del recurs, mentre que la sobreocupació és en aquest moment de 22 places. Un 25,5% (14) de les propostes fetes es van dur a terme fa més de tres mesos, temps que hauria de ser suficient per tenir garantida l'execució de la proposta.

Pel que fa a les propostes de CREI, els professionals lamenten que en l'assignació de les places existents es prioritzin, suposadament, les propostes d'adolescents amb família, i que els infants estrangers no acompanyats no hi accedeixin com caldria. Com s'ha assenyalat, el fet que a molts

d'aquests joves els resti un any o menys per a la majoria d'edat no n'afavoreix la prioritat d'accés.

Aquesta complexitat de la intervenció educativa no només es veu afectada per la sobreocupació, per l'allargament de les estades sense poder planificar a mitjà termini el temps disponible per treballar amb aquests infants o per l'elevada rotació d'una part significativa dels infants residents, sinó també per la grandària del centre. La grandària dels centres està estretament relacionada amb la qualitat de l'atenció. L'estudi *Benestar subjectiu dels adolescents tutelats a Catalunya*, publicat per la DGAIA l'any 2016, evidencia, entre altres aspectes, que els nois i les noies que viuen en centres residencials més grans són els que mostren valors significativament més baixos en el benestar subjectiu, i a la inversa.

En aquest sentit, tots els centres d'acolliment que atenen infants estrangers immigrants no acompanyats són de dimensions grans, amb més de 20 places.

Recomanacions

- Reduir el temps d'estada dels infants estrangers immigrants no acompanyats als centres d'acolliment, un cop s'hagi fet l'estudi, amb la reducció dels terminis d'espera existents per a l'assignació del recurs (o, alternativament, crear noves places de centre d'acolliment que impedeixin la sobreocupació dels centres que actualment atenen els infants i adolescents estrangers immigrants no acompanyats).

- Incrementar les places en centres residencials d'educació intensiva, de centres terapèutics i de pisos assistits per a joves que facin possible aplicar les mesures de protecció més adequades per als infants estrangers immigrants no acompanyats (i per a la resta d'infants que tinguin aquestes necessitats).

- Garantir als infants i adolescents estrangers immigrants no acompanyats la proposta de mesura de protecció més adequada a les seves necessitats, independentment de l'edat que tinguin.

- Reduir la grandària dels recursos d'atenció residencial existents, també en el cas dels centres d'acolliment que atenen majoritàriament infants estrangers immigrants no acompanyats.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

4. INFANTS I ADOLESCENTS SUSCEPTIBLES DE SOL·LICITAR L'ESTATUT DE REFUGIAT O LA PROTECCIÓ INTERNACIONAL SUBSIDIÀRIA

El Síndic va rebre informació per part de professionals de la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR), sobre les deficiències existents pel que fa a l'atenció dels infants i adolescents que poden ser susceptibles de sol·licitar l'estatut de refugiat o la protecció internacional subsidiària.

La Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels refugiats, de la qual Espanya és signatària, reconeix la condició de refugiat o refugiada a la persona que fuig del seu país perquè la seva vida corre perill i busca protecció en un altre país. El motiu de la persecució pot ser la raça, la religió, la nacionalitat, les opinions polítiques, la pertinença a un grup social determinat, el gènere o l'orientació sexual. També es considera refugiada la població que fuig de conflictes armats o de situacions de violència generalitzada i les víctimes de tràfic d'éssers humans.

Es detecten diverses situacions en què infants i adolescents menors d'edat que arriben a Catalunya no veuen protegit el seu dret a la protecció internacional, malgrat que, atesa la seva situació personal, serien susceptibles d'acollir-s'hi.

Aquesta situació de manca de reconeixement de l'estatut de refugiat a Espanya no es produeix només entre els infants i adolescents a Catalunya. Les xifres de concessió de protecció internacional a Espanya són molt baixes comparades amb la mitjana d'altres països europeus de població i PIB similars, i també és molt baix el nombre de sol·licituds. Durant l'any 2014 a Espanya es va presentar un 0,9% del total de sol·licituds d'asil que s'havien presentat el mateix any al conjunt dels 28 països de la Unió Europea. De les sol·licituds presentades aquell mateix any, el Ministeri de l'Interior va concedir protecció internacional a 1.585 sol·licitants i la va denegar a 2.070, que representen un 56,7%. Aquest nombre s'ha incrementat el darrer any arran de la crisi de refugiats i, en el marc del programa europeu de reubicació de refugiats, es preveu que més persones puguin acollir-s'hi.

No obstant això, si l'accés a l'estatut de refugiat a Espanya i Catalunya és difícil, en el cas dels infants i adolescents, especialment els que no estan acompanyats de les seves famílies i han estat tutelats per la DGAIA, encara és més costós.

L'article 22.1 de la Convenció de les Nacions Unides sobre drets de l'infant disposa que els estats membres han de prendre les mesures apropiades perquè un infant que demana l'estatut de refugiat d'acord amb la llei i els procediments nacionals o internacionals, tant si va acompanyat dels seus pares com d'una altra persona, rebi la protecció necessària i una assistència humanitària, i que gaudeixi dels drets aplicables enunciats en aquesta convenció i en altres normatives de drets humans o de caràcter humanitari a què aquests estats s'hagin adherit.

L'article 48.3 de la Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària, disposa que s'adoptin mesures de manera immediata per assegurar que el representant de la persona menor d'edat, nomenat d'acord amb la legislació vigent en matèria de protecció de menors, actuï en nom del menor no acompanyat i l'assisteixi respecte de l'examen de la sol·licitud de protecció internacional.

L'article 109.5 del Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, mitjançant el qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, clarament també disposa que després que el menor d'edat s'hagi posat a disposició del servei de protecció de menors aquest l'ha d'informar de manera fefaent i en un idioma comprensible del contingut bàsic del dret a la protecció internacional i del procediment previst per a la seva sol·licitud, i també de la normativa vigent en matèria de protecció de menors. D'aquesta actuació, n'ha de quedar constància escrita.

L'article 47 de la Llei 12/2009 també disposa específicament que els menors sol·licitants de protecció internacional que hagin estat víctimes de qualsevol forma d'abús, negligència, explotació, tortura, tracte cruel, inhumà o degradant, o que hagin estat víctimes de conflictes armats han de rebre assistència sanitària i psicològica adequada i l'assistència qualificada que necessitin.

Així ho recull també l'Observació general número 6 de les Nacions Unides, sobre tracte dels menors no acompanyats i separats de la seva família fora del seu país d'origen (CRC/GC/2005/6), de setembre de 2005.

D'acord amb informació proporcionada, durant l'any 2014 cap dels infants tutelats per la DGAIA va demanar protecció internacional i l'any 2015 només 6 van ser informats i assessorats per tramitar la sol·licitud. Aquestes xifres no s'ajusten al nombre que proporcionalment es correspondria amb el nombre de sol·licituds que es tramiten a escala internacional a persones provinents dels països d'origen d'aquests infants tutelats. En el cas dels infants i adolescents tutelats per la DGAIA, actualment tenen 64 nacionalitats diferents, entre les quals, la siriana i l'afganesa.

Aquestes deficiències es podrien derivar de les mancances en la formació dels professionals i en l'establiment de circuits i protocols que permetin informar i proporcionar l'acompanyament necessari perquè s'accedeixi i es tramiti adequadament la sol·licitud d'asil dels infants i adolescents que hi tenen dret.

Hi ha retards i negligències en la tramitació del procediment i en l'obtenció de documentació acreditativa dels fets al·legats, sense posar en perill la seguretat de l'infant o adolescent o la seva família, i, finalment, també en l'exercici del dret a l'extensió familiar als ascendents de primer grau de qui depenen aquests infants o adolescents, un cop l'infant arriba a obtenir l'estatut de refugiat.

D'altra banda, les condicions d'acollida que s'ofereixen als infants i adolescents sol·licitants d'asil no compleixen els estàndards mínims establerts en la normativa internacional, que garanteixen assistència especialitzada a víctimes de tortura, tractes cruels, inhumans i degradants.

Els problemes existents amb el procediment de determinació de l'edat i les condicions en què molts infants i adolescents es troben quan són tutelats i ingressats en centres residencials del sistema de protecció, en són una clara mostra, ja que molts d'aquests infants i adolescents, a més, no reben la intensitat d'acompanyament psicològic

desitjable per a la seva recuperació física i emocional.

De fet, molts menors no acompanyats són conduïts per la DGAIA directament als cossos policials sense l'acompanyament d'un educador o una persona que els pugui orientar en la sol·licitud de la protecció internacional, després del procés de determinació de l'edat.

El Síndic ha remarcat la importància de formar els professionals del sistema de protecció d'infants i adolescents a Catalunya perquè tinguin una informació correcta i exhaustiva de la normativa de protecció internacional i estiguin dotats d'un sistema adequat de control i supervisió de la tasca encomanada i del compliment del que disposa la normativa. Es fa necessari, en aquest sentit, poder disposar d'un protocol clar d'informació, assessorament, acompanyament i actuacions en matèria de dret d'asil i protecció internacional que vinculi tots els agents intervinents del sistema de protecció d'infants i adolescents.

Amb aquesta finalitat, la DGAIA es va dotar d'un conveni de col·laboració amb l'entitat CCAR, tot i que s'ha denunciat que no s'estava complint de manera efectiva, que incorpora el compromís per part de l'Administració de canalitzar els casos detectats susceptibles de protecció internacional per a l'assessorament i orientació especialitzada per part de l'entitat, d'assegurar l'accés al procediment amb garanties de confidencialitat, amb l'adopció de mesures per no posar en risc o perill l'infant, i de proporcionar les condicions d'acolliment establertes en la legislació internacional, comunitària i estatal de protecció internacional als qui gaudeixin d'aquesta especial protecció.

En data 14 de març de 2016 la DGAIA va informar aquesta institució que, per pal·liar aquesta situació, s'estava treballant en l'elaboració d'una instrucció/directriu adreçada al personal de la DGAIA, incloent-hi els EAIA i els equips tècnics de CRAE, centres d'acollida i tots els equips tècnics dependents implicats en l'atenció a la infància i l'adolescència a Catalunya, que permeti assegurar que les diverses actuacions es duen a terme amb garantia del dret d'asil i dels protecció internacional dels infants i adolescents a Catalunya.

També s'ha informat que es preveu treballar de manera coordinada amb la Secretaria de Migracions a l'efecte que es pugui facilitar

el mapa de serveis especialitzats en temes migratoris i els protocols especialitzats per oferir-los als infants i adolescents tutelats.

Recomanacions

- Emetre un protocol clar d'informació, assessorament, acompanyament i actuacions en matèria de dret d'asil i protecció internacional que vinculi tots els agents intervinents del sistema de protecció d'infants i adolescents.
- Garantir la formació sobre el sistema de protecció internacional a tots els professionals del sector, per tal que la informació i l'assessorament es facin correctament amb la informació actualitzada a tot el territori de manera continuada.
- Assegurar l'atenció mèdica i psicològica, els serveis d'acollida i aprenentatge i d'adaptació al sistema de protecció necessaris per garantir la recuperació física i emocional d'aquests infants i adolescents que els reconeix la seva condició de refugiats.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Benestar Social i Famílies
- Departament d'Interior
- Administracions locals

5. ELS ADOLESCENTS NO ACOMPANYATS QUE CONSUMEIXEN SUBSTÀNCIES INHALANTS

L'evolució de l'arribada de menors no acompanyats a Catalunya és creixent (any 2012-438, any 2013 - 496, any 2014 - 537, any 2015 - 544). El nombre de menors no acompanyats que des del gener de 2016 han arribat a Catalunya és de 485 i es preveu que la xifra augmenti fins a 700 a finals d'any.

Aquestes dades han estat proporcionades per la Conselleria de Treball, Afers Socials i Famílies al Parlament de Catalunya. La conselleria també afirma que els menors arriben en un estat cada vegada més deteriorat, amb el consum de substàncies inhalants iniciada al país d'origen.

De les visites realitzades pel Síndic a centres d'acolliment que atenen nois migrants amb aquesta problemàtica, se'n desprèn que molts d'ells són consumidors d'inhalants des de fa temps (abans, durant el procés migratori i un cop protegits per l'Administració), i presenten un deteriorament físic i psíquic i molta oposició a qualsevol intervenció, aspectes que no són fàcilment reversibles únicament des del vessant educatiu als centres de protecció.

Així, un aspecte que cal destacar en l'abordatge terapèutic amb aquests adolescents és la dificultat dels professionals dels centres per vincular-los als recursos especialitzats per a addiccions a substàncies tòxiques i de salut mental, malgrat el treball de sensibilització que es fa des del centre i malgrat la intervenció del SOD (Servei d'Orientació de Drogues) i del CAS.

Són adolescents que mostren una gran resistència a admetre la problemàtica del consum i acceptar una derivació o tractament. En el treball terapèutic és molt important arribar al fons de quin és el factor que desencadena o augmenta el consum d'inhalants. En la gran majoria de casos, els adolescents ja han consumit aquests tòxics al país d'origen, consum molt vinculat al moment del fet migratori.

Entre altres factors relacionats amb la història individual de cada adolescent, la

utilització de l'inhalant com a via de fugida de la realitat és molt difícil d'erradicar en un centre on la majoria dels residents són migrants i molts han consumit aquest tòxic més o menys habitualment en moments d'estrès emocional (viatge migratori) o al país d'origen.

Pel que fa als recursos per a addiccions a substàncies tòxiques, amb relació a la intervenció i l'abordatge del consum d'inhalants, de les visites i entrevistes realitzades per aquesta institució es pot constatar que la primera intervenció es fa al centre, amb què s'intenta sensibilitzar i treballar el reconeixement del problema amb el noi i les conseqüències que se'n deriven a tots els nivells. En una fase posterior, el centre planteja al noi la derivació al SOD (Servei d'Orientació de Drogues), com a inici de la intervenció en recursos especialitzats, i des d'allà, si es valora conjuntament amb el SOD, la derivació al Centre d'Atenció i Seguiment (CAS).

Per a l'atenció a la salut mental, a través del CAP es fan derivacions al CSMIJ (tot i que aquests nois no són atesos de vegades per aquest servei per raons d'edat i d'idioma). També, si es valora convenient, són derivats al Programa d'atenció a la salut mental de les persones immigrades (SATMI) de l'Hospital Sant Joan de Déu o al Servei de Psiquiatria Transcultural de la Vall d'Hebron.

Davant d'aquestes dificultats, és necessari un pla integral per abordar situacions d'adolescents amb dificultats per vincular-se als recursos de protecció, dels quals s'escapoleixen, i que presenten conductes de risc i consum de tòxics.

Així mateix, també cal treballar en la integració social d'aquests joves quan arriben a la majoria d'edat, de manera que és imprescindible fomentar l'acompanyament, la formació i el treball protegit per garantir-ne la inclusió social. Ateses les característiques d'aquesta població, en nombroses ocasions no poden accedir als recursos de què la DGAIA proveeix els infants extutelats.

Per això, el Síndic ha assenyalat la necessitat d'una resposta coordinada entre les administracions implicades per fer front a

aquesta problemàtica i, en aquest sentit, s'han establert trobades de coordinació amb l'Ajuntament de Barcelona, el Departament de Salut, el Consorci de Serveis Socials de Barcelona i la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència per definir un dispositiu per atendre els adolescents consumidors d'inhalants.

El Síndic també ha advertit sobre la necessitat d'augmentar el factor de la voluntarietat i la vinculació als recursos especialitzats dels adolescents que es troben en aquesta situació.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha informat el Síndic que

properament es crearà un recurs específic per als adolescents amb problemes de consum d'inhalants. Aquest recurs ha estat dissenyat per un equip professional amb tècnics de l'Ajuntament de Barcelona, de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència i del Consorci de Serveis Socials. Així mateix, han rebut assessorament per part dels tècnics del Departament de Salut.

Malgrat l'anunci de la creació d'aquest dispositiu, enguany la problemàtica persisteix i és urgent que s'activin fórmules per atendre aquests adolescents, i que s'activin els recursos protectors de què disposa el sistema actualment.

Recomanacions

- Donar una resposta coordinada entre les administracions implicades, des d'una perspectiva sociosanitària i amb la col·laboració de les administracions locals, per poder treballar la problemàtica específica dels adolescents no acompanyats que consumeixen substàncies inhalants.
- Crear un recurs específic de deshabitació i desintoxicació que permeti estades en períodes de crisi per a l'atenció especialitzada dels adolescents que presenten problemes d'addicció a substàncies tòxiques i dificultats de vinculació als recursos existents.
- Detectar els infants i adolescents tutelats que pateixen aquesta problemàtica per derivar-los a aquest recurs específic.
- Detectar els infants que puguin estar patint aquesta problemàtica i no estiguin en el sistema protector.
- Treballar en la integració social d'aquests joves quan arriben a la majoria d'edat i fomentar l'acompanyament, la formació i el treball protegit per garantir-ne la inclusió social.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
- Departament de Salut
- Administracions locals

I.2. LA PROTECCIÓ DAVANT EL MALTRACTAMENT

6. PROHIBICIÓ DEL CÀSTIG CORPORAL

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix que els estats tenen l'obligació de protegir els infants contra tota forma de violència física o mental mentre estan sota la tutela dels seus pares o de qualsevol altra persona que en tingui la tutela (article 19), i atribueix als estats el deure de vetllar perquè cap infant no sigui sotmès a cap tractament o càstig cruel, inhumà o degradant (article 37).

L'any 2006 el Comitè dels Drets de l'Infant va dictar l'Observació general núm. 8, relativa al dret de l'infant a la protecció contra els càstigs corporals o degradants. En aquesta observació, el Comitè defineix el càstig corporal o físic com qualsevol càstig en què s'utilitzi la força física i que tingui per objecte "causar cert grau de dolor o malestar, encara que sigui lleu".

Dins el càstig físic el Comitè dels Drets de l'Infant inclou pegar els infants per mitjà de manotades, bufetades, pallisses, però també estableix que pot consistir a sacsejar-los, empentar-los, esgarrapar-los, estirar-los dels cabells, obligar-los mantenir postures incòmodes, etc. També s'inclouen dins aquesta prohibició altres formes de càstig que no són físiques, però que també són cruels, degradants i humiliants, com ara aquelles en què es menysprea, s'humilia, es denigra, s'amenaça, s'espanta o es ridiculitza l'infant.

Aquest tipus d'actuacions, per bé que en algunes formes encara puguin ser socialment acceptades, vulneren el dret al respecte de la dignitat humana dels infants i a la integritat física i, per tant, resulten incompatibles amb el conjunt de drets que els reconeix la Convenció.

Perquè la prohibició del càstig corporal sigui efectiva el Comitè recomana no solament abolir-ne l'autorització, sinó assegurar que en quedi establerta legalment la prohibició en els diferents àmbits de vida de l'infant, de manera que quedi "absolutament" clar que colpejar, bufetejar o pegar un infant és

tan il·legal com donar aquest tracte a una persona adulta.

Així mateix, també és necessari suprimir qualsevol previsió legal que pugui resultar ambigua i pugui ser interpretada com una justificació legal per al càstig corporal o el tracte degradant.

En el cas de l'Estat espanyol, el Comitè dels Drets de l'Infant va expressar la preocupació per l'antiga redacció de l'article 154 del Codi civil, que establia que els pares, en exercici de la seva potestat, podien "corregir raonablement i moderadament els fills". Seguint les orientacions d'aquest comitè, la Llei 54/2007, de 28 de desembre, d'adopció internacional, va modificar la redacció d'aquest article del Codi civil espanyol i va suprimir la referència a l'anomenada *facultat de correcció dels progenitors*.

D'ençà de l'aprovació de les recomanacions del Comitè per prohibir el càstig corporal i els tractes degradants nombrosos estats europeus han adaptat la seva legislació i han incorporat de forma explícita la prohibició de qualsevol càstig corporal o tracte degradant als infants. En aquest sentit, el setembre de 2015 en l'àmbit del Consell d'Europa havien prohibit el càstig corporal, en tots els àmbits, inclòs el familiar, vint-i-vuit estats.

A Catalunya, la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família, manté en l'article 236-17 la referència a la "facultat de correcció" dels progenitors que ha qüestionat el Comitè dels Drets de l'Infant i que estableix: "Els progenitors poden corregir els fills en potestat d'una manera proporcionada, raonable i moderada, amb ple respecte a llur dignitat".

Certament, la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, fa referència al càstig físic, però el marc normatiu ha d'evitar qualsevol tipus d'ambigüitat en aquesta qüestió i ha d'assegurar que no es deixa espai per a cap tipus de forma de violència "legalitzada" en qualsevol dels entorns de vida dels infants, en aquest cas el familiar.

En aquest sentit, en relació amb regulacions similars al nostre Codi civil, el Comitè dels Drets de l'Infant destaca que la referència a una facultat de correcció “raonable” o “moderada” ofereix a pares i altres cuidadors una defensa o justificació per a l'ús d'una certa violència amb l'objectiu de disciplinar els infants.

Per aquest motiu, el Síndic ha recomanat al Departament de Treball Afers socials i

Famílies que promogui la modificació de la regulació de les relacions entre pares i fills que conté la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família (article 236-17), i se'n suprimeixi la referència a la “facultat de correcció” dels progenitors, d'acord amb les recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infant, amb l'objectiu d'evitar la justificació de la violència i garantir la prohibició efectiva del càstig corporal als infants.

Recomanacions

■ Promoure la modificació de la regulació de les relacions entre pares i fills que conté la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família (article 236-17), perquè se'n suprimeixi la referència a la “facultat de correcció” dels progenitors, d'acord amb les recomanacions del Comitè dels Drets de l'Infants.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
- Departament de Justícia

7. ATENCIÓ ALS INFANTS I ADOLESCENTS TUTELATS VÍCTIMES DE TRÀFIC D'ÉSSERS HUMANS

El Protocol de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans a Catalunya de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, l'Administració general de l'Estat, el Ministeri Fiscal, el Consell General del Poder Judicial, l'Ajuntament de Barcelona, el Consell dels Il·lustres Col·legis d'Advocats de Catalunya, el Col·legi de Psicòlegs de Catalunya, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques, i la Federació de Municipis de Catalunya, signat el 13 d'octubre de 2013, estableix pautes i circuits d'actuació coordinada per detectar, identificar, assistir i protegir les víctimes de tràfic d'éssers humans a Catalunya.

L'article 13 de la Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes, estableix que els infants i adolescents víctimes de tràfic d'éssers humans han de rebre assistència, suport i protecció i que l'interès superior de l'infant ha de ser una consideració primordial.

El Síndic va obrir una actuació d'ofici destinada a estudiar la intervenció de la DGAIA a l'hora de vetllar per la seguretat, la protecció i l'atenció adequades dels menors d'edat que han estat víctimes de tràfic d'éssers humans amb fins d'explotació sexual, arran de la denúncia de supòsits concrets en què suposadament no s'havia actuat de manera adequada per aconseguir els objectius esmentats.

Els infants i adolescents víctimes de tràfic d'éssers humans han patit diverses formes de violència i abusos abans d'ingressar als centres que poden haver afectat greument la seva personalitat en una etapa especialment crítica per al seu desenvolupament sexual i afectiu. Per això, cal atendre aquestes situacions de manera especialitzada, sota la perspectiva de gènere, i promoure les relacions basades en la igualtat i la no-violència, en coordinació amb entitats

especialitzades que, si s'escau, puguin orientar i assessorar.

També cal continuar apostant per la formació sobre tràfic d'éssers humans, tant dels equips tècnics de la DGAIA (EAIA, EVAMI i ETCA) i els professionals de centres de protecció, com dels equips especialitzats en la valoració i l'abordatge de totes les situacions de desprotecció en què es pot trobar un menor d'edat, per adequar-la a les necessitats específiques que presenten els infants víctimes (directes o indirectes) del tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual.

En definitiva, cal garantir que l'atenció que rebí la persona menor d'edat víctima de tràfic sigui l'adequada a les necessitats que presenta, tenint en compte la seva trajectòria vital i les circumstàncies personals, socials i familiars, i sobre la base de les necessitats particulars que presenti.

L'Observació general núm. 14 (2013), sobre el dret de l'infant que el seu interès superior sigui una consideració principal, el Comitè dels Drets de l'Infant determina que un element important que cal considerar són les situacions de vulnerabilitat de l'infant, i les autoritats i els responsables de la presa de decisions han de tenir en compte els diferents tipus i graus de vulnerabilitat de cada infant.

Dit això, les mesures s'han de basar en la condició d'especial vulnerabilitat de la víctima de tràfic menor d'edat, i s'han d'emprendre després d'una avaluació individual de les circumstàncies específiques de la víctima i tenint en compte la seva opinió i les seves necessitats i interessos, d'acord amb el principi de l'interès superior de l'infant.

La situació de vulnerabilitat especial de la víctima de tràfic no només depèn de la seva condició de menor d'edat, sinó que cal tenir en compte que ha estat víctima d'un greu delictes i que ha patit greus vulneracions dels seus drets fonamentals de manera violenta i sistemàtica.

Recomanacions

■ Garantir una assistència, un suport i una valoració adequats de la situació de risc en què es poden trobar els infants o adolescents, tenint en compte:

- El marc legal i els aspectes judicials, policials, socials, laborals, sanitaris i de documentació que intervenen en l'abordatge del tràfic d'infants i adolescents amb finalitat d'explotació sexual o altres situacions anàlogues.

- Els indicadors que permetin identificar les possibles víctimes, des de les particularitats pròpies de cada àmbit d'intervenció.

- L'avaluació dels factors de risc i de protecció de les víctimes menors d'edat que es troben en aquestes situacions.

- Els procediments d'atenció i escolta, incloent-hi entrevistes individuals especialitzades, entenent la detecció com un procés perdurable en el temps en moltes d'aquestes situacions, amb el coneixement necessari per part dels professionals d'habilitats comunicatives adequades per establir vincles de confiança i de proximitat amb les víctimes menors d'edat afectades. L'estudi en cada situació de la conveniència d'instar els tràmits de la via de la protecció internacional.

■ D'acord amb l'interès superior dels infants i adolescents, emprendre accions per assegurar un abordatge específic i integral de les necessitats dels infants i adolescents en aquestes situacions, tenint en compte la seva situació de vulnerabilitat especial.

■ Garantir la formació i la capacització especialitzada de les persones professionals que intervenen en aquestes situacions per assegurar les competències, les habilitats i el coneixement dels aspectes jurídics i tècnics necessaris per fer una adequada valoració de la situació de risc en què es poden trobar els infants o adolescents, i també per oferir-los una assistència i un suport adequats i, si escau, protecció.

Administracions afectades

☑ Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (DGAIA)

8. ASSETJAMENT HOMÒFOB I TRANSFÒBIC A L'ESCOLA

En el marc de diverses actuacions, el Síndic ha tingut coneixement de la problemàtica d'assetjament escolar, discriminació i violència que de vegades afecta adolescents LGTB a les escoles i instituts, la difícil detecció d'aquestes situacions, i els efectes i el patiment que produeixen en nois i noies.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix que l'interès superior de l'infant ha de ser la consideració principal en totes les accions que el concerneixen i prohibeix qualsevol forma de discriminació.

Aquest principi es troba àmpliament reconegut i desplegat pel marc normatiu vigent i, en el cas dels centres educatius, es preveu que correspon al director dels centres, tant públics com privats, defensar aquest interès (Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, article 142 i 150).

D'altra banda, el respecte a la identitat de gènere d'infants i adolescents manté una estreta relació amb el seu dret a assolir el màxim desenvolupament possible, que reconeixen tant l'article 6 de la Convenció com la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

El Comitè dels Drets de l'Infant ha descrit aquest desenvolupament com un concepte global que inclou el desenvolupament "físic, mental, espiritual, moral, psicològic i social, en una forma compatible amb la dignitat humana".

En l'àmbit del sistema educatiu, la Llei 12/2009 estableix com a principis rectorials la llibertat personal, el respecte i la igualtat i l'atenció a la diversitat, i el Decret 279/2006, que regula els drets de l'alumnat, reconeix als alumnes el dret al respecte a la seva identitat, la seva integritat física, la seva intimitat i la seva dignitat personal (article 11a).

Aquest decret també recull el dret de l'alumnat a un ambient de convivència que fomenti el respecte i la solidaritat entre els companys, el dret a la protecció contra tota agressió física, emocional o moral i el dret que els centres educatius guardin reserva de

la informació relativa a les seves circumstàncies, sens perjudici de comunicar les situacions de maltractament.

Així mateix, la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, estableix, entre d'altres, el deure dels poders públics de protegir la integritat, la dignitat i la llibertat de totes les persones, garantir el respecte de la pluralitat d'identitats per orientació afectiva i sexual, vetllar per la sensibilització en aquest àmbit, per la prevenció i la detecció de la discriminació i per l'atenció de les persones que en pateixin, i vetllar per la formació especialitzada i la deguda capacitació dels professionals.

De manera específica en l'àmbit educatiu, la Llei 11/2014 estableix el deure dels poders públics de vetllar perquè la diversitat sexual i afectiva, la identitat de gènere i els diferents models de família siguin respectats en els diferents àmbits educatius, i preveu l'adopció de mesures de conscienciació i prevenció de la violència per raó d'orientació sexual.

Sobre aquesta qüestió, el Síndic ha pogut observar mancances relacionades amb el desplegament pel centre escolar de mesures de prevenció, detecció i intervenció davant d'indicadors compatibles amb una situació de presumpta discriminació, assetjament escolar, i/o violència per raó d'identitat de gènere, i també mancances de coordinació entre l'escola i els diferents serveis que hi puguin estar intervenint (EAP, CSMIJ, etc.), mancances relacionades amb el traspàs d'informació entre els centres educatius per on ha passat l'alumne i dèficits referits al procés d'escolta de l'alumnat en aquestes situacions.

Per això, el Síndic valora la conveniència de continuar ampliant les mesures de sensibilització, assessorament i formació sobre diversitat sexual i de gènere adreçades als equips docents, a l'alumnat i a les famílies. La Llei per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia disposa que s'ha de vetllar per la conscienciació i la prevenció de la violència per raó d'orientació sexual, identitat de gènere i expressió de gènere i oferir mecanismes als centres perquè es detectin

situacions de discriminació o exclusió de qualsevol persona per les dites raons.

Com a indicadors de coneixement o sospita d'una situació d'odi i discriminació, el Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront situacions d'odi i discriminació indica que les conductes d'odi i discriminació es poden produir en qualsevol dels espais del centre escolar, si bé és més habitual que es produeixin lluny de la vigilància dels adults, i la majoria dels casos no són comunicats ni al professorat ni a les famílies.

El Protocol també assenyala que els indicadors observables des de l'àmbit escolar i familiar en infants o adolescents que pateixen discriminació són de tipologia diversa. Alguns dels trastorns emocionals i psicològics que pot ocasionar la discriminació i que poden ser alhora indicis que algú està patint discriminació són pèrdua d'autoestima, inhibició, debilitat, apatia, inseguretat, rebuig, autorebuig, aïllament, indiferència, depressió i abandonament escolar.

Així doncs, és important que als centres educatius es treballi la prevenció i, en cas que es detectin conductes discriminatòries, és fonamental actuar al més aviat possible per evitar que es puguin cronificar i donar pas a situacions d'assetjament.

Les escoles i els instituts, doncs, han de constituir un entorn amable per a la diversitat sexual i afectiva en què els alumnes i els professors puguin viure d'una manera natural la seva orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, i es contribueixi així a la creació de models positius per a la comunitat educativa.

També és important recordar que l'ús del llenguatge, les actituds i els comportaments homòfobs, sovint, es desenvolupen durant la infància i l'adolescència, per la qual cosa el Departament d'Ensenyament té una responsabilitat directa pel que fa a la supervisió de la convivència a escoles, instituts i altres centres dependents d'aquest departament, els quals estan obligats a garantir la no-discriminació, el respecte i l'honor als alumnes LGTB.

En aquest sentit, el Departament d'Ensenyament ha de garantir que tots els centres educatius revisin les seves normes de

convivència i principis de funcionament i hi incorporin l'expressió d'un clar missatge de tolerància zero envers qualsevol tipus de discriminació per raó d'orientació sexual, i també que es continuï incorporant la diversitat sexual al currículum educatiu i del professorat, que ha de continuar formant-se per tenir els coneixements necessaris per abordar aquestes situacions.

A banda, convé recordar la importància de fomentar l'escolta de l'alumnat des dels centres educatius, i també garantir que els infants i adolescents tinguin informació pel que fa a l'exercici dels seus drets, tal com disposa l'article 17 de la Llei 14/2010, que determina que els infants i els adolescents, amb l'objecte de demanar informació, assessorament, orientació o assistència, es poden adreçar personalment a les administracions públiques encarregades d'atendre'ls i protegir-los. Amb el mateix objectiu, també es poden adreçar al Ministeri Fiscal, al Síndic de Greuges o als síndics de greuges o defensors locals de la ciutadania.

Per això, el Síndic valora positivament que en els "Documents d'organització i gestió per als centres per al curs 2016-2017", dins del bloc temàtic "Atenció als alumnes en diferents supòsits", s'hagi introduït un nou punt "Atenció a infants i adolescents transgènere o intersexuals als centres educatius", que recull el procediment que cal seguir i les possibles actuacions del centre educatiu davant la comunicació per part del pare, la mare o del tutor o tutora legal, o del mateix alumne o alumna en cas que sigui major d'edat, d'una identitat de gènere sentida diferent del sexe assignat en néixer, i amb la petició que sigui tractat i anomenat d'acord amb el nom del gènere amb què s'identifica.

Amb tot, el Síndic ha tingut coneixement que l'Observatori contra l'Homofòbia ha rebut sis denúncies de casos greus d'assetjament homòfob i transfòbic dins dels centres escolars en els darrers dos anys, i ha obert una actuació d'ofici a fi d'estudiar el desplegament complet i la implementació dels mecanismes indicats en la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia.

Sobre aquesta qüestió, l'informe rebut de la Direcció General d'Atenció a la Família i

Comunitat Educativa addueix que no disposa de dades concretes de les denúncies per poder donar resposta de les actuacions desenvolupades pel Departament d'Ensenyament. Així mateix, assenyala que tampoc no disposa d'informació sobre la valoració de la Inspecció educativa.

El Síndic ha demanat al Departament d'Ensenyament que adopti una actitud proactiva pel que fa al coneixement de les dades dels casos denunciats a l'Observatori

contra l'Homofòbia, des d'un servei encarregat de fer-ne el seguiment i la coordinació que permeti compartir informació, conèixer quina ha estat l'actuació del Departament d'Ensenyament i la valoració de la Inspecció educativa davant del cas concret denunciat, i també per analitzar les mesures que cal emprendre als centres educatius dels alumnes afectats per abordar millor en un futur qualsevol conducta d'odi i discriminació per motius d'orientació afectivosexual i d'identitat que pugui tornar a aparèixer.

Recomanacions

- Fomentar l'aplicació del Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront situacions d'odi i discriminació a tots els centres educatius.
- Promoure l'adopció de mesures preventives als centres educatius que facilitin la creació d'un clima de convivència positiu a l'aula i assegurar que els continguts dels materials escolars, educatius i formatius tinguin en compte la diversitat pel que fa a l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'expressió de gènere, amb la provisió de recursos formatius, eines i materials didàctics.
- Facilitar als centres educatius les directrius per dur a terme un abordatge integral d'aquestes situacions i promoure el desplegament efectiu de plans de convivència a tots els centres educatius, amb un èmfasi especial en les mesures de prevenció i d'actuació contra l'assetjament de les persones LGBTI.
- Aprofundir en l'escolta de l'alumnat com a canal de detecció d'indis de conductes d'odi i discriminació d'alumnes

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament
- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

9. DENÚNCIES D'ABÚS SEXUAL EN UN CENTRE EDUCATIU

El Síndic va iniciar una investigació arran dels fets ocorreguts en un centre educatiu privat concertat de Barcelona, a partir de la denúncia presentada pel pare d'un exalumne contra un exprofessor del centre per presumpte abús sexual, i del fet que el mateix professor havia estat denunciat anteriorment –l'any 2011– per una altra família per fets similars. A partir d'aquí altres exalumnes del centre també van relatar presumptes abusos per part d'aquest docent i altres docents.

El Síndic va acordar obrir una investigació d'ofici per analitzar l'actuació dels diferents agents i ha emès dues resolucions, per mitjà de les quals detecta diverses irregularitats o dèficits en l'actuació del centre educatiu i de l'Administració. Les mancances observades, en síntesi, són les següents:

El centre educatiu

L'escola no va aplicar el Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors de 2006 en el cas de la primera denúncia, l'any 2011, que va motivar la renúncia del docent, ni l'any 2013, en què el centre rep una nova comunicació d'abusos referida al mateix docent, ni posteriorment en el cas detectat el desembre de 2015.

L'escola tampoc no va aplicar el Protocol d'actuació entre els departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament, de detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu, de 4 de juny de 2012, que en el cas de les denúncies efectuades els anys 2013 i 2015 ja formava part del "Document d'organització i funcionament dels centres docents".

El centre no va actuar seguint el principi d'interès superior de l'infant, malgrat que el director o directora té el deure d'exercir d'òrgan competent per a la defensa d'aquest interès (article 150 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació). En aquest sentit, no va dur a terme actuacions suficients per

conèixer si hi havia altres alumnes que poguessin haver estat afectats pels abusos del docent denunciat, malgrat que es tractava d'un professor que havia treballat molts anys al centre.

La manca d'aplicació dels protocols de maltractaments per part del centre educatiu i la manca de reacció de l'Administració educativa davant aquest incompliment contravé el dret dels alumnes a ser protegits de la violència en els termes amb què el Comitè dels Drets de l'Infant ha definit aquest dret en l'Observació general núm. 13, sobre el dret de l'infant a no ser objecte de cap forma de violència. Aquesta protecció va més enllà de posar els fets detectats en coneixement de l'autoritat (denúncia) i també inclou el deure de prevenir, detectar si hi ha altres alumnes afectats amb professionals especialitzats, evitar la victimització secundària, oferir tractament especialitzat a les víctimes i prevenir nous episodis.

L'escola tampoc no va comunicar l'existència d'abusos a la resta de famílies del centre. S'addueix que les famílies i els alumnes afectats van desitjar no fer-ho públic ni al col·legi ni als mitjans. El Síndic considera, però, que el respecte al dret a la intimitat dels afectats resulta compatible amb la comunicació al conjunt de famílies de l'escola del fet que hi havia com a mínim (l'any 2011) un alumne afectat per una situació d'abús sexual, admès per la persona denunciada.

Determinades conductes delictives que afecten el dret a la llibertat sexual es poden presentar de forma repetida en un mateix subjecte. Aquest és el motiu pel qual el marc normatiu vigent, seguint directives europees que tenen per objectiu protegir els infants i adolescents de l'abús sexual, han establert l'obligatorietat que per accedir a determinades professions en contacte amb infants s'acrediti la manca d'antecedents penals en aquest àmbit.

En aquest context, l'actuació de l'escola en no informar les famílies impedeix determinar si hi havia altres alumnes afectats pels abusos i l'actuació corresponent de reparació i tractament, si s'escau. Aquesta manca d'informació i els seus efectes resulten especialment rellevants quan apareix una

segona denúncia contra el mateix professor, que fa palès que els abusos denunciats l'any 2011 no havien estat un fet aïllat.

La informació família-escola ha de tenir caràcter bidireccional: les famílies s'han d'implicar en el procés educatiu dels infants, però l'escola té el deure d'informar-les de la seva evolució i de tots els incidents que puguin afectar o posar en risc el seu desenvolupament i la seva salut.

Tampoc no es va facilitar informació a la comunitat escolar del centre respecte dels fets ni el motiu de baixa del docent, en concret al consell escolar, malgrat que aquest òrgan de participació té atribuïdes per la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, per la qual es regula el dret a l'educació (LODE), funcions relacionades amb la selecció del personal i de participació en "l'avaluació de la marxa general del centres en els aspectes administratius i docents".

Els fets tampoc no es van comunicar a la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, tal com preveia el Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors de 2006 i, posteriorment, en els casos de 2013 i 2015, el Protocol bilateral de 2012, de manera que es va impedir que aquestes administracions poguessin dur a terme cap tipus d'actuació per detectar l'existència d'altres situacions d'abús que afectessin alumnes del centre.

La necessitat d'una detecció activa, un cop es tenia la certesa que un professor havia abusat d'alumnes de l'escola, es fa palesa amb les nombroses revelacions de situacions d'abús sexual, aparegudes posteriorment i que suposadament van tenir lloc al centre al llarg dels anys. Aquestes noves denúncies es produeixen des del moment en què ha transcendit l'existència d'altres alumnes o exalumnes afectats per situacions similars. Es posa de manifest, així, la importància d'oferir espais i crear les condicions adequades perquè les situacions d'abús a l'escola es puguin detectar i els afectats les puguin revelar.

En aquest sentit, l'escola informa la Inspecció educativa que va dur a terme actuacions de tutoria per treballar la possible detecció d'altres casos. Tanmateix,

l'abordatge d'una situació complexa com el desenvolupament d'actuacions proactives per a la detecció, davant la constatació que un docent havia abusat sexualment d'alumnes del centre, requeria un professional amb una formació específica en abús sexual infantil, de què no disposen els professionals del sistema educatiu.

Departament d'Ensenyament

El Departament d'Ensenyament no va assegurar el compliment dels protocols de maltractaments de 2006 i 2012, malgrat que havia assumit el compromís de fer-ne difusió i de formar els professionals amb la seva signatura. La implicació del Departament d'Ensenyament resulta especialment necessària perquè la major part de la població infantil i adolescent entre zero i setze anys està escolaritzada i és a l'escola on passen una part important del dia i on poden ser observats per detectar qualsevol situació de vulneració de drets.

El Protocol marc de 2006 no va ser inclòs en les instruccions de centres en el cas de l'escoles privades concertades fins al curs 2011/2012 i el protocol bilateral que desplegava el Protocol marc no es va signar fins l'any 2012. Amb tot, la mera inclusió en les instruccions no resulta suficient, com tampoc ho és l'oferiment de formació als docents, si no va acompanyada d'una difusió adequada, de directrius vinculants i d'un capteniment institucional de compromís amb el compliment del protocol i amb el paper de l'escola en la prevenció i la protecció dels infants davant els maltractaments.

Així mateix, després dels fets, i un cop conegut el resultat de l'expedient informatiu obert pel Consorci d'Educació de Barcelona, el Síndic observa dèficits addicionals que deriven de la manca d'actuació supervisora suficient de l'Administració educativa en defensa dels drets dels alumnes i les famílies.

Així, segons la informació rebuda del Departament d'Ensenyament i del Consorci d'Educació de Barcelona, no s'ha adoptat cap mesura concreta per esmenar l'actuació del centre educatiu en els tres episodis d'abús sexuals denunciats.

La informació i les conclusions de l'informe de la Inspecció no observen irregularitats en la manca d'aplicació dels protocols de maltractaments, fins i tot després que haguessin estat incorporats al "Document d'organització i funcionament dels centres docents", la manca de comunicació a la DGAIA, la manca d'informació a les famílies i al consell escolar del centre, i la manca de comunicació a la mateixa administració educativa, amb qui l'escola manté una relació jurídica de concert.

El sol fet que en un mateix centre educatiu coincideixi un nombre tan elevat de denúncies per abusos sexuals al llarg del temps hauria d'haver portat l'Administració educativa –el Departament d'Ensenyament o el Consorci d'Educació de Barcelona– a proposar mesures per assegurar l'aplicació dels protocols de maltractaments per part del centre i evitar que les denúncies per abús quedin silenciades.

L'Administració educativa també és responsable de la protecció dels infants i dels adolescents de la violència: la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant i la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, també impliquen el sistema educatiu, que està obligat a tenir-les en compte, aplicar-les i difondre-les.

En aquest sentit, tant la Llei orgànica reguladora del dret a l'educació (LODE) com el decret de drets i deures de l'alumnat reconeixen el dret dels alumnes a ser protegits contra qualsevol agressió física i moral, i a les famílies a tenir informació del procés d'aprenentatge dels seus fills i a participar en el funcionament dels centres.

L'efectivitat d'aquests drets depèn de l'actuació de l'Administració educativa, que té l'encàrrec legal de supervisar el sistema i vetllar pel compliment de les normes que regulen el sistema educatiu (article 158 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació). L'actuació del Departament d'Ensenyament i del Consorci d'Educació de Barcelona hauria d'anar adreçada a protegir els drets de tots els membres de la comunitat educativa, també els alumnes i les seves famílies.

La Policia-Mossos d'Esquadra

La Policia va actuar amb funcions de policia judicial i, per tant, va intervenir supeditada orgànicament i funcionalment a les decisions de l'òrgan judicial que dirigia la investigació.

Amb tot, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, preveu que la Policia de la Generalitat-Mossos d'Esquadra ha de prestar atenció específica als infants i adolescents víctimes de qualsevol forma de maltractament. Per aquest motiu, hauria d'haver dut a terme actuacions addicionals d'investigació per esbrinar si hi havia altres alumnes al centre que havien estat víctima del docent denunciat.

Amb relació a la Fiscalia, en el marc de la investigació dels fets no es té constància que actués per determinar si hi havia altres alumnes del centre afectats per la denúncia d'abús. Tampoc no consta que presentés recurs contra la decisió judicial d'arxivament de la denúncia que havia presentat, ni que comunicés els fets a la DGAIA en aplicació del Protocol marc de 2006.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

L'actuació de les diferents institucions que han intervingut en aquest cas concret posa de manifest la manca de coneixement i d'aplicació dels protocols de maltractament infantil i l'existència encara de greus dèficits relacionats amb la formació dels professionals que treballen amb infants i adolescents.

L'establiment de protocols de maltractament no pot complir els seus objectius si no s'acompanya d'una dotació de recursos adequada per difondre'ls i per formar els professionals, i d'un seguiment acurat de la seva aplicació per part dels diferents agents i departaments.

En aquest sentit, correspon al departament competent en matèria d'infància dur a terme les actuacions de supervisió global del compliment i la difusió dels protocols per part de les diferents administracions i la formació dels professionals dels diferents àmbits. Amb tot, la prevenció i

detecció del maltractament, la coordinació de les administracions i l'atenció adequada als infants víctimes afecta diferents departaments i ha de constituir una política de tot el Govern.

La Generalitat ha anunciat diverses mesures per millorar la intervenció dels poders públics en les situacions de maltractament infantil i específicament d'abús sexual.

Així, en data 21 d'abril de 2016 es va publicar l'Acord de Govern GOV/45/2016, de 19 d'abril, de creació del Comitè Interdepartamental de Seguiment i Coordinació dels protocols existents en matèria d'abús sexual a menors o qualsevol altra forma de maltractament.

Posteriorment, en data 19 de maig de 2016 es va publicar l'Acord GOV/65/2016, de 17 de maig, pel qual es crea la Comissió Interdepartamental per a l'Impuls de la Protecció Efectiva davant els Maltractaments a Infants i Adolescents i s'aproven mesures específiques en aquesta matèria.

Dins d'aquestes s'inclouen, entre d'altres, mesures com ara dissenyar i desplegar polítiques preventives, desplegar totalment el Sistema d'informació i gestió en infància i adolescència, desenvolupar la protecció davant de la victimització secundària d'infants i adolescents mitjançant la creació d'espais específics de caràcter multidisciplinari per a l'atenció dels infants i adolescents víctimes durant tot el procés, revisar l'actual servei d'atenció immediata especialitzada i incloure la difusió adequada del telèfon europeu d'ajuda a la infància, dissenyar i desenvolupar el servei d'atenció especialitzada als infants i adolescents víctimes d'abús prestat per professionals especialitzats, redefinir i incrementar el suport als programes per a la detecció i l'atenció del maltractament a infants i coordinar les iniciatives dels diferents departaments, impulsar l'atenció a infants i adolescents que conviuen amb situacions de violència masclista, establir les bases per a la creació d'una unitat integrada d'atenció als infants i adolescents víctimes d'abusos sexuals i impulsar la recerca sobre el maltractament infantil.

D'altra banda, l'Acord de Govern GOV/79/2016, de 14 de juny, va aprovar el Protocol d'actuació, entre els departaments de Treball, Afers

Socials i Famílies i d'Ensenyament, de prevenció, detecció, notificació, derivació i coordinació de les situacions de maltractament infantil i adolescent en l'àmbit educatiu, que substitueix el signat entre ambdós departaments l'any 2012. Aquest nou protocol inclou actuacions de prevenció a través d'orientacions i de recursos als centres per evitar o aturar situacions d'abús, insta a establir mecanismes d'escolta i incorpora informació per al professorat i les famílies sobre drets dels infants, indicadors de risc i factors de protecció davant maltractaments. Així mateix, inclou un recull de bones praxis per evitar maltractaments i abusos sexuals als infants als centres educatius o situacions no desitjables per al professorat i personal no docent.

El Departament de Salut informa que s'està actualitzant el protocol clínicoassistencial del 2008 per reforçar la part de la coordinació interdepartamental i amb altres institucions i ampliar els circuits cap a l'atenció primària i els seus serveis d'urgències, s'està treballant en un pla de formació/sensibilització adreçat als professionals sanitaris sobre aquest tema i s'està actualitzant el Registre unificat de maltractaments infantils –RUMI– Salut, que està actiu als hospitals de la xarxa d'utilització pública –SISCAT– en coordinació amb la DGAIA.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies informa que en el marc de la Taula Nacional de la Infància de Catalunya s'està treballant en la definició del servei públic d'atenció especialitzada a infants i adolescents víctimes d'abús sexual. Com a mesura concreta, també informa que s'ha ampliat el Servei d'Atenció a Infants i Adolescents Víctimes d'abús sexual que fins ara tractava infants víctimes d'abús tutelats per l'Administració a infants i adolescents no tutelats, mitjançant l'adjudicació del servei a entitats privades a les quatre demarcacions territorials.

El mateix Departament ha anunciat la creació de la figura del referent en matèria de victimització i abús sexual als centres de DGAIA, i també un increment significatiu de la dotació de professionals dels equips d'equips d'atenció a la infància i l'adolescència mitjançant el contracte programa que se signa amb les administracions locals, de

manera que es pugui ajustar a les ràtios previstes en la normativa.

Les mesures plantejades suposen sobre el paper una intervenció més transversal per part del Govern de la Generalitat en l'abordatge de l'abús sexual, tant pel que fa a la formació i detecció i conscienciació, com a la intervenció i el tractament, que el Síndic

valora de forma positiva. En la mesura que totes requereixen ser dutes a terme a curt i mitjà termini, el Síndic continuarà la seva tasca de defensa de drets supervisant-ne el compliment efectiu.

Recomanacions

- Impulsar l'adopció de mesures de caràcter transversal entre els diversos departaments per garantir l'aplicació del Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors, de 2006, mitjançant una difusió adequada i la formació dels professionals i dels mateixos infants, i sota el lideratge del departament competent en matèria d'infància.

- Desenvolupar la creació d'un servei d'atenció especialitzada adreçat a infants i adolescents víctimes d'abús sexual que vetlli per la prevenció i la detecció activa dels abusos sexuals dels menors, en els termes que estableix l'article 93 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

- Garantir el coneixement i l'aplicació del Protocol marc de 2006 i del Protocol bilateral de maltractaments de 2012 a tots els centres educatius i implicar la Inspecció educativa en el seguiment del seu compliment.

- Impartir formació en drets dels infants i indicadors de maltractaments i abús als docents i als infants.

- Garantir, com a mínim, l'existència d'una persona amb aquesta formació i amb coneixement d'aquests protocols a tots els centres educatius.

- Establir mecanismes d'escolta als alumnes dins els centres educatius i facilitar-los informació sobre els mecanismes existents per adreçar-se a la DGAIA, a la Fiscalia i al Síndic.

- Oferir formació específica a l'alumnat per a la prevenció de l'abús sexual i del tracte inadequat.

Sobre el cas dels abusos sexuals comesos en el marc d'un centre docent en particular:

- Revisar l'actuació del centre docent on es van produir els abusos i la seva actuació amb relació als fets i adoptar les mesures que preveu el marc normatiu.

- Advertir específicament el centre respecte del caràcter obligat del compliment dels protocols.

- Estudiar si la manca de comunicació dels fets (sense identificar els alumnes víctimes) constitueix un incompliment de la normativa de concerts en relació amb el deure d'informació al consell escolar respecte al funcionament del centre i respecte a la selecció i l'acomiadament de docents.

- Esmenar la manca d'informació a les famílies del centre a través del Consorci, mitjançant l'oferiment d'informació suport i acompanyament específic a totes les famílies de l'escola.

- Adoptar mesures per esbrinar si hi ha altres alumnes o exalumnes afectats i oferir-los assessorament i assistència.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament
- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
- Consorci d'Educació de Barcelona
- Departament d'Interior

10. PROTECCIÓ DAVANT EL MALTRACTAMENT: MANGANCES EN LA PROTECCIÓ DELS NADONS

El 9 juliol de 2015 el Síndic va tenir constància de la mort d'un nadó d'un mes de vida, ingressat tres dies abans a la UCI pediàtrica de l'Hospital de la Vall d'Hebron de Barcelona, a causa dels suposats maltractaments rebuts per part dels seus progenitors. L'anàlisi de les actuacions dutes a terme per les diferents administracions en aquest cas, particularment de l'Ajuntament de Barcelona i del Departament de Salut, han evidenciat mancances en els mecanismes que han de garantir la protecció dels infants en situació de risc en general, i molt especialment en el tractament específic que requereixen els nadons.

En aquest cas, val a dir que, malgrat els indicis sobre les mancances de les capacitats parentals i la concurrència d'altres factors de risc dels progenitors ja detectades abans del naixement del nadó, la intervenció dels serveis responsables de garantir-ne la protecció va ser poc intensa, sense garantir de manera suficient la supervisió de la criança de l'infant en els primers temps de vida per prevenir possibles dèficits d'atenció i cura i situacions de maltractament, i sense tenir en compte que, quan es tracta de nadons, es tracta d'infants especialment vulnerables per raó d'edat, i que es troben en una etapa en què no hi ha altres serveis que en garanteixin el seguiment indirecte.

Durant els trenta dies de vida de l'infant, els serveis socials bàsics, bé a través de la intervenció directa del centre de serveis socials, bé a través del programa extern d'acompanyament a la maternitat, van tenir contacte visual amb l'infant només en una ocasió, tot i que són l'administració responsable d'avaluar la situació de risc i fer-ne el seguiment, i de promoure les mesures i els recursos d'atenció social i educativa que permetin disminuir-la o eliminar-la. En bona part, la causa d'aquesta manca de seguiment va ser la poca col·laboració mostrada per la família. Malgrat les dificultats, però, no es van activar mesures complementàries suficients i efectives per garantir el seguiment adequat de la situació de risc de l'infant.

Cal afegir, alhora, que durant els més de quatre mesos que va durar la intervenció del centre de

serveis socials i del programa extern d'acompanyament a la maternitat no van aconseguir fer cap visita domiciliària per supervisar les condicions materials en les quals vivien els progenitors i el nadó. Val a dir, també, que, tot i els indicadors de risc, i a causa de la manca de col·laboració de la família, abans del part només es van dur a terme tres sessions de treball amb el programa extern d'acompanyament a la maternitat i dues amb el centre de serveis socials, i a partir del part només es va fer una sessió amb els serveis socials bàsics. De fet, durant els primers vint-i-un dies de vida de l'infant, el programa extern d'acompanyament a la maternitat no va tenir coneixement de la situació de la família (que va suspendre tres visites) ni cap contacte visual amb l'infant.

Aquesta poca intensitat de la intervenció també es constata amb la coordinació dels serveis. De fet, no hi ha constància de coordinació entre els professionals de referència dels serveis socials bàsics i del programa extern d'acompanyament a la maternitat per al cas en concret entre la data de concertació de la primera entrevista amb el programa extern, un mes i mig abans del naixement, fins a vint-i-un dies després del part, quan aquest mateix programa va comunicar als serveis socials la impossibilitat de treballar amb la família. Aquesta manca de coordinació va provocar que les informacions de què disposaven els serveis socials bàsics de la intervenció feta pel programa extern d'acompanyament a la maternitat provinguessin dels mateixos progenitors, amb un relat de col·laboració que no s'ajustava a la realitat.

Aquesta manca de coordinació es va produir, fins i tot, quan el programa extern d'acompanyament a la maternitat va tenir per primer cop constància que l'infant patia algun tipus de problema mèdic compatible amb algun tipus de lesió no accidental. Aquesta informació no va ser notificada als serveis socials bàsics fins a quatre dies més tard, quan l'infant ja estava hospitalitzat i s'havia activat l'EVAMI.

En aquest sentit, la investigació dels fets posa de manifest que hi havia prou indicis per activar el Protocol d'actuació davant la sospita de maltractament quan la mare va informar, dies abans de la seva hospitalització, que el seu fill tenia lesions (que eren compatibles amb un possible maltractament). Tot i conèixer aquesta lesió, des del programa extern d'acompanyament

familiar no es van activar actuacions de verificació i coordinació específiques per diagnosticar adequadament la situació en què es trobava el nadó.

D'altra banda, els diferents informes tramesos per les diferents administracions tampoc fan menció de l'activació de cap coordinació específica entre els serveis socials i els serveis de salut per garantir el seguiment de l'atenció de l'infant, malgrat l'existència d'una situació de risc ja detectada. Durant l'estada hospitalària del nadó i la seva mare arran del naixement no es va produir cap coordinació dels serveis socials bàsics amb la professional de treball social de l'Hospital Vall d'Hebron. Tampoc no hi ha constància de coordinació dels serveis socials bàsics amb el CAP que feia el seguiment de l'evolució del nadó.

Pel que fa als serveis de salut, a més, cal afegir que, després de les lesions, la mare va portar l'infant al CUAP i aquest servei va orientar la família cap a l'Hospital Vall d'Hebron sense fer cap registre, triatge ni

exploració inicial per valorar, entre d'altres, el nivell d'urgència i la possible concurrència de risc vital immediat o previsible per a l'infant. Es va orientar la família sense valorar la gravetat de les lesions ni el grau d'emergència, tot i la distància geogràfica existent des del CUAP fins a l'hospital, i que la comunicació amb mitjans de transport públics a la nit no és directa ni ràpida. De fet, la família no va acudir a l'hospital fins dies més tard.

La manca d'exploració de l'infant va impedir que es detectés no només la gravetat de les lesions que patia, sinó també que aquestes fossin compatibles amb un possible maltractament i que, consegüentment, s'activés el Protocol d'actuació clínic-assistencial de maltractaments aguts a la infància. Aquesta detecció del possible maltractament s'hauria pogut produir si el personal sanitari hagués fet una exploració de l'infant. El fet de no haver fet l'exploració denota una manca de conscienciació dels professionals sanitaris en la tasca que han de desenvolupar de detecció i prevenció del maltractament infantil.

Recomanacions

■ Impulsar mesures específiques per a la protecció dels nadons (o infants petits) en situació de risc, a fi de garantir-ne un seguiment i una atenció més intensius, atesa la seva enorme vulnerabilitat per raó de l'edat, i atès que es troben en una etapa en què no hi ha altres serveis que en garanteixin el seguiment indirecte. Aquesta especificitat hauria d'incloure:

1. Assignació de recursos de suport familiar d'acompanyament a la parentalitat.
2. Visites diàries a domicili obligatòries durant la primera fase del postpart per part dels serveis socials bàsics o recursos de suport familiar.
3. Coordinació periòdica entre els serveis socials bàsics i els recursos de suport familiar.
4. Coordinació dels serveis socials bàsics amb els serveis de salut de seguiment de l'embaràs i el postpart (CAP), els centres hospitalaris on es produeix el part i els serveis pediàtrics de seguiment de l'evolució de l'infant (CAP) per garantir que els professionals sanitaris disposen de la informació relativa a la situació de risc dels infants que atenen.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
- Departament de Salut
- Administracions locals

II. DRETS SOCIALS

II.1. DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (ART. 23 I 27 GDI)

11. AJUT PER NAIXEMENT CONDICIONAT A RENDA I A RESIDÈNCIA DURANT CINQ ANYS

L'any 2011 es va deixar sense efecte la prestació econòmica per infant a càrrec, establerta en la Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, i es va aprovar la concessió d'un nou ajut per naixement sotmès a nivell d'ingressos de la unitat familiar, amb l'objectiu d'afavorir les famílies amb més dificultats econòmiques i prevenir així possibles situacions de vulnerabilitat.

L'ordre que regula les bases per a la concessió de l'ajut econòmic per a famílies en què s'hagi produït un naixement, adopció, tutela o acolliment, sotmès al nivell d'ingressos de la unitat familiar, estableix com a requisit que una de les persones progenitores o assimilades sol·licitants, com a mínim, sigui resident legal a Catalunya, i ho hagi estat durant cinc anys, dos dels quals immediatament anteriors a la data de presentació de la sol·licitud.

En relació amb l'establiment de requisits d'accés als ajuts econòmics, l'ordenament jurídic no impedeix a les administracions establir condicions a partir de les quals es determina l'elegibilitat o l'exclusió de part de la població en l'accés als ajuts públics. La Llei 38/2003, de 17 de novembre, general de subvencions, estableix la possibilitat d'excloure persones que no poden tenir la condició de beneficiari, o la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, tot i preveure el principi d'universalitat en l'accés als serveis socials, també recorda que aquest principi no exclou que l'accés es pugui condicionar al fet que els usuaris compleixin determinats requisits.

Dit això, aquest mateix ordenament jurídic també preveu que l'establiment de criteris ha de complir determinades condicions, i especialment ha de respectar el principi d'igualtat i de no-discriminació. Alhora, la Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, estableix que les polítiques familiars s'han de basar en els drets fonamentals i en el foment de la igualtat i del benestar dels membres de les famílies, i tots els membres de la família, també els infants, són els destinataris dels ajuts.

Precisament, en l'àmbit de la infància, la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets dels infants i la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableixen que "els poders públics han de proporcionar la protecció i l'assistència necessàries a les famílies perquè puguin assumir plenament llurs responsabilitats, i han d'adoptar les mesures pertinents per a assegurar que els progenitors tinguin l'oportunitat d'oferir als infants el nivell bàsic de benestar material que necessiten per a un desenvolupament integral adequat, si convé a través de l'ajut material, i per a tots els infants sense cap mena de discriminació relacionada amb l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant o dels seus progenitors".

Per tal que no tingui caràcter discriminatori, l'establiment de criteris o requisits que proporcionin un tracte desigual, en el sentit d'excloure'n de l'accés una part de la població, ha de tenir una raó objectiva que ho justifiqui.

Una raó objectiva, per exemple, podria ser que els requisits exigits contribueixen a focalitzar la mesura en la població que presenta les necessitats a les quals es vol donar resposta, de manera que garanteix millor l'eficàcia en el compliment dels objectius que es persegueixen i l'eficiència en l'ús dels recursos públics. De fet, la mateixa Llei 38/2003, de 17 de novembre, general de subvencions, referida anteriorment, estableix, també com a principi general, que la gestió de les subvencions s'ha de fer d'acord amb els principis d'eficàcia en el compliment dels objectius fixats per l'administració atorgant i d'eficiència en l'assignació i la utilització dels recursos públics, entre d'altres.

La mateixa normativa que regulen les bases de concessió d'aquests ajuts estableix en el preàmbul que aquest ajut econòmic té per objectiu, com a política de suport a les famílies, protegir econòmicament les famílies davant les noves necessitats que comporta el naixement d'un fill o filla, específicament les famílies amb més dificultats econòmiques per tal de prevenir possibles situacions de vulnerabilitat.

Aquest objectiu s'emmarca en els principis que preveu la mateixa Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, quan defineix, entre els objectius de les polítiques familiars, millorar el benestar i la qualitat de vida de les famílies, amb relació a les responsabilitats que s'adquireixen i als drets que se'n deriven, promoure la protecció econòmica de la família o lluitar contra les desigualtats socials entre les famílies i contra les situacions d'exclusió social que tenen l'origen en contextos de precarietat i desestructuració.

Objectivament, però, l'aplicació del requisit de cinc anys de residència mínim exclou de l'accés a aquests ajuts les persones nouvingudes a Catalunya, pel fet que tenen menys temps de residència, i deixa fora una part important de la població que presenta necessitats de suport.

Val a dir que aquest ajut té per objectiu donar suport a les famílies amb més dificultats econòmiques que han tingut un fill o filla, però al seu torn la població socialment menys afavorida tendeix a experimentar una mobilitat geogràfica més elevada, a través de processos migratoris en la cerca de millors oportunitats. Els processos de reagrupament familiar i la precarietat més gran en les seves condicions de vida, entre altres factors, fan que una part significativa de la població nouvinguda a Catalunya sigui immigrada per raons econòmiques i de nacionalitat estrangera.

Si l'objectiu dels ajuts esmentats és protegir i compensar desigualtats econòmiques de les famílies amb més dificultats econòmiques, cal dir que l'antiguitat de residència a Catalunya no suposa cap situació de desavantatge social que hagi de ser compensada, ni manté cap relació directa amb l'objecte de subvenció. La incorporació d'aquest requisit, especialment amb aquesta intensitat (cinc anys de residència),

situa en una posició de desavantatge social, d'exclusió real en l'accés als ajuts, persones que han modificat recentment la seva residència i han vingut a viure a Catalunya, i que, indirectament, en bona part integren grups socialment desafavorits.

L'ordenament jurídic admet la incorporació de criteris d'exclusió vinculats al temps de residència en relació amb la concessió de determinades prestacions socials.

El Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, per exemple, estableix com a requisit per accedir a aquesta prestació que acreditin una residència continuada i efectiva a Catalunya com a mínim amb dos anys d'antelació a la data de presentació de la sol·licitud. També en poden ser sol·licitants les persones que acreditin que han residit a Catalunya de manera continuada i efectiva durant quatre dels darrers cinc anys.

El requisit establert per aquest ajut per naixement per a famílies socialment menys afavorides, però, és notablement més restrictiu que el requisit de residència establert per a la renda mínima d'inserció, per exemple.

Des d'aquesta perspectiva, doncs, a criteri d'aquesta institució, l'establiment d'un requisit de cinc anys de residència és discriminatori perquè exclou de l'accés la població nouvinguda a Catalunya, alhora que no s'adequa a la finalitat de la subvenció, la compensació de desigualtats econòmiques, de manera que no es pot justificar objectivament d'acord amb aquesta finalitat legítima, ni es pot defensar sobre la base que els mitjans per assolir aquesta finalitat siguin necessaris i adequats, d'acord amb els criteris de proporcionalitat i de raonabilitat que caldria esperar.

Recomanacions

■ Modificar el requisit previst en les bases per a la concessió de l'ajut econòmic sotmès al nivell d'ingressos de la unitat familiar, per a famílies en què hagi tingut lloc un naixement, adopció, tutela o acolliment, que estableix que una de les persones progenitores o assimilades sol·licitants, com a mínim, hagi de ser resident legal a Catalunya, i ho hagi d'haver estat durant cinc anys, dos dels quals immediatament anteriors a la data de presentació de la sol·licitud.

Administracions afectades

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

12. EL SUPORT A L'AUTONOMIA PERSONAL: ALGUNES QÜESTIONS SOBRE L'APLICACIÓ DELS SERVEIS I AJUTS ALS INFANTS I ADOLESCENTS EN SITUACIÓ DE DEPENDÈNCIA

Són diverses les queixes presentades amb relació al reconeixement de la situació de dependència dels infants i adolescents i l'especial afectació que ha causat en aquest col·lectiu la modificació normativa de la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència, per mitjà del Reial decret llei 20/2012, de mesures per garantir l'estabilitat pressupostària i de foment de la competitivitat.

D'acord amb la normativa vigent, en el cas d'infants i adolescents menors d'edat, el reconeixement de la situació de dependència sempre és provisional i, per tant, s'ha de revisar d'ofici periòdicament. Les revisions d'ofici del grau de dependència dels menors s'han de fer en edats concretes en funció del tram d'edat en què es troba l'infant o adolescent. Així, en el cas dels infants de 0 a 3 anys, d'acord amb l'escala de valoració específica, les revisions d'ofici es fan als 6, 12, 18, 24 i 30 mesos d'edat. Al seu torn, la taula d'aplicabilitat de les activitats i tasques que cal valorar té tres versions segons l'edat de la persona objecte de valoració: de 3 a 6 anys, de 7 a 10 anys i d'11 a 17 anys (Reial decret 174/2011, d'11 de febrer, pel qual s'aprova el barem de valoració de la situació de dependència establert per la Llei 39/2006, de 14 de desembre).

Aquesta situació de revisió periòdica obligada de la situació de dependència en el cas dels infants i adolescents ha originat dues problemàtiques concretes que ha conegut la institució del Síndic a partir de les queixes particulars.

- D'una banda, en diverses queixes presentades es posa de manifest el desacord amb la reducció del grau de dependència reconegut a infants i adolescents dependents després de fer les revisions d'ofici a què obliga la Llei. Es tracta de casos en què, segons els promotors, es rebaixa el grau de dependència reconegut, tot i que la situació de dependència de l'infant o adolescent de facto no ha variat o, en tot cas, no ha millorat

i, per tant, tampoc els serveis i les prestacions que es requereixen per atendre-la.

Aquesta situació de discrepància en els resultats de l'aplicació dels barems de valoració en infants i adolescents menors de divuit anys s'ha tractat en les diferents reunions de la Comissió Tècnica de coordinació i seguiment de l'aplicació del barem de valoració de la situació de dependència que convoca l'IMSERSO a escala estatal, segons ha informat l'Administració. Hi ha coincidència entre els tècnics que la valoració de la dependència dels infants i adolescents menors de divuit plantejada només en termes de necessitats de suport per a la realització de les activitats de la vida diària (AVD) presenta dificultats específiques d'aplicació a aquest col·lectiu.

En aquesta línia, l'anterior Subdirecció d'Atenció i Promoció de l'Autonomia Personal de la Secretaria d'Inclusió Social i de Promoció de l'Autonomia Personal va considerar que seria una bona mesura allargar el criteri de valoració de l'escala de valoració específica (EVE) fins als set anys, atès que el barem de valoració de la dependència (BVD) del tram 3-6 anys conté moltes tasques que no es valoren, ja que l'infant no ha assolit per desenvolupament natural la funcionalitat per realitzar-les. Això evitaria les diferències de valoració que es produeixen en el pas dels 35 mesos (valoració amb EVE) als tres anys (valoració amb BVD) per les diferències entre barems.

Ara bé, de moment l'única modificació duta a terme per l'IMSERSO fins ara ha estat afegir al Reial decret 174/2011 una sèrie d'indicacions de com valorar algunes activitats en determinats trams d'edat.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, no obstant això, ha proporcionat indicacions i formació als equips de dependència perquè es puguin atendre les dificultats específiques de valoració de dependència del col·lectiu d'infants i adolescents de manera més adequada.

- L'altra problemàtica plantejada a la institució per les famílies d'infants i adolescents dependents deriva de l'aplicació de la reforma normativa operada pel Reial decret llei 20/2012, que, entre d'altres, canvia la taula de gradació de la situació de

dependència, que passa de reconèixer sis possibles estats de dependència en funció de la severitat de situació (tres graus amb dos nivells cadascú) a reconèixer-ne només tres graus diferents (és a dir, elimina la subdivisió de cada grau en dos nivells).

La norma indicada determina l'aplicació de la nova taula de graus (I, II i III) sense nivells en totes les valoracions posteriors a la seva entrada en vigor, la qual cosa ha provocat, en el cas dels infants, que quan s'han fet revisions d'ofici en els casos reconeguts en nivell 2 (grau I/nivell2, grau II/nivell2, grau III/nivell2) s'ha aplicat la nova taula, que només permet el reconeixement del grau (I, II, i III, sense nivell), i aquest canvi ha comportat una modificació a la baixa de les situacions reconegudes (pas de grau I/nivell 2 a grau I, per exemple) en casos en què si s'hagués aplicat la taula anterior (amb nivells) no haurien canviat. La rebaixa del grau (per causa de la desaparició dels nivells) també ha suposat una reducció de les prestacions i els serveis a que té dret la persona dependent.

La nova normativa s'aplica a partir del moment en què entra en vigor en les noves valoracions de dependència o en les revisions de grau.

El Departament d'Afers Socials, Treball i Famílies a Catalunya ha interpretat, per tant, que en els casos de revisions periòdiques per provisionalitat de grau que afecta especialment infants i adolescents posteriors a l'entrada en vigor del Reial decret llei s'ha d'aplicar la nova taula de graus (sense nivells), encara que no hagi variat el grau de dependència reconegut.

Aquesta aplicació ha comportat requeriments de devolució d'ingressos indeguts; concretament, i d'acord amb informació de la Direcció General de Protecció Social, d'un import de 419.417,69 euros de gener de 2012 a desembre de 2014 per al cas d'infants i adolescents que van veure com s'eliminava el nivell 2 de dependència reconegut anteriorment a l'aplicació del Reial decret; ingressos indeguts, que, a més, s'han generat pels retards en la resolució dels procediments de revisió de dependència i establiment del PIA.

El Síndic entén que aquesta interpretació de la normativa vigent després de la reforma del

Reial decret 20/2012 no és la més favorable a l'infant o adolescent dependent. Així, en diferents resolucions ha posat de manifest que si un infant tenia reconegut grau de dependència amb un nivell 2 abans de la revisió d'ofici, i la seva situació no ha millorat, se li ha de mantenir el grau amb nivell 2 reconegut en virtut de la taula anterior, si més no fins a l'entrada en vigor del Reglament (Reial decret 1051/2013, de 31 de desembre de 2013) que ho desplaça.

Aquesta també és la interpretació que ha fet d'aquesta situació el Defensor del Poble a escala estatal.

Aquestes dues problemàtiques principals (desacord amb la valoració feta en la revisió del grau de dependència i desaparició del nivell de dependència després de la revisió en aplicació del Reial decret 20/2012) en alguns casos han derivat, a més, en reclamacions d'ingressos indeguts a la persona dependent corresponents a la diferència entre la quantia de la prestació econòmica rebuda amb el grau més alt i la nova rebaixada.

Aquesta situació s'ha agreujat, atès que durant llargs períodes de temps l'Administració ha mantingut el pagament de la prestació més alta, tot i l'existència d'una nova resolució de grau de dependència rebaixada. Sovint les quanties reclamades com a percebudes indegudament per la dilació dels tràmits administratius han estat quantioses a causa d'aquests retards en l'establiment dels PIA i l'efectivitat de les resolucions emeses.

La dimensió d'aquestes problemàtiques s'evidencia a través de les dades que ha aportat l'Administració, segons les quals un total de 817 expedients de dependència de menors de divuit anys han estat revisats a la baixa (i han obtingut un grau de dependència inferior) en relació amb el grau que tenien reconegut anteriorment en el període comprès entre gener de 2012 i desembre de 2014. Un total de 1.063 expedients de dependència de menors de divuit anys han mantingut el grau atorgat, però han perdut el nivell de dependència en aplicació del Reial decret 20/2012 durant el mateix període i s'han reclamat durant els últims tres anys a menors dependents un total de 302.983,98 euros en concepte de baixada de grau.

Atès que la regulació dels barems de valoració de la dependència es fa amb caràcter estatal, el Síndic ha traslladat al Defensor del Poble les seves consideracions respecte de les disfuncions observades en la regulació, tant dels barems per trams d'edat com de l'EVE en el cas de menors de tres anys. Així mateix, també li ha traslladat la preocupació sobre els constants processos de revisió i valoració a què se sotmeten alguns infants i adolescents a qui, pel del tipus de dolença que tenen, greu i de tipus permanent (per exemple, la paràlisi cerebral), no caldria revisar la situació.

El Defensor del Poble va traslladar les qüestions plantejades per la institució al Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i

Igualtat, que va li comunicar que serien examinades pel grup de treball creat en la reunió mantinguda el dia 7 d'octubre de 2015 pel Consell Territorial de Serveis Socials i Dependència, per valorar els resultats de l'aplicació del barem de dependència als efectes del que estableix la disposició addicional tercera del Reial decret 174/2011, d'11 de febrer, que preveu una avaluació dels resultats obtinguts en l'aplicació del barem per proposar les modificacions que s'estimin necessàries.

No consta que el grup d'experts creat a aquest efecte hagi traslladat al Defensor del Poble el resultat de l'examen de l'aplicació del barem de dependència ni la posició de la Comissió Delegada del Consell Territorial de Serveis Socials i Dependència.

Recomanacions

- Garantir la interpretació més favorable de la normativa de dependència vigent per als infants i adolescents que pateixen algun tipus de dependència.
- Garantir que els procediments de reconeixement de dependència i establiment de les prestacions i serveis a què dona dret es facin amb la màxima celeritat i, en tot cas, en els terminis establerts, especialment en el cas d'infants i adolescents.
- Continuar traslladant al Consell Territorial de Serveis Socials i Dependència els problemes i les dificultats que sorgeixin en el cas de l'aplicació dels barems de valoració en infants i adolescents.
- Continuar formant els equips de valoració i avaluant la valoració que fan a infants i adolescents dependents.

Administracions afectades

- Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
- Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat

13. DÈFICITS EN ELS SERVEIS ADREÇATS A L'ATENCIÓ D'INFANTS I ADOLESCENTS AMB TRASTORNS DE DESENVOLUPAMENT

La Llei 18/2003, de 4 de juliol, de suport a les famílies, va determinar en l'article 29 la creació dels serveis d'atenció precoç amb caràcter universal i gratuït per als infants fins als sis anys d'edat i les seves famílies com un dret subjectiu.

El Decret 261/2003, de 21 d'octubre, va desplegar reglamentàriament aquest servei i la cartera de serveis socials l'any 2010 també recull aquest servei com a prestació de servei especialitzat garantida als infants.

El servei d'atenció precoç té per objecte incidir en els trastorns del desenvolupament infantil i les situacions de risc, enteses com a situació de caràcter biològic, psicològic o social. S'entén com un conjunt d'actuacions de caràcter preventiu, de detecció, diagnòstic i intervenció terapèutica de caràcter interdisciplinari que s'estén des del moment de la concepció fins que l'infant compleix els sis anys d'edat. Per tant, en les etapes prenatal, perinatal, postnatal i petita infància. El servei el presten centres de desenvolupament infantil i d'atenció precoç (CDIAP), públics o concertats, organitzats com a xarxa assistencial sectoritzada i repartits per tot el territori de Catalunya.

És una atenció que es presta des de diferents àmbits, com ara el familiar, el sanitari, l'educatiu, el social i d'altres per procurar un tractament global, integrat i coordinat.

A la institució s'han presentat diverses queixes referents a les mancances detectades en l'atenció per part del CDIAP, principalment amb relació a la intensitat i la durada del tractament. Moltes de les queixes també plantegen la manca de continuïtat d'aquest servei, més enllà dels sis anys de l'infant o del moment en què es determina la finalització del servei, que repercuteix directament en el dret del màxim desenvolupament de l'infant.

-Respecte de la primera qüestió, les mancances detectades en la intensitat i la durada del tractament, l'Associació Catalana d'Atenció Precoç i la Unió Catalana de

Centres de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç, que agrupen la major part de professionals de l'atenció precoç a Catalunya, van presentar el mes de novembre de 2015 un manifest per a l'atenció precoç a Catalunya, en ocasió del 25è aniversari de l'Associació Catalana d'Atenció Precoç, en què es posen de manifest els riscos que actualment hi detecten per preservar el model de servei que proposa la xarxa de CDIAP a Catalunya.

Els professionals de l'atenció precoç de Catalunya evidencien que l'augment de la pobresa i la desigualtat social a Catalunya i la incidència que han tingut en la salut física i mental de les persones han reduït la capacitat dels pares per assumir tot allò que comporten les funcions parentals, i han generat a la vegada un augment de consultes que arriben als CDIAP en un període en què la xarxa ha vist disminuir la seva capacitat per donar-hi resposta.

Així, es denuncia que la programació de recursos prevista per al període 2008-2012 no s'ha completat com a conseqüència de les mesures per combatre la crisi econòmica i que la xarxa disposa dels recursos que fa més de cinc anys eren ja del tot insuficients per atendre una demanda que ha augmentat en nombre i gravetat de les problemàtiques.

Com a conseqüència, els infants i les seves famílies han vist disminuir la freqüència de les intervencions ofertes des del CDIAP en un àmbit, el de la petita infància, en què la rapidesa i la intensitat d'atenció són fonamentals, malgrat el compromís i la dedicació dels professionals, que sovint han sacrificat la formació continuada i la coordinació amb els equips d'atenció primària del territori, del tot necessàries per a la qualitat del treball en equip.

Els equips de professionals alerten que a mitjà termini aquesta situació comportarà la pèrdua dels trets que han definit i configurat el model d'atenció precoç a Catalunya, que ha estat pres com a referent arreu i que disposa d'una alta rendibilitat assistencial, terapèutica i social de l'atenció que es presta a les patologies i els trastorns de desenvolupament de l'etapa 0-6 anys, els quals, si no són atesos, generaran problemàtiques més greus i difícils de tractar en etapes posteriors.

De fet, com a resposta a les dificultats de cobertura universal del servei per insuficiència de recursos, el Decret 45/2014, d'1 d'abril, estableix criteris de preferències en l'accés al servei i determina que, malgrat el caràcter universal del servei i la durada màxima d'aquest fins a l'edat de sis anys, es prioritzi l'atenció als infants de menys de tres anys i als infants amb afectació greu, d'acord amb el criteri clínic dels professionals del CDIAP, entesa com a condició familiar, d'entorn o del mateix infant que repercuteixi en alguna àrea del seu desenvolupament, de manera que resti compromesa de forma significativa la seva capacitat adaptativa i de relació amb l'entorn.

-Finalment, respecte de la continuïtat de tractament posterior al que es garanteix a través de la xarxa d'atenció precoç, s'entén que les necessitats d'atenció dels infants que han requerit aquest servei durant la primera infància podran ser cobertes amb serveis de caràcter general, ja siguin educatius, sanitaris o socials.

Així, hi ha la possibilitat que, per mitjà de pediatria, es faci una derivació a logopèdia i fisioteràpia rehabilitadora amb cobertura a la seguretat social, i els EAP, en l'àmbit escolar, també disposen de fisioterapeutes en el seu equip de professionals, els quals, si s'estima oportú, poden intervenir a l'aula com a professionals inclusius.

No obstant això, a la pràctica, els principals serveis disponibles a la xarxa pública per atendre amb continuïtat les necessitats especials ateses pel CDIAP són els CREDAC i els CSMIJ.

Els CREDAC van ser regulats pel Decret 155/1994, de 28 de juny, com a serveis educatius que proporcionen suport a l'activitat dels professionals de l'ensenyament per contribuir a l'adequació de la seva tasca a les necessitats educatives especials dels alumnes amb discapacitats auditives greus i permanents i dels alumnes amb trastorns de llenguatge. Per tant, la seva finalitat i la seva cobertura són molt parcials comparativament a les que ofereixen els CDIAP.

L'atenció de logopèdia i fisioteràpia a l'escola ordinària és insuficient per cobrir

tots els alumnes que la necessiten i està encaminada a adequar la tasca docent a les necessitats especials de l'alumnat amb dificultats d'audició, llenguatge i/o comunicació, com a eina per a l'educació inclusiva, i no comprèn el conjunt d'actuacions que preveu l'acord assistencial que signa la família de l'infant afectat amb el CDIAP per al seu desenvolupament integral.

Pel que fa als casos que són derivats des del CDIAP als CSMIJ, es denuncien mancances en la coordinació entre serveis, ja que no hi ha canals clars i establerts específics de coordinació. Els infants atesos pel CSMIJ pateixen els retards en l'atenció i les deficiències de recursos d'aquest servei de salut mental, que ja ha posat de manifest en diverses ocasions aquesta institució.

Per al cas d'infants amb trastorn d'espectre autista (TEA), la implementació de les unitats funcionals especialitzades en TEA durant el període 2017-2019, prevista en el Pla d'atenció integral per a les persones amb TEA, ajudarà a una major coordinació.

La Unitat Funcional especialitzada en TEA és un espai organitzatiu integrat, que es constituirà en cadascun dels territoris, amb els professionals referents de cada dispositiu assistencial especialitzat: CDIAP, CSMIJ, EAP, Neuropediatria i Pediatria. Cada dispositiu designarà el professional referent per formar part de la Unitat Funcional, que han de ser els experts en TEA de cada equip i que hauran de destinar un temps específic per a l'avaluació i el diagnòstic, l'assistència i la coordinació.

No obstant això, i per a la resta de problemàtiques que atenen els CDIAP i es deriven als CSMIJ, cal remarcar que aquests no parteixen de la visió d'atenció de desenvolupament global de l'infant que vehicula l'activitat del CDIAP, que, per aconseguir-la, compta amb la intervenció de diferents professionals (psicòlegs, logopedes, fisioterapeutes, psicomotricistes, neuròlegs, treballadors socials i pedagogs), sinó de professionals de la salut mental que atenen trastorns d'aquest àmbit, de manera que queden fora altres aspectes importants de treball per al desenvolupament integral de l'infant.

El servei prestat des del CDIAP, malgrat les mancances i les discrepàncies plantejades sobre el seu funcionament pels promotors d'algunes queixes i pels mateixos professionals que els configuren, és un

servei reconegut i valuós que parteix d'una visió global de l'infant i que pretén el seu desenvolupament i plena integració en una vida normalitzada, la qual cosa cal reivindicar i potenciar.

Recomanacions

- Garantir l'atenció dels infants als CDIAP fins als sis anys, sempre que sigui necessari per al seu desenvolupament, mantenir la freqüència d'aquesta atenció, tenint com a prioritat el dret de l'infant al desenvolupament, i no la pressió i la demanda assistencials, i augmentar els recursos per tal que es pugui cobrir aquesta demanda d'atenció.
- Avaluar la garantia de continuïtat d'aquest servei i valorar les coordinacions necessàries amb les administracions implicades, els departaments de Salut i Ensenyament, perquè els serveis de què es disposa en l'etapa posterior a la finalització del CDIAP es puguin adequar a les necessitats dels infants que els requereixen amb les mateixes garanties d'atenció integral i desenvolupament global de l'infant.

Administracions afectades

- Departament de Salut
- Departament d'Ensenyament

II.2. DRET AL NIVELL DE SALUT MÉS ALT POSSIBLE (ART. 24 CDI)

14. L'ATENCIÓ SANITÀRIA ALS INFANTS I ADOLESCENTS ESTRANGERS MENORS DE DIVUIT ANYS

El Síndic ha rebut denúncies d'entitats com ara SOS Racisme, integrada en la plataforma PASUCat (Plataforma per una Atenció Sanitària Universal a Catalunya), amb relació a l'atenció sanitària que reben les persones estrangeres que, tot i ser menors de divuit anys, no poden tramitar la targeta sanitària individual (TSI) i no tenen garantida l'assistència sanitària.

Es denunciaven les situacions següents: la vinculació de l'obtenció de la targeta sanitària individual del menor estranger i també espanyol a obtenir determinada documentació, com ara l'empadronament, el passaport, el NIE, el document del país d'origen acreditatiu de no tenir cobertura d'assistència al país d'origen, etc.; la derivació en alguns centres de primària del pacient menor d'edat a tramitar la inscripció a la Seguretat Social abans de l'emissió de la targeta sanitària; la manca d'assignació d'un professional de referència derivada de la manca d'obtenció de la targeta sanitària individual, i l'emissió per part d'alguns hospitals d'una possible factura quan un infant o adolescent acudia a urgències, la qual cosa dissuadia els pacients a l'hora de sol·licitar l'atenció.

En general, també es destacava la manca d'homogeneïtat de criteris i d'atenció a tot el territori català en funció del proveïdor del servei, tant en centres d'atenció primària com en centres hospitalaris.

Totes aquestes casuístiques i dificultats en la garantia de l'assistència sanitària a la població estrangera deriven de l'entrada en vigor del Reial decret llei 16/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents per garantir la sostenibilitat del Sistema Nacional de Salut (SNS) i millorar la qualitat i seguretat de les seves prescripcions. Aquest reial decret llei estableix, entre altres aspectes, la condició d'assegurats a l'efecte de l'assistència sanitària a l'Estat espanyol amb càrrec a fons públics mitjançant l'SNS, però també garanteix en

l'article 3 l'assistència sanitària als estrangers no registrats ni autoritzats com a residents a Espanya en situacions especials, entre d'altres, la dels menors de divuit anys, tal com exigeix la Llei orgànica dels drets dels estrangers a Espanya.

El Reial decret 576/2013, de 26 de juliol, que modifica el Reial decret 1192/2012, de 3 d'agost, pel qual es regula la condició d'assegurats i de beneficiaris a efectes de l'assistència sanitària a Espanya amb càrrec a fons públics mitjançant l'SNS, afegeix la disposició addicional vuitena sobre assistència sanitària pública en supòsits especials en el sentit següent:

“Els estrangers menors de divuit anys no registrats ni autoritzats com a residents a Espanya a què es refereix l'article 3 ter de la Llei 16/2003, de 28 de maig, tenen dret a l'assistència sanitària pública pel Sistema Nacional de Salut amb la mateixa extensió reconeguda a les persones que ostenten la condició d'assegurades, i el tipus d'aportació de l'usuari per a les prestacions de la cartera de serveis del Sistema Nacional de Salut que l'exigeixin és el corresponent als assegurats en actiu.”

Així, la normativa estatal és diàfana pel que fa a la cobertura de l'atenció i l'assistència sanitària del menor estranger a Espanya. En l'àmbit català, l'accés a l'assistència sanitària i també l'acreditació de la condició d'assegurats i beneficiaris de l'assistència sanitària esmentada en el cas de ciutadans estrangers empadronats a Catalunya es va concretar mitjançant la Instrucció 10/2012, d'accés a l'assistència sanitària de cobertura pública del CatSalut als ciutadans estrangers empadronats a Catalunya que no tenen la condició d'assegurats o beneficiaris del Sistema Nacional de Salut.

Aquesta instrucció pretenia complementar les previsions del Reial decret i ampliar la cobertura i l'accés a l'assistència sanitària dels ciutadans estrangers empadronats a Catalunya, però la seva redacció va donar lloc a dubtes i, en alguns casos, fins i tot a més situacions d'exclusió en l'atenció sanitària a menors d'edat estrangers que les que causava l'aplicació de la normativa estatal.

Així, les mateixes recomanacions i la informació en relació amb dubtes sobre facturació a tercers en l'atenció primària de la Instrucció 1/2013 de l'Institut Català de Salut presentaven redactats que induïen a confusió.

Molts supòsits de manca d'expedició de la targeta sanitària individual en el cas de menors d'edat sovint deriven de la impossibilitat d'obtenir empadronament per manca de domicili fixe, ja que s'exigeix acreditar d'aquesta manera la residència a Catalunya.

Pel que fa a la manca d'empadronament, competència municipal, el Síndic ja va fer arribar algunes recomanacions amb relació als requisits per a l'empadronament previstos en ordenances municipals que considerava contraris a l'ordenament vigent.

El CatSalut, per la seva banda, conscient d'aquesta situació, en data 2 de març de 2015 signa un conveni amb la Creu Roja per facilitar l'accés a la targeta sanitària als residents a Catalunya sense empadronament i en situació de vulnerabilitat, perquè puguin assolir els requisits establerts en la Instrucció 10/2012 i per donar compliment a les recomanacions del Parlament de Catalunya que afavoreixin l'equitat i la universalitat en l'assistència sanitària de cobertura pública.

En aquest context, es dicta la Instrucció 8/2015, d'accés a l'assistència sanitària de cobertura pública del CatSalut als ciutadans estrangers empadronats a Catalunya que no tenen la condició d'assegurats o beneficiaris de l'SNS, que deroga la Instrucció 10/2012, amb la finalitat de posar fi als problemes de confusió en la interpretació de la diversitat i profusió normativa i d'aplicació per part dels diferents serveis del sistema públic sanitari català (Siscat), que, a més, s'havien barrejat amb els problemes derivats de les disfuncions existents amb relació als empadronaments i les pràctiques administratives d'alguns ens locals.

La nova instrucció pretén recollir el contingut de la Resolució 1069/X del Parlament de Catalunya sobre el sistema públic de salut, d'acord amb el que estableix l'apartat 9 de la Moció 79/X del Parlament, sobre la pèrdua de drets en matèria sanitària, que instava el Govern a elaborar una instrucció que garantís l'atenció sanitària pública de qualitat a totes

les persones que viuen a Catalunya, i també a les que no han pogut obtenir l'empadronament per incompliment de la Llei de règim local per part d'alguns ajuntaments, i exigia que garantís, entre d'altres, l'accés a qualsevol tipus d'atenció sanitària i l'accés a la TSI, independentment de la situació administrativa en què es trobin, als menors d'edat i a les dones embarassades, tant si volen continuar l'embaràs com si no, i com a mínim fins al puerperi.

La Instrucció 8/2015 estableix clarament en el punt 4 que totes les persones que sol·licitin l'accés cal que compleixin alguns requisits i el segon d'aquests és "no tenir dret a l'assistència sanitària pública de l'SNS en els supòsits especials previstos en la disposició addicional vuitena del Reial decret 1192/2012, que regula la condició d'assegurat i beneficiari a l'efecte de l'assistència sanitària a l'Estat espanyol, amb càrrec a fons públics mitjançant l'SNS, a persones estrangeres menors de divuit anys no registrades ni autoritzades com a residents a l'Estat espanyol". Per tant, els menors de divuit anys s'han de considerar assegurats i beneficiaris amb càrrec a fons públics d'acord amb el Reial decret 1192/2012 estatal i no els és aplicable la resta del contingut de la Instrucció, que els pot restringir l'accés a l'assistència sanitària que tenen garantida.

Cal tenir present, doncs, que la situació de vulneració del dret a l'accés a la salut d'infants i adolescents no es deu a un problema de regulació normativa, ja que el dret a l'assistència sanitària als estrangers menors d'edat s'ha reconegut en tot moment de la mateixa manera que es reconeix als espanyols, sinó a un problema de confusió i manca d'informació adequada.

Per aquesta raó, cal que es garanteixi que la informació que ofereixen els centres del sistema sanitari integral (Siscat) sigui clara respecte del dret a la salut de totes les persones que viuen a Catalunya i, en concret, del dret a l'atenció sanitària, primària i especialitzada, de tots els menors d'edat, independentment de la documentació identificativa o d'empadronament que aportin, i del dret a l'obtenció de la targeta sanitària que ho acrediti. També hi ha d'haver mecanismes de control i penalització respecte de l'incompliment d'aquestes garanties, amb

l'adopció de mesures quan no s'hagi garantit aquesta atenció o s'hagin facturat o cobrat serveis garantits pel sistema català de salut.

També caldria que es dugués a terme una campanya informativa adreçada a la població general tant respecte de la garantia del dret d'accés a l'assistència sanitària d'infants o adolescents com de

la manera com es pot obtenir la targeta sanitària. Finalment, els serveis socials municipals haurien de clarificar i promoure l'efectivitat d'aquest dret entre col·lectius més vulnerables, com ara a menors estrangers no acompanyats o famílies itinerants o amb pares que es troben en situació d'irregularitat administrativa i que poden tenir por d'acudir als serveis sanitaris.

Recomanacions

- Garantir l'obtenció de la targeta sanitària que acrediti aquest dret a tot infant o adolescent que ho sol·liciti.
- Garantir que la informació que ofereixen els centres del sistema sanitari integral (Siscat) sigui clara respecte del dret a la salut de totes les persones que viuen a Catalunya i, en concret, del dret a l'atenció sanitària, primària i especialitzada, de tots els menors d'edat, independentment de la documentació que aportin.
- Promoure una campanya informativa adreçada a la població general respecte de la garantia del dret d'accés a l'assistència sanitària a infants o adolescents.
- Establir un sistema de control i penalització respecte de l'incompliment d'aquestes garanties, amb l'adopció de mesures quan no s'hagi garantit aquesta atenció o quan s'hagin facturat o cobrat serveis garantits pel sistema català de salut amb càrrec al pacient menor d'edat atès.
- Clarificar i promoure l'efectivitat d'aquest dret entre col·lectius més vulnerables, com ara a menors estrangers no acompanyats o famílies itinerants o amb pares que es troben en situació d'irregularitat administrativa i que poden tenir por d'acudir als serveis sanitaris.

Administracions afectades

- Departament de Salut
- Administracions locals

15. ATENCIÓ ALS INFANTS I ADOLESCENTS AMB TRASTORN PER DÈFICIT D'ATENCIÓ AMB HIPERACTIVITAT O SENSE

Arran de la presentació per part del Departament de Salut del Protocol per al maneig del trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH) infantojuvenil en el Sistema Sanitari Català l'any 2015, diverses entitats, persones i institucions a Catalunya han manifestat el seu posicionament divergent amb el contingut d'aquest protocol.

El diagnòstic, la prevalença i el tractament del TDAH arreu del món han estat acompanyats de controvèrsia des de la seva primera formulació. Hi ha determinats sectors i corrents de l'àmbit de la salut mental que en neguen l'existència, però la majoria de sectors crítics se centren a qüestionar-ne el diagnòstic, que consideren massa generalista i tendent a sobrediagnosticar, tractant com a clínics problemes d'aprenentatge o conducta o basant-se en símptomes que poden derivar d'altres problemàtiques. També hi ha un debat sobre l'ús que es fa del tractament farmacològic, en especial en infants, i la seva adequació, atesos els diversos efectes secundaris que provoca.

El mateix Comitè de Drets de l'Infant de les Nacions Unides, en les darreres observacions finals per a Espanya de l'any 2010, dins l'apartat de salut i serveis de salut, destacava que els problemes d'alt predomini en desordres emocionals i psicològics no s'han tractat adequadament i expressa preocupació perquè en un curt període de temps ha augmentat la prescripció de psicoestimulants en infants diagnosticats amb TDAH.

El Comitè recomanava que s'examinés amb cura aquest fenomen i que es prenguessin iniciatives per proveir els nens diagnosticats amb TDAH i altres desordres del comportament, i també els seus pares i professors, d'un ampli ventall de mesures i tractaments educacionals i psicològics, i especialment demanava que s'examinés el fenomen de la prescripció excessiva de medicaments als infants. El Comitè instava l'Estat a investigar en el camp de la psiquiatria infantil, parant una atenció especial als

determinants socials de la salut i els trastorns mentals.

Respecte de les dades de prevalença en el diagnòstic del TDAH entre la població infantil i adolescent, a escala mundial, la xifra de menors de 18 anys diagnosticats amb TDAH s'ha estimat al voltant d'un 5%, amb variabilitat en funció del gènere (3 nois per cada noia), localització (davant un percentatge inferior al 5% a Àsia, entre un 5% i un 20% a Amèrica), origen ètnic (nacionals més diagnosticats que immigrants), criteris diagnòstics utilitzats (ús del DSM IV (de l'Associació Americana de Psiquiatria) dona una probabilitat fins a cinc vegades més alta de diagnòstic de TDAH que amb els criteris del CIE-10 (avalat per l'OMS)) i segons nivell assistencial on es fa el diagnòstic (només el 24% dels infants derivats a salut mental des d'atenció primària es confirma que pateixen TDAH).

A Espanya, la prevalença se situa entorn de l'1,2-4,6%, en funció del criteri diagnòstic utilitzat. A Catalunya, els casos que consten atesos pels CSMIJ diagnosticats amb TDAH l'any 2014 són 13.858, un 0,97% dels infants i adolescents del total dels infants i adolescents residents a Catalunya. Cal remarcar que, malgrat que, d'acord amb aquestes dades, la prevalença no seria exagerada en comparació amb altres països, el nombre de casos ha augmentat significativament (pràcticament s'ha multiplicat per 6) en els darrers deu anys a Catalunya.

Del nombre de pacients diagnosticats de TDAH pels CSMIJ, consta que només 8.016 són tractats farmacològicament. Tot i així, d'acord amb les dades proporcionades pel Departament de Salut al Parlament de Catalunya en data 7 de març de 2016, els infants i adolescents que reben tractament per al TDAH amb càrrec de la xarxa sanitària a Catalunya són 17.151, més del doble.

D'acord amb aquestes segones dades, la prevalença a Catalunya d'infants i adolescents diagnosticats amb TDAH sembla que és superior al 0,97% indicat i el tractament amb medicació prescrit fora del circuit assistencial públic de salut mental per a infants i adolescents de Catalunya seria equivalent al que es fa des d'aquest circuit.

En el marc d'aquesta actuació, el Síndic també ha tingut coneixement de les conclusions que recollia el *Butlletí de Farmacovigilància de Catalunya*, sobre la toxicitat dels fàrmacs metilfenidat i atomoxetina, que s'utilitzen per tractar el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat. Aquest article del Butlletí afirma que els riscos d'aquests fàrmacs reforcen la necessitat d'una valoració acurada de la relació benefici-risc en aquesta població i justifiquen que se'n restringeixi l'ús a casos molt especials, i també la notificació de les sospites de reaccions adverses per aquests medicaments.

L'alerta sobre la toxicitat d'aquests fàrmacs es fa sobretot arran de la constatació que moltes de les prescripcions farmacològiques no es fan des del sistema públic de salut mental infantojuvenil.

Una altra dada important és la que evidencia que la prevalença de TDAH a Catalunya és heterogènia i diversa en funció de l'enfocament del professional a l'hora d'abordar el quadre clínic i també el criteri diagnòstic seguit. Així, el nombre d'infants i adolescents diagnosticats de TDAH oscil·len entre 0,9 casos cada 1.000 habitants fins a 36,3 casos cada 1.000 habitants en funció del CSMIJ responsable del cas.

El Protocol, seguint la Resolució 84/VIII que el Parlament va fer arribar al Departament de Salut l'any 2007 per tal que millorés l'atenció a la població afectada, en el marc de les "Estratègies de salut mental" del Sistema Nacional de Salut i el projecte "Optimització en l'abordatge del TDAH 2013-2015", pretén precisament garantir l'equitat de l'atenció i reduir la variabilitat en el diagnòstic i el tractament del TDAH existent.

Les guies de pràctica clínica són útils en aquest sentit, ja que en un sistema assistencial públic cal garantir que l'atenció rebuda pel pacient és adequada a les seves necessitats i cal aportar seguretat i confiança als ciutadans en el diagnòstic rebut i el tractament ofert, que han d'estar fonamentats en criteris científics i professionals demostrats i consensuats, de manera que s'eviti al pacient i als familiars la confusió de la divergència sobre

l'abordatge, criteri diagnòstic i tractament més adequats a cada cas, que s'ha de resoldre en el marc del debat entre professionals.

El Síndic valora favorablement que es faci un esforç en aquest sentit, però perquè aquesta guia sigui útil cal que es faci amb un enorme rigor metodològic. Elaborar un protocol de compliment obligat en un context en què la realitat assistencial presentada en xifres a Catalunya mostra fortes discrepàncies entre professionals a l'hora de diagnosticar i tractar els pacients de TDAH té el risc d'eliminar les diferències d'orientació clínica, entorpir la pràctica professional i enfortir un sol enfocament, en aquest cas, sembla que el de tipus biomèdic conductual cognitiu, respecte a altres enfocaments també defensats des del rigor professional, més de tipus psicosocial, que expliquen la divergència diagnòstica evidenciada entre CSMIJ arreu de Catalunya.

És aquest criteri professional divergent, també present en la realitat assistencial catalana, que mou alguns professionals a manifestar al Síndic la seva oposició frontal a l'aplicació del Protocol. Per aquest motiu, sense disposar d'elements tècnics per qüestionar el contingut tècnic del Protocol elaborat per professionals i experts en la matèria, el Síndic valora, davant les explícites manifestacions discordants, que l'aplicació del Protocol arreu de Catalunya en aquest moment, malgrat que pretengui assegurar una atenció pública garantista, que és un objectiu que ha de perseguir l'atenció de la salut pública a Catalunya, hauria de tenir més present el debat clínic existent.

El Síndic valora que cal continuar treballant per facilitar un debat obert i rigorós entre els professionals sobre l'abordatge d'aquest trastorn i el tractament més adequat, tot respectant el criteri de cada professional dins la deontologia pròpia d'aquesta disciplina. En aquest debat, s'haurien d'incloure els col·legis professionals que intervenen en l'atenció i el tractament d'infants i adolescents afectats, com ja s'ha fet, en tant que interpel·lats pel debat existent, i també professionals que treballen en aquest àmbit des de diferents orientacions i escoles de tractament per tal que sigui com més plural i enriquidor millor.

Per aquest motiu, el Síndic ha recomanat a l'Administració que continuï treballant per facilitar un debat obert i rigorós entre els professionals sobre l'abordatge d'aquest trastorn i el tractament més adequat, tot respectant el criteri de cada professional dins la deontologia pròpia d'aquesta disciplina.

En tot cas, cal remarcar que el protocol qüestionat i aprovat pel Departament fa avenços, com ara requerir que necessàriament sigui un psiquiatre o psicòleg el qui faci el diagnòstic i prescriu el tractament. També, recomana que se segueixin els criteris diagnòstics del DSM-IV o CIM-10, que es descarti comorbiditat, que es tingui en compte el moment evolutiu de l'infant o adolescent i es valori el seu entorn familiar, social i escolar. Així mateix, demana que es facin entrevistes clíniques als pares i al pacient, que s'obtingui informació de l'escola, que es faci una revisió d'antecedents familiars i personals i que s'explori físicament i psicopatològicament el pacient.

El fet que l'exploració sigui àmplia i descarti comorbiditat ha estat una de les reivindicacions de les entitats i els professionals que denuncien l'hiperdiagnòstic de TDAH.

El Protocol també recomana el tractament psicològic i el tractament conductual per a pares per a tots els infants i adolescents amb TDAH. Es destaca la necessitat d'un programa d'intervenció individualitzat a l'escola i en casos de clínica moderada i greu es recomana el tractament combinat, que inclou tractament psicològic, farmacològic i intervenció psicopedagògica a l'escola. Durant tot el procés, mentre duri el seguiment mèdic i psicològic de l'infant, els equips CSMIJ i EAP de referència han d'establir circuits de coordinació territorial per facilitar informació rellevant.

El Síndic recorda que el sistema públic de salut ha de garantir en tot cas el tractament psicoterapèutic, que està indicat pel mateix Protocol com a principal tractament, amb l'amplitud i la intensitat necessàries per a cada pacient, de manera que el tractament farmacològic mai substitueixi o complementi el que un tractament psicoterapèutic amb un grau més alt d'intensitat podria assolir sense necessitat de recórrer al fàrmac o amb el recurs del fàrmac amb menys dosi o intensitat.

Cal alertar d'aquestes qüestions les famílies i els pacients amb TDAH i garantir-los una informació completa i adequada, qüestió que també queda reflectida en Protocol.

Recomanacions

- Fomentar un debat obert i rigorós entre els professionals sobre l'abordatge d'aquest trastorn i el tractament més adequat i vetllar perquè els professionals intervinents siguin independents.
- Garantir dins el sistema nacional de salut el tractament psicoterapèutic indicat com a principal tractament, amb l'amplitud i la intensitat necessàries per a cada pacient, de manera que el tractament farmacològic mai supleixi la mancança en la intensitat del tractament.
- Garantir i respectar l'escolta de l'infant o adolescent i de les famílies sobre el tractament prescrit.

Administracions afectades

- Departament de Salut

16. ACOMPANYAMENT D'INFANTS I ADOLESCENTS HOSPITALITZATS

Són diverses les queixes que han arribat a la institució de pares i mares que expressen el seu malestar per no haver pogut ser presents en tot moment acompanyant els seus fills o filles durant la seva hospitalització o també durant els processos d'atenció a la seva salut, quan així ho havien requerit.

Els motius esgrimits per limitar aquest dret són diversos: la privacitat dels pacients i familiars, la confidencialitat de les dades que el personal assistencial exposa en l'intercanvi d'informació sobre els pacients, l'organització de l'hospital i comoditat dels facultatius a l'hora d'atendre possibles complicacions mèdiques, i també l'espai i mobiliari disponible, entre d'altres.

La Carta europea dels drets dels infants hospitalitzats, aprovada pel Parlament Europeu l'any 1986, preveu per als infants ingressats en centres hospitalaris el dret a estar acompanyats del pare, la mare o persones cuidadores el màxim de temps possible durant la seva permanència a l'hospital, no com a espectadors passius, sinó com a elements actius de la vida hospitalària, sense que això comporti costos addicionals.

La carta esmentada també preveu com a límit d'aquest dret que el seu exercici no perjudiqui de cap manera ni obstaculitzi l'aplicació dels tractaments als quals l'infant s'ha de sotmetre.

Així mateix, aquest dret també ha quedat recollit en l'article 46 de la Llei 14/2010, que preveu que "els infants i adolescents hospitalitzats tenen dret a estar acompanyats de llurs pares i mares, i si s'escau, dels titulars de la tutela o de la guarda, llevat que això pugui perjudicar o obstaculitzar l'aplicació dels tractaments mèdics".

El punt 4.1.3 de la Carta de drets i deures de la ciutadania en relació amb la salut i l'atenció sanitària, actualitzada l'octubre de 2015, dins del dret dels pacients a decidir qui pot ser present durant els actes sanitaris, també preveu que els menors tenen dret a poder estar acompanyats pels familiars o

els acompanyants durant els actes sanitaris i l'hospitalització, amb l'objectiu de minvar les possibles seqüeles psicològiques que se'n puguin derivar.

Cal tenir present, però, que en relació amb els menors, a partir dels setze anys, s'ha d'aplicar el mateix criteri que amb un major d'edat i acceptar la presència dels acompanyants que demani el menor, i que entre els dotze i els setze anys el menor pot demanar privacitat i confidencialitat en la consulta o acte sanitari, si bé han de ser els professionals els qui valorin el context i la maduresa emocional i intel·lectual de la persona menor, a fi de demanar, en cas que la consideri necessària, la presència o l'absència dels pares, tutors legals o terceres persones de la confiança del menor.

El dret a estar acompanyat deriva del reconeixement dels infants al gaudi del màxim nivell de salut possible recollit en l'article 24 de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, que exigeix als estats part que s'esforcin per assegurar que cap infant sigui privat del dret al gaudi d'aquests serveis sanitaris i per garantir la plena aplicació d'aquest dret.

El dret a la salut ha de ser considerat des d'una perspectiva global que comprèn també la satisfacció de les necessitats emocionals i afectives durant processos en què s'intervé un infant des del punt de vista sanitari i en què es poden presentar sentiments d'inseguretat, angoixa, patiment o dolor.

En totes les estades hospitalàries d'infants i adolescents, però especialment en el cas dels nadons, l'acompanyament per part dels seus pares o cuidadors durant tot el temps en què estan ingressats o atesos s'ha de poder garantir en qualsevol cas, amb l'especial rellevància que aquest acompanyament tindrà per al seu desenvolupament, prevalent per davant de raons organitzatives o impediments d'altres tipus.

Cal tenir present que l'ingrés hospitalari es preveu sempre de manera subsidiària si el tractament ambulatori no és possible, ja que el dret de l'infant a restar al seu domicili habitual i a estar acompanyat del

seu pare, mare o cuidador és fonamental per preservar el seu desenvolupament i benestar, i en aquest sentit cal que l'ingrés també persegueixi aquesta mateixa finalitat.

En cas que no hi hagi un ingrés hospitalari però els actes sanitaris que es facin puguin causar temor, dolor o simplement requerir l'acompanyament dels pares o cuidadors, el tractament i les garanties s'haurien d'assimilar a les recollides per a l'ingrés.

S'han esgrimit raons per prioritzar casos d'infants amb problemes oncològics, aïllats de llarga estada, alletament exclusiu o malalts terminals, i s'han exposat dificultats per cobrir aquest dret en casos de nadons o infants ingressats a la UCI pediàtrica.

No obstant això, s'observa que s'està fent un avenç significatiu en la major part de centres hospitalaris i sanitaris perquè en tots els àmbits de procediments,

especialment on es fan intervencions de més o menys ansietat i/o dolor (urgències, quiròfan, procediments a planta, etc.) es permeti i es faciliti l'acompanyament dels pares o mares, fins i tot en el moment de la inducció anestèsica (dins del quiròfan) i en les exploracions radiològiques.

El dret a acompanyar no inclou només la possibilitat ser-hi present i de permetre les visites les 24 hores del dia per part del pare, la mare o el cuidador d'un infant, adolescent i fins i tot nadó en els primers dies de vida, sinó que ha de comportar l'obligació per part del centre sanitari de facilitar l'acompanyament del pacient mitjançant l'habilitació d'espais i, evidentment, també dels elements necessaris (llits, butaques reclinables, sofàs o cadires confortables) per poder pernoctar-hi, descansar i acompanyar aquest nadó, infant o adolescent durant tota l'estada a l'hospital, si es desitja.

Recomanacions

- Garantir facilitats als acompanyants en els serveis hospitalaris que formen part de la xarxa sanitària assistencial de Catalunya per tal que, en cas d'ingrés hospitalari, els infants i adolescents, i especialment els nadons, puguin estar acompanyats dels seus pares i cuidadors durant les 24 hores del dia en unes condicions de comoditat suficients que permetin la pernoctació i el descans.
- Garantir el dret a l'acompanyament de pares, mares i cuidadors a tots els infants i adolescents en intervencions que no requereixin ingrés hospitalari, però que permetin garantir-ne el benestar.
- Evitar que que raons organitzatives i materials dificultin, limitin i impedeixin aquest dret a l'acompanyament dels infants i adolescents en actuacions que puguin causar ansietat o dolor en l'àmbit de la salut.

Administracions afectades

- Departament de Salut

II.3. DRET A L'EDUCACIÓ (ART. 28 I 29 CDI)

17. CRITERIS DE TRANSPARÈNCIA I ACCÉS A LA INFORMACIÓ EN EL PROCÉS D'ADMISSIÓ DE L'ALUMNAT ALS CENTRES DOCENTS

Els últims anys el Síndic ha detectat dèficits relacionats amb la manca de transparència del procediment d'admissió als centres docents i també ha rebut queixes que relataven la dificultat d'accés a la informació en situacions de sospita de frau.

La Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, estableix que els principis de publicitat i transparència han de regir el procediment d'admissió "en tot moment" (article 46.5 de la Llei 12/2009), i atribueix a l'Administració educativa el deure de vigilar aquest procés perquè es compleixin les normes que el regulen (article 50) i es respecti el principi d'igualtat a l'hora d'aplicar-les (article 48.3).

El Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics, i la resolució que dicta anualment el Departament d'Ensenyament amb les normes de preinscripció de cada curs estableixen que els centres docents publiquen, com a mínim, les llistes següents del procés de preinscripció i matrícula:

- Llista de sol·licituds de preinscripció al centre amb la puntuació provisional.
- Llista de sol·licituds de preinscripció al centre amb la puntuació un cop resoltes les reclamacions.
- Llistes d'assignacions: sol·licituds de preinscripció amb el centre assignat i sol·licituds assignades al centre amb indicació del centre de primera petició.

També es preveu la publicació, un sol cop i juntament amb les llistes d'alumnes assignats, de l'anomenada *llista d'espera*, en què consta la relació de sol·licituds d'admissió en primera opció que el centre no ha pogut atendre, ordenades d'acord amb la puntuació definitiva i el número de desempat.

A través de la tramitació de les queixes, però, el Síndic ha observat mancances relacionades amb el fet que no s'ha respectat l'ordre de tria explicitada per les famílies en el període ordinari de preinscripció, un cop publicada la llista d'admesos. Aquestes mancances són conseqüència, en bona part, de dèficits de transparència en el procés d'admissió a partir de la publicació de la relació d'alumnat admès.

La manca de consideració de la preferència de les famílies es produeix, d'una banda, en centres que no tenien llista d'espera en primera opció i que, un cop iniciat el període de matrícula, disposen de vacants sobrevingudes derivades de l'absència de matrícula per part d'algun dels alumnes de la llista d'alumnat admès o d'ampliacions de ràtio.

Aquestes vacants en alguns casos són ocupades per noves sol·licituds que passen per davant de famílies que havien sol·licitat plaça en aquest centre en segona opció o successives i que no hi havien pogut accedir, però que tenen un millor dret que aquestes noves sol·licituds. Es tracta d'alumnat que no està d'acord amb l'assignació de plaça a un altre centre feta pel Departament d'Ensenyament, o bé de sol·licituds presentades fora de termini a qui s'ha d'oferir lloc escolar (per exemple, alumnat que canvia de residència o per altres circumstàncies), sense que sigui alumnat amb necessitats educatives específiques,

Una plaça generada en un centre després de la publicació de la relació d'alumnat admès o de la matrícula hauria de ser ocupada, d'entrada, per l'alumnat que forma la llista d'espera i que l'ha triat en primera opció i, a continuació, per l'alumnat que ha sol·licitat aquell centre en segona opció (i així successivament) i que no ha pogut obtenir plaça en un altre centre sol·licitat amb millor opció, encara que ja s'hagi matriculat en un altre centre (a excepció de l'alumnat amb necessitats educatives específiques que ocupa la reserva places o que arriba fora de termini i a qui l'Administració assigna plaça per evitar els processos de segregació escolar).

La manca de consideració de les preferències de les famílies també s'observa, d'altra banda, en relació amb la gestió de la llista d'espera abans de l'inici de curs, un cop perd vigència (enguany el 8 de setembre), atès que de vegades s'observa que el Departament d'Ensenyament autoritza determinades ampliacions de ràtio que no respecten l'ordre de prioritat adquirit a través de la preinscripció.

El Síndic ha recordat al Departament d'Ensenyament que la normativa només limita la consideració de les preferències de les famílies en el procés d'admissió d'alumnat a la disponibilitat de places i a les polítiques d'escolarització equilibrada entre centres de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. L'ordre de la llista d'espera hauria de ser respectat fins i tot més enllà de la pèrdua formal de vigència, i la pèrdua de vigència no hauria de ser aprofitada per l'Administració per escolaritzar alumnat que no ha acceptat matricular-se en cap dels centres amb vacants.

Pel que fa al dret d'accés a la informació, el Departament d'Ensenyament va regular mitjançant la Instrucció de 23 de març de 2012 que les persones interessades poguessin accedir al nom, cognoms i adreça de les persones que haguessin demanat plaça al mateix centre i nivell, d'acord amb el contingut d'una resolució de l'Agència Catalana de Protecció de Dades.

L'accés a la informació relativa al domicili permet comprovar l'existència de fraus relacionats amb el domicili fet constar i l'empadronament, però no resol els dèficits relacionats amb la manca d'accés a la informació per comprovar falsedats en l'al·legació d'altres criteris d'admissió, que també són motiu de queixa.

L'entrada en vigor de la Llei 19/2014, de 29 de desembre, de transparència, accés a la informació pública i bon govern, hauria de tenir incidència específica en el procés de

preinscripció, ja que estableix que l'Administració de la Generalitat ha d'adoptar les mesures necessàries per facilitar a les persones el coneixement de la informació pública, i també reconeix el dret d'accedir a la informació pública sense condicionar-lo a l'existència d'un interès personal.

L'article 8 de la Llei 19/2014 estableix quina és la informació pública subjecta al règim de transparència i hi inclou "qualsevol matèria d'interès públic i les informacions que siguin demanades amb més freqüència per via de l'exercici del dret d'accés a la informació pública".

La difusió de la informació relativa al desenvolupament del procediment de preinscripció i matriculació als centres docents en els ensenyaments sostinguts amb fons públics, i molt especialment la relacionada amb l'existència de vacants i l'assignació de places fins a l'inici del curs escolar, resulta imprescindible per assegurar la transparència que, segons la Llei d'educació, ha de regir aquest procés, el compliment de la normativa i el respecte a la tria que fan les famílies (amb els límits derivats del principi d'equitat pel que fa a la distribució de l'alumnat amb necessitats educatives específiques).

L'actualització permanent i l'ordenació d'aquesta informació i en forma accessible constitueixen una garantia del compliment, a més, dels principis d'equitat, igualtat en l'accés i corresponsabilitat en l'admissió que, altrament, poden quedar desvirtuats per l'existència de fraus o de manca de rigor en l'assignació de vacants.

Per aquest motiu, el Síndic ha fet diverses recomanacions al Departament d'Ensenyament per millorar la transparència i l'accés a la informació en els processos d'admissió als centres docents que a hores d'ara no han estat acceptats per aquesta administració, i el Síndic ha tornar a plantejar aquests suggeriments.

Recomanacions

- Delimitar, si escau amb l'assessorament o la intervenció de l'organisme competent en matèria de protecció de dades, quines dades personals tenen la condició de protegides i a quines han de poder tenir accés els sol·licitants que tinguin una sospita d'irregularitat o frau.
- En cas de reclamació, facilitar l'accés a les dades dels sol·licitants relatives als criteris de prioritat al·legats en el procés de preinscripció, a excepció d'aquelles dades personals especialment protegides que s'hagi determinat que han de quedar excloses d'aquest accés.
- En cas de reclamació, facilitar l'accés a les actes de les comissions d'escolarització, a excepció de les dades personals especialment protegides.
- Garantir que els centres docents fan pública la llista de sol·licituds de preinscripció al centre tant en primera opció en com posteriors, amb la puntuació provisional i definitiva.
- Garantir la comunicació immediata dels centres docents a l'Administració educativa de les vacants que es generin des de la publicació de la relació d'alumnat admès fins a l'inici del curs escolar.
- Garantir que tant els centres docents com l'Administració educativa facin públiques les vacants que es generin a cada centre des de la publicació de la relació d'alumnat admès fins a l'inici del curs escolar.
- Garantir els centres docents facin pública, de forma periòdica i fins a l'inici de curs, la relació d'alumnat matriculat al centre, amb data de matrícula.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament

18. LA CONSIDERACIÓ DEL CRITERI DE RENDA EN L'ADMISSIÓ D'ALUMNAT

Els criteris establerts en la normativa general d'admissió no donen prioritats d'accés a les famílies de rendes baixes (només els perceptors de rendes mínimes d'inserció, que són una minoria), de manera que la situació socioeconòmica no s'acostuma a discriminar en l'accés. Aquesta situació també acostuma a passar amb les normatives específiques dels municipis per accedir a les escoles bressol o escoles de música.

En el procés d'admissió als ensenyaments de provisió universal (a P3 o a 1r d'ESO), però, l'estudi de les queixes rebudes en aquesta institució ha posat de manifest que no és clara la incidència que podria tenir un pes més elevat dels criteris socioeconòmics en l'admissió d'alumnat. En un context de forta segregació residencial, donar més prioritats al criteri de renda o ampliar la cobertura d'aquest criteri pot reforçar la concentració de l'alumnat socialment desfavorit en determinades escoles i reproduir-ne la segregació escolar. De fet, hi ha evidències, com ara la de determinats centres amb una elevada concentració d'alumnat d'ètnia gitana amb progenitors perceptors de rendes mínimes d'inserció, que aquest criteri, tal com ja està definit, contribueix a garantir-los plaça a aquests centres més propers per davant d'altres alumnes amb una situació socioeconòmica més normalitzada, que es queden fora d'aquests centres per manca de punts addicionals.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes posa de manifest que, com ja succeeix en el cas de Catalunya, el criteri de renda familiar acostuma a representar una puntuació residual sobre el conjunt de la baremació. Val a dir, però, que en totes les comunitats autònomes, a excepció de Madrid (que també utilitza la percepció de la renda mínima d'inserció, com ja passa amb Catalunya), es discriminen positivament nivells de renda més elevats que els de Catalunya, sempre amb l'IPREM o l'SMI com a element de referència (a excepció del País Basc, que adopta un llindar de renda determinat, més elevat que

l'IPREM). De fet, hi ha nombroses comunitats autònomes que atorguen punts a nivells de renda superiors a l'IPREM o a l'SMI.

Aquests dubtes manifestats sobre l'impacte del criteri de renda en l'admissió d'alumnat als ensenyaments de provisió universal i gratuïta s'esvaeixen quan es tracta de l'admissió d'alumnat a ensenyaments amb un accés no garantit de manera universal i gratuïta, i amb fortes desigualtats socioeconòmiques en l'accés, com succeeix amb l'educació infantil de primer cicle.

En relació amb aquest assumpte, malgrat que els ajuntaments tenen marge de discrecionalitat per establir criteris de prioritats en l'accés al sector públic, l'estudi de les queixes evidencia que els criteris que regulen l'admissió d'alumnat a escala local no amplien la consideració del criteri de renda ja prevista per la normativa d'admissió de caràcter general, i que no discriminen positivament en l'accés l'alumnat de rendes baixes i mitjanes-baixes.

Aquesta institució ha fet nombroses resolucions en què se sol·licitava que s'ampliés el criteri de renda a altres supòsits no exclusivament restringits als perceptors de l'RMI, que són les situacions de pobresa més extrema. La prioritats d'accés dels perceptors de rendes mínimes d'inserció ha de ser substituïda per un criteri de renda que abasti una proporció més alta de la població que experimenta dificultats econòmiques. La infrarepresentació de l'alumnat socialment desfavorit a l'educació infantil de primer cicle es podria compensar, encara que fos parcialment, amb una priorització en el seu accés a l'oferta disponible.

Aquestes mateixes reflexions serveixen també per a les condicions d'accés a les escoles de música municipals.

Aquestes mesures de discriminació positiva en l'admissió d'alumnat són especialment pertinents en l'actual conjuntura social i econòmica, caracteritzada per un increment del nombre de famílies que experimenten situacions de pobresa, per un increment dels costos d'accés a l'oferta pública i privada per la reducció de les subvencions del Departament d'Ensenyament als ajuntaments i als titulars dels centres per al manteniment de les places.

Per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés i fer efectiva una prioritització més gran de l'alumnat socialment desfavorit,

caldrà complementar aquestes mesures amb d'altres de foment de l'accessibilitat econòmica (sistemes d'ajuts).

Recomanacions

■ Regular un criteri de renda més comprensiu, no limitat a les situacions de percepció de la renda mínima d'inserció, d'acord amb la discrecionalitat de què disposen els ajuntaments en la formulació dels criteris d'admissió a les escoles bressol i a les escoles de música públiques, i a fi de promoure-hi l'accés en igualtat d'oportunitats.

■ Estudiar l'impacte que podria tenir en la lluita contra la segregació escolar una consideració del criteri de renda menys restrictiva, no limitada a l'alumnat especialment desfavorit, com ja succeeix en altres comunitats autònomes.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament
- Administracions locals

19. CONDICIONS D'EQUITAT EN ELS SERVEIS DE TRANSPORT I MENJADOR ESCOLARS PER ALS ALUMNES QUE VIUEN EN POBLACIONS SENSE ESCOLA

En els darrers temps, el Síndic ha rebut nombroses queixes presentades per famílies d'alumnes que resideixen en zones rurals amb escoles ubicades dins del mateix municipi de residència, però a una gran distància dels nuclis de població on resideixen, especialment arran de la incorporació de quotes en l'accés als serveis de transport i menjador escolars, que en temps anteriors no sufragaven, atesa la distància dels seus domicilis de residència de l'escola.

La incorporació d'aquestes quotes d'accés respon a les previsions recollides en el Decret 161/1996, de 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de transport per tal de facilitar el desplaçament de l'alumnat en l'educació obligatòria, i també en el Decret 160/1996, de 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament. Aquest ordenament preveu que els alumnes amb oferta escolar en el propi municipi no tinguin garantida la gratuïtat en l'accés a aquests serveis.

Amb tot, el Síndic fa notar que l'aplicació de l'actual normativa que regula la provisió dels serveis de transport i menjador escolars produeix resultats de vegades injustos i greuges entre alumnes en el tracte rebut per part de l'Administració, només pel fet de procedir d'un municipi o l'altre. En nombrosos indrets, per exemple, succeeix que alumnes que procedeixen d'altres municipis situats a una distància menor respecte del centre escolar tenen el transport i el menjador gratuïts, mentre que alumnes que procedeixen del mateix municipi, però d'un nucli urbà més allunyat del centre no tenen aquests serveis garantits de manera gratuïta.

La divisió administrativa entre termes municipals no ha de ser motiu d'un tracte diferenciats entre dos alumnes que comparteixen condicions similars de proximitat al centre per a l'ús d'uns serveis d'abast territorial supramunicipal, concebuts, en part, per fer

accessible l'escolarització als infants que viuen lluny dels centres.

Cal recordar, a més, que nombrosos municipis amb més d'un nucli de població que presenta distàncies entre aquests diferents nuclis superiors als 10 quilòmetres. A criteri d'aquesta institució, aquestes són dificultats d'accessibilitat geogràfica suficients en l'accés als centres per tal que les administracions competents en la provisió del transport escolar i en la convocatòria dels ajuts de menjador escolar garanteixin unes condicions de transport i menjador adequades.

D'acord amb això, el Síndic considera que la manca d'obligatorietat en la provisió del servei de menjador i transport escolars dins un mateix municipi no ha de prevaler sobre el dret dels infants a l'accés a l'educació i a l'escolaritat gratuïta en l'etapa d'escolarització obligatòria.

I, a criteri d'aquesta institució, l'actual normativa de transport i menjador escolars no garanteix suficientment aquests drets entre els alumnes que resideixen lluny del centre escolar (amb el centre escolar dins el mateix municipi de residència) perquè no discrimina prou la distància geogràfica a l'hora de proveir aquests serveis.

De fet, la mateixa Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, estableix en l'article 6.3 el deure de les administracions públiques de facilitar l'accés en condicions d'equitat al servei de transport i menjador escolars durant els ensenyaments obligatoris i en els ensenyaments declarats gratuïts als alumnes que visquin en poblacions sense escola, en nuclis de població allunyats o en zones rurals, entre d'altres, i de cobrir totalment o parcialment la despesa, atenent la naturalesa del desplaçament i el nivell de renda de les famílies. En canvi, la normativa que regula la provisió dels serveis de transport i menjador escolars no està plantejada en aquests termes.

Davant d'aquesta situació, el Síndic ja va lliurar al Parlament de Catalunya l'any 2010 l'informe extraordinari *La provisió i l'accés als serveis de transport i menjador escolars*, que es proposava analitzar els problemes plantejats en aquesta institució relacionats amb aquest àmbit de la política educativa i formular recomanacions amb la voluntat de contribuir a la resolució dels greuges i de les desigualtats existents.

En aquest informe, aquesta institució ja instava el Departament d'Ensenyament a modificar els decrets que regulen la provisió d'aquests serveis i incorporar criteris de distància geogràfica i de renda per determinar la provisió obligatòria i gratuïta dels serveis de transport i menjador escolars, a més del criteri d'escolarització en un altre municipi diferent del de residència, aplicable de manera obligatòria d'acord amb el que preveu la normativa actual de caràcter estatal.

Tot i que la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), no va més enllà en el reconeixement d'aquest dret, i la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), no introdueix modificacions, l'anàlisi comparada a escala autonòmica posa de manifest que hi ha comunitats autònomes que han promogut normatives que incorporen altres supòsits en la provisió gratuïta i obligatòria d'aquests serveis. És en aquest sentit que el Síndic demana s'actualitzi l'ordenament jurídic vigent a Catalunya.

Per ara, el Departament d'Ensenyament exposa que, durant el període de tramitació de la LOMCE, i també prèviament com a modificació de la LOE, el Departament d'Ensenyament havia intentat que es modifiqués, sense èxit, l'article 82.2 de la LOE, que estableix la prestació gratuïta del servei a l'alumnat que, per manca d'oferta educativa del seu municipi, s'escolaritza en un municipi veí.

Paral·lelament, el Departament d'Ensenyament informa que s'ha anat implementant progressivament a totes les comarques catalanes l'article 6.3 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), tant pel que fa als ajuts de menjador com al transport escolar, amb l'establiment en aquest darrer cas d'un finançament per part de les administracions públiques (Generalitat i diputacions) del 80% aproximadament del cost del transport per a

l'alumnat que no està en la situació de necessitat de canvi de municipi, però que resideix en nuclis de població allunyats dels centres escolars. Alhora, també s'ha establert un sistema d'ajuts perquè les famílies amb pocs recursos econòmics puguin obtenir, a través dels consells comarcals, un ajut addicional que cobreixi la resta del cost.

Finalment, el Departament d'Ensenyament exposa que està estudiant la modificació dels decrets 160/1996 i 161/1996, que regulen respectivament el menjador i el transport escolars, a partir del que estableixen la LEC i la LOE. Aquests treballs, que des de l'any 2009 s'estan duent a terme, segons les informacions facilitades reiteradament pel Departament d'Ensenyament, encara no han conclòs.

De fet, el Departament d'Ensenyament va informar aquesta institució que, en legislatures anteriors, ja es van fer alguns esborranys previs a la modificació dels decrets vigents de transport i menjador escolars i que, en la majoria d'ells, s'introduïa algun criteri de distància per complementar el criteri de gratuïtat del transport pel canvi de municipi. Aquest era un dels suggeriments formulats des d'aquesta institució.

Darrerament, a més, el Parlament de Catalunya ha aprovat la Resolució 577/X del Parlament de Catalunya, sobre l'increment de la pobresa i les desigualtats, que insta el Departament d'Ensenyament a iniciar els treballs amb els consells comarcals i els representants dels ens locals per modificar els decrets que regulen la provisió del transport i menjador escolars de l'any 1996, per adequar-los a l'article 6 de la LEC, que estableix ajuts per als alumnes que viuen en poblacions sense escola, en nuclis de població allunyats o en zones rurals, atenent la naturalesa del desplaçament i el nivell de renda de les famílies.

Recomanacions

■ Modificar l'actual normativa que regula els serveis de menjador i transport escolars, amb l'objectiu que els alumnes que resideixen en zones rurals amb escoles ubicades dins del mateix municipi de residència, però a una distància gran dels nuclis de població on resideixen, tinguin garantit el servei de transport i menjador escolar en condicions d'accessibilitat adequades.

Administracions afectades

Departament d'Ensenyament

20. L'ACCÉS AL MENJADOR ESCOLAR I LA PARTICIPACIÓ A LES ACTIVITATS EDUCATIVES DE TARDA DELS ALUMNES DE SECUNDÀRIA D'INSTITUTS AMB JORNADA COMPACTADA

La jornada intensiva s'ha anat aplicant progressivament a la majoria dels instituts de Catalunya. Segons les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament el setembre de 2014, l'Administració educativa ja havia autoritzat 469 instituts a fer jornada intensiva per al curs 2014/2015, la qual cosa representa el 85,3% del total de centres de secundària públics.

Els primers balanços elaborats pel Departament d'Ensenyament sembla que indiquen que, al marge de l'estalvi econòmic que suposa en l'actual context de dificultats pressupostàries, aquesta mesura, per ara, no afecta negativament el rendiment acadèmic i millora significativament la conflictivitat als centres (reducció del nombre d'expedients sancionadors).

Al marge de les oportunitats associades a aquesta mesura, però, el Síndic alerta del risc que aquesta mesura tingui alguns efectes negatius, específicament per a l'alumnat socialment no afavorit.

Un risc ja evidenciat té a veure amb la baixa participació a les activitats educatives de tarda als instituts amb jornada compactada. El Departament d'Ensenyament obliga que l'aplicació de la jornada compactada vagi acompanyada de la provisió d'oferta no lectiva a les tardes. L'anàlisi de les queixes sobre aquesta temàtica feta pel Síndic, però, conclou, en els casos estudiats, que la participació dels alumnes a les activitats educatives programades a les tardes és molt baixa, i que part de l'oferta programada a la tarda no es pot fer sovint per manca de demanda suficient.

Aquest debilitament de la demanda d'activitats extraescolars a les tardes té un impacte més fort als centres amb una composició social menys afavorida. Les dificultats d'aquests instituts per garantir una atenció educativa de qualitat a les tardes, especialment per les limitacions econòmiques

de les famílies a l'hora de sufragar els costos d'aquestes activitats educatives no lectives, és més gran, perquè els resulta més complicat acumular la demanda crítica necessària per garantir la viabilitat de les activitats. Aquest fet pot representar un desavantatge a l'hora de proporcionar oportunitats educatives als seus alumnes i també d'atraure demanda davant altres centres (amb jornada compactada o sense) més afavorits socialment, amb més oportunitats de resoldre aquestes necessitats de conciliació de les famílies amb ofertes més atractives.

El fet que l'atenció educativa a les tardes depengui de les activitats extraescolars, que són de pagament, a més, té un impacte especialment significatiu per a l'alumnat socialment menys afavorit. Cal recordar que el lleure és un dels àmbits educatius més fortament afectats per les desigualtats socials en l'accés, i amb mancances importants, encara, en la protecció jurídica i en el desplegament de polítiques d'accessibilitat econòmica.

En un model de jornada partida, doncs, l'atenció educativa de l'alumnat socialment desfavorit queda garantida pels centres educatius, com a mínim, fins a mitja tarda, a través de l'horari escolar i periescolar (amb els ajuts de menjador escolar inclosos), mentre que en un model de jornada compactada la tendència és a no tenir garantida aquesta cobertura educativa a partir del migdia. El fet que l'horari escolar finalitzi abans fa que les desigualtats pròpies del temps de lleure es facin presents abans i durant més hores del dia.

I, finalment, un altre risc, també evidenciat, té a veure amb el fet que la incorporació de la jornada compactada a la majoria d'instituts hagi provocat la supressió del servei de menjador escolar. En concret, el Departament d'Ensenyament informa que un 91% dels instituts amb jornada compactada no manté el servei de menjador escolar. Aquesta situació suposa un impediment per a l'alumnat en general, i per a l'alumnat socialment desfavorit en particular, a l'hora d'accedir al servei i, consegüentment, també als ajuts de menjador escolar.

Des del moment en què un institut proveeix el servei de menjador escolar, el Departament d'Ensenyament ha d'oferir, a través dels

ajuts individuals de menjador, oportunitats d'accés a l'alumnat socialment menys afavorit, al marge de la jornada escolar del centre. Tot i que aquesta condició ja està garantida a l'alumnat dels instituts amb jornada compactada que tenen servei de menjador, no hi ha un marc clar d'actuació a l'hora d'atendre l'alumnat escolaritzat als instituts amb jornada compactada, específicament quan aquests no tenen menjador escolar, ni quines mesures cal desenvolupar.

Per als alumnes amb dificultats alimentàries greus escolaritzats en instituts amb jornada compactada sense menjador escolar, el Departament d'Ensenyament ja ha establert procediments per garantir-los la provisió d'aquest servei. En concret, el Departament d'Ensenyament ofereix als serveis socials el recurs del menjador escolar quan aquesta és l'opció més adequada per a l'alumne, bé a través d'escoles públiques properes, bé a través de serveis de cantina als mateixos instituts, bé a través de serveis socioeducatius del territori oberts a qualsevol adolescent que, per la seva situació econòmica i familiar, els serveis socials valorin que no pot dinar a casa o a l'escola i, per tant, no hagi pogut accedir a un recurs més normalitzat per garantir les seves necessitats alimentàries.

Aquestes mesures, però, com recorden a aquesta institució els mateixos centres i serveis socials afectats, tenen un impacte molt limitat, i només beneficien els alumnes que tenen una situació (coneguda) de més vulnerabilitat social, sense que la major part de l'alumnat socialment desfavorit se'n pugui beneficiar. Per exemple, en municipis com ara Badalona o Santa Coloma de Gramenet, amb una presència d'alumnat socialment desfavorit significativa, els disset instituts amb jornada compactada no disposen de menjador escolar, només set d'aquests disposen de cantina, i només quinze alumnes reben beca de menjador (i assisteixen al menjador escolar en una escola de primària propera).

De fet, el Síndic no té constància que les actuacions per garantir l'accés de l'alumnat de secundària a un servei de menjador al migdia, bé al mateix institut, bé a través de recursos externs, s'estiguin aplicant per al conjunt d'alumnat escolaritzat als instituts de Catalunya.

A més, pel que fa a l'ús de recursos externs als instituts, el Síndic recorda que les garanties d'accés a un servei de menjador per a l'alumnat de secundària s'han de proveir en condicions de qualitat i d'equitat, i també amb actuacions que siguin accessibles i normalitzadores, preferentment dins dels centres escolars, i preferentment dins dels mateixos instituts on estan escolaritzats. L'ús de menjadors no escolars externs al centre o la derivació de l'alumnat de secundària als serveis de menjador escolar dels centres de primària són mesures que, a excepció de determinats casos (com ara quan els centres de primària i secundària comparteixen instal·lacions), si bé poden garantir el dret a una alimentació adequada de l'alumnat socialment desfavorit o donar resposta a determinades necessitats de conciliació, no són mesures òptimes des de la perspectiva de l'accessibilitat material del servei, perquè obliguen al desplaçament, ni tampoc des de la normalització de l'accés, perquè l'ús tendeix a limitar-se a l'alumnat amb beca, de manera que es visualitza la situació de manca econòmica.

El Departament d'Ensenyament recorda que la finalitat principal dels menjadors escolars és facilitar la permanència dels alumnes al centre educatiu al llarg de la jornada, alhora que el temps interlectiu del migdia és idoni per propiciar determinats aspectes educatius amb caràcter no formal, especialment en el cas dels alumnes més petits, i afegeix que les necessitats socials bàsiques dels ciutadans són cobertes pels serveis socials, tal com estableix la Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials, i que els menjadors escolars poden ajudar però no substituir la tasca pròpia dels serveis socials, entre altres motius, perquè els infants estan a l'escola 176 dies, menys de la meitat dels dies d'un any. En tot cas, quan s'han detectat casos d'alumnes de secundària amb jornada compactada i necessitats alimentàries greus, s'han activat mecanismes de provisió del servei i dels ajuts corresponents.

Davant d'aquestes consideracions, el Síndic recorda que l'escola compleix una funció social que va més enllà dels processos d'ensenyament-aprenentatge formals, tal com preveu la LEC. Els efectes positius de la provisió del servei de menjador escolar, relacionats amb la

promoció d'una alimentació adequada o amb la provisió d'oportunitats educatives no formals dels alumnes socialment desfavorits, tenen un valor socioeducatiu que es perd si aquest servei es deixa de prestar i no es compensa amb altres actuacions que generin efectes similars amb un abast similar.

El Síndic també té coneixement dels treballs de la ponència legislativa del Parlament de Catalunya i del Consell Assessor del Govern per a la Reforma Horària, que ha posat de manifest els efectes perjudicials que té la mal anomenada *jornada compactada*, ja que es tracta d'una jornada intensiva, amb horaris

que van de les 8 a les 15 hores, amb una ingesta d'aliments poc espaiada en el temps, una acumulació d'hores de treball sense descans, que redunda perjudicialment en el desenvolupament i en el rendiment de tot l'alumnat. A aquesta realitat, s'hi suma el fet que les activitats extraescolars comencen especialment tard per la franja d'edat adolescent. La proposta que la franja horària en l'àmbit educatiu s'estableixi entre les 8 i les 19 hores, amb l'horari escolar de 8.30 a 16 hores i la provisió de l'àpat del migdia, podria conjuminar el doble objectiu d'assolir uns horaris més racionals pel ritme i el creixement dels infants i adolescents, i també la garantia d'un àpat al migdia.

Recomanacions

- Promoure, amb caràcter general, el funcionament del servei de menjador escolar als instituts de secundària, tinguin jornada compactada o no, i proveir de beques els alumnes socialment desfavorits, malgrat que a la tarda no hi hagi classes.
- Alternativament, estudiar centre per centre mesures compensatòries que garanteixin l'accessibilitat i la normalització de l'ús del menjador a l'alumnat de secundària que ho requereixi.
- Avaluar l'impacte de la implantació de la jornada intensiva sobre la segregació escolar i desenvolupar les mesures que escaiguin si la jornada escolar esdevé un factor discriminant en l'elecció de centre per part de les famílies (com ara promoure la implantació de jornades escolars a les escoles i als instituts similars dins de cada territori).
- Desenvolupar mesures per garantir l'accessibilitat econòmica a les activitats educatives de tarda a les escoles i als instituts amb jornada compactada i per assegurar l'atenció socioeducativa dels alumnes socialment desfavorits.

- Analitzar l'aplicació de la mesura proposada pel Consell Assessor per a la Reforma Horària per racionalitzar els horaris escolars i estudiar mesures per garantir un àpat per a tots els infants i adolescents.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament

21. LA POLÍTICA DE PROVISIÓ DE PROFESSIONALS ALS CENTRES D'UNA ELEVADA COMPLEXITAT EDUCATIVA

La política de provisió de professorat als centres és un instrument fonamental per garantir l'atenció educativa adequada de l'alumnat i per promoure l'equitat en les oportunitats educatives. Als centres amb una elevada complexitat educativa, a través d'aquesta política es poden reduir i compensar els efectes de la concentració de necessitats educatives en un mateix centre, fins al punt de revertir les situacions de segregació escolar.

En el marc de les seves actuacions, el Síndic ha detectat que aquesta provisió de plantilles als centres amb una elevada complexitat té algunes mancances. Un dels principals problemes té a veure amb l'elevada rotació del professorat que afecta en molts casos (encara que no sempre) aquests centres. L'especial complexitat socioeducativa que han d'atendre i la provisió de vegades insuficient de personal per atendre la diversitat existent fan que les baixes i els canvis de destinació de mestres puguin ser relativament freqüents, i que en molts d'aquests centres una part important del professorat sigui interí i hi estigui de pas.

La poca estabilitat del claustre de professorat afecta, lògicament, la consolidació del seu projecte educatiu i el prestigi del centre a l'entorn, amb efectes directes sobre el nivell de demanda i sobre la seva segregació escolar. Aquests dèficits d'estabilitat, alhora, també limiten les possibilitats d'endegar mesures continuades en el temps per capgirar i millorar la situació d'aquests centres.

Tot i que el Departament d'Ensenyament aplica criteris de nomenament per tal que les vacants estiguin ocupades prioritàriament per docents del mateix centre, i que l'aprovació del Decret 39/2014, de 25 de març, pel qual es regulen els procediments per definir el perfil i la provisió dels llocs de treball docents, preveu l'estabilitat de la plantilla docent com a criteri per definir les plantilles i els llocs de treball dels centres i incorpora mesures perquè el director del centre pugui participar en la configuració de

la plantilla, per adequar-la a les necessitats del projecte educatiu del centre, l'elevada rotació de les plantilles de molts centres amb una elevada complexitat és encara un problema pendent de resoldre. La millora de la dotació de professionals d'aquests centres i de les condicions laborals amb què hi treballen és fonamental per reduir aquesta rotació.

Una segona mancança té a veure amb la insuficient discriminació positiva que tenen els centres amb una elevada complexitat educativa a l'hora de configurar les seves plantilles. Ja en l'*Informe extraordinari sobre la segregació escolar a Catalunya*, presentat al Parlament de Catalunya l'any 2008, el Síndic va posar de manifest la necessitat de condicionar la dotació de plantilles a la complexitat educativa existent a les escoles, en el sentit que els centres amb una especial complexitat social disposessin de més i millors docents que els centres amb menys necessitats educatives, com a mesura per garantir la qualitat en l'atenció educativa dels alumnes escolaritzats en aquests centres i per contribuir a consolidar projectes educatius més potents i atractius per a la demanda escolar.

Tot i que els nous criteris de configuració de les plantilles que preveu el mateix Decret 39/2014, anteriorment referit, ofereixen l'oportunitat de condicionar les plantilles a la composició social dels centres, especialment als centres amb una elevada complexitat, i tot i que la resolució per la qual es fixen els criteris generals i el procediment per a la confecció de les plantilles de professors estableixen una ampliació de la dotació als centres de màxima complexitat, el Síndic posa de manifest que:

- Les visites dutes a terme per aquesta institució a centres de complexitat màxima constaten sovint que aquests recursos suplementaris són encara insuficients per atendre la complexitat educativa del centre. Si es té present que als centres d'elevada complexitat es desenvolupa una hora addicional de docència, aquesta dotació diferencial pràcticament desapareix.
- Els programes existents no sempre són específics ni cobreixen la totalitat dels centres amb una especial complexitat

social, i no sempre compensen prou les desigualtats educatives que pateixen.

- La normativa que any rere any fixa els criteris per a l'elaboració de les plantilles dels centres públics es mostra de vegades rígida a l'hora de garantir aquesta adequació de les dotacions de plantilles a les necessitats educatives dels centres docents amb més complexitat social.

En aquesta línia, cal destacar com a avenç que l'Acord GOV/70/2016, de 31 de maig, de mesures en matèria de personal docent dependent del Departament d'Ensenyament, aprovat recentment, preveu increments de les dotacions de les plantilles als centres de màxima complexitat (amb un augment de tres hores lectives per grup d'escolarització als centres sense sisena hora i amb una dotació equivalent a la que tenien els CAEP l'any 2014 als que facin sisena hora).

Una tercera mancança té a veure amb el poc caràcter interdisciplinari de les plantilles dels centres amb una composició social desfavorida, de plantilles amb diferents perfils que sàpiguen abordar, conjuntament amb els docents, l'atenció de les necessitats educatives de l'alumnat i desplegar la funció social que desenvolupa l'escola.

Les necessitats de professionals en aquests centres són fonamentalment de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) que treballin, d'una banda, les qüestions relacionades amb la situació socioeducativa i socioeconòmica de l'alumnat i les seves famílies; i, de l'altra, aspectes relacionats amb el desenvolupament del llenguatge i amb el benestar psicosocial dels alumnes.

No hi ha tradició que els centres comparteixin recursos amb els serveis socials dels municipis o amb altres centres escolars, més enllà dels recursos dels serveis educatius territorials que ja es comparteixen.

Ben sovint, la direcció i el professorat dels centres amb una elevada complexitat inverteixen moltes energies a atendre i gestionar situacions derivades de la precarietat econòmica i de l'estrès

emocional que pateixen els alumnes i les seves famílies, que no pas a la intervenció merament educativa.

Una quarta mancança està relacionada amb l'absència d'incentius per a l'assignació dels professors més competents als centres amb una composició social desfavorida. A criteri del Síndic, no hi ha mesures prou actives per afavorir que els millors professors, més qualificats i amb més habilitats per a la tasca docent, prestin el servei als centres amb una complexitat més elevada.

Actualment, les escoles públiques que mostren més capacitat d'atracció del professorat són sovint les que tenen menys complexitat educativa o també les que tenen projectes pedagògics singulars, atrets per la innovació, però que al seu torn també acostumen a tenir una composició social menys desfavorida que les escoles públiques del seu entorn.

El procediment de promoció docent per estadis, que estableix la promoció retributiva dels funcionaris docents, amb estadis diferents de promoció que comporten diferents nivells retributius, segons diversos factors com ara l'antiguitat, els resultats acadèmics del centre, la implicació en el funcionament del centre o la qualificació professional, no pondera aquests elements amb la complexitat educativa del centre. En tot cas, aquesta complexitat es té en compte en els concursos de mèrits de provisió de llocs de treball docents, en què es valora de forma preferent el treball desenvolupat en llocs de treball de dificultat especial.

La pràctica docent en centres amb una elevada complexitat educativa suposa assumir un repte d'una dificultat més gran (alumnat amb més necessitats educatives específiques, més prevalença de situacions de vulnerabilitat socioeconòmica, que obliguen a una atenció socioeducativa més integral, ja que aquesta precarietat té un impacte sobre el benestar psicosocial i emocional dels alumnes que deriva en problemes conductuals i emocionals) que no està prou recompensat per un sistema d'incentius que ajudi a atraure i retenir el professorat en aquests centres. Les condicions salarials del professorat no varien en funció de la complexitat educativa

del centre, tot i que les condicions laborals d'exercir la professió en centres d'elevada complexitat educativa acostumen a ser més exigents que en centres de baixa complexitat.

I, finalment, una cinquena mancança té a veure amb les limitacions de la discriminació positiva en la dotació de personal més enllà dels centres amb una elevada complexitat. Les mesures que intenten corregir les mancances exposades anteriorment remetent específicament als centres de màxima complexitat. Cal tenir present, però, que els diferents centres educatius presenten desigualtats significatives quant a la seva composició social, i quant a la

complexitat educativa que han de gestionar, i aquesta realitat és estructural al sistema educatiu i no es limita als centres de màxima complexitat (222 escoles, 89 instituts i 2 instituts escola) o els centres que mantenen la sisena hora (al voltant de 400). Aquesta actuació abasta menys del 25% de centres públics.

Més enllà dels centres de complexitat elevada, no hi ha mesures prou actives en la configuració de les plantilles per condicionar i adequar la dotació de recursos a la composició social dels centres. Els centres de complexitat baixa sovint disposen dels mateixos recursos que els centres de complexitat moderada.

Recomanacions

- Promoure l'estabilitat dels claustres de professorat dels centres amb una composició social desfavorida o amb una demanda social feble.
- Garantir que els centres amb una composició social desfavorida tinguin una dotació més gran de docents, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.
- Regular i garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) per atendre les necessitats existents.
- Introduir mecanismes d'incentius o d'altres per garantir que els professors més qualificats per a la tasca docent prestin servei als centres amb una complexitat més elevada i incorporar al procediment de promoció docent l'exercici professional en centres amb una composició social desfavorida com a element definidor.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament

22. EVOLUCIÓ DE LA DEMOGRAFIA EDUCATIVA COM A RISC PER A LA LLUITA CONTRA LA SEGREGACIÓ ESCOLAR: LA PÈRDUA DE PES DEL SECTOR PÚBLIC A L'EDUCACIÓ INFANTIL DE SEGON CICLE I LES SITUACIONS DE SOBREOFERTA

L'evolució demogràfica ha imposat en els darrers anys, i continuarà imposant en el futur, la necessitat que el Departament d'Ensenyament hagi de prendre decisions estructurals sobre la configuració de l'oferta educativa a cada territori, de creació d'oferta cada cop més intensa en els ensenyaments secundaris però també, com a factor més nou dels darrers quatre anys, de supressió d'oferta als ensenyaments de 2n cicle d'educació infantil. De fet, després d'anys d'increment sostingut per efecte dels fluxos migratoris i del creixement de la natalitat, el curs 2012/2013 va ser el primer any que globalment l'oferta d'educació infantil de segon cicle es va reduir. Entre els cursos 2011/2012 i 2014/2015, la reducció d'alumnat en aquesta etapa educativa ha estat de 12.616 alumnes, el 5,1% del total, i la reducció d'unitats, prop de 500. En el darrer procés d'admissió d'alumnat per al curs 2016/2017, la reducció de sol·licituds a P3 respecte al curs anterior ha estat de 3.912, un 5,5% menys, i el nombre de grups, de 67.

El sector públic: pèrdua de pes a l'educació infantil de primer cicle i increment de pes a l'ESO

El pes del sector privat al municipi o el grau de corresponsabilitat del sector privat en l'escolarització d'alumnat estranger incideixen en la segregació escolar i expliquen parcialment les diferències entre municipis. Els municipis amb un pes més elevat del sector privat i amb un percentatge més baix d'escolarització de l'alumnat estranger acostumen a tenir nivells de segregació escolar més elevats. Les diferències entre municipis en els nivells de segregació escolar s'expliquen en un 8,0% per la incidència del pes del sector privat, mentre que un 21,4% de les diferències en els nivells de segregació escolar s'expliquen per la corresponsabilitat dels centres privats.

El règim de provisió d'oferta, pública o privada, pot generar efectes notables sobre la segregació escolar: com més oferta privada té un territori

determinat, més desequilibris en la composició social dels centres hi acostuma a haver. Amb caràcter general, doncs, en un context de minoració de places escolars per efecte de l'evolució demogràfica, reduir el pes del sector públic, sense incrementar la corresponsabilitat del sector privat, contribueix a generar unes condicions menys propícies per combatre la segregació escolar.

Dels 12.616 alumnes del segon cicle d'educació infantil matriculats de menys d'ençà del curs 2011/2012, 11.269 corresponen al sector públic i 1.347, al sector privat. La reducció d'alumnat ha estat del 6,6% en el sector públic i de l'1,7% en el sector privat. En aquest mateix període, s'han suprimit 584 unitats a l'educació infantil de segon cicle, 514 en el sector públic (amb un decreixement del 6,7%) i 71 en el sector privat (2,2%), tot i que s'han suprimit 22 centres d'educació infantil i primària, 14 del sector públic (0,8%) i 8 del sector privat (1,3%).

Les dades posen de manifest que el sector privat ha mantingut un comportament més estable al llarg dels darrers quinze anys, mentre que el sector públic ha estat més sensible a l'evolució demogràfica: si bé l'alumnat d'educació infantil de segon cicle ha decrescut en els darrers tres anys, molt més en el sector públic que en el privat, entre els cursos 2000/2001 i 2011/2012, la matrícula en el sector públic es va incrementar en 64.924 alumnes, un 61,6%, mentre que en el sector privat ho va fer en 10.428, un 15,2%.

Val a dir que l'anàlisi de la supressió de grups per al curs 2013/2014 i per al curs 2014/2015 evidencia que prop del 50% d'aquesta supressió es produeix en municipis on no hi ha oferta alternativa al sector públic (perquè el municipi només disposa d'un centre públic o més, i cap de privat).

I també val a dir que, en el darrer procés d'admissió d'alumnat, la supressió de grups ha modificat la tendència experimentada en els darrers anys, i que s'han tancat tant grups en centres públics com privats.

En tot cas, aquest comportament de supressió d'oferta pública a l'educació infantil de segon cicle està essent invers a l'educació secundària obligatòria, que està en un procés de creixement sostingut a un ritme més intens que el sector privat. En aquesta etapa, d'ençà del curs 2011/2012, hi ha 10.300 alumnes més, un 3,6%

més, 7.963 en el sector públic (amb un increment del 4,6%) i 2.337 en el sector privat (2,1%). En aquesta mateixa línia, el nombre d'unitats ha augmentat en 323, un 3,2%, 287 en el sector públic (4,6%) i 36 en el sector privat (0,9%).

Si a l'educació infantil de segon cycle la provisió de l'oferta parteix d'unes condicions més complexes per combatre la segregació escolar, a l'educació secundària obligatòria aquestes condicions haurien de ser més favorables.

Tractament diferencial de la supressió de grups en el sector públic i en el sector privat

Les queixes rebudes en aquesta institució posen de manifest que el procediment seguit pel Departament d'Ensenyament per a la modificació de grups als centres públics i als centres privats concertats és diferent. En el primer cas, hi ha la tendència de reduir el nombre de grups abans de la preinscripció, en l'oferta inicial, i en el segon cas, la supressió es produeix habitualment en l'oferta final, si no aconseguen cobrir les places necessàries.

El procediment que se segueix habitualment per als centres concertats és el que es deriva del compliment o no de les ràtios mínimes d'alumnat a les unitats concertades previstes en la normativa: es mantenen els grups (i dels concerts) quan, un cop feta la preinscripció, s'assoleixen les ràtios mínimes de 20 alumnes a l'educació infantil de segon cycle i a l'educació primària, i de 25 alumnes d'educació secundària obligatòria.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic és partidari de modificar l'oferta inicial de places abans del procés d'admissió d'alumnat (encara que després s'hagi de corregir) per evitar, precisament, condicionar la supressió de grups en funció de criteris relacionats amb el comportament de la demanda, sovint reproductora de la segregació escolar. D'aquesta manera, es tendria sistemàticament a reduir grups als centres amb una demanda més feble, sense que aquest procediment contribuís a consolidar-ne la demanda i a heterogeneïtzar-ne la composició social.

La supressió abans del procés de preinscripció de les unitats només en el sector públic, i no pas al sector concertat, afavoreix que les

modificacions es concentrin en aquest sector de titularitat.

En aquest sentit, el Síndic recorda que el Decret 56/1993, de 23 de febrer, sobre concerts educatius, preveu que la disminució del nombre d'unitats concertades pot seguir el procediment mencionat anteriorment, o també el Departament d'Ensenyament pot reduir d'ofici les unitats o grups concertats, amb audiència prèvia (art. 30), sense necessitat que s'hagi de fer després de la preinscripció.

El manteniment de situacions de sobreoferta a les zones d'escolarització i els desequilibris entre oferta i demanda potencial per zones

Els desequilibris entre oferta i demanda o entre oferta i demanda potencial en les diferents zones també generen les condicions propícies per a la reproducció de la segregació escolar. Hi ha nombrosos municipis amb un excedent important en l'oferta inicial de places.

D'una banda, l'existència de zones amb sobreoferta, amb més places escolars que sol·licituds de plaça, provoca que els centres amb una demanda social més feble no puguin cobrir les seves places i concentrin vacants, que debiliten encara més la seva demanda i són emprades en alguns casos per escolaritzar la matrícula fora de termini sovint socialment desfavorida.

D'altra banda, l'existència de zones amb una oferta de places més elevada que la demanda potencial resident a la mateixa zona facilita la mobilitat d'unes zones cap a altres.

Davant d'aquestes situacions, el Síndic recorda que el criteri de demanda real (sol·licituds presentades en primera opció per les famílies) d'un determinat centre o d'una determinada zona no és necessàriament el principal aspecte que cal tenir en compte en la programació de l'oferta.

Ben sovint, els moviments de demanda escolar d'unes zones a unes altres tenen a veure amb desequilibris en les característiques de l'oferta existent i també amb processos de "fugida" de determinades famílies residents respecte als centres o a les zones amb una composició social menys afavorida. Els bons

resultats de demanda d'un determinat centre o d'una determinada zona, per si sols, no justifiquen la necessitat de mantenir l'oferta existent, perquè els desequilibris i moviments entre zones també poden estar amagant altres

realitats no admissibles des de la perspectiva de la defensa de drets dels infants, més greus que la manca de satisfacció de la tria escolar en primera opció, com ara situacions de segregació escolar.

Recomanacions

- Atesos els previsibles canvis en la programació de l'oferta en els propers anys per efecte de la demografia educativa, adoptar les decisions amb una anàlisi acurada prèvia dels seus efectes sobre la segregació escolar en cada territori.
- Evitar les situacions de sobreoferta als municipis abans del procés de preinscripció, amb un equilibri entre la demanda potencial (infants empadronats amb edat teòrica d'accés), la demanda real (sol·licituds) i les places en oferta per zona, encara que aquest fet suposi suprimir grups en determinats centres.
- Promoure que les supressions de grups es programin prioritàriament en l'oferta inicial, abans del procés de preinscripció, també en el cas dels centres concertats, i que es faci ús del procediment d'ofici establert per a la reducció d'unitats concertades i els criteris de programació de l'oferta siguin els mateixos per als dos sectors de titularitat.
- Garantir la demanda social de cada centre no sigui el principal criteri a l'hora de programar l'oferta i de determinar si s'apliquen ampliacions o reduccions de grups i de ràtios, especialment quan aquestes mesures puguin tenir efectes negatius sobre l'equitat del sistema.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament

23. APLICACIÓ DEL CRITERI DE PROXIMITAT EN L'ADMISSIÓ ALS PROGRAMES DE FORMACIÓ I INSERCIÓ

Una de les novetats que ha incorporat la LOMCE ha estat la supressió dels programes de qualificació professional inicial (PQPI), que en el cas de Catalunya han estat substituïts pels programes de formació i inserció (PFI). Aquests són programes de segones oportunitats adreçats a promoure la permanència al sistema educatiu i a oferir oportunitats formatives a alumnes que han finalitzat l'etapa d'escolarització obligatòria sense haver-se graduat en ESO.

El Síndic ha rebut queixes, però, sobre l'escassa provisió de places, tal com ja s'ha constatat en informes precedents, i també sobre el fet que, tot i que no tots els municipis disposen d'aquesta oferta, hi ha criteris de prioritat que, entre d'altres, acostumen a atorgar punts de proximitat a l'alumnat que resideix als municipis on s'ubica (a diferència del que succeeix a altres ensenyaments postobligatoris, com ara el batxillerat o els cicles formatius de grau mitjà). Quan aquests programes tenen més demanda del municipi que places en oferta, els alumnes residents fora del municipi n'acostumen a quedar fora.

En aquest sentit, el Síndic recorda que la LEC estableix en l'article 5 que els PQPI (actualment PFI) estan concebuts com a ensenyaments considerats universals, la qual cosa significa que els alumnes que en sol·liciten plaça n'haurien de disposar i que la seva provisió ha de tendir a satisfer les necessitats educatives existents als diferents territoris.

Aquesta protecció jurídica de l'accés als PQPI (actualment PFI) se situa en el marc d'un sistema educatiu que presenta dificultats importants a l'hora de garantir nivells elevats de graduació i de permanència de l'alumnat al sistema educatiu, un cop finalitzada l'etapa d'escolarització obligatòria i, consegüentment, també elevades xifres d'abandonament educatiu prematur.

En la pràctica, aquesta provisió universal no està garantida. En diverses actuacions

desenvolupades els darrers anys, el Síndic ha pogut constatar que, malgrat l'esforç del Departament d'Ensenyament per a l'ampliació de la provisió de places, aquestes no cobreixen la demanda existent, i són insuficients per atendre les necessitats relacionades amb la manca de graduació en ESO. Les visites a diferents centres educatius de secundària efectuades per la institució del Síndic constaten dèficits en la provisió de dispositius educatius a l'abast dels centres per derivar i atendre l'alumnat que no es gradua a 4t d'ESO. Els dèficits d'oferta també es palesen clarament a partir de l'anàlisi comparada amb la resta de comunitats autònomes, anàlisi que situa Catalunya en unes taxes brutes d'escolarització als PQPI (actualment PFI a Catalunya i formació professional bàsica a la resta de l'Estat) clarament per sota de la mitjana espanyola.

A més, els dèficits d'oferta també es palesen si s'observen les desigualtats territorials en la provisió de l'oferta de PQPI arreu de Catalunya: hi ha municipis sense oferta i les diferències en la provisió de places als municipis amb oferta també són notables.

Les oportunitats reals d'accés als programes de qualificació professional inicial, doncs, estan molt condicionades per l'oferta del territori de residència de l'alumnat. Viure en un municipi o un altre condiciona l'accessibilitat als programes de qualificació professional inicial.

Precisament, un factor que agreuja l'impacte de la territorialitat en les oportunitats d'accés té a veure amb els criteris de prioritat i amb la seva aplicació concreta en cada territori determinat.

Els dèficits de cobertura, les desigualtats territorials en la provisió d'oferta i l'existència d'àrees de proximitat circumscrites al municipi fan que les oportunitats d'accés als PQPI dels alumnes residents amb municipis sense oferta siguin nul·les (o pràcticament nul·les).

Per mitjà de la resposta tramesa, el Departament d'Ensenyament informa que la Resolució ENS/1102/2014, de 21 de maig, per la qual s'estableixen els programes de formació i inserció per al curs 2014/2015, fixa criteris de proximitat però també altres

criteris (participació per primera vegada als PFI, anys d'escolarització a l'ESO, últim curs realitzat a l'ESO, entrevista per valorar l'adequació del programa, etc.) que contribueixen a ponderar el caràcter determinant del criteri de proximitat, i recorda que l'establiment d'àrees de proximitat de nivell 1 no limitada al municipi on s'ubica l'oferta sinó ampliada

als municipis propers sense oferta no garanteix per si sol l'accés als PFI. Amb tot, en algun cas, el Departament d'Ensenyament ha modificat les àrees d'influència dels programes de formació i inserció, tal com sol·licitava el Síndic, i ha incorporat els municipis sense oferta com a àrea d'influència de nivell 1, d'un dels municipis propers amb oferta.

Recomanacions

■ Garantir l'accés en igualtat d'oportunitats als programes de formació i inserció dels alumnes amb municipis sense oferta, tant amb la provisió de places suficients com amb l'establiment d'àrees de proximitat de nivell 1 no limitada al municipi on s'ubica l'oferta, sinó ampliada als municipis propers sense oferta (conjuntament amb els ajuntaments afectats), tal com ja es fa en altres ensenyaments també d'accés universal.

■ Promoure un pla per intensificar la creació d'oferta arreu del país, fins a nivells equiparables a la mitjana estatal, i per reduir les desigualtats territorials d'accés existents actualment.

Administracions afectades

Departament d'Ensenyament

24. ATENCIÓ ALS ALUMNES TRANSSEXUALS ALS CENTRES EDUCATIUS

L'atenció que reben els alumnes transsexuals a l'escola ha estat objecte de recomanacions del Síndic i també d'intervencions adreçades a resoldre situacions individuals que han estat motiu de queixa.

Així, el Síndic va rebre una queixa d'una associació de famílies d'infants transsexuals, a través de la qual exposaven les dificultats amb què es troben aquests alumnes en alguns centres educatius per veure respectats els seus drets.

Aquestes famílies relataven dèficits relacionats amb el nom que s'utilitza a l'escola per adreçar-se als nens i nenes, amb el nom emprat en la documentació escolar i administrativa d'exposició pública, o amb el respecte a la seva imatge física i opció de vestir en funció de la identitat sexual que manifestin.

Les persones interessades recordaven que la condició de persona transsexual és innata i deriva d'una manca de coincidència entre el sexe assignat en néixer i el que és sentit com a propi, que és el que determina la identitat sexual, i demanaven que els centres educatius disposessin d'un protocol d'actuació sobre identitat de gènere que permetés assegurar el respecte a la identitat de gènere i la plena integració de l'alumnat transsexual sense discriminació.

El Síndic també va rebre queixes individuals de famílies amb fills transsexuals en desacord l'actuació dels centres educatius respectius pel fet que no tenien en compte la identitat sexuals sentida com a pròpia pels seus fills.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix que l'interès superior de l'infant ha de ser la consideració principal en totes les accions que el concerneixen, prohibeix qualsevol forma de discriminació i li reconeix el dret a assolir el màxim desenvolupament possible (article 6).

El Comitè dels Drets de l'Infant ha descrit aquest desenvolupament com un concepte

global que inclou el desenvolupament "físic, mental, espiritual, moral, psicològic i social, en una forma compatible amb la dignitat humana".

En l'àmbit del sistema educatiu, la Llei 12/2009 estableix com a principis rectora la llibertat personal, el respecte i la igualtat i l'atenció a la diversitat, i el Decret 279/2006, que regula els drets de l'alumnat, reconeix als alumnes el dret al respecte a la seva identitat, integritat física, la seva intimitat i la seva dignitat personal (article 11).

Així mateix, la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, estableix que "l'Administració de la Generalitat, per mitjà del departament competent en matèria d'educació, [...] ha de vetllar perquè les escoles, els instituts i els altres centres educatius constitueixin un entorn amable per a la diversitat sexual i afectiva en què els alumnes i els professors puguin viure d'una manera natural llur orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, i es contribueixi així a la creació de models positius per a la comunitat educativa".

Per tot l'anterior, el Síndic va suggerir al Departament d'Ensenyament que promogués l'establiment d'un protocol d'actuació sobre identitat de gènere que permetés assegurar el respecte a la identitat de gènere i la plena integració de l'alumnat transsexual sense discriminació, en els termes que preveuen tant la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, i també la resta de normativa que regula els drets de l'alumnat i els drets dels infants i adolescents. El Síndic també va demanar que s'assegurés la difusió, el coneixement i el compliment d'aquest protocol en tots els centres educatius amb independència de la seva titularitat.

En resposta a aquest suggeriment, el Departament d'Ensenyament ha inclòs dins els Documents per a l'organització i la gestió dels centres, aprovats per Resolució de 23 de juny de 2016, un nou apartat que recull el procediment que cal seguir i

possibles actuacions del centre educatiu davant la comunicació de les famílies d'una identitat de gènere sentida diferent del sexe assignat en néixer.

Amb aquesta actuació, el Síndic considera que s'ha complert el suggeriment que va

formular si bé cal assegurar el coneixement i l'aplicació del procediment esmentat en garantia del dret a la identitat de gènere dels infants.

Recomanacions

■ Garantir el coneixement i l'aplicació del procediment que cal seguir i possibles actuacions del centre educatiu davant la comunicació de les famílies d'una identitat de gènere sentida diferent del sexe assignat en néixer.

Administracions afectades

Departament d'Ensenyament

25. LES PROVES D'AVALUACIÓ: LES PROVES DE COMPETÈNCIES BÀSIQUES I LA REVÀLIDA PREVISTES EN LA LOMCE

La Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), va modificar els articles 29 i 36 bis de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (LOE), i va implantar el requisit de superar una prova d'avaluació individualitzada per obtenir tant el graduat en educació secundària obligatòria (ESO) com el batxillerat.

En desplegament d'aquesta previsió, el 30 de juliol de 2016 es va publicar el Reial decret 310/2016, de 29 de juliol, pel qual es regulen les avaluacions finals d'educació secundària obligatòria (ESO) i batxillerat. Aquesta norma preveu la implantació d'aquestes avaluacions el curs 2016-2017, si bé disposa que l'avaluació d'aquest primer any (2017) no tingui efectes acadèmics.

El Departament d'Ensenyament ha manifestat el desacord amb la introducció d'aquesta revàlida i ha expressat la voluntat de seguir aplicant les proves de competències bàsiques que preveu la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC).

Les proves de competències bàsiques es van començar a aplicar el curs 2008/2009, a través d'una prova externa a sisè curs de primària, que posteriorment es va estendre a quart curs d'ESO. Aquest any 2016 el Síndic ha rebut queixes de famílies en desacord amb l'aplicació d'aquestes proves de competències bàsiques.

Segons informació que facilita el Departament d'Ensenyament, les proves de competències bàsiques tenen només caràcter diagnòstic, per obtenir informació amb l'objectiu d'adoptar mesures per a la millora del sistema: els seus resultats no s'incorporen a l'expedient acadèmic de l'alumne i no determinen el pas a l'educació secundària. Segons la mateixa informació, aquest prova no pretén qüestionar les avaluacions del professorat, sinó que proporciona als docents informació per orientar els processos de millora dels aprenentatges. Els resultats no es fan públics, per evitar la comparació entre centres amb contextos socials molt diferents, i els resultats es comuniquen al consell escolar dels centres educatius per aplicar plans de millora.

El Síndic no ha observat indicis d'irregularitat en l'aplicació d'aquestes proves de competències bàsiques, atès que la seva finalitat és avaluar el conjunt del sistema, els centres, i també el progrés de l'alumne, però no substitueix l'avaluació del professorat ni se'n fa difusió per establir comparatives entre centres.

En aquest sentit, cal recordar que l'avaluació del sistema educatiu està establerta per la LEC, que la defineix com "el procés d'abast intern i d'abast general que té per objecte descriure, analitzar, valorar i interpretar les polítiques, les institucions i les pràctiques educatives amb l'objectiu de mantenir-les, desenvolupar-les o modificar-les".

L'objectiu d'aquesta avaluació és contribuir a millorar la qualitat, l'eficiència i l'equitat del sistema educatiu i, des d'aquesta perspectiva, difereix substancialment de les proves de revàlida previstes en la LOMCE, tant pels seus objectius com pels seus efectes acadèmics.

El Síndic considera que les proves de revàlida de la LOMCE, en canvi, vulneren el principi d'equitat i el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, no s'ajusten a les finalitats de l'educació i als criteris d'avaluació previstos pel marc normatiu vigent, i perjudiquen l'alumnat en situació més vulnerable, que es pot veure expulsat del sistema educatiu.

Pel que fa als objectius de l'educació, la introducció d'una prova de revàlida a l'ESO i batxillerat se centra únicament en el coneixement de les matèries i, per tant, deixa de banda el que les successives lleis d'educació, amb tots els canvis, han mantingut com a finalitats de l'educació: el desenvolupament de la personalitat de l'alumne, des d'una perspectiva integral i que incorpora no només l'adquisició d'aprenentatges.

Així, la Llei 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació (LODE), estableix que l'activitat educativa ha de tenir per finalitat, entre d'altres, el ple desenvolupament de la personalitat de l'alumne, l'adquisició d'hàbits intel·lectuals i tècniques de treball i la preparació per participar activament en la vida social i cultural.

A Catalunya, LEC posa l'èmfasi en un concepte integral de l'educació, orientada al ple desenvolupament de la personalitat, i que va més enllà de la mera adquisició de coneixements (article 3).

L'establiment de les proves de revàlida previstes en la LOMCE entra en contradicció, a més, amb el conjunt de normes que regulen l'avaluació de l'alumnat, tant pel que fa als elements que es tenen en compte per dur-la a terme com respecte al fet que externalitza una funció que forma part de l'encàrrec dels docents.

D'una banda, les proves de revàlida no incorporen en la seva valoració l'element d'evolució i el progrés de l'alumne, que també es preveu de forma expressa com un dels objectius de l'educació secundària obligatòria.

D'altra banda, s'exclou els docents de la decisió final respecte de l'obtenció dels títols d'ESO i batxillerat, que resta determinada en funció del resultat d'una prova externa. Aquesta exclusió entra en contradicció amb la preeminència que la LEC va voler donar a la funció docent, de la qual forma part indestriable l'avaluació del procés d'aprenentatge de l'alumnat i la contribució al seu desenvolupament "en els aspectes intel·lectual, afectiu, psicomotor, social i moral" (art. 104).

Les proves de revàlida entren en contradicció, a més, amb el principi d'equitat i el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, reconeguts com a principis rectors del sistema educatiu, tant en l'àmbit estatal com per la LEC.

L'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats implica no només adoptar

mesures individuals d'atenció a la diversitat i l'establiment de beques i ajuts, sinó també perquè els processos d'avaluació, com a part integrant del currículum, prenguin en consideració l'evolució personal de cada alumne en el context de la seva situació social, econòmic i familiar.

Finalment, condicionar l'obtenció de la graduació en ESO o del títol de batxillerat a la superació d'una prova que no té en compte l'evolució personal ni el context social pot introduir un element desincentivador per a l'alumnat en situació més vulnerable i amb menys expectatives d'èxit escolar.

En l'informe del Síndic *La pobresa infantil a Catalunya (2012)* s'al·ludia al fet que nombrosos estudis han demostrat que el sistema educatiu reproduceix la desigualtat pròpia d'altres espais socials, i això afecta també els resultats acadèmics assolits. En comparar, per exemple, les trajectòries escolars dels diferents grups socials, es posa de manifest que l'alumnat amb menys capital econòmic i cultural abandona abans el sistema educatiu que el de més capital i que l'abandonament afecta de manera molt greu determinades categories socials.

Les revàlides instaurades per al curs vinent poden contribuir clarament a agreujar aquesta manca d'equitat, que resulta contrària al principi de compensació de desigualtats i realització del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats.

Recomanacions

■ Suspènere, en garantia del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats i del principi d'equitat que ha de regir el sistema educatiu, l'aplicació de les proves de revàlida per al curs 2016-2017 que va establir la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE).

■ Promoure la modificació de la Llei orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), amb l'objectiu de garantir el principi d'equitat i de reconeixement del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats que proclama el marc normatiu vigent en matèria d'educació, amb la participació de la comunitat educativa i amb ple respecte al marc competencial de les comunitats.

Administracions afectades

Ministeri d'Educació

26. DRETS I NOVES TECNOLOGIES

L'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) ha transformat la vida de les persones. Els infants i els adolescents no en són pas una excepció. De fet són els principals usuaris de les noves tecnologies a escala mundial segons les Nacions Unides.

D'acord amb dades de l'INE, l'accés a les TIC per part de la població de 10 a 15 anys a tot Espanya és pràcticament universal (95,1% ús d'ordinador i 93,6% ús d'internet). No obstant això, Espanya es troba significativament per sota de la mitjana europea en lectura digital (un 4,6% dels estudiants no utilitza Internet i als que l'utilitzen els costa més trobar la informació que a la mitjana de la resta de països de la UE).

El mes de desembre de 2015 el Síndic de Greuges de Catalunya va organitzar una jornada, amb la presència de diversos experts que van coincidir a destacar les oportunitats extraordinàries que ofereixen Internet i les tecnologies de la informació i de la comunicació (TIC).

Cal remarcar, no obstant això, que quan es parla de noves tecnologies sovint se'n dona una imatge esbiaixada que en subratlla els riscos o perills, especialment quan es relaciona amb l'ús que en fan els infants i adolescents.

Les jornades es van concebre amb la finalitat de promoure una reflexió rigorosa i raonada que tingués en compte de quina manera Internet i les TIC poden contribuir a fer que els infants i els joves exerceixin drets i llibertats: el dret a la informació, el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, el dret a la participació, a la llibertat d'expressió i de pensament, i a la llibertat de consciència i religió, entre d'altres, tots recollits en la Convenció sobre els drets de l'infant de les Nacions Unides. Som lluny de reconèixer i fer efectius plenament els drets subjectius dels infants.

En aquest sentit, és un avenç que la Llei 26/2015, de 28 de juliol, que modifica la Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor, en l'article 5 inclogui, com a dret dels infants i adolescents, l'alfabetització digital i mediàtica de forma adaptada a

cada etapa evolutiva, de manera que es permeti als menors actuar en línia amb la seguretat i responsabilitat i, en particular, identificar situacions de risc derivades de la utilització de les noves tecnologies, i també les eines i estratègies per afrontar-ne els riscos i protegir-se'n.

En el marc de les actuacions del Síndic, i des de la perspectiva de la garantia del dret d'accés en condicions d'igualtat però també des del vessant protector, són diversos els temes plantejats i que apel·len a la responsabilitat de diferents departaments o institucions. Alguns dels principals temes que s'han plantejat són els següents:

L'accés homogeni entre l'alumnat a l'ús d'internet i les noves tecnologies. En aquest sentit, als centres educatius en què es configura l'ús de les TIC com un element distintiu del projecte educatiu, aquest tret pot incidir en el dret a l'accés a l'educació en igualtat d'oportunitats i contribuir a incrementar la ja existent segregació escolar a Catalunya.

Així, per exemple, la implantació de projectes d'ús de tauletes a secundària sense els ajuts econòmics necessaris per garantir-ne l'accés homogeni entre l'alumnat (terminals, connexió wi-fi, etc.) pot generar més iniquitat en el sistema.

Les dificultats tècniques que planteja l'ús de les eines digitals i la manca de formació del professorat per resoldre-les també suposa un impediment per al bon ús de les TIC a les aules.

El Departament d'Ensenyament ha de proveir els recursos necessaris per garantir el bon funcionament d'aquest entorn als centres i el dret a l'alfabetització digital i mediàtica amb la deguda seguretat. La implantació d'eines com ara google drive a primària ha de comportar les mesures ajustades per garantir el control i la supervisió de seguretat necessaris en el seu ús educatiu i no perjudicial per a l'alumnat.

En algun cas s'ha plantejat que la garantia dels drets d'imatge dels alumnes ha incidit i, fins i tot, ha condicionat el dret a l'escolarització obligatòria i a gaudir de totes les activitats lectives en condicions

d'igualtat per part de l'alumnat que opta per no cedir-los.

Així mateix s'han denunciat algunes pràctiques discriminatòries envers aquest alumnat a l'hora de desenvolupar determinades activitats en l'àmbit del centre educatiu i mancances en la documentació que autoritza la cessió d'aquests drets.

D'altra banda, s'ha detectat que hi ha possibles contradiccions i irregularitats entre l'ús de les imatges dels alumnes per part dels centres educatius i les indicacions de seguretat facilitades pel Departament d'Interior (amb la publicació d'imatges i vídeos en entorns oberts on es fàcil la identificació i la ubicació dels infants).

També s'han conegut casos d'incompliment de normes de convivència a través de l'ús indegut de les xarxes socials i ciberassetjament en l'àmbit escolar, que evidencien problemes en l'entorn escolar ja abordats per la institució a bastament, però que es magnifiquen en fer-se presents a la xarxa i se'n multiplica l'abast.

També s'han dut a terme actuacions per abordar algun cas de pràctiques de *grooming* denunciat pel professorat, i s'han recomanat mesures preventives específiques per evitar abusos en l'entorn d'Internet.

I, finalment, també s'ha treballat i alertat sobre els problemes detectats entre alumnat que presenta addiccions relacionades amb l'ús de les TIC i es demana que se'n faci un abordatge des de les aules, conjuntament amb el Departament de Salut.

Aquestes situacions addictives s'han de treballar de manera preventiva i per garantir una bona convivència també en l'entorn TIC dins l'àmbit educatiu, amb la implementació de criteris homogenis sobre l'ús i la presència de les TIC als centres educatius.

L'Administració i les empreses, més enllà de la responsabilitat dels pares o tutors, han de garantir que l'ús d'Internet i les noves tecnologies incrementi el benestar de les persones, i especialment dels infants, tot fomentant-lo i garantint-lo, però també regulant i adoptant les mesures necessàries per supervisar i fiscalitzar els usos que poden suposar una vulneració de drets.

Certament, els riscos que comporta l'ús nociu i també delictiu de la xarxa obliga a estudiar quines són les eines més eficaces per garantir la seguretat en l'accés a Internet i en l'ús de les TIC entre els infants i els joves.

Més enllà de la regulació del sector per controlar o limitar les mancances i els riscos associats a internet i les TIC, el factor primordial per combatre els problemes que es detecten i apareixen en la xarxa és l'educació també en l'ús de les noves tecnologies.

El foment de l'esperit crític, la necessitat de potenciar la salut mental infantojuvenil, el foment de les habilitats socials entre els joves i adolescents i el desenvolupament d'una convivència basada en el treball cooperatiu i el pacte són l'eina principal per poder abordar problemes que apareixen a la xarxa però que sovint són un reflex de problemes que ja hi ha fora de la xarxa, i és en la vida en societat on s'ha de treballar i intentar resoldre aquesta problemàtica que aflora en un altre entorn.

En aquest sentit, les administracions públiques han de promoure polítiques proactives sobre les competències digitals dels infants i adolescents, més enllà de les habilitats tècniques i que són necessàries desenvolupar entre els entorns implicats: escola, família, lleure, etc.

Una de les eines per potenciar l'alfabetització digital dels infants i adolescents i desenvolupar eines perquè tant les famílies com les escoles puguin donar resposta a la necessitat de fer front als riscos de les noves tecnologies per part dels joves és l'afavoriment de la conciliació de la vida familiar i laboral i la formació en aquest àmbit, ja que els adults referents són els primers que requereixen aquesta formació per poder orientar i acompanyar els infants i joves en aquest entorn.

Les diverses intervencions dutes a terme pel Síndic arran de diferents queixes rebudes plantegen possibles col·lisions amb els drets de l'infant i l'adolescent en els diferents àmbits de la seva vida i que s'emmarquen en l'entorn digital, especialment en l'àmbit educatiu.

En aquest sentit, ha considerat que el Departament ha de garantir que els alumnes de tots els centres educatius de Catalunya tinguin dret a l'alfabetització digital i mediàtica en condicions d'igualtat, i facilitar l'accés i la implementació de les TIC de manera homogènia per a tot a l'alumnat. Igualment, s'ha de garantir a tots els infants el ple gaudi dels drets a l'educació i a la participació, també a través de l'ús d'Internet i les noves tecnologies, tot assegurant-ne l'equitat i la gratuïtat en els estudis obligatoris.

Igualment, l'Administració ha de garantir la salvaguarda dels drets personals de seguretat i protecció digital i establir orientacions i pautes d'ús per part de professorat i centres. Aquest abordatge ha de complementar la tasca que aconsegueix l'Administració sanitària per atendre les situacions d'addicció a les TIC i acompanyar el treball que es fa en altres àmbits en què l'ús i l'abús de les noves tecnologies poden incidir o evidenciar problemàtiques d'una altra índole que es manifesten també a la xarxa.

Recomanacions

- Garantir l'alfabetització digital i mediàtica en condicions d'igualtat a tots els infants i adolescents.
- Promoure polítiques proactives sobre les competències digitals dels infants i adolescents més enllà de les habilitats, que s'han de reforçar a través del foment de les competències per part dels entorns implicats, com ara l'escola, la família i el lleure.
- Regular l'accés a Internet i l'ús de les TIC entre els infants i els joves i controlar-ne el compliment per garantir la seguretat.
- Garantir l'accessibilitat a tots els alumnes dels centres educatius de les eines que permetin un ús responsable i educatiu de les TIC a les aules, amb equitat i gratuïtat en els estudis obligatoris.
- Establir la formació i els recursos tècnics necessaris als centres educatius per garantir l'aprofitament i la seguretat de la xarxa.
- Establir una regulació de l'ús de les TIC en les normes de convivència dels centres educatius.
- Estudiar i intervenir de manera educativa en l'ús de les xarxes i les noves tecnologies i estratègies per prevenir les addiccions entre els joves i adolescents.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament
- Departament de Salut
- Administracions locals

II.4. DRET AL JOC I AL LLEURE (ART. 31 CDI)

27. EL RESPECTE DELS DRETS DELS INFANTS A LES ACTIVITATS DE LLEURE ORGANITZADES PER ENTITATS ESPORTIVES I LA RESPONSABILITAT DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES

En els darrers anys, el Síndic ha rebut nombroses queixes relacionades amb decisions adoptades per responsables (entrenadors, directius, etc.) de determinades entitats esportives relacionades amb la participació dels infants a les activitats (i competicions) que duen a terme. Les sancions o expulsions d'infants per conflictes dels pares amb els responsables de les activitats o per mals comportaments d'aquests durant el desenvolupament de les activitats esportives o la no-alineació dels infants a les competicions quan els progenitors han decidit que no continuïn la propera temporada en són alguns exemples.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant reconeix en l'article 31.1 el dret dels infants al joc i a l'esplai, i a participar lliurement de les activitats recreatives pròpies de la seva edat com a part de l'activitat quotidiana. Així també ho estableix l'article 58.1 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

Aquesta llei, a més, reconeix específicament en l'article 58.3 el dret dels infants a practicar l'esport i a participar en activitats físiques i recreatives, amb el deure que els mètodes i els plans d'entrenament respectin, entre d'altres, les necessitats educatives dels infants i els adolescents.

El mateix Decret 58/2010, de 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya, estableix en l'article 107.1 que les competicions han d'estar obertes a totes les persones amb la llicència federativa corresponent, i no s'admeten discriminacions de cap mena.

L'exclusió d'infants en el ple exercici d'aquests drets, doncs, ha d'estar motivada per motius de caràcter educatiu, i sempre justificada d'acord amb el seu interès superior.

L'article 3 de la Convenció de Nacions Unides sobre els drets de l'infant estableix que, en totes les accions que concerneixen l'infant, tant si són portades a terme per institucions públiques com privades, la consideració principal ha de ser l'interès primordial de l'infant. Així mateix, l'article 5 de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que "l'interès superior de l'infant ha d'ésser el principi inspirador de totes les decisions i actuacions que el concerneixen adoptades i dutes a terme per les institucions públiques o privades encarregades de protegir-lo i d'assistir-lo. Per a determinar l'interès superior de l'infant o l'adolescent, a més, se n'han d'atendre les necessitats i els drets, i s'ha de tenir compte la seva opinió, els seus anhels i aspiracions, i també la seva individualitat".

En general, en el cas dels infants que participen en activitats de lleure esportiu, l'interès de l'infant consisteix a continuar amb la pràctica de l'esport, tenint present el seu caràcter educatiu i el seu valor de socialització, als quals té dret.

Denegar l'accés d'un infant a les activitats per la manca de compliment de determinades normes de convivència per part dels progenitors o per la manca de voluntat de continuar la propera temporada vulnera el dret de l'infant al lleure perquè aquesta sanció no promou l'exercici efectiu del dret d'aquest infant a participar a aquestes activitats educatives, ni té finalitats educatives per a l'infant, sinó que es fonamenta en la voluntat de penalitzar o corregir una determinada conducta dels progenitors o la manca de continuïtat en el futur.

Si bé els clubs afectats són entitats privades, i el Síndic supervisa fonamentalment les actuacions d'administracions públiques, aquesta institució també recorda que els ajuntaments acostumen a cedir a aquestes entitats l'ús de les instal·lacions esportives municipals per a la pràctica de les seves activitats i a rebre finançament públic. Els ajuntaments, doncs, han de poder no només

incidir en aquestes entitats perquè garanteixin plenament els drets dels infants, sinó també garantir que aquests

drets es respecten en l'ús que fan les entitats privades d'aquestes instal·lacions municipals.

Recomanacions

■ En el cas dels ajuntaments que cedeixen equipaments públics a entitats esportives, exigir que aquestes no condicionin l'accés dels infants a les activitats esportives que organitzen a determinades conductes dels seus progenitors, al marge de les sancions directes que es puguin aplicar a persones que hagin mantingut comportaments inadequats a les instal·lacions.

■ En el cas dels ajuntaments que cedeixen equipaments públics a entitats esportives, exigir que aquestes garanteixin que tots els infants reben el mateix tracte mentre participen a les activitats esportives organitzades per l'entitat, i que les decisions que s'adoptin estiguin sempre basades en l'interès superior de l'infant i preservin el caràcter educatiu de la pràctica esportiva en aquestes edats.

Administracions afectades

- Administracions locals

28. EL COMPROMÍS DE LES DIRECCIONS DELS CENTRES, DE LA INSPECCIÓ D'EDUCACIÓ I DELS AJUNTAMENTS EN LA DEFENSA DELS DRETS DELS INFANTS A LES ACTIVITATS EXTRAESCOLARS ORGANITZADES PER LES AMPA

L'àmbit de les activitats extraescolars també ha estat objecte de queixes presentades per famílies relacionades amb vulneracions de drets dels infants a participar-hi en igualtat d'oportunitats.

Les queixes més freqüents fan referència a les dificultats dels alumnes amb necessitats educatives especials per participar a les activitats extraescolars i als casals d'estiu, bé per manca de personal educador suficient o amb la formació adequada o bé per la necessitat que la família es faci càrrec econòmicament de la provisió d'aquest personal, amb un cost molt més elevat que les altres famílies. Altres queixes freqüents també fan referència als costos d'accés, que no sempre són assumibles per les famílies socialment menys afavorides, i concretament per la manca de sistemes d'ajuts que n'afavoreixin l'accessibilitat econòmica.

Des de la perspectiva de la defensa del dret a l'educació i al lleure, i de l'aplicació del principi d'igualtat i de no-discriminació, el Síndic recorda que qualsevol infant ha de poder accedir a les activitats extraescolars en condicions d'igualtat d'oportunitats, sigui quina sigui la condició socioeconòmica o de salut de l'infant.

Per fer-ho possible, una part de la responsabilitat recau en els promotors d'aquestes activitats extraescolars, les AMPA (o els titulars dels centres, en cas de molts centres concertats). Són aquestes activitats les que, a través dels seus promotors, han de proporcionar les condicions adequades i els recursos necessaris per fer possible la participació de qualsevol infant de manera normalitzada, sigui a través de mesures d'accessibilitat econòmica per als infants socialment desfavorits, sigui a través de mesures que impedeixin que les famílies d'alumnat amb discapacitat hagi de fer-se càrrec del cost

del suport de personal necessari per accedir i fer ús normalitzat de les activitats extraescolars. El cost que suposa garantir la igualtat d'oportunitats d'accés dels alumnes socialment desfavorits o amb discapacitat pot ser incorporat al conjunt de despeses d'aquestes activitats, que posteriorment és imputat a les famílies que en fan ús o que formen part de l'AMPA (o a l'organisme públic o privat que cofinança aquestes activitats, si escau). Aquesta és una manera d'evitar que les condicions socioeconòmiques o de salut suposin un obstacle afegit a la participació al lleure educatiu.

Per fer-ho possible, però, les administracions públiques també hi han de jugar un paper, bé per mitjà de la promoció de mesures d'accessibilitat econòmica i de finançament d'aquest àmbit educatiu per part de les administracions públiques en general i del Departament d'Ensenyament en particular, tal com preveu la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (art. 6, 201 i 202), circumstància que actualment no es compleix plenament, bé per mitjà del lideratge que l'Administració educativa ha d'exercir en les activitats que es desenvolupen als centres escolars.

En casos com aquests, i davant de les queixes presentades, el Departament d'Ensenyament acostuma a assenyalar que les activitats extraescolars estan organitzades per entitats privades i que formalment no és funció de la Inspecció d'Educació o de la direcció dels centres, tractant-se d'una activitat no lectiva i no organitzada per l'escola, incidir en les condicions de prestació d'aquestes activitats.

Els ajuntaments també acostumen a recordar el caràcter privat de les activitats organitzades i a manifestar que la provisió de personal de suport en l'àmbit educatiu no és competència municipal.

Respecte a les funcions de la Inspecció d'Educació, el Síndic recorda al Departament d'Ensenyament que la mateixa Llei 12/2009 estableix que "la Inspecció d'Educació té com a funció, entre d'altres, assessorar, orientar i informar els diferents sectors de la comunitat educativa, també les AMPA i les famílies, en l'exercici de llurs drets i en

el compliment de llurs obligacions” (art. 178). I respecte a les funcions de les direccions, el Síndic també recorda que aquesta mateixa llei estableix que “la direcció té la funció de lideratge de la comunitat escolar, també amb les associacions de mares i pares d'alumnes” (art. 142). “La direcció, a més, té la funció de presidir el consell escolar, i correspon al consell escolar aprovar les directrius per a la programació d'activitats extraescolars, i avaluar-ne el desenvolupament en centres públics” (art. 148), i elaborar directrius per a programar i desenvolupar les activitats extraescolars en centres privats (art. 152).

A més, el Síndic també assenyala que en aquests àmbits les administracions públiques (Departament d'Ensenyament i ajuntaments) han de promoure amb el seu suport financer la participació dels infants socialment desfavorits o amb discapacitat a les activitats extraescolars. I, alhora, aquesta institució també recorda que, a més de les direccions dels centres, els ajuntaments tenen un paper a l'hora de determinar (il·lògicament també condicionar) l'ús social de les instal·lacions escolars.

El caràcter lectiu o no lectiu dels serveis i de les activitats educatives no justifica l'existència de condicions d'admissió que puguin ser discriminatòries, ni eximeix les administracions afectades d'intervenir per compensar les desigualtats d'accés. Les activitats organitzades més enllà de l'horari lectiu als centres escolars no constitueixen una prestació de caràcter obligatori, però un cop establerta tots els infants hi han de poder accedir en condicions d'igualtat, amb independència de les seves característiques personals. I la direcció dels centres, la Inspecció d'Educació, el Departament d'Ensenyament i els ajuntaments s'han de comprometre per tal que així sigui.

El reconeixement del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats en un sentit més ampli, que compregui també el temps no escolar i la integració de l'educació en el lleure en el sistema educatiu, tal com preveu la mateixa Llei 12/2009, reforça la necessitat de preservar i fomentar la implicació de l'Administració educativa i de l'Administració local en el desenvolupament d'aquest àmbit.

Recomanacions

■ Garantir que la Inspecció d'Educació i la direcció dels centres, amb el suport del Departament d'Ensenyament i dels ajuntaments, treballin amb les AMPA la conveniència d'organitzar activitats extraescolars en unes condicions adequades per a la participació de tots els infants, siguin quines siguin les seves condicions, i busquin fórmules per sufragar les despeses que comporta l'organització d'aquestes activitats amb respecte al principi d'igualtat d'oportunitats.

Administracions afectades

- Departament d'Ensenyament
- Administracions locals

29. PREVENCIÓ DEL MALTRACTAMENT EN L'ÀMBIT DEL LLEURE

El Síndic ha rebut queixes relacionades amb el tracte inadequat que sembla que van rebre alguns infants en determinades activitats d'educació en el lleure, especialment entre iguals, i amb la manca de garanties proporcionades pels equips de monitors a l'hora de detectar i prevenir aquestes situacions. És el cas, per exemple, d'un infant de nou anys, participant en unes colònies d'estiu, que va patir una situació d'assetjament per part d'uns altres infants, d'edats compreses entre els dotze i els catorze anys, que sembla que li van mullar el matalàs un dia i li van fer dormir a terra un altre, sense que la vigilància dels monitors ho impedís.

Davant d'aquests fets, el Síndic ha pogut constatar que la Direcció General de Joventut ha comprovat les denúncies plantejades en aquesta institució, juntament amb les entitats promotores de les activitats, que han valorat la conveniència d'introduir alguns canvis en l'organització del funcionament de les activitats per guanyar eficàcia a l'hora de detectar aquestes situacions de tracte inadequat (com ara la possibilitat de modificar la composició de les habitacions i d'incorporar-hi monitors, per garantir una millor vigilància i prevenció de les situacions d'abús que s'hi poden produir, la incorporació de les tutories personalitzades durant els dies que duri l'activitat, amb l'assignació d'un monitor de referència per a cada participant com a tutor i responsable de fer el seguiment, etc.).

Amb tot, el Síndic ha recordat que, en els darrers temps, els diferents àmbits socioeducatius (sistema educatiu, sistema de protecció, etc.) han anat incorporant protocols de prevenció i detecció de les situacions de tracte inadequat entre iguals o entre els infants i les persones que s'ocupen d'atendre'ls, amb polítiques proactives per part de les administracions públiques. El Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament entre iguals que el Departament d'Ensenyament

ha promogut per als centres escolars n'és un bon exemple.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant i la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableixen el deure dels poders públics d'adoptar totes les mesures legislatives, administratives, socials i educatives apropiades per protegir l'infant contra totes les formes de violència física o mental, lesions, abusos, abandonament o tracte negligent, maltractament o explotació.

Des d'aquesta perspectiva, el Síndic ha demanat a la Direcció General de Joventut que posi a disposició dels moviments d'educació en el lleure instruments (protocols d'actuació, figura del referent, bones pràctiques, etc.) adreçats a prevenir, detectar i intervenir davant situacions de tracte inadequat envers els infants que participen en activitats d'educació en el lleure.

Davant d'aquest suggeriment, i després de valorar la conveniència de reforçar el treball preventiu en aquest àmbit, la Direcció General de Joventut ha elaborat un recull de materials de suport, amb bones pràctiques, que ja es va publicar i distribuir a les entitats del sector, just a l'inici de la campanya d'activitats d'estiu de 2016, perquè reforcessin la tasca de prevenció, detecció i intervenció davant de situacions de tracte no adequat.

Un dels materials té a veure amb la prevenció de l'assetjament entre infants que participen en activitats d'educació en el lleure (amb dues infografies, una adreçada als equips de monitors i educadors i una altra adreçada als infants que hi participen), i un altre, amb la prevenció dels abusos sexuals infantils en espais i activitats de lleure. Són recursos de nova creació amb recomanacions bàsiques i fàcilment comprensibles per a infants i educadors. Arran de les actuacions endegades per aquesta institució, a més, també s'ha creat un banc de recursos de prevenció al portal Jove.cat, amb un subapartat sobre "Protecció del menor" dins de l'apartat del portal "Organitzar i notificar activitats d'educació en el lleure".

Recomanacions

■ Garantir que la Direcció General de Joventut posi a disposició dels moviments d'educació en el lleure instruments (protocols d'actuació, figura del referent, bones pràctiques, etc.) adreçats a prevenir, detectar i intervenir davant situacions de tracte inadequat envers els infants que participen en activitats d'educació en el lleure.

■ Garantir la Direcció General de Joventut sigui especialment proactiva en la difusió i l'ús dels materials i dels protocols elaborats per part de les entitats d'educació en el lleure que organitzen activitats per a infants.

Administracions afectades

Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

30. L'APLICACIÓ DE LA NORMATIVA DE LA FIFA EN LA INSCRIPCIÓ DELS INFANTS ESTRANGERS A LA PRÀCTICA DEL FUTBOL

L'any 2009 la FIFA va aprovar el Reglament sobre l'estatut i la transferència de jugadors, amb l'objectiu, entre d'altres, de protegir els menors d'edat de determinades pràctiques mercantils contràries a l'interès superior dels infants en la transferència i l'adquisició de jugadors de futbol a escala global.

Aquest reglament de la FIFA estableix en l'article 19, sobre protecció de menors d'edat, que només es poden inscriure a les competicions de futbol jugadors estrangers menors d'edat si: (a) els progenitors del jugador canvien el seu domicili al país on el nou club té la seu per raons no relacionades amb el futbol; (b) el jugador procedeix de la Unió Europea o de l'Espai Econòmic Europeu i té entre setze i divuit anys; (c) el jugador viu a una distància inferior als 50 quilòmetres de la frontera, i el club també està situat a una distància inferior als 50 quilòmetres de la mateixa frontera però al país veí.

Davant d'aquest reglament, la Federació Espanyola de Futbol ha anat requerint a les federacions territorials que tramiten les llicències federatives, a partir de la circular núm. 27 de la temporada 2009/2010, el compliment d'aquests criteris en la inscripció de jugadors estrangers, amb la presentació d'una extensa documentació que ho acrediti. Addicionalment, la Federació Espanyola de Futbol afegeix una nova excepció (d) per als jugadors que no compleixen els anteriors supòsits i que hagin residit ininterrompudament durant almenys cinc anys a Espanya.

A més, respecte al supòsit d'infants amb progenitors que canvien el seu domicili per raons alienes al futbol, el document "Comentari sobre el Reglament sobre l'Estatut i la Transferència de Jugadors", publicat per la FIFA, estableix que "el terme *pares* s'ha d'entendre en sentit estricte. El fet que el jugador pugui viure amb un parent proper al país del nou club no és suficient per justificar l'aplicació d'aquesta excepció."

A partir de l'any 2012, la Federació Catalana de Futbol, a instàncies de la Federació Espanyola de Futbol i de la FIFA, va comunicar als diferents clubs de futbol catalans la necessitat de regularitzar progressivament la inscripció dels infants estrangers. Al llarg d'aquest procés, el Síndic ha rebut diverses queixes relacionades amb infants estrangers o nascuts a l'estranger que jugaven en clubs de futbol que tenien dificultats per accedir a la llicència federativa. Algunes d'aquestes queixes feien referència, per exemple, a infants tutelats per l'Administració que, en no viure amb els seus progenitors, no s'hi podien inscriure, o també a infants adoptats de nacionalitat espanyola, els quals, a instàncies suposadament de la Federació Catalana de Futbol, es veien obligats a acreditar el seu origen per poder accedir a la llicència federativa.

Algunes d'aquestes queixes van ser motivades per la Circular núm. 74 de la Federació Espanyola de Futbol de 23 de juny de 2015, que va establir criteris encara més restrictius per a la inscripció per a la temporada 2015/2016, especialment per la documentació exigida per la FIFA per presentar en les sol·licituds d'inscripció de futbolistes estrangers i futbolistes nascuts a l'estranger menors d'edat. Posteriorment, la Circular núm. 21, de 26 d'octubre de 2015, va incorporar algunes modificacions, específicament l'eliminació del tracte diferencial existent entre els infants de nacionalitat espanyola d'origen i els infants de nacionalitat espanyola que no tenen aquesta nacionalitat d'origen, establerta en l'anterior circular esmentada, tot i que mantenia per a la transferència internacional de jugadors de nacionalitat espanyola menors d'edat el deure de complir els requisits que es deriven de l'aplicació de l'article 19 del Reglament sobre l'estatut i la transferència de jugadors de la FIFA (independentment de la nacionalitat).

Al llarg d'aquest procés, també, el Síndic ha recordat que la necessària i imprescindible lluita per la protecció dels infants no hauria de tenir efectes que suposessin obstacles a altres infants per a la pràctica del futbol. Això pot succeir quan els menors estrangers residents, que estan al marge de les pràctiques mercantils assenyalades, no poden encabar-se en cap de les excepcions establertes pel reglament esmentat per inscriure's en clubs

federats o acollir-se a la que estableix la Federació Espanyola de Futbol.

Per aquest motiu, i de manera específica, el Síndic va formular les consideracions següents:

- L'exigència de residència ininterrompuda d'almenys cinc anys, que estableix la Federació Espanyola de Futbol com a supòsit addicional per als infants que no poden complir les tres excepcions previstes per la FIFA, pot suposar limitar-los el dret d'accés a la pràctica esportiva. Aquest requeriment de residència mínima, a criteri d'aquesta institució, és contrari a les previsions del Decret 58/2010, de 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya, que estableix en l'article 107.3 que tenen la consideració d'esportistes catalans, a efectes de la competició oficial de la federació catalana, els nascuts a Catalunya i els que hagin adquirit el veïnatge administratiu en aquest territori, i que l'acreditin en els dos últims anys d'acord amb les normes generals aplicables.

- La concepció restrictiva del terme *pares* per part de la FIFA no preveu la situació d'infants no acompanyats o d'infants respecte dels quals exerceix la tutela l'Administració o la guarda una altra persona diferent dels qui en tenen la potestat parental. Aquest aspecte també pot tenir l'efecte de limitar el dret al joc i la pràctica de l'esport d'aquests infants i adolescents.

En la línia de les recomanacions formulades per aquesta institució, en data 27 d'octubre de 2015, el Consell Català de l'Esport va adreçar un escrit a la Federació Catalana de Futbol que recorda la necessitat d'emmarcar l'expedició de llicències en el context legal vigent a Catalunya, i va instar que aquest procediment fos conforme a la normativa esportiva i en matèria d'infància i estrangeria, com ara el Decret 58/2010, de 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya, i la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència, entre d'altres. El Consell Català de l'Esport va instar la Federació Catalana de Futbol a ajustar el procediment. En l'escrit el Consell Català de l'Esport comunica a la Federació que “en cap cas, una entitat privada internacional, com és el cas de la FIFA, pot exigir uns requisits que no respecten l'ordenament jurídic vigent”, i afegeix que

“cal ajustar el procediment d'expedició de llicències a la normativa vigent a Catalunya i, en conseqüència, que es respecti el dret a obtenir llicència federativa de la Federació Catalana de Futbol a tothom que acrediti el compliment de la normativa en matèria d'estrangeria”.

Davant d'aquest escrit, en data 28 d'octubre de 2015 la Federació Catalana de Futbol va emetre la Circular núm. 23, sobre les novetats en la inscripció de jugadors procedents de l'exterior, que, entre altres aspectes, afavoreix la inscripció dels jugadors que acreditin el veïnatge a Catalunya els dos últims anys, d'acord amb l'article 107 del Decret 58/2010, de 4 de maig, de les entitats esportives de Catalunya.

Adicionalment, arran de les actuacions endegades per aquesta institució, a través de les diferents respostes rebudes de la Secretaria General de l'Esport i de la Federació Catalana de Futbol, el Síndic també ha constatat que:

- El Govern proposarà canvis normatius i una nova llei sobre l'activitat física i l'esport de Catalunya, que incorporarà les recomanacions del Síndic per garantir el dret dels infants estrangers o nascuts a l'estranger a la pràctica del futbol.

- La Secretaria General de l'Esport s'ha adreçat a la Federació Catalana de Futbol, a la Federació Espanyola de Futbol i a la FIFA per demanar-los el seu compromís i col·laboració, a fi d'evitar que els infants estrangers que no hagin modificat la seva residència per motius relacionats amb la pràctica del futbol es vegin privats de l'accés a aquesta pràctica.

- Hi ha un compromís de la Federació Catalana de Futbol i de la Secretaria General de l'Esport per evitar que el procediment d'accés a la llicència esportiva n'impedeixi l'obtenció en el cas d'infants estrangers que han modificat el seu domicili per motius aliens al futbol.

- La Federació Catalana de Futbol no fa una interpretació estricta del terme *pares* ni dels documents que cal aportar sempre que resti acreditat que no s'està davant d'una situació de transferència de jugadors menors d'edat.

Malgrat això, tot i l'avenç que suposa la Circular núm. 23 de la Federació Catalana de Futbol per

a les garanties del dret dels infants estrangers o nascuts a l'estranger a la pràctica del futbol, el Síndic encara constata alguns dèficits en el procediment establert, que poden suposar l'exclusió de la pràctica del futbol d'infants estrangers (o nascuts a l'estranger) que han modificat la seva residència per motius aliens al futbol i que, consegüentment, estan al marge de les pràctiques que la normativa de la FIFA vol combatre.

Aquesta situació es pot produir especialment en infants que no resideixen amb els pares i que no tenen veïnatge administratiu a Catalunya per un període igual o superior a dos anys (art. 107.3 del Decret 58/2010).

Un primer dèficit, doncs, té a veure amb la manca de garanties que l'aplicació no restrictiva del concepte *pares* s'estigui aplicant en realitat, entre altres motius, perquè en darrer terme la FIFA té capacitat per autoritzar, o no, la tramitació de les llicències federatives de la Federació Espanyola de Futbol i la Federació Catalana de Futbol.

Un segon dèficit que persisteix té a veure amb la documentació que cal presentar i la proporcionalitat del procediment establert. La Circular núm. 21, de 26 d'octubre de 2015, de la Federació Espanyola de Futbol, estableix, amb l'objectiu d'acreditar la mudança dels

pares del jugador per motius aliens al futbol per part dels infants estrangers que volen jugar a futbol amb estatus d'aficionat, el deure de presentar documentació com ara contractes de treball dels progenitors on apareguin els detalls de la remuneració, documentació de sosteniment econòmic de la família en què constin els mitjans de manutenció i econòmics dels progenitors a Espanya, permisos de treball i de residència, etc.

I, finalment, un tercer dèficit té a veure amb la manca de garanties en l'aplicació de l'interès superior de l'infant en el procediment d'expedició de les llicències. Des d'aquesta perspectiva, convé posar de manifest que actualment l'interès superior de l'infant ja no és un principi general relativament indeterminat, sinó que és un dret substantiu exigible i també una norma de procediment, d'acord amb les modificacions que ha establert recentment la Llei orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, que també afecta l'àmbit privat (art. 2). Entre les garanties del procediment, aquesta llei preveu "l'adopció d'una decisió que inclogui en la seva motivació els criteris utilitzats, els elements aplicats en ponderar els criteris entre si i amb altres interessos presents i futurs, i les garanties processals respectades" (art. 2).

Recomanacions

- Modificar la normativa que regula la pràctica de l'esport, a fi d'obligar les federacions esportives (i altres organismes competents) a incorporar en la resolució de denegació de la llicència esportiva les raons que motiven aquesta denegació, d'acord amb l'interès superior de l'infant, i a establir procediments d'accés a la llicència esportiva en el cas de disposar d'informes favorables de serveis socials o altres organismes que puguin acreditar la situació familiar i la necessitat social de practicar un determinat esport per part dels infants afectats.

- Garantir que s'amplia el que s'entén com a pares a les persones físiques i jurídiques que exerceixen la tutela de l'infant, i que també poden assumir les funcions parentals, o a les persones amb vincles familiars que tenen la guarda de fet acreditada amb una resolució judicial o administrativa.

Administracions afectades

- ☑ Departament de Treball, Afers Socials i Famílies

III. SEGUIMENT DEL COMPLIMENT D'INFORMES ANTERIORS

I. DRETS DE PROTECCIÓ (ART. 3.1, 19, 20 CDI)

1. REGLAMENTACIÓ DELS DRETS DELS INFANTS TUTELATS COM A GARANTIA

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
<p>El Síndic ha posat de manifest la necessitat de reglamentar el sistema de protecció de la infància, segons estableix la Llei 14/2010, de 27 de maig, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, com a eina bàsica per garantir els drets dels infants i adolescents en el sistema de protecció. A criteri del Síndic, entre altres coses, és urgent una reglamentació detallada dels drets dels infants en el sistema de protecció que també inclogui els infants en situació d'acolliment familiar. Igualment, són necessàries disposicions que regulin el dret a mantenir visites amb familiars i mantenir-hi correspondència o al dret a la intimitat, i també una regulació concreta sobre l'aplicació de mesures correctives com ara les mesures de contenció, les mesures d'aïllament o la mesura de separació de grup, a fi d'evitar possibles vulneracions dels drets dels infants o adolescents que en són objecte. Una regulació específica per a cadascun d'aquests aspectes podria constituir un bon instrument per als professionals i una garantia de l'adequació de la seva actuació.</p>			

En relació amb aquesta recomanació, el Síndic ha estat informat que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha elaborat un projecte de decret que regula els drets i els deures dels infants i adolescents en el sistema de protecció, i de procediment i mesures de protecció de la infància i l'adolescència. Aquest projecte de decret es va presentar en el marc de la reunió de la Taula Nacional de la Infància de Catalunya duta a terme el 23 de setembre de 2016.

2. ACTUALITZACIÓ DE LES RÀTIOS DELS SERVEIS SOCIALS D'ATENCIÓ PRIMÀRIA

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
<p>El Síndic ha volgut fer palès que hi ha diverses mancances pel que fa a l'adequada dotació de personal per atendre les necessitats dels infants i adolescents que requereixen atenció social, la qual cosa posa de manifest la manca de compliment de les previsions tant de la Cartera de serveis socials com de la Llei 14/2010 en relació amb serveis socials d'atenció primària en el cas d'infants i adolescents.</p>			

Concretament, ha posat de manifest que no sempre es compleixen les ràtios de professionals que marca la Cartera com a prestacions garantides, que la Cartera no s'ha actualitzat d'acord amb les necessitats creixents fruit de la crisi econòmica i social, que la dotació dels equips de professionals del servei bàsic d'atenció social no es correspon amb les necessitats existents entre la població que atenen i que no sempre es cobreixen les baixes ni les reduccions de jornada del personal que presta aquests serveis. A tot això, s'hi ha de sumar el fet que la Cartera de serveis socials no s'ha actualitzat des que es va aprovar mitjançant el Decret 142/2010, d'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de serveis socials 2010-2011, ni tampoc s'ha aconseguit una adequació entre la Cartera i les previsions de la Llei 14/2010 en relació amb l'atenció social primària d'infants i adolescents en risc.

En aquest sentit, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que s'actualitzi la Cartera de serveis per ajustar la ràtio de personal de serveis socials d'atenció primària a les necessitats derivades de l'evolució demogràfica, la crisi econòmica i l'encàrrec de la Llei 14/2010, i adoptar mesures perquè la ràtio es faci efectiva.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic ha tingut coneixement del Contracte programa 2016-2019, conveni interinstitucional signat entre el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i diferents ens locals de Catalunya i que permet planificar coordinadament la prestació dels serveis socials amb altres programes de benestar social i polítiques d'igualtat. En el cas de les comarques de Barcelona, per exemple, aquest contracte, que les dotarà enguany amb 144 milions d'euros per finançar serveis socials bàsics i especialitzats (amb un increment de 8,6 milions d'euros respecte de l'any 2015), proposa que els equips bàsics d'atenció social (EBAS), que actuen com a porta d'entrada al sistema de serveis socials, actualitzin la seva ràtio de personal i incrementin gradualment el nombre de professionals fins arribar a la ràtio que fixa la Llei de serveis socials, de manera que s'assoleixi la fita de 149 professionals més als EBAS per al 2019.

Un dels aspectes clau del Contracte programa 2016-2019 és el desenvolupament i el reforç de la xarxa de serveis dirigits a infants i adolescents, especialment els que es troben en situació de vulnerabilitat. Aquesta proposta es concreta tant en l'increment de la ràtio de professionals esmentat com en l'increment de ràtio en els equips d'atenció a la infància i l'adolescència (amb més professionals, per arribar a la ràtio d'un màxim de 40 infants per professional fixada per llei).

També es preveu una revisió i una aprovació del model d'intervenció dels EAIA, incloent-hi els serveis d'integració familiar en família extensa (SIFE), amb un increment de professionals entre 2016 i 2019, i amb la creació de nous SIFE.

Amb tot, val a dir que aquesta mesura, si bé implica millores i un increment de recursos per als serveis socials d'atenció primària afectats per aquest contracte programa, no suposa una actualització de la Cartera de serveis socials i no afecta necessàriament el conjunt de municipis de Catalunya.

Les dades facilitades pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies constaten l'augment del nombre d'usuaris dels Serveis Socials bàsics durant els anys més intensos de la crisi econòmica, d'un 6,2% en el període 2010-2013, així com també la reducció de les aportacions del mateix departament en concepte de professionals dels equips bàsics d'atenció social, del 7,1% en aquest mateix període, a causa de la reducció del mòdul de finançament i dels sous de la funció pública, amb un manteniment del nombre de professionals (al voltant dels 2.340). A partir del curs 2015, la previsió és de creixement sostingut (vegeu la taula 1).

Taula 1. Evolució de la dotació de professionals als serveis socials bàsics (2010-2019)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Import atorgat en concepte de professionals dels equips bàsics d'atenció social (M€)	54,8	54,8	52,8	50,9	51	54,4	56	57,7	58,6	59,1
Nombre d'usuaris	884.771	930.392	957.377	939.588	923.889	875.060 (p)	-	-	-	-
Nombre de professionals	2.354,5	2.357,8	2.340,4	2.333,4	2.333,4	2.334,1	2.412,4	2.467,9	2.502,4	2.519,4
Ràtio treballador social	2,88	2,88	2,86	2,88	2,88	2,88	-	-	-	-
Ràtio educador social	1,82	1,81	1,78	1,77	1,78	1,78	-	-	-	-

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

3. EXECUCIÓ IMMEDIATA DE LES MESURES DE PROTECCIÓ PROPOSADES PELS EQUIPS TÈCNICS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Els infants i adolescents en situació de desemparament tenen reconegut el dret que se'ls protegeixi i se'ls asseguri una atenció alternativa al seu entorn familiar. Tot i això, infants i adolescents amb proposta per accedir a un recurs alternatiu a la família estan en espera, en alguns casos durant llargs períodes de temps, que se'ls assigni el recurs i es constitueixi la mesura que els equips tècnics que han fet l'estudi de la seva situació personal i familiar han considerat més adequada a les seves necessitats. La manca d'execució d'aquestes mesures afecta infants amb proposta de mesura d'acolliment familiar en família aliena, que romanen en centres, però també infants i adolescents amb propostes d'ingrés a centres que no es poden fer efectives, i també afecta infants i adolescents ja ingressats en centres d'acolliment, amb l'estudi finalitzat i per als quals es proposa l'ingrés en centres residencials d'acció educativa. L'allargament de l'estada d'aquests nois i noies a la família d'origen o al centre d'acolliment suposa no garantir-los una protecció adequada.

En vista d'aquest fet, el Síndic ha demanat reiteradament al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que garanteixi una execució immediata de les mesures de protecció amb una planificació adequada de recursos del sistema de protecció. A través de la seva activitat el Síndic constata la dificultat, en molts casos, que les mesures protectores es puguin executar de manera immediata per manca del recurs adequat.

El setembre de 2016, hi ha 644 infants tutelats que estan en espera d'un altre recurs més adequat, la qual cosa representa el 9,2% del total d'infants tutelats. Les dades facilitades per centres i l'EAIA l'any 2013 mostraven nivells de prevalença de la inadequació del recurs similars a les xifres actuals (570 infants en centre estaven pendents d'un altre recurs). D'aquests 644 infants pendents d'un altre recurs, la majoria (523) estan pendents d'una família aliena (vegeu la taula 2).

A més, hi ha al voltant de 1.000 infants que l'octubre de 2016 estan en estudi, 327 dels quals estan en una mesura cautelar. Cal destacar que hi ha un augment del nombre de casos atesos pels EAIA, i també de la proporció de casos que es troben amb expedient de desemparament (vegeu la taula 3).

Taula 2. Evolució dels infants tutelats en el sistema de protecció pendents d'un altre recurs (2010-2016)

	2012	2013	2014	2015	2016 (setembre)
Infants tutelats	7.040	7.076	6.985	6.962	6.988
Infants tutelats pendents	-	-	-	-	644
% sobre infants tutelats	-	-	-	-	9,2
Infants tutelats pendents de família aliena	-	-	-	522	523
Infants tutelats pendents de CRAE	-	-	-	82	83
Infants tutelats pendents de CREI	-	-	-	-	26
Infants tutelats pendents de centre terapèutic	-	-	-	-	12

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Taula 3. Evolució dels infants tutelats que estan en estudi per part de l'EAIA (2014-2016)

	2014	2015	30 setembre 2016
Expedients de desemparament sense mesura cautelar	853	874	982
Expedients de desemparament amb mesura cautelar	540	671	709
% infants atesos per EAIA amb expedient de desemparament	10,9	11,4	12
	31 desembre 2014	31 desembre 2015	30 setembre 2016
Estudi	582	593	662
Estudi + mesura cautelar	226	281	327
	2014	2015	30 octubre 2016
Mitjana de temps	6,7 mesos	6,3 mesos	6,9 mesos
Mediana de temps	4,6 mesos	4,6 mesos	4,7 mesos

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Nota: Els EAIA intervenen en diferents situacions (expedients de risc, de desemparament i de tutela). Els expedients de desemparament són els que es podrien considerar com a casos en estudi, sense que hagi estat necessària una mesura cautelar o en què aquesta mesura cautelar sí que ha estat necessària. D'altra banda, les dades de temps mitjà i mediana corresponen als mesos que han romàs oberts els expedients de desemparament que han estat tancats l'any estudiat, excloent-ne en el càlcul els valors extrems (5%; 2,5%).

4. PROHIBICIÓ D'INGRESSAR EN CENTRES ELS INFANTS DE FINS A TRES ANYS I IMPLANTACIÓ PROGRESSIVA DE LA MESURA FINS ALS SIS ANYS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Des de fa anys, el Síndic alerta que l'acolliment residencial en infants menors de sis anys no és una mesura adequada per atendre les seves necessitats psicològiques i socials. En aquest sentit, el Síndic ha demanat que es promogui la modificació de la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, per incorporar-hi la prohibició d'ingressar en recursos residencials infants de menys de sis anys, i també que es desenvolupi un pla de xoc que permeti el desinternament dels infants de menys de tres anys i, de manera progressiva, també dels de menys de sis, per mitjà d'una aposta decidida per la promoció de la mesura d'acolliment familiar.

En relació amb aquest assumpte, la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) ha manifestat la seva voluntat de reduir el nombre d'infants menors de sis anys que es troben en aquesta situació. Les dades disponibles posen de manifest que, en efecte, s'ha reduït aquest nombre, amb una tendència positiva pel que fa a l'acolliment residencial d'aquests infants, però també que el setembre de 2016 encara hi ha 180 infants menors de sis anys que estan en centre residencial, xifra que es manté encara allunyada de l'objectiu de no permetre l'ingrés de nadons i infants de menys de sis anys en centres, que seria la situació desitjable des del punt de vista del seu interès superior (vegeu la taula 4).

Taula 4. Evolució del nombre d'infants tutelats menors de sis anys que estan en acolliment residencial (2013-2016)

	2013	2014	2015	2016 (setembre)
Infants tutelats residents en centre residencial	2.706	2.685	2.672	2.693
Infants tutelats menors de 6 anys en centre residencial	286	262	195	180
Infants tutelats menors de 3 anys en centre residencial	117	111	77	76

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

5. INCREMENT DEL NOMBRE DE FAMÍLIES ACOLLIDORES I D'UCAE

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

La Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, estableix que les mesures d'acolliment familiar, sempre que sigui possible, tenen preferència respecte de les que comporten l'internament de l'infant en un centre. El Síndic ha alertat, però, que a Catalunya l'acolliment familiar ha esdevingut una mesura quasi subsidiària respecte de l'acolliment en centre. El setembre de 2016 menys de la meitat dels infants tutelats (49,0%) estan en acolliment familiar i, si es tenen en compte només els infants tutelats que no estan en família extensa i que l'Administració els ha proporcionat un recurs de protecció, poc més d'una cinquena part (21,8%) estan en acolliment familiar (vegeu la taula 1).

El Síndic ha anat insistint en la necessitat que l'Administració faci els màxims esforços per promoure l'acolliment familiar, mitjançant l'ampliació del suport, de l'acompanyament i del seguiment de les famílies acollidores, i també per mantenir els esforços per incrementar l'acolliment en unitat convivencial d'acció educativa (UCAE), promoure'n i potenciar-ne el desenvolupament mitjançant campanyes de captació de famílies, per assolir de manera progressiva la desinstitucionalització dels infants i adolescents per als quals es valora que seria la mesura adequada, d'acord amb el seu interès superior. També ha remarcat la importància de desplegar i regular els criteris bàsics de la modalitat d'acolliment en UCAE per concretar-ne els requisits i les condicions.

Davant la recomanació d'incrementar el nombre de famílies acollidores i UCAE per donar cobertura a les necessitats dels infants tutelats que estan pendents de ser acollits en família aliena o en UCAE, les dades posen de manifest que tant la proporció d'infants tutelats en acolliment familiar com el nombre d'infants acollits en família aliena s'ha mantingut estable en els darrers anys (vegeu la taula 1).

El Síndic constata que l'acolliment en família aliena està encara infrautilitzat com a mesura de protecció, i que hi ha un elevat nombre d'infants tutelats que estan en espera que se'ls assigni família acollidora aliena. El setembre de 2016, 523 infants tutelats estaven pendents d'una família aliena. Aquesta situació es produeix, en bona part, per la manca de famílies acollidores disponibles. Després d'un creixement sostingut fins a l'any 2010, el nombre de famílies acollidores s'ha estancat al voltant de les 600 (vegeu el gràfic 1). No s'ha produït, doncs, un increment d'aquest nombre, tal com havia sol·licitat aquesta institució.

En aquesta mateixa línia, cal afegir que les UCAE també són un recurs no desenvolupat suficientment. L'octubre de 2016, a Catalunya només hi ha 37 infants i adolescents acollits en UCAE en un total de 16 famílies. Aquesta xifra, que s'ha mantingut relativament estable en els darrers anys, representa el 0,5% del total dels infants tutelats (vegeu la taula 1).

En relació amb l'acolliment familiar, el Síndic també ha demanat que es fomenti l'establiment d'un seguiment intens i proper dels infants i adolescents acollits davant les diverses problemàtiques que van sorgint entorn de la seva evolució i el seu creixement, amb el suport i l'acompanyament (si escau, especialitzat) a les famílies acollidores, i també establir un procediment de queixa per als infants i adolescents acollits.

L'Institut Català de l'Acolliment i de l'Adopció (ICAA) està desenvolupant diferents actuacions per promoure l'acolliment familiar, que tot just han superat la fase de planificació i que encara no han generat resultats objectivables. Durant l'any 2016, s'ha elaborat un pla estratègic de promoció de l'acolliment familiar amb tres eixos bàsics: procés participatiu per a la millora de l'acolliment familiar, pla de suport a les famílies acollidores, i actuacions de divulgació i sensibilització (campanya de promoció).

D'una banda, el procés participatiu ha tingut com a objectiu principal la identificació de millores en el sistema d'acolliment familiar a Catalunya, donant veu i recollint les propostes

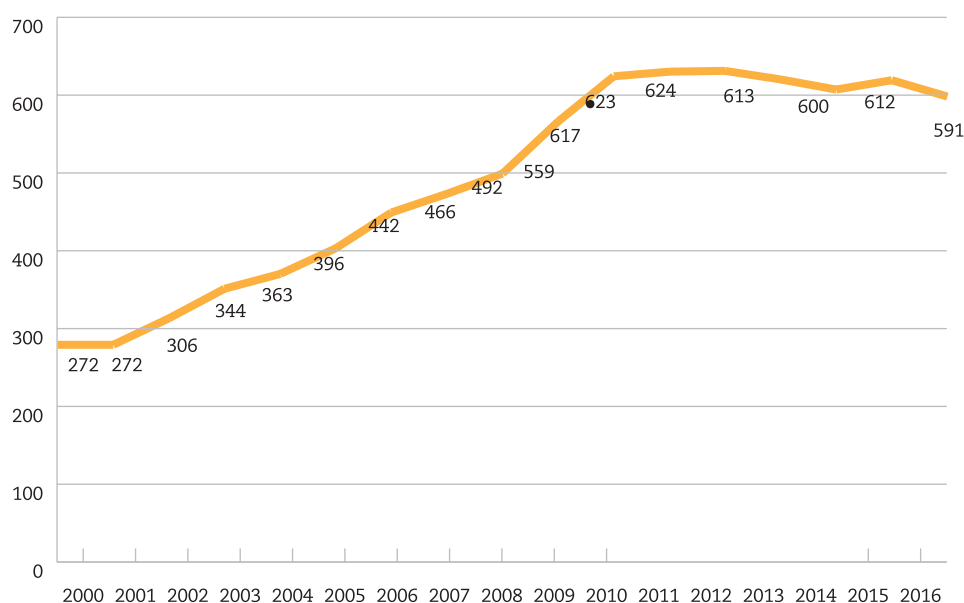
de tots els agents implicats en aquesta mesura de protecció: famílies acollidores, DGAIA, ICAA, EAIA i ICIF. D'altra banda, el pla de suport a les famílies acollidores conté actuacions de caràcter econòmic, amb la voluntat d'augmentar el complement a les prestacions econòmiques que reben les famílies acollidores (pendent de pressupost 2017), i de caràcter tècnic. I, finalment, la campanya de promoció incorpora accions per donar a conèixer l'acolliment i així poder incrementar el nombre de famílies acollidores. A finals de novembre de 2016, per exemple, se celebra la Setmana de l'Acolliment, on es va presentar la nova campanya de promoció de l'acolliment familiar a Catalunya.

Taula 5. Evolució del nombre d'infants tutelats en acolliment familiar (2002-2016)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Set. 2016
Infants tutelats acollits en família aliena	467	514	538	589	635	669	704	801	885	924	958	966	969	1.004	994
Infants tutelats acollits en família extensa	2.264	2.392	2.322	2.307	2.355	2.482	2.477	2.627	2.773	2.944	2.464	2.467	2.415	2.446	2.428
Infants en acolliment familiar (%)	46,4	47,5	46,7	44,6	42,6	43,1	42,7	43,7	45,8	53,6	48,6	48,5	48,4	49,6	49
Infants en acolliment familiar (excloent-ne infants en família extensa) (%)	12,9	13,8	14,1	14,1	13,6	13,8	14,2	15,4	17,0	21,6	20,9	21	21,2	22,2	21,8
Infants tutelats per DGAIA	5.881	6.119	6.128	6.498	7.018	7.313	7.450	7.845	7.985	7.217	7.040	7.076	6.985	6.962	6.988
Nombre d'infants acollits en UCAE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	29	31	35	37

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència.

Gràfic 1. Evolució del nombre de famílies acollidores (2000-2016)

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència.

6. INCREMENT DE PLACES D'EDUCACIÓ INTENSIVA I TERAPÈUTIQUES PER A INFANTS TUTELATS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

El Síndic també té constància que hi ha infants tutelats que estan en espera de plaça en un centre residencial d'educació intensiva (CREI) o en un centre terapèutic, a la qual no poden accedir per la insuficiència de places d'aquest tipus de recurs. Aquesta situació posa en perill la seguretat física i el benestar tant dels infants i adolescents que pateixen problemes de salut mental i alteracions de conducta, i que tenen la proposta d'assignació d'aquests centres, com dels infants i adolescents que viuen als centres on romanen mentre no s'executa la mesura.

Per aquest motiu, el Síndic ha demanat que s'incrementi el nombre de places de CREI i de centres terapèutics, per donar cobertura a les necessitats existents.

Pel que fa als CREI, el mes de setembre de 2016, hi ha 26 infants tutelats pendents d'aquest recurs. I en el cas de centres terapèutics n'hi ha 12 més (vegeu la taula 6). El novembre de 2015, hi havia 4 infants en llista d'espera per a centre residencial per a adolescents amb trastorn mental greu (Can Rubió) i 18 més en llista d'espera per accedir a places en comunitats terapèutiques.

Les dades constaten que durant l'any 2016 no hi hagut un increment del nombre de places en CREI o en centres terapèutics. Les places de CREI i de centres terapèutics estan estabilitzades des de l'any 2012 (vegeu la taula 1). La DGAIA, però, està treballant per ampliar l'oferta de CREI properament, i també per establir un CREI per a cada zona.

D'altra banda, quant al model d'atenció de salut mental dels infants adolescents en el sistema de protecció, durant l'any 2016 es preveia fer efectiva la proposta del document marc "Model assistencial en salut mental a la infància i l'adolescència en el sistema de protecció" que hauria de definir el model assistencial i garantir una atenció global sota un sistema únic paraigua d'intervenció. Sense conèixer en profunditat les accions endegades per desenvolupar aquest propòsit, el Síndic té constància, en el marc de diverses queixes, de millores en la coordinació entre els centres de protecció i els CSMIJ.

Taula 6. Evolució dels infants tutelats en CREI i centres terapèutics (2008-2016)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Set. 2016
Nombre de places en centre residencial	-	-	-	-	2.614	2.627	2.644	2.756	2.710
Infants tutelats residents en centre residencial	2516	2.621	2.749	2.701	2.764	2.706	2.685	2.672	2.693
Nombre de places en CREI	78	78	82	82	94	94	94	94	94
Infants tutelats residents en CREI	-	-	-	-	82	92	96	90	99
Infants tutelats pendents de CREI/centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	-	26
Nombre de places en centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	95	95
Infants tutelats residents en centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	96	96
Infants tutelats pendents de centre terapèutic	-	-	-	-	-	-	-	-	12

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

7. PROVISIÓ D'UN REFERENT A L'INFANT TUTELAT

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

Per garantir l'adequada protecció de l'infant tutelat, el Síndic ha demanat que s'assigni una persona de referència a la qual aquest pugui adreçar-se en el seu pas pel sistema de protecció, independentment de la mesura de protecció vigent i del recurs en què es trobi, que acompanyi l'infant al llarg del seu itinerari i vetlli per tal que les decisions administratives responguin al seu interès i a les seves necessitats.

En relació amb aquest assumpte, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha manifestat al Síndic que el sistema de protecció ja disposa d'un conjunt de professionals i de persones de referència per a cada cas, alhora que la normativa de serveis socials garanteix que els serveis socials d'atenció primària assignaran un professional de referència per a cada cas d'infant o adolescent atès, al qual correspon avaluar-ne la situació i fer-ne el seguiment. També explica que tots els expedients de la DGAIA tenen com a referent un tècnic d'un equip especialitzat (SEAIA i EATCA), i també un referent dins l'equip funcional d'infància dels serveis territorials.

Pel que fa concretament a la recomanació formulada, el Síndic ha constatat que en el marc del projecte de decret que regula els drets i deures dels infants i adolescents en el sistema de protecció, i de procediment i mesures de protecció de la infància i l'adolescència, que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies està elaborant, es preveu que els infants i adolescents beneficiaris dels serveis i les mesures del sistema de protecció tenen dret a tenir assignat un professional de referència encarregat de vetllar per la coherència global dels processos d'atenció o per la coordinació entre els diferents professionals dels equips implicats, i també el dret a conèixer el mitjà per posar-s'hi en contacte. Fins que no es faci efectiva aquesta previsió (ara en projecte), però, no es podrà valorar si realment respon a la preocupació plantejada pel Síndic.

Finalment, si bé no es tracta de la mesura recomanada, el Síndic també valora positivament la voluntat de crear als diferents centres de protecció una nova figura, el delegat de protecció contra la victimització a infants i adolescents. El delegat serà un professional de l'equip del centre o servei amb formació específica sobre la victimització d'infants i adolescents i coneixedor expert dels protocols contra els maltractaments existents.

8. SUPERVISIÓ DEL FUNCIONAMENT DELS CENTRES

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

En els darrers anys el Síndic ha observat dèficits en la supervisió que duu a terme la DGAIA dels centres de protecció, tant de titularitat pública com concertats, i ha reclamat una supervisió educativa del funcionament dels centres, més enllà de la revisió del Servei d'Inspecció de Serveis Socials, més centrada en la perspectiva dels drets dels infants i adolescents i la resposta a les seves necessitats, en l'escolta directa dels infants i adolescents i en l'escolta dels mateixos professionals dels centres, que poden actuar com a defensors dels infants.

Per aquest motiu, el Síndic ha demanat que s'incorpori de manera sistemàtica una supervisió i un suport als centres de protecció que inclogui el compliment dels estàndards de qualitat existents amb relació als centres de protecció i que es garanteixi en tot cas l'escolta dels infants.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha informat que es va traslladar la problemàtica a la DGAIA per evitar que es poguessin produir arbitriarietats i perquè l'Àrea de Centres de la DGAIA en pogués millorar el seguiment. També ha explicat que s'estan fent visites als diferents centres sense previ avís, que s'està millorant el format de les entrevistes dels infants i els adolescents, tant individuals com grupals, sempre partint de la defensa dels seus drets, i que l'Àrea de Centres garanteix l'escolta dels infants i adolescents atesos.

9. GARANTIA DEL DRET A LA DOCUMENTACIÓ DELS INFANTS TUTELATS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

En els darrers anys, el Síndic ha tingut coneixement de casos en què la DGAIA, com a representant legal dels infants, no ha tramitat davant la Subdelegació del Govern l'obtenció de la nacionalitat o la renovació de l'autorització de residència d'alguns menors d'edat estrangers mentre eren tutelats.

Per aquest motiu, el Síndic va demanar al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que tramités la documentació de nois i noies tutelats (amb referents familiars a Catalunya o sense), de manera que quan assolissin la majoria d'edat no es trobessin en situació irregular, i també que instés la nacionalitat espanyola dels infants i adolescents tutelats que complissin els requisits de l'article 22 del Codi civil, per als quals es valorés que aquesta decisió responia al seu interès primordial, havent-los escoltat i tenint en compte la seva opinió.

En relació amb aquest assumpte, la DGAIA ha informat aquesta institució que s'han donat indicacions perquè els Serveis Territorials d'Atenció a la Infància i l'Adolescència revisin l'estat de tramitació dels processos de documentació dels infants tutelats i l'estat de tramitació de l'accés a la nacionalitat i que, a tal efecte, s'han designat professionals encarregats específicament de la gestió de la documentació dels infants i adolescents. El Síndic, però, té constància de situacions concretes de manca de tramitació o de retard en el procés de tramitació de documentació dels infants tutelats, i també, en alguns casos, de manca de celeritat en la tramitació de l'accés a la nacionalitat.

Convé recordar que el fet migratori és cada cop més present en el sistema de protecció, amb un increment del nombre d'infants tutelats per la DGAIA de nacionalitat estrangera (1.586 el setembre de 2016, amb un augment de cinc punts percentuals, fins al 22,7%) i amb un increment del nombre de menors estrangers no acompanyats atesos durant l'any (772 fins al setembre de 2016, amb 485 noves altes). El creixement durant l'any 2016 ha estat especialment significatiu: amb dades de setembre de 2016, el sistema de protecció té 354 infants tutelats estrangers més i 148 menors estrangers immigrants no acompanyats atesos, més que tot l'any 2015.

Taula 7. Evolució del nombre d'infants tutelats per nacionalitat (2012-2016)

	2012	2013	2014	2015	2016 (setembre)
Infants tutelats per DGAIA	7.040	7.076	6.985	6.962	6.988
Infants tutelats per DGAIA de nacionalitat estrangera	-	-	-	1.232	1.586
%	-	-	-	17,7	22,7
Menors estrangers no acompanyats a Catalunya atesos durant l'any	438	433	537	624	772
Nous casos de menors estrangers no acompanyats a Catalunya durant l'any	-	-	-	377	485

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

10. PLA INDIVIDUALITZAT DE TRANSICIÓ A LA VIDA ADULTA

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

La Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, regula les mesures de transició a la vida adulta i a l'autonomia personal que tenen com a objectiu oferir als joves extutelats els recursos de suport personal, d'habitatge, formatius i laborals necessaris per assessorar-los i acompanyar-los en l'exercici de la plena ciutadania en condicions d'igualtat, amb responsabilitat i amb el màxim grau d'integració en la societat on viuen. Les dificultats d'accés a l'habitatge i al mercat laboral d'aquests joves, a banda de la manca de suport familiar en molts casos quan surten del sistema de protecció, obliguen l'Administració a intensificar els seus esforços de suport i d'acompanyament a través del treball de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET). El Síndic ha alertat, però, que aquest acompanyament no es garanteix al conjunt de joves extutelats que en té necessitat, encara que en bona part aquest dèficit de cobertura estigui causat per les dificultats de vinculació de determinats joves als recursos disponibles.

Per aquest motiu, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que posi a disposició de tots els infants tutelats que arribin a la majoria d'edat serveis d'acompanyament i de formació per poder garantir-los l'autonomia i la inclusió social quan surten del sistema de protecció, i que dissenyi i desplegui un pla individualitzat de transició a la vida adulta per a tots els nois i noies tutelats a partir dels setze anys.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic constata que més de 1.000 joves tutelats i extutelats estan essent atesos pels diferents programes de l'ASJTET. Segons les dades facilitades per la DGAIA, l'any 2015 515 joves tutelats van assolir la majoria d'edat, dels quals 54, un 10,5%, no van ser acollits per aquests programes. Aquesta proporció no té en compte la situació dels joves que han deixat d'estar tutelats abans d'assolir la majoria d'edat.

Taula 8. Evolució del nombre de joves tutelats i extutelats beneficiaris de l'Àrea de Suport als Joves per tipus de programa/actuació (2010-2016)

Programes de l'ASJTET	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Seguiment socioeducatiu	405	276	739	759	774	-	-
Habitatge assistit	326	330	592	566	537	511	506
Via laboral	211	259	503	376	388	315	219
Acompanyament jurídic	383	259	408	258	271	319	342
Ajuts econòmics	306	455	942	768	846	685	1.059

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

Nota: Un jove acollit a l'ASJTET pot estar en més d'un programa a la vegada

Taula 9. Evolució del nombre total de joves tutelats que van assolir la majoria d'edat i que van ser acollits a l'Àrea de Suport als Joves (2013-2015)

	2013	2014	2015
Joves tutelats que van assolir la majoria d'edat	433	482	515
Nous joves tutelats i extutelats acollits a l'ASJTET (1)	554	531	554
Joves tutelats que van assolir la majoria d'edat i no van ser acollits al programa	-	-	54

Font: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

(1) Nota: La sol·licitud per incorporar-se a l'ASJTET es pot efectuar fins als vint-i-un anys. És per aquest motiu que els joves que s'incorporen al programa és superior als joves que van assolir la majoria d'edat.

D'altra banda, el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha informat el Síndic que, a més del projecte de decret que regula els drets i deures dels infants i adolescents en el sistema de protecció, i de procediment i mesures de protecció de la infància i l'adolescència, s'ha elaborat un altre projecte de decret pel qual es regula específicament el suport a l'emancipació i a l'autonomia personal de les persones joves extutelades, i que també es va presentar en el marc de la reunió de la Taula Nacional de la Infància de Catalunya duta a terme el 23 de setembre de 2016.

Aquest projecte de decret preveu que cada persona jove que ho sol·liciti tingui un pla de treball individual, elaborat pel professional de referència i el jove afectat, en què han de constar les mesures de transició a la vida adulta i autonomia personal adoptades, i també els compromisos i els objectius adoptats per les diferents parts. Alhora, aquest projecte de decret també preveu que aquesta sol·licitud no es faci abans dels tres mesos anteriors a complir els divuit anys.

La previsió, però, és que aquest pla de treball quedi restringit als joves que ho sol·licitin i que estiguin tutelats en el moment d'assolir la majoria d'edat (o, excepcionalment, hagin deixat d'estar tutelats en el darrer any immediat a l'assoliment de la majoria d'edat), excloent-ne la resta de joves extutelats, encara que hagin estat sota la tutela de l'Administració bona part de la seva vida.

Caldrà, però, esperar que es faci efectiva aquesta mesura (de moment només plantejada al projecte de decret) per valorar aspectes com ara quines garanties d'accés tindran els joves que van deixar d'estar tutelades abans d'assolir la majoria d'edat, què succeirà amb els joves que tenen més dificultats de vinculació als recursos, quina implicació assumiran els professionals del sistema de protecció que han fet el seguiment de l'itinerari d'aquests joves, etc.

11. AFECTACIÓ DE LES PENSIONS I PRESTACIONS DELS INFANTS I ADOLESCENTS TUTELATS PER LA DGAIA

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Fins al juny de 2010, la DGAIA acumulava les pensions i les prestacions de la Seguretat Social que percebien els infants i adolescents que estaven sota la seva tutela i aquest import acumulat els era lliurat en finalitzar la situació de desemparament o en assolir la majoria d'edat. Amb l'entrada en vigor de la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, i a l'empara de la disposició addicional setena d'aquesta llei, la DGAIA va decidir afectar les pensions d'infants i adolescents en concepte de despeses derivades de la seva atenció.

En criteri del Síndic, la decisió d'afectar pensions i prestacions de la Seguretat Social dels menors tutelats per la DGAIA no s'ajusta a dret en la mesura que la titularitat d'aquestes pensions i prestacions correspon als infants tutelats, amb independència de qui en rebi l'abonament i a qui en correspongui l'administració (com són infants tutelats, a la DGAIA). Addicionalment, aquesta afectació implica la imposició als infants i joves tutelats de l'obligació de contribuir a mantenir el cost d'un servei que la Cartera de serveis socials defineix com a gratuït.

Així mateix, el Síndic considera que l'afectació de les pensions de la Seguretat Social suposa un greuge comparatiu per als nois i noies que en són titulars respecte de la resta de menors tutelats per la DGAIA, que, amb independència de la seva capacitat econòmica o eventual nivell d'ingressos, no han de contribuir al manteniment del cost del servei.

D'acord amb això, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que promogui la derogació de la disposició addicional setena de la Llei 14/2010, sobre els drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, amb l'objectiu que s'abonin als adolescents menors que han deixat d'estar tutelats les quantitats percebudes per la DGAIA en concepte de prestació d'orfenesa i prestació per fill a càrrec de què han estat beneficiaris durant el temps de tutela.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic no ha detectat cap avenç durant l'any 2016 que faci pensar en el compliment d'aquesta recomanació en un termini curt.

12. EXTENSIÓ DE LES MESURES DE PREVENCIÓ, MEDIACIÓ I COORDINACIÓ PARENTAL PER ALS INFANTS EN SEPARACIONS CONFLICTIVES

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
<p>El Síndic és coneixedor del patiment psicològic i emocional d'infants o adolescents abans, durant o després de separacions conflictives dels seus progenitors, fins al punt de ser instrumentalitzats en alguns casos i depositaris de l'angoixa causada per l'alta conflictivitat entre ells. Són situacions en què l'omissió i la negligència en la cobertura de les necessitats psíquiques i emocionals dels infants poden esdevenir una situació de veritable maltractament.</p>			
<p>Davant aquestes situacions el Síndic considera molt convenient que les administracions públiques i les instàncies judicials continuïn potenciant la cultura de l'acord per facilitar els pactes entre els progenitors i preservar-ne la comunicació, en interès superior dels infants. En aquesta línia, ha proposat a l'Administració de justícia, al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i a les administracions locals que estenguin les mesures de mediació i estableixin el coordinador parental i mesures de prevenció i acompanyament en supòsits de separació parental conflictiva.</p>			
<p>En relació amb les situacions de patiment psicològic i emocional d'infants i adolescents derivades de conflictes parentals, la DGAIA ha informat el Síndic que s'està revisant la Directriu general d'actuació 1/2014, de 6 de febrer, sobre els criteris per a la intervenció en situacions de conflicte familiar, en l'atribució de la guarda dels fills en els supòsits de nul·litat, divorci o ruptura de parella de fet, amb la voluntat d'incorporar els suggeriments del Síndic, orientats a contextualitzar i proporcionar l'assistència adequada als infants i adolescents víctimes directes o indirectes de violència en els conflictes parentals.</p>			

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
<p>■ Establir horaris de visites dels progenitors amb infants tutelats en acolliment d'acord amb l'interès superior de l'infant, sense que en cap cas s'interfereixi de forma regular l'horari escolar, i sense que prevalguin criteris organitzatius o les possibilitats i limitacions del centre, de la família acollidora o dels professionals de les ICIF, de l'espai de visites per a infants i adolescents o del punt de trobada.</p>	<p>Treball, Afers Socials i Famílies</p>	Baix		Alt
		Mitjà		

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
<p>■ Garantir que els infants tutelats per l'Administració coneguin efectivament el procediment de queixa, que tinguin un accés efectiu a l'entitat que n'exerceix les funcions tutelars i a organismes de supervisió externs (Fiscalia de Menors i Síndic) en condicions de seguretat, confidencialitat i confortabilitat, sense la intervenció dels centres o dels acollidors.</p>	Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
<p>■ Instaurar programes i protocols específics de prevenció contra situacions d'abús sexual i maltractament d'infants/adolescents en centres</p>	Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
<p>■ Garantir que els professionals que atenen infants i joves més enllà del sistema de protecció (equips d'atenció social primària, equips d'atenció bàsica de la salut, centres escolars, serveis de lleure, etc.) tenen formació especialitzada sobre indicadors de risc i de maltractament</p>	Treball Afers Socials i Famílies Ensenyament Ajuntaments	Baix	Mitjà	Alt
<p>■ Elaborar un pla d'actuació urgent per canviar la situació de dèficits greus en el dret a l'educació dels infants i dels adolescents tutelats per l'Administració, amb actuacions orientades a promoure el reconeixement de les seves necessitats educatives específiques, la formació i implicació específica dels professors (en el pla educatiu individualitzat dels infants i els adolescents en un recurs residencial o d'acolliment familiar, per exemple), programes de suport i d'acompanyament a l'escolaritat, estructures de coordinació entre els diversos agents implicats, etc.</p>	Treball Afers Socials i Famílies Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
<p>■ Revisar el protocol d'atenció a infants estrangers no acompanyats perquè els infants documentats siguin posats en primera instància a disposició de DGAIA.</p>	Treball Afers Socials i Famílies, coordinat amb Interior i Fiscalia	Baix	Mitjà	Alt
<p>■ Habilitar a la Ciutat de la Justícia un nou espai d'espera per a menors de protecció, diferenciat de l'espai de detenció</p>	Justícia / Interior / Treball, Afers So- cials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt

II. DRETS SOCIALS

II.1. DRET A UN NIVELL DE VIDA ADEQUAT (ART. 27 CDI)

13. RENDA DE SUFICIÈNCIA ECONÒMICA GARANTIDA PER ALS INFANTS

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

El Síndic ha constatat que al nostre país hi ha nombrosos infants que es troben en una situació de vulnerabilitat social que els impedeix d'assolir aquest dret a un nivell de vida adequat. Aquesta situació s'explica, entre d'altres, perquè el nivell d'inversió pública en infància i en protecció social és baix i poc eficaç. Els ajuts socials, a més, estan destinats al conjunt de la família i estan condicionats pel dret subjectiu dels progenitors o adults responsables de la unitat familiar, no directament pel dret dels infants.

En aquesta línia, el Síndic ha recomanat que s'estableixin prestacions regulars i eficaces adreçades a infants i adolescents que els donin la màxima cobertura i l'accés a les quals no es condicioni a les necessitats dels altres, o també que el dret a un nivell de vida adequat dels infants sigui un dret subjectiu exigible davant de les administracions i en seu judicial. Com a principal recomanació en aquest àmbit, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que s'estableixin per norma els mínims considerats essencials per garantir el dret de l'infant a un nivell de vida adequat, que es determini la renda de suficiència econòmica de què ha de disposar una família per garantir l'accés de qualsevol infant a aquests mínims establerts i que es creï una prestació específica condicionada a la renda per garantir que les famílies amb infants que no disposen dels ingressos necessaris puguin satisfer els mínims establerts.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic no té constància que s'hagin endegat actuacions durant l'any 2016 encaminades a regular i a establir aquesta prestació.

En aquest sentit, tot i les diferències amb la recomanació feta, cal destacar algunes iniciatives municipals, com ara el Fons extraordinari d'ajuts puntuals d'urgència social, adreçat a les famílies amb infants a càrrec d'entre 0 i 16 anys (Renda 0-16), de l'Ajuntament de Barcelona, que té per objectiu oferir a famílies de Barcelona amb infants o adolescents menors de setze anys en situació de vulnerabilitat un recurs econòmic per cobrir necessitats bàsiques d'alimentació, roba, material escolar i mobilitat (la quantia de l'ajut és de 100 euros mensuals, fins a un màxim de 1.200 euros anuals, per infant o adolescent durant l'any 2016).

Convé recordar que prop del 30% dels infants està en risc de pobresa o exclusió social, d'acord amb les dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'any 2015, i que més del 10% pateix una situació de privació material severa (vegeu la taula 10). El canvi de tendència en els principals indicadors macroeconòmics encara no es reflecteix en l'evolució dels nivells de pobresa infantil, que es mantenen estancats des de fa anys.

Taula 10. Evolució de les taxes de pobresa infantil a Catalunya (2009-2015)

Taxa de població en risc de pobresa o exclusió social (taxa AROPE)	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Població infantil (menys de 16 anys)	-	-	-	-	29,3	31,8	30,2
Població total	22,7	24,7	25,2	26,3	24,5	26	23,5
Taxa de risc de pobresa	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Població infantil (menys de 16 anys)	30,7	27,3	26,9	28,8	27,3	28,8	27,9
Població total	19,9	19,2	19,5	20,5	19,8	20,9	19
Privació material severa	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Població infantil (menys de 16 anys)	-	-	-	-	8,2	8,7	11,1
Població total	3,1	5,1	7,2	7,4	6,1	6,3	6,7

Font: Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de condicions de vida de l'INE.

Nota: Les dades corresponen a base 2013

14. SERVEIS I PROGRAMES D'ACOMPANYAMENT SOCIOEDUCATIU AL LLARG DE TOT EL CICLE VITAL DE L'INFANT PER PREVENIR SITUACIONS DE RISC

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Els programes d'ajuda a la criança positiva i de suport a les famílies en diferents etapes i moments claus del cicle vital que, per la seva naturalesa, comporten una especial dificultat en l'exercici de les funcions parentals esdevenen elements de prevenció essencials per evitar o atendre situacions de desprotecció i risc.

El Síndic ha pogut constatar que a Catalunya hi ha enormes desigualtats territorials amb relació a les polítiques adreçades a la prevenció del risc social dels infants i adolescents, en funció de la prioritització política i de la situació pressupostària dels diversos ajuntaments. Així mateix, les polítiques de suport a la família no s'articulen al voltant de tot el cicle vital de l'infant i la família, sinó que, amb caràcter general, hi ha un esforç en el suport a la família durant la primera infància i una davallada important de l'oferta de serveis a partir d'etapes més avançades o d'altres moments de canvi clau.

Davant aquesta situació, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que dissenyi i desplegui un model d'intervenció socioeducatiu per incrementar la provisió de serveis i programes en les diferents etapes i moments del cicle vital de l'infant, a fi de donar cobertura a les necessitats socials i territorials d'acompanyament socioeducatiu.

En relació amb aquest assumpte, cal destacar el desenvolupament del model de serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents en situació de risc i les seves famílies per part del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, que, si bé suposen una oportunitat de lleure educatiu a l'abast dels infants més vulnerables, tenen una funció principalment preventiva i protectora del risc. Fins ara, l'única modalitat de servei d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents existent, establerta en la Cartera de serveis socials vigent, aprovada pel Decret 142/2010, d'11 d'octubre, pel qual s'aprova la Cartera de Serveis Socials 2010-2011, era la del servei de centre obert.

Els centres oberts, que han continuat amb un creixement sostingut de les places des de fa una dècada, encara no donen resposta suficient a les diferents necessitats d'atenció dels infants en situació de risc, i la seva distribució territorial no dona cobertura als diferents municipis ni està proporcionada a la població potencial que atén ni a altres característiques territorials (per exemple, en cas de territoris amb gran extensió territorial i baixa densitat demogràfica).

A través d'aquest nou model, es manté l'actual sistema de centre obert per a les franges d'edat 3-16 anys, amb modificacions organitzatives que li permetin més flexibilitat i capacitat d'adaptació a les necessitats de cada territori, però el model de servei d'intervenció socioeducativa també incorpora canvis substancials com ara:

- La prestació de serveis d'intervenció socioeducativa a totes les franges d'edat de 0 a 18 anys, inclosa la franja de 0 -3 anys.
- L'atenció dels infants i adolescents en els diferents nivells de situació de risc.
- La prestació del servei a tot el territori, inclosos els territoris amb gran extensió territorial i forta dispersió demogràfica, i ajustada a les seves necessitats.
- L'enfortiment de la intervenció de caràcter més preventiu.
- La provisió de recursos i serveis per a la família, des del medi, com unitat bàsica de convivència i desenvolupament dels seus membres.

Aquest model preveu la modificació de la Cartera de serveis vigent fins ara, amb la incorporació de diferents modalitats de serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents, en concret: Servei de suport a les famílies amb infants de 0-3 anys en situació de risc, Servei d'atenció diürna, Servei d'intervenció amb famílies amb infants i adolescents en situació de risc, Servei d'acompanyament per a adolescents en situació de risc i Servei d'atenció socioeducativa itinerant.

Aquest nou model dels serveis d'intervenció socioeducativa no residencial (SIS), consensuat entre el Departament i les entitats municipalistes, és un recurs fonamental en l'atenció de la infància i l'adolescència i de les seves famílies, i per a la prevenció, la intervenció en nivells inicials de risc, la capacitació parental i l'abordatge integral de cada situació.

Cal destacar que el mes de setembre de 2016 la Generalitat de Catalunya va signar el Contracte programa 2016-2019 amb diferents ens locals i comarcals, que, a més d'actuacions que es duran a terme amb la progressiva implantació del nou model d'intervenció socioeducativa, incorpora noves línies de col·laboració en diferents àmbits relacionats directament o indirecta amb la infància, i mesures de finançament dels serveis socials d'atenció primària.

Taula 11. Centres oberts a Catalunya (2005-2016)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subvenció adreçada als centres oberts del Departament	3,2 M€	4,6 M€	5,8 M€	5,8 M€	5,8 M€	6,2 M€	6,5 M€	6,5 M€	6,5 M€	7,3 M€	8,0 M€	9,5 M€
Places de centres oberts	5.392	5.438	5.714	6.236	6.301	6.698	7.591	7.533	7.876	8.562	8.979	9.301
Nombre de centres	-	-	-	-	-	196	199	219	221	238	243	264

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies.

15. PROGRAMES DE SUPORT I RECURSOS ESPECÍFICS PER ATENDRE ADOLESCENTS AMB CONDUCTES D'ALT RISC

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Les polítiques d'intervenció socioeducativa adreçades als adolescents se centren fonamentalment en la provisió de casals de joves, punts de dinamització juvenil, programes comunitaris, com ara el dels educadors de carrer o altres programes de prevenció amb adolescents, que tenen un caràcter preventiu fonamental però també una cobertura limitada, i que no són sempre adequats per atendre les necessitats d'acompanyament psicològic i socioeducatiu dels adolescents amb conductes d'alt risc i les seves famílies quan apareixen aquestes situacions. Les dificultats per vincular-se a serveis més normalitzats obstaculitzen i neutralitzen la intervenció que es podria fer des d'aquests recursos disponibles.

El Síndic ha insistit al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies en la necessitat de promoure la provisió de serveis i programes en les diferents etapes i moments clau del cicle vital dels infants, també en l'adolescència, i especialment de programes i recursos terapèutics específics per atendre les necessitats dels adolescents amb conductes de risc i les de les seves famílies.

En aquest sentit, el Síndic ha rebut nombroses queixes per la manca de serveis de suport extern presentades per progenitors sense capacitat suficient de contenir les conductes d'alt risc que presenten els seus fills adolescents, amb dificultats per exercir les seves funcions parentals en aquestes circumstàncies i per atendre adequadament les seves necessitats, sobrepassades sovint per conflictes intrafamiliars derivats de les dificultats de gestionar aquesta problemàtica. Altres serveis normalitzats, com ara els centres escolars o serveis de lleure, també presenten dificultats per gestionar les necessitats d'adolescents amb conductes disruptives i recorren sovint a la sanció i a les expulsions com a principal recurs educatiu.

Els dèficits de la xarxa de salut mental infantil i juvenil, sobretot a causa d'una elevada saturació, que provoca intervencions poc intenses i amb dèficits de cobertura per als casos menys greus, també suposen una dificultat.

En relació amb aquest assumpte, i més enllà d'algunes experiències puntuals a escala local, el Síndic no té constància que durant l'any 2016 s'hagin dut a terme actuacions significatives per complir aquesta recomanació.

16. ADEQUACIÓ DELS REQUISITS DEL PROCEDIMENT D'ADJUDICACIÓ DELS HABITATGES D'EMERGÈNCIA SOCIAL A L'INTERÈS SUPERIOR DE L'INFANT

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

El Síndic va demanar al Departament de Governació, Administracions Públiques i Habitatge i a diferents administracions locals que disposen de mesa pròpia de valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials (Badalona, Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat, Lleida, Mataró, Reus, Sabadell, Tarragona i Terrassa) que revisessin els reglaments d'adjudicació dels habitatges d'emergència social per millorar la protecció dels infants (i les seves famílies) que es troben en risc d'exclusió residencial, en el sentit següent:

- Considerar la presència d'infants com a supòsit d'emergència social en el cas que aquests estiguin en risc d'exclusió residencial, sense que sigui necessària la concurrència d'altres situacions de vulnerabilitat social afegides.

- Considerar la pobresa infantil com a situació d'emergència social.
- Motivar en el procediment d'adjudicació de l'habitatge d'emergència social la decisió adoptada d'acord amb l'interès superior de l'infant, especialment en el cas de denegació.
- Garantir la immediatesa de l'adjudicació de l'habitatge d'emergència social en el cas de les unitats de convivència amb infants a càrrec, i que aquest habitatge garanteixi condicions residencials adequades per als infants, excloent-ne pensions o centres d'acollida temporal.
- Eximir del compliment dels requisits establerts per als sol·licitants en l'adjudicació d'habitatges d'emergència social, com ara el dels anys d'empadronament o d'ingressos mínims, les unitats de convivència amb infants, sempre que hi hagi un informe favorable dels serveis socials.

En relació amb aquests suggeriments, l'Agència de l'Habitatge de Catalunya va aprovar la Resolució per la qual s'aprova el Reglament de la Mesa de Valoració per a Situacions d'Emergències Econòmiques i Socials de Catalunya per a l'any 2016, en la qual incorporava plenament aquestes recomanacions, en concret:

- l'especial atenció per a les situacions en què hi hagi infants que tinguin risc de pèrdua de l'habitatge imminent o d'exclusió residencial com a criteri per determinar l'emergència social (art. 4.a);
- el deure de motivar la decisió en el cas de denegació de la sol·licitud (art. 11.2);
- la presència d'infants a la unitat de convivència com a criteri de prioritització (art. 11.1);
- la necessitat de proporcionar per a les famílies amb infants a càrrec la solució d'habitatge o d'allotjament més adient (art. 11.4);
- la manca d'establiment de requisits referents als anys d'empadronament o d'ingressos mínims (art. 7).

Adicionalment, hi ha diverses administracions locals que han modificat o han iniciat els tràmits per a la modificació dels seus reglaments, a fi d'incorporar parcialment o total aquestes recomanacions. Aquest és el cas de Badalona, Barcelona o Terrassa, per exemple. En tots aquests casos, es tracten amb una atenció especial les situacions d'exclusió residencial de les famílies amb infants i, de vegades, també la motivació de la decisió adoptada, en cas de denegació, d'acord amb l'interès superior de l'infant. El Consorci de l'Habitatge de Barcelona, per exemple, ha eliminat l'antiguitat en el padró i ha incorporat la consideració prioritària dels infants en l'adjudicació dels habitatges d'emergència social.

17. PLACES RESIDENCIALS PER A INFANTS I ADOLESCENTS AMB DISCAPACITAT I TRASTORN DE CONDUCTA

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

El Síndic ha tingut coneixement de la situació d'adolescents menors d'edat amb discapacitat i trastorn de conducta per als quals es proposa l'ingrés en recursos residencials i es troben en espera d'assignació de plaça, i també queixes de professionals de l'àmbit de la salut relacionades amb la manca de recursos residencials alternatius a la família per a adolescents amb trastorns de l'espectre autista en forma severa.

Els recursos residencials adreçats a adolescents amb discapacitat associada a trastorns de conducta no estan inclosos en la Cartera de serveis socials ni es preveuen en la normativa de protecció de la infància i l'adolescència. L'única referència normativa d'aquest tipus de recurs és en l'article 133 de la Llei 14/2010, de 27 de maig dels drets i les oportunitats de la infància i l'adolescència.

Aquesta mancança afecta tant joves tutelats per la DGAIA com joves no tutelats. En el cas dels joves tutelats, però, l'Administració es dota d'algunes places en centres residencials privats a través de concerts o subvenció de places (places concertades per a infants tutelats en centres que ofereixen serveis de caràcter mixt, socioeducatius i sanitaris). En el cas de joves no tutelats, les famílies recorren a l'assegurança escolar que cobreix, a partir de 3r ESO, els internaments de processos neuropsiquiàtrics que, per la seva gravetat, afectin la continuïtat dels estudis (període inicial de 6 mesos prorrogable durant 18 mesos per a períodes de 6). També succeeix que els infants o adolescents que necessitarien aquest recurs acaben ocupant places concertades per la DGAIA o per la Direcció General de Protecció Social en centres no exclusius per a menors, als quals es preveu que poden accedir infants i adolescents tutelats per la DGAIA si el grau de discapacitat supera el 75%.

En aquest sentit, el Síndic ha demanat al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que creï recursos residencials adreçats a adolescents amb discapacitat associada a trastorns de conducta amb un nombre de places suficient per atendre la situació dels adolescents que estan en espera d'assignació de plaça en aquesta tipologia de recurs, i que estudiï les necessitats de serveis de respir, i també de recursos d'atenció domiciliària adreçats a infants i adolescents amb discapacitat i trastorn de conducta.

A partir de la informació tramesa, el Síndic constata que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha posat en marxa una proposta de treball que, malgrat que la situació financera no permet crear recursos específics per a infants i adolescents, preveu millorar l'accés a les places residencials ja existents mitjançant la gestió d'una llista única d'accés de menors per a tot Catalunya, amb criteris clars de prioritització d'ingrés. Addicionalment, aquesta proposta de treball també preveu estudiar la possibilitat d'implantar un model de places residencials de respir per a famílies amb menors amb discapacitat o trastorn sever.

En data 20 de febrer de 2015 eren necessàries 24 places residencials més per a infants i adolescents amb discapacitat intel·lectual i trastorn de conducta. En data 30 de març de 2016, la llista d'espera d'accés a aquests recursos residencials era de 21 infants i adolescents.

Taula 12. Evolució de les places residencials per a infants amb discapacitat (2010-2016)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Llista d'espera a aquestes places	-	-	-	-	-	24	21
Places de residència per a infants amb discapacitat	68	68	68	92	92	92	92

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (Direcció General de Protecció Social).

Nota: La dada de llista d'espera de 2015 correspon al 20 de febrer de 2015, i la de 2016, al 30 de març de 2016.

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
■ Desplegar normativament el dret dels infants a un nivell de vida adequat i establir criteris per assegurar-lo.	Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
■ Prioritzar la despesa social en polítiques adreçades a la infància i la família, amb nivells que s'equiparin a la mitjana europea	Administracions públiques	Baix	Mitjà	Alt
■ Configurar un sistema integrat de prestacions econòmiques per combatre la pobresa infantil, tot identificant les prestacions existents i les possibles millores	Treball Afers Socials i Famílies Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Incrementar la inversió en ajuts de menjador escolar, segons les necessitats socials i econòmiques.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Garantir el funcionament del servei de menjador als instituts de secundària els cinc dies de la setmana, tinguin jornada compactada o no, i la provisió de beques als alumnes socialment desfavorits.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Planificar la provisió gratuïta de places suficients de casals i colònies d'estiu al conjunt de municipis de Catalunya per garantir que tots els infants en situació de pobresa, i amb possibles problemes de malnutrició infantil, puguin participar en aquestes activitats de lleure i tenir garantit, com a mínim, un àpat diari	Treball Afers Socials i Famílies Ajuntaments	Baix	Mitjà	Alt
■ Reallotjar les famílies amb infants a càrrec que resideixen en assentaments i que viuen en condicions materials inadequades i desenvolupar les actuacions que escaiguin per garantir l'acompanyament de les famílies després del reallotjament	Treball Afers Socials i Famílies Territori i sosteni- bilitat Ajuntaments	Baix	Mitjà	Alt
■ Pagar les prestacions per infant a càrrec que queden pendents de ser abonades de les convocatòries dels anys 2010 i 2011, tenint en compte l'article 41 de la Llei 14/2010, que estableix el dret dels infants i adolescents a un nivell bàsic de benestar material i personal	Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
■ No condicionar l'accés dels infants a ajuts econòmics o a serveis al compliment per part dels seus progenitors de determinades obligacions (tributàries, etc.) o de compromisos adquirits ni preveure mesures per impedir que cap infant socialment desfavorit quedi fora d'aquest accés per aquest incompliment	Administracions públiques	Baix	Mitjà	Alt
■ Habilitar un espai adequat per atendre infants i adolescents a les comissaries.	Interior Justícia	Baix	Mitjà	Alt

II.2. DRET AL NIVELL DE SALUT MÉS ALT POSSIBLE (ART. 24 CDI)

18. LLISTES D'ESPERA DE SALUT AMB INFANTS

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

En el marc dels informes anuals i de les resolucions del Síndic, aquesta institució ha fet una reiterada menció de les llistes d'espera i de l'existència d'incompliments en els temps màxim d'espera garantits. D'acord amb el que estableix la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant i la resta d'ordenament jurídic en matèria d'infància, que estableix el dret de l'infant a gaudir del més alt nivell de salut possible i d'accedir als equipaments de tractament de les malalties i de restabliment de la salut que requereixi, el Síndic va demanar al Departament de Salut que dugués a terme les actuacions següents:

- Establir la condició d'infant com a criteri de prioritització en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries que tenen establert un termini de referència.
- Estudiar la conveniència d'establir terminis màxims garantits per als infants per als procediments que afecten més la seva salut.

Aquest tractament preferencial i específic dels infants està determinat per l'especial protecció de la qual són mereixedors, d'acord amb l'ordenament jurídic vigent, i també pels efectes que un mal estat de salut genera en el seu desenvolupament. Els infants tenen dret al més alt nivell de salut possible perquè també tenen dret a assolir el seu màxim desenvolupament possible.

Pel que fa a l'establiment de la condició d'infant com a criteri de prioritització en l'accés dels pacients a les prestacions sanitàries que tenen establert un termini de referència, el Departament de Salut no considera que sigui una mesura necessària, ja que, tal com estableix l'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, per la qual s'estableixen els terminis de referència per a l'accessibilitat a les prestacions sanitàries que són a càrrec del Servei Català de la Salut (art. 3.3), els terminis de referència s'han d'aplicar en funció de la prioritització establerta per als pacients pels professionals clínics que indiquin les prestacions, i d'acord amb els criteris esmentats en l'article 4, que ja incorpora la necessitat de considerar les manifestacions, els signes i els símptomes que afectin el seu desenvolupament i qualitat de vida (tenint present que, si les circumstàncies dels pacients canvien significativament durant el temps d'espera per a la realització de les prestacions, els professionals clínics poden modificar el nivell de prioritat, i també que el termini de referència de l'atenció en les consultes programades d'atenció primària i pediàtrica és de 48 hores).

A criteri del Síndic, l'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, no garanteix necessàriament el tractament específic dels infants, tal com es desprèn de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, ni que els professionals clínics tinguin en compte necessàriament la condició d'infant i els efectes de la salut sobre el seu desenvolupament integral a l'hora de determinar la prioritització de la intervenció, des d'una perspectiva que no situï en el centre de la intervenció estrictament la malaltia, sinó l'infant globalment. Val a dir que aquesta perspectiva global és més present en els pediatres que en els metges especialistes, que són els responsables de determinar la prioritització de la intervenció.

I, pel que fa a l'estudi de la conveniència d'establir terminis màxims garantits per als infants per als procediments que més afecten la seva salut, el Departament de Salut informa que els terminis màxims garantits per als infants per als procediments que més afecten la seva salut ja els recull l'Ordre SLT/101/2015, de 21 d'abril, per la qual s'actualitza la relació d'intervencions quirúrgiques que tenen garantit un termini màxim d'accés, que inclou els procediments oncològics, la cirurgia cardíaca valvular i la cirurgia cardíaca coronària com a procediments amb un temps màxim garantit, en el primer de 45 dies i en el segon de 90 dies.

La tramitació de les queixes posa de manifest que els terminis màxims garantits establerts en l'Ordre SLT/101/2015, de 21 d'abril, no sempre es compleixen, i que entre aquests casos també hi ha infants. Les dades de juny de 2016 indiquen que el nombre d'infants en llista d'espera per a consultes externes, proves diagnòstiques i intervencions quirúrgiques s'ha incrementat en relació amb el desembre de 2015, i també la proporció d'infants en les llistes d'espera (vegeu la taula 13). Tot i que en alguns dels procediments el temps mitjà d'espera en proves diagnòstiques i en intervencions quirúrgiques s'ha incrementat, globalment aquest temps s'ha reduït. En algun dels procediments, però, el temps d'espera pot ser superior als temps de referència previstos (vegeu la taula 14).

L'Ordre SLT/102/2015, de 21 d'abril, estableix un temps de referència en les intervencions quirúrgiques de 90 dies (en cas de prioritats preferent), 180 dies (prioritat mitjana) o 365 dies (prioritat baixa); en les proves diagnòstiques, de 30 dies (prioritat preferent) o 90 dies (prioritat ordinària); en les consultes d'atenció especialitzada, de 30 dies (prioritat preferent) o 90 dies (prioritat ordinària), i en les consultes programades d'atenció primària, de 48 hores. En el cas de les consultes externes i de les proves diagnòstiques, els procediments de prioritats ordinària o preferent amb més llista d'espera superen els 90 dies de temps d'espera (només amb l'excepció d'algunes proves diagnòstiques).

Taula 13. Evolució del nombre i de la proporció d'infants a les llistes d'espera (2014-2016)

	Desembre 2014		Desembre 2015		Desembre 2016	
	Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge	Nombre	Percentatge
Consultes externes	-	-	57.461	11,1	65.290	11,9
Proves diagnòstiques	3.009	2,9	2.625	2,2	3.781	2,7
Intervencions quirúrgiques	12.226	7,6	12.115	7,9	13.218	8,2

Font: Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Nota: Dades de consulta externa provisionals, actualitzades l'octubre 2016. No es disposa de les dades de consulta externa de 2014.

Taula 14. Temps mitjà (en dies) d'espera per especialitat amb més nombre de pacients en espera (2015)

Consulta externa	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016
Al·lèrgia	-	132	127
Cirurgia pediàtrica	-	78	89
Cirurgia ortopèdica i traumatologia	-	107	88
Neurologia	-	92	95
ORL	-	69	89
Pediatria hospitalària	-	85	89
Digestiu	-	72	78

Consulta externa	Desembre 2014	Desembre 2015	Desembre 2016
Endocrí	-	69	60
Nefrologia	-	63	81
Cardiologia pediàtrica	-	85	106
Rehabilitació	-	108	126
Cirurgia maxil·lofacial	-	153	99
Dermatologia	-	110	88
Oftalmologia	-	99	93
TOTAL	-	--	--
Proves diagnòstiques	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016
Ecocardiografia	47	85	76
Ecografia abdominal	47	57	48
Ecografia ginecològica	45	55	63
Ecografia urològica	47	50	56
Colonoscòpia	53	68	65
Endoscòpia esofagogastrica	51	78	63
TAC	63	43	38
Mamografia	20	35	59
Polisomnograma	83	113	83
Ressonància magnètica	120	58	66
Ergometria	53	70	89
Electromiograma	55	58	63
Gammagrafia	81	49	45
TOTAL	74	60	59
Intervencions quirúrgiques	Desembre 2014	Desembre 2015	Juny 2016
Amigdalectomia i/o adenoïdectomia	70	101	103
Circumcisió	76	104	124
Operacions aparell genital masculí	231	194	161
Operacions dents	229	209	175

Operacions orel·la mitjana	206	188	149
Reparació hèrnia umbilical o abdominal	296	186	170
Altres operacions d'ORL	278	206	165
Reparació hèrnia inguinocrural	81	101	130
Artroscòpia	75	96	103
Operacions del sistema nerviós central	117	114	127
Cirurgia cardíaca	59	26	63
Operacions tub digestiu inferior	132	143	127
Excisió de lesió cutània	207	192	177
Operacions de l'aparell urinari	243	190	156
TOTAL	181	155	139

Font: Servei Català de la Salut. Registre de llistes d'espera.

Nota: Dades de consulta externa provisionals, actualitzades l'octubre 2016. No es disposa de les dades de consulta externa de 2014. Es tenen en compte les consultes externes i les proves diagnòstiques que tenen una prioritats preferent i ordinària. La taula recull els procediments (especialitats, proves o intervencions) amb un nombre de pacients pediàtrics en espera més elevat en cada moment observat.

19. ATENCIÓ DELS INFANTS I ADOLESCENTS ALS CENTRES DE SALUT MENTAL INFANTIL I JUVENIL

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

En els darrers anys, el Síndic ha tingut constància de les dificultats dels GSMIJ per donar cobertura a la demanda social existent d'atenció a infants i joves amb problemes de salut mental. Les queixes rebudes han constatat dèficits relacionats amb l'accés (llistes d'espera) i la intensitat (freqüència de visites) del tractament.

Per aquest motiu, el Síndic va demanar al Departament de Salut que incrementés la dotació de recursos humans, materials i econòmics als centres de salut mental infantil i juvenil i altres recursos específics en salut mental de la xarxa de salut mental infantil i juvenil per afavorir-ne l'accés i augmentar la intensitat que exigeixen les necessitats reals de la població infantil.

Les dades facilitades pel Departament de Salut sobre els infants atesos en GSMIJ posa de manifest que d'ençà d'alguns anys aquests serveis estan experimentant un increment del nombre de pacients atesos, tant en valors absoluts com en valors relatius. Entre l'any 2010 i el 2015, el nombre de pacients atesos es va incrementar un 29,2%, i la cobertura ha passat del 40,4 pacients atesos per cada 1.000 infants de l'any 2010 als 50,7 de l'any 2015. Actualment, doncs, per cada 1.000 infants s'atenen 10 infants més que fa cinc anys, i per cada 100 pacients, se n'atenen 30 més.

Aquest increment del nombre de pacients atesos ha anat acompanyat d'un augment del nombre de visites, però també d'una reducció del nombre de visites per pacient, que ha passat de les 6,5 de l'any 2010 a les 5,9 de l'any 2015. La intensitat del tractament, doncs, s'ha vist afectada negativament pel creixement de la demanda atesa.

Taula 15. Evolució dels pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil (2010-2015)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Pacients atesos	54.570	54.155	57.373	58.570	62.634	70.521
Pacients atesos per cada 1.000 infants	40,4	39,6	41,4	42,1	45,1	50,7
Visites per pacient atès	6,5	6,5	6,6	6,4	6,2	5,9
Visites per pacient atès (mitjana CSMIJ)	6,4	6,5	6,6	6,4	6,2	6,1
Nombre de visites	355.285	352.843	376.981	374.414	389.725	416.012
% infants de 12 a 17 anys	43,9	45,3	46,5	47,5	47,1	-

Font: Departament de Salut.

En aquest sentit, el Departament de Salut va informar que havia prioritzat en el pressupost de l'any 2015 noves accions adreçades a reforçar la xarxa de salut mental infantil i juvenil.

Pel que fa al criteris de priorització en l'atenció, tots els CSMIJ disposen de protocols de derivació acordats amb els equips d'atenció primària i la resta de dispositius d'atenció a la infància i adolescència a escala territorial. Entre altres aspectes, es defineixen i es consensuen els criteris per tipificar les derivacions amb caràcter urgent o preferent i el temps de resposta per visita i valoració a CSMIJ (1 i 2 setmanes respectivament).

20. SALUT BUCODENTAL I OFTALMOLÒGICA

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

En el marc de la seva actuació, el Síndic ha constatat l'impacte de la pobresa en la salut dels infants, i com els infants en situació de pobresa tenen dificultats per garantir l'atenció de les seves necessitats de salut quan no està coberta per la Cartera de serveis de salut. En aquest sentit, doncs, el Síndic va demanar que s'incorporés la cobertura de l'atenció bucodental i oftalmològica integral per als infants i adolescents en la Cartera de serveis de salut.

En relació amb aquesta recomanació, el Síndic no té constància que s'hagi produït cap avenç significatiu en aquesta matèria, ni que el Departament de Salut hagi dut a terme actuacions orientades a incorporar l'atenció bucodental i oftalmològica integral per als infants i adolescents en la Cartera de serveis de salut.

En tot cas, cal destacar en positiu que en data 25 d'octubre de 2016 la Comissió d'Infància del Parlament de Catalunya ha aprovat la Resolució 327/XI, sobre la cobertura de l'atenció bucodental i oftalmològica integral dels menors d'edat, en la qual "el Parlament de Catalunya insta el Govern a incorporar en el proper projecte de llei de pressupostos els recursos econòmics necessaris per a fer efectiu el compliment del punt 73 de la Resolució 17/XI, del Parlament de Catalunya, que disposa la inclusió en la cartera bàsica de sanitat pública per als menors d'edat, progressivament, de la garantia d'accés a tots els productes i tècniques de suport, com ara els serveis odontològics, els audíofons i les ulleres".

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
■ Regular el dret a la prestació de farmàcia gratuïta, determinant els criteris i les condicions per accedir-hi i tenint en compte les famílies amb fills i en condició econòmica precària com a col·lectiu d'una vulnerabilitat especial.	Salut	Baix	Mitjà	Alt
■ Adoptar mesures per assegurar l'atenció dels infants als CDIAP fins als 6 anys	Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
■ Crear unitats funcionals d'atenció als infants amb discapacitat, formades per equips d'atenció primària de salut, serveis de pediatria hospitalària, CDIAP i CSMIJ, amb un model organitzatiu de porta d'entrada única en què comparteixin professionals, un referent de cas, guies clíniques i formació	Treball Afers Socials i Famílies Salut	Baix	Mitjà	Alt

II.3. DRET A L'EDUCACIÓ EN IGUALTAT D'OPORTUNITATS (ART. 28 I 29 CDI)

21. MESURES D'ACCESSIBILITAT A L'EDUCACIÓ INFANTIL DE PRIMER CICLE

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

El Síndic ha posat de manifest en reiterades ocasions les desigualtats socials existents en l'accés a l'educació infantil de primer cicle, especialment pels costos d'accés a aquesta etapa. Aquesta oferta, doncs, esdevé més un recurs de conciliació de la vida laboral i familiar que no pas de foment de l'equitat educativa. En aquest sentit, el Síndic va demanar al Departament d'Ensenyament que restituís la convocatòria anual de subvenció als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de zero a tres anys que es trobin en situacions socioeconòmiques desfavorides que s'havia estat atorgant fins al curs 2010/2011, i que garantís que tots els ajuntaments disposessin d'un sistema d'ajuts (beques, bonificacions i exempcions, etc.) que promoguéssin l'accés en igualtat d'oportunitats a l'oferta d'escoles bressol i llars d'infants públiques de l'alumnat d'educació infantil de primer cicle socialment desfavorit.

I, així mateix, el Síndic també va demanar al Departament d'Ensenyament que garantís que la subvenció per al funcionament de les llars d'infants públiques i privades no fos lineal, amb un import definit per alumne/curs igual per a totes les escoles i municipis, sinó condicionada a la realitat social de l'entorn on s'ubica el centre, en compliment de la previsió que el finançament s'ha d'emprar "preferentment per satisfer les necessitats d'escolarització d'infants en entorns socioeconòmics o culturals desfavorits i en zones rurals", tal com estableix l'article 198.2 de la LEC.

Pel que fa al Departament d'Ensenyament, després d'anunciar l'any 2015 el desenvolupament d'un programa de beques de menjador a les escoles bressol (per un import de 5 milions d'euros), el Síndic no té constància que durant l'any 2016 s'hagin posat en marxa altres canvis estructurals en el finançament d'aquesta etapa educativa, i no s'ha convocat cap subvenció adreçada a fomentar l'accessibilitat econòmica a l'escolarització dels infants socialment menys afavorits. Actualment, aquesta accessibilitat depèn de les mesures que ja estan desenvolupant nombrosos ajuntaments.

Alguns consistoris sí que han dissenyat i implantat noves mesures per combatre les desigualtats d'accés. En el cas de Barcelona, per exemple, l'IMEB va aplicar durant el curs 2015/2016 un increment dels trams més alts d'ajuts i bonificacions, en concepte d'escolarització i alimentació, amb la possibilitat de cobrir fins al 100% de la quota, i també està estudiant la possibilitat d'implantar la tarifació social per a la preinscripció del curs 2017-2018.

No obstant això, el Departament d'Ensenyament indica que està treballant en una comissió d'estudi des de l'inici del curs 2016/2017 per elaborar propostes que garanteixin que els infants en situacions socials i econòmiques desfavorides, sovint en entorns on hi ha ubicades escoles d'alta complexitat, puguin accedir a aquesta etapa, amb un sistema d'ajuts que n'afavoreixi l'escolarització. Pel que fa a la subvenció per al finançament de les despeses de funcionament, el Departament d'Ensenyament també informa que s'està treballant, en el marc de la Comissió Mixta entre departament i les entitats municipalistes, en la creació d'un grup de treball amb la finalitat de definir criteris de subvenció no únicament condicionats pel nombre d'alumnat per curs (amb la voluntat de tenir les conclusions i propostes durant l'any 2017), tal com suggereix el Síndic.

Cal destacar, a més, la posada en funcionament l'any 2015 del Pla experimental del primer cicle d'educació infantil en escoles rurals, que possibilita la implantació d'aquests ensenyaments en determinades escoles rurals de municipis de fins a 3.000 habitants. El curs 2016/2017 s'ha ampliat de 7 a 52 escoles rurals, amb prop de 590 infants beneficiats.

Finalment, cal destacar la Moció 72/XI del Parlament de Catalunya, sobre l'educació infantil, aprovada pel Ple en data 10 de novembre de 2016, que, entre d'altres aspectes, insta el Govern a recuperar la corresponsabilitat en el finançament del servei públic de les escoles bressol municipals, a garantir un finançament a les escoles bressol que cobreixi, com a mínim, un mòdul econòmic de 1.600 euros per plaça (actualment gira al voltant dels 875 euros), a garantir la gratuïtat per a les famílies amb rendes més baixes i més necessitats socials, i a establir un pla per a augmentar substancialment la proporció d'infants de famílies desfavorides socioeconòmicament que tenen accés a l'escolarització abans dels tres anys.

Taula 16. Evolució del finançament del Departament d'Ensenyament a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya (2008-2016)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Import destinat a la subvenció a les administracions locals en concepte de sosteniment de plaça pública d'educació infantil de primer cicle	79.732.490	85.178.670	80.841.620	67.807.480	36.788.654*	35.960.230*	34.182.714*	-	-

	2007 2008	2008 2009	2009 2010	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016
Import destinat a la subvenció als ajuntaments per a ajuts d'escolarització d'infants de 0 a 3 anys que es troben en situacions socioeconòmiques desfavorides	4.300.000	5.640.000	5.900.000	5.080.000	-	-	-	-	-
Import destinat a la subvenció als centres de titularitat privada d'educació infantil de primer cicle	-	8.800.000	8.800.000	9.000.000	8.800.000	7.500.000	3.000.000	3.000.000	-

Font: Departament d'Ensenyament.

* Import finançat mitjançant el Conveni entre la Generalitat de Catalunya i les diputacions.

** En els pressupostos de la Generalitat de Catalunya de l'any 2015 es va aprovar una partida pressupostària de 3 milions € per a beques de menjador per a infants de 0 a 3 anys.

Taula 17. Evolució de la taxa d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya (2000/2001 – 2015/2016)

	2000 2001	2001 2002	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	2009 2010	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016
N (total)	47.914	51.014	56.092	60.429	65.650	70.765	73.801	80.032	84.221	86.070	88.552	92.003	84.244	82.091	79.031	79.027
Taxa (total)	27,9	27,6	28,3	29,3	29,8	30,6	31,1	32,5	33,1	33,3	34,4	37,0	35,2	36,0	36,1	37,6
N (sector públic)	16.847	17.746	21.247	23.833	27.685	31.431	34.721	40.516	45.158	49.351	52.307	56.765	53.064	51.659	50.033	49.946
Taxa (pública)	9,8	9,6	10,7	11,6	12,6	13,6	14,6	16,4	17,7	19,1	20,3	22,8	22,2	22,7	22,8	23,8

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Padró d'habitants l'1 de gener de cada any.

22. NOU DECRET D'ADMISSIÓ PER COMBATRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Des de fa anys, el Síndic alerta sobre els nivells de segregació escolar del nostre sistema educatiu i del fet que aquests desequilibris no s'han corregit en la darrera dècada. Per donar un impuls a la resolució d'aquesta problemàtica, el Síndic ha presentat al Parlament de Catalunya durant aquest any 2016 dos informes, La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d'admissió d'alumnat (de juliol de 2016) i La segregació escolar a Catalunya (II): les condicions d'escolarització (de novembre de 2016).

Entre altres recomanacions, aquests informes reiteren la necessitat d'aprovar un nou decret d'admissió d'alumnat que substitueixi el de 2007 i que amplii els instruments disponibles per combatre la segregació escolar. Entre altres mesures, aquesta normativa hauria de:

- Desplegar l'article 48.1 de la LEC, que estableix una proporció màxima per centre d'alumnat amb necessitats educatives específiques.
- Suprimir els criteris complementaris que afavoreixen la segregació escolar, com ara el que atorga una puntuació addicional a l'alumnat que hagi tingut el pare, la mare, els tutors o germans escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud.
- Limitar l'escolarització de la matrícula fora de termini d'alumnat amb necessitats educatives específiques en determinats centres amb una elevada concentració de problemàtiques socials.
- Incorporar l'escolarització equilibrada com a criteri per decidir sobre les adscripcions entre centres o sobre el model de zonificació escolar d'un municipi.
- Allargar la vigència de la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques fins a l'inici de curs, tal com preveu l'article 48.1 de la LEC.
- Limitar les ampliacions de ràtio no relacionades amb l'escolarització equilibrada d'alumnat quan hi hagi altres centres amb places vacants.
- Reforçar les funcions de les comissions de garanties d'admissió en la gestió de la matrícula fora de termini i garantir la informació actualitzada sobre les vacants existents en cada moment.

Des de fa anys, el Síndic coneix la voluntat del Departament d'Ensenyament d'aprovar aquest nou decret, per revisar els instruments disponibles, però no té constància que s'hagin fet avenços durant l'any 2016.

Arran de la presentació dels informes esmentats, el Departament d'Ensenyament i el Síndic han decidit constituir una taula de treball per analitzar tècnicament la viabilitat i l'oportunitat d'implantar les recomanacions formulades.

23. MANCANCES EN LES POLÍTIQUES DE BEQUES PER ASSUMIR ELS COSTOS DE L'ESCOLARITZACIÓ

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

En els darrers anys, especialment arran de la crisi econòmica, el Síndic ha posat de manifest les dificultats que travessen moltes famílies en situació de pobresa a l'hora de fer-se càrrec dels costos d'escolarització (per llibres de text i material escolar, per accés al servei de menjador escolar, etc.), tant als centres públics com concertats, i també la baixa inversió en beques existent a Catalunya, en comparació amb la mitjana europea. En aquest sentit, el Síndic va demanar al Departament d'Ensenyament que restablís una convocatòria d'ajuts per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic complementari i informàtic, tal com estableix l'article 6.4 de la LEC, i també atorgués als centres educatius subvencions per al desenvolupament de programes orientats a sufragar els costos d'escolarització dels alumnes de famílies amb dificultats econòmiques que cobrissin les despeses relacionades amb els llibres de text, el material escolar, les sortides escolars, etc. L'objectiu és garantir la igualtat de tracte a tots els alumnes durant l'horari lectiu i evitar l'exclusió dels alumnes d'activitats que es fan durant l'horari lectiu (activitats que requereixen material escolar, sortides i colònies) per raons de caràcter econòmic.

En relació amb la provisió de beques, el Síndic constata una millora en la dotació en beques de menjador escolar (amb el canvi de barem de l'IRSC pel llindar de risc de pobresa), i també en la subvenció als centres en situacions d'elevada complexitat derivades de les característiques socioeconòmiques de l'alumnat i de l'entorn, perquè adquireixin llibres de text i material didàctic i informàtic per deixar en préstec a l'alumnat que no pugui adquirir-los a causa de la situació econòmica de la seva família.

Aquesta subvenció, però, dona cobertura als centres amb una composició social més desfavorida (prop d'una tercera part del total), però no a tots els alumnes socialment desfavorits. No hi ha la convocatòria d'ajuts per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic ni tampoc per a les activitats complementàries, no només en centres concertats sinó també en centres públics, per cobrir les despeses de les sortides i les colònies escolars dels alumnes de famílies amb més dificultats econòmiques.

El Departament d'Ensenyament exposa la voluntat de convocar aquests ajuts destinats a les famílies amb més necessitat quan les disponibilitats pressupostàries ho permetin.

Taula 18. Evolució dels ajuts del Departament d'Ensenyament (2010-2016)

Import (en M€)	2007 (2007/08)	2008 (2008/09)	2009 (2009/10)	2010 (2010/11)	2011 (2011/12)	2012 (2012/13)	2013 (2013/14)	2014 (2014/15)	2015 (2015/16)	2016 (2016/17)
Ajuts per a llibres de text i material didàctic i informàtic (subvenció a centres amb complexitat)	-	-	-	-	-	-	3,7	2,5	4	...
Ajuts per a l'adquisició de llibres i material	8,4	10,5	11,7	11,7	11,8	0	0	0	0	0
Subvencions per a la reutilització de llibres de text i material curricular i de continguts digitals	4,3	6,8	8,1	8,1	0	0	0	0	0	0

Import (en M€)	2007 (2007/08)	2008 (2008/09)	2009 (2009/10)	2010 (2010/11)	2011 (2011/12)	2012 (2012/13)	2013 (2013/14)	2014 (2014/15)	2015 (2015/16)	2016 (2016/17)
Ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu	11,7	14	14,7	15,9	13,2	12,9	15,3	18,9	22,3	-
Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general i de mobilitat	10,8	20,3	25,6	32,3	35,9	38	45,5	47,8	47,1	-
Ajuts individuals de menjador escolar	23,5	29,3	42	33,2	31,6	32,7	39	46,4	57	69 (p)
Beques de desplaçament i residència destinades a l'alumnat que resideix en comarques de baixa densitat	-	0,6	0,9	0,08	0,08	0	0	0	0	0
Ajuts per a convivències per a alumnat amb necessitats educatives especials	0,3	0,2	0,2	0,2	0	0	0	0	0	0
Subvencions als centres privats concertats per a activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques	4,9	6,1	7,3	7	7	0	0	0	0	0
Subvencions destinades al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides	-	-	-	-	-	6	6,6	6,6	6,6	-
Contracte programa	-	-	-	6,4	6,4	0	0	0	0	0

Beneficiaris	2007 (2007/08)	2008 (2008/09)	2009 (2009/10)	2010 (2010/11)	2011 (2011/12)	2012 (2012/13)	2013 (2013/14)	2014 (2014/15)	2015 (2015/16)	2016 (2016/17)
Ajuts per a llibres de text i material didàctic i informàtic (subvenció a centres d'alta complexitat)	0	0	0	0	0	0	902	920	967	-
Ajuts per a l'adquisició de llibres i material	90.012	107.740	117.527	134.887	139.074	0	0	0	0	0
Subvencions per a la reutilització de llibres de text i material curricular i continguts digitals	241.789	279.773	323.534	230.053	0	0	0	0	0	0
Ajuts per a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu	9.301	12.621	13.182	14.114	13.219	13.361	15.062	18.015	21.109	-
Beques i ajuts a l'estudi de caràcter general i de mobilitat	9.041	15.141	21.239	24.468	30.120	29.120	33.182	34.732	36.990	-
Ajuts individuals de menjador escolar	49.401	57.553	75.270	67.377	63.537	60.759	72.556	85.204	88.000 (p)	98.000 (p)
Beques de desplaçament i residència destinades a l'alumnat que resideix en comarques de baixa densitat	0	99	126	125	125	0	0	0	0	0
Ajuts per a convivències per a alumnat amb necessitats educatives especials	3.553	2.461	2.284	2.300	0	0	0	0	0	0
Subvencions als centres privats concertats per a activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques	9.795	12.432	14.657	14.489	14.489	0	0	0	0	0
Subvencions destinades al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Contracte programa	-	-	-	12.165	12.165	0	0	0	0	0

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

24. MESURES DE GARANTIA EFECTIVA DE LA VOLUNTARIETAT DE LES QUOTES DELS CENTRES CONCERTATS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

Un dels factors més determinants en la reproducció de la segregació escolar té a veure amb els costos d'escolarització. En relació amb aquest assumpte, el Síndic ha destacat la desigualtat en les quotes existents en el sector concertat, amb diferències notables entre centres (i amb diferències en la seva situació financera), i també la manca de garanties que el pagament d'aquestes quotes sigui voluntari, tal com estableix l'ordenament jurídic. En aquest sentit, el Síndic va demanar que es publicuessin en el període de preinscripció escolar les quotes dels centres concertats i el seu règim legal, i que es promogués un pacte entre el Departament d'Ensenyament i els mateixos centres concertats per garantir la voluntarietat real i efectiva de la participació dels alumnes a les activitats complementàries que inclogués mesures com ara:

- ajuts per fomentar l'accés a les activitats complementàries, d'acord amb el que estableix la LEC (article 50.3 i 202);
- ubicació de l'activitat complementària a la tarda o després de l'horari lectiu de matí;
- diferenciació clara entre les activitats complementàries i les activitats lectives pel que fa al seu contingut curricular, sense possibilitat de reforçar el currículum oficial.

Durant l'any 2016, el Síndic ha reiterat la necessitat d'adoptar aquestes recomanacions a través de l'informe La segregació escolar a Catalunya (II): les condicions d'escolarització, presentat al Parlament de Catalunya el novembre de 2016.

En relació amb aquest assumpte, el Síndic no té constància que el Departament d'Ensenyament hagi iniciat actuacions orientades a aplicar aquestes recomanacions. La convocatòria d'ajuts per fomentar l'accés a les activitats complementàries, tal com preveu la LEC, no s'ha desplegat.

25. DOTACIÓ DE RECURSOS PER ATENDRE L'ALUMNAT AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS AMB GARANTIES D'INCLUSIÓ ESCOLAR

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

En els darrers anys, el Síndic ha alertat sobre la tendència existent de decrement des del curs 2009/2010 de la proporció d'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat en centres ordinaris i d'increment des del curs 2010/2011 del nombre d'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial, tendències que, a criteri d'aquesta institució, podem ser indicatives d'un cert retrocés en el desenvolupament del principi d'educació inclusiva a Catalunya.

Les dades actualitzades proporcionades pel Departament d'Ensenyament, tot i que assenyalen un cert estancament des del curs 2013/2014 de la proporció d'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat en centres ordinaris i un increment des del curs 2013/2014 del nombre d'aquest alumnat escolaritzat en centres ordinaris, continuen assenyalant un increment del nombre d'alumnat en centres d'educació especial. D'ençà del curs 2010/2011, s'ha incrementat en un 14,3% l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial.

Taula 19. Evolució de l'alumnat amb necessitats educatives especials al sistema educatiu (2005-2016)

Cursos	Alumnes amb NEE escolaritzats en centres ordinaris	Alumnes en centres d'educació especial	Total d'alumnes amb NEE	% d'alumnes amb NEE en centres ordinaris
2005-2006	15.795	6.779	22.574	70,0
2006-2007	17.074	6.828	23.902	71,4
2007-2008	17.310	6.810	24.120	71,8
2008-2009	19.525	6.868	26.393	74,0
2009-2010	20.282	6.615	26.897	75,4
2010-2011	18.407	6.369	24.776	74,3
2011-2012	18.939	6.568	25.507	74,3
2012-2013	18.068	6.744	24.812	72,8
2013-2014	17.759	6.927	24.686	71,9
2014-2015	18.164	7.147	25.311	71,8
2015-2016	18.625	7.282	25.907	71,9

Font: Departament d'Ensenyament.

En el marc d'aquest expedient i d'altres, el Síndic ha insistit sobre la necessitat de dotar els centres ordinaris de més recursos humans per garantir l'atenció adequada dels alumnes amb necessitats educatives especials i fer possible l'educació inclusiva, sigui a través de la provisió suficient de mestres d'educació especial, sigui a través de l'assignació de personal de suport necessari (amb una dotació condicionada a l'evolució de necessitats educatives especials individuals present en cada centre per fer possible l'educació inclusiva), sigui a través de la implantació de les USEE.

A més, per desenvolupar el principi d'educació inclusiva, el Síndic també ha demanat que es promogui la reconversió definitiva dels CEE en centres de referència per a les escoles ordinàries com a mecanisme de suport per fer efectiva l'escolarització inclusiva dels alumnes amb discapacitats, i que es despleguin mesures perquè els infants i els adolescents amb discapacitat tinguin accés als diversos serveis escolars (menjador, activitats complementàries, etc.) en condicions d'igualtat amb els altres infants i adolescents.

En relació amb la dotació dels centres ordinaris, les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament assenyalen que el nombre d'USEE s'ha anat incrementant any rere any, de 316 el curs 2010/2011 fins a les 476 del curs 2016/2017, i també que la dotació de vetlladors als centres públics s'ha incrementat d'ençà del curs 2014/2015. Per al curs 2016/2017, el Departament d'Ensenyament informa que ha mantingut els 360 professionals d'atenció educativa incorporats el curs 2015/2016 en el Programa escola inclusiva i d'atenció a la diversitat, i també que hi ha 140 docents més dedicats a garantir el principi d'educació inclusiva enguany (50 noves USEE, 15 orientadors més als EAP, 13 mestres d'audició i llenguatge més als CREDA, 14 orientadors més al SEETDIC, etc.).

Cal destacar, però, que aquest increment es produeix en un context d'increment del nombre d'alumnat amb necessitats educatives especials escolaritzat als centres ordinaris

i també del nombre d'alumnat atès amb aquest suport complementari: l'increment de dotació, doncs, es reparteix entre més alumnes. Les queixes fetes continuen evidenciant la necessitat d'incrementar la dotació de recursos als centres ordinaris per donar plenes garanties a l'educació inclusiva de l'alumnat.

Aquest increment de dotació ha d'afavorir la cobertura d'aquest alumnat durant l'horari escolar en què es desenvolupen activitats complementàries o el menjador escolar, circumstància que no es produeix, amb caràcter general, actualment. Per garantir condicions d'igualtat en l'accés al menjador escolar, la normativa que fixa el preu màxim estableix des del curs passat la impossibilitat de discriminar en el preu l'alumnat amb discapacitat.

Taula 20. Evolució de la dotació de professionals (2010-2017)

	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016	2016 2017
Vetlladors: nombre d'hores contractades (Total) (1)	23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	31.636
Nombre d'USEE	316	331	355	359	377	426	476
Auxiliars d'EE	124	126	126	125	-	-	-
Docent especialista d'educació especial (2n cicle d'educació infantil i educació primària)	3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.308	-
Hores de vetllador per alumnat NEE en centres ordinaris	-	-	-	1,56	1,62	1,62	-
Nombre d'alumnat amb suport en centres públics (Serveis Territorials)	-	3.100 (e)	3.700 (e)	4.550	5.046	-	-
Nombre d'alumnat amb suport en centres públics (Consorci d'Educació de Barcelona)	-	-	681	1.514	1.715	-	-
Subvenció centres concertats per personal per atendre alumnat NEE (en milions d'euros)	4,4	-	3,8	3,5	3,5	-	-
Subvenció centres concertats per a monitors de menjador, esbarjo i transport	5,8	5,9	5,9	6,1	6,2	-	-

Font: Departament d'Ensenyament.

(1) A partir del curs 2013/2014, les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del 2n trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors no comprenen les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

El Departament d'Ensenyament, que està elaborant el nou decret sobre l'atenció educativa a l'alumnat en un sistema inclusiu, informa que aquesta nova regulació té en compte la necessitat que no hi hagi barreres que impedeixin la participació de tots els alumnes a les activitats que organitzi el centre, dins o fora de l'horari lectiu, i també el deure de proporcionar als centres el personal docent i de suport necessari per a una atenció educativa de qualitat.

I, finalment, pel que fa a la reconversió definitiva dels CEE en centres de referència per a les escoles ordinàries, el Departament d'Ensenyament ha informat sobre l'ampliació dels concerts dels centres d'educació especial privats que presten serveis i programes de suport a l'escolarització dels alumnes amb discapacitats als centres ordinaris (Resolució ENS/1285/2015, de 10 de juny).

26. INCREMENT DE LA PROVISIÓ DE PLACES DE PROGRAMES DE SEGONES OPORTUNITATS

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

El Síndic ha destacat els dèficits de provisió de places de programes de segones oportunitats que ofereixen oportunitats formatives a l'alumnat que no es gradua a l'ESO, especialment si es compara amb la mitjana espanyola. Davant d'aquest fet, el Síndic va demanar al Departament d'Ensenyament que ampliés l'oferta de places de programes de formació i inserció (PFI) per a alumnat amb dificultats d'escolarització.

Les dades disponibles posen de manifest que la supressió dels PQPI, arran dels canvis introduïts per la LOMCE, i la seva substitució per PFI van suposar el curs 2014/2015 una ruptura de la tendència de lleu creixement sostingut de l'oferta de places de programes de segones oportunitats. Aquesta mateixa circumstància s'ha produït a Espanya amb la substitució dels PQPI per la formació professional bàsica. El curs 2015/2016, però, aquesta oferta s'ha tornat a incrementar lleugerament, fins a les 7.142.

Taula 21. Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI/PFI a Catalunya (2000/2001 - 2015/2016)

	2000 2001	2001 2002	2002 2003	2003 2004	2004 2005	2005 2006	2006 2007	2007 2008	2008 2009	2009 2010	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016
PQPI (PGS) (16- 17 anys)	3,5	4,0	3,9	3,9	4,0	3,9	4,1	4,0	4,2	4,6	5,2	5,3	5,6	5,7	5,1	5,2
PGS n	5.122	5.598	5.348	5.178	5.201	5.175	5.355	5.235	0	0	-	-	-	-	-	-
PQPI	-	-	-	-	-	-	-	0	5.521	6.281	7.047	7.113	7.537	7.668	-	-
PFI n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6.929	7.142

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

El Síndic va criticar la supressió dels PQPI en la LOMCE perquè aquesta oferta representava un veritable programa de segones oportunitats, ja que permetia als alumnes amb més dificultats que havien acabat l'etapa d'escolarització obligatòria sense la graduació en ESO obtenir aquesta titulació a través d'un mòdul específic i, conseqüentment, fer el salt dels PQPI als cicles formatius de grau mitjà, i en promovien la permanència al sistema educatiu.

Tot i que els PFI no tenen aquest mòdul que permetia la graduació en ESO, el Departament d'Ensenyament recorda que el sistema educatiu disposa d'altres mecanismes de segones oportunitats, com ara els programes de diversificació curricular a 3r i 4t d'ESO (programes que poden conduir a la graduació en ESO), i també els cursos a l'educació d'adults (cursos d'obtenció del graduat en ESO i d'accés als cicles formatius de grau mitjà o de preparació per a la prova d'accés a aquests cicles).

27. ACCÉS A L'EDUCACIÓ PER A ADOLESCENTS AMB DISCAPACITAT DE MÉS DE SETZE ANYS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

El Síndic va destacar les dificultats de formació professional dels alumnes amb necessitats educatives especials a partir dels setze anys, especialment els que es graduaven en ESO (i consegüentment quedaven exclosos dels PFI) i no tenien el perfil adequat per seguir els ensenyaments de formació professional de grau mitjà. Per resoldre aquest problema, el Síndic va demanar al Departament d'Ensenyament que dugués a terme les actuacions següents:

- Adequar la normativa que regula la provisió i l'accés als PFI per autoritzar a accedir als programes de formació i d'inserció, encara que sigui excepcionalment o per indicació de l'EAP o del mateix centre, l'alumnat amb necessitats educatives especials graduat en ESO que no pot accedir als ensenyaments secundaris postobligatoris.
- Desenvolupar una oferta formativa reglada, especialment en l'àmbit de la formació professional, que garanteixi oportunitats formatives i de posterior inserció laboral als alumnes amb necessitats educatives especials, més enllà dels ensenyaments obligatoris.

A través de la Resolució ENS/2158/2016, de 19 de setembre, el Govern ha aprovat la creació del pla pilot d'itineraris formatius específics (IFE) per a alumnes amb discapacitat intel·lectual lleu o moderada que no hagin obtingut el títol de graduat en ESO o que l'hagin obtingut i no es puguin acollir als ensenyaments de formació professional.

Aquest pla té una durada de quatre anys, des del curs escolar 2016/2017 al 2019/2020, amb una provisió de 100 places, amb 8 grups escolars en centres educatius de formació professional ordinari i d'educació especial públics, on s'està desenvolupant aquesta experiència pilot.

Aquesta mesura també dona compliment a l'article 21.7 de la Llei 10/2015, de 19 de juny, de formació i qualificació professionals, que estableix que "l'Administració de la Generalitat ha de promoure ofertes formatives, preferentment vinculades a qualificacions professionals de nivell 1, adreçades específicament a persones amb discapacitat reconeguda que no estiguin en disposició de seguir els itineraris de formació professional ordinari". Aquesta llei preveu l'adaptació de cicles formatius en contingut i nivell, la creació o adaptació d'itineraris formatius amb una durada de fins a quatre anys i l'accés a la formació professional bàsica sense haver de renunciar al títol de l'educació secundària obligatòria i sense límit d'edat.

ALTRES RECOMANACIONS

RESPONSABLE

NIVELL DE COMPLIMENT

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Regular els serveis d'atenció a la primera infància de manera que s'impedeixi l'existència de centres que funcionen de forma anàloga a escoles bressol/ludoteques sense autorització administrativa (condicions de qualitat, responsabilitats competencials, etc.). 	Ensenyament Treball Afers Socials i Famílies	Baix	Mitjà	Alt
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Garantir una oferta suficient de places públiques d'escola bressol als municipis, específicament on hi ha forts desequilibris entre oferta i demanda. 	Ensenyament Ajuntaments	Baix	Mitjà	Alt

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
■ Garantir l'accés dels infants amb discapacitat a les escoles bressol.	Ensenyament Ajuntaments	Baix	Mitjà	Alt
■ Garantir que l'autonomia de centre s'orienta a assegurar l'equitat de l'activitat educativa, tal com estableix l'article 90.3 de la LEC, i s'exerceix en el marc dels drets i les llibertats que recullen les lleis, i vetllar perquè els centres educatius estableixin projectes educatius compromesos amb la inclusió de la diversitat social del seu entorn (no com a estratègia per atraure determinats col·lectius i reproduir així la segregació escolar).	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Dimensionar la reserva de places al volum d'alumnat amb necessitats educatives específiques present en cada zona d'escolarització, d'acord amb la detecció que se n'hagi fet, i que ampliïn la reserva de places als municipis en què les necessitats educatives específiques detectades siguin superiors a les places reservades.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Suprimir, en el nou decret, el criteri complementari de malaltia crònica del sistema digestiu, endocrí o metabòlic.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Afegir al nou decret un nou criteri per garantir el dret preferent d'escolarització d'infants en situació de desemparament o acolliment.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Regular específicament el procés d'admissió d'alumnat a l'educació infantil de primer cicle, també per a les admissions fora de termini.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Planificar els processos constructius dels centres pendents de construcció/reforma, amb una atenció especial als centres amb més concentració de necessitats.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Autoritzar excepcionalment l'accés als PFI de l'alumnat amb necessitats educatives especials graduat en ESO que, per indicació de l'EAP o del mateix centre, no pot accedir als ensenyaments secundaris postobligatoris.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Establir programes d'acompanyament a l'escolaritat, especialment per als infants socialment menys afavorits i amb més dificultats d'escolarització.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt
■ Dotar els CREDA dels recursos necessaris per garantir l'atenció logopèdica de tot l'alumnat amb greus dificultats d'audició, de llenguatge i/o comunicació.	Ensenyament	Baix	Mitjà	Alt

II.4. DRET AL LLEURE EDUCATIU (ART. 31 CDI)

28. AJUTS ECONÒMICS PER ACCEDIR A LES ACTIVITATS DE LLEURE

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
<p>En els darrers anys, el Síndic ha insistit en la necessitat de combatre les desigualtats econòmiques d'accés al lleure educatiu, atès que els infants socialment menys afavorits hi participen menys. En aquesta línia, el Síndic va demanar al Departament d'Ensenyament que convoqués els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a les activitats extraescolars en igualtat d'oportunitats (art. 50.3 i 202 de la LEC) i garantís que la despesa pública destinada s'adrecés efectivament a aquests ajuts per a infants o a les AMPA, especialment en zones socialment desfavorides.</p>			

Aquesta convocatòria, que va ser suprimida a partir de l'any 2012, arran de les restriccions pressupostàries del Departament d'Ensenyament, no s'ha convocat de nou, de manera que actualment s'estan incomplint els articles 50.3 i 202 de la LEC, que preveuen que el Departament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, estableixi ajuts i atorgui beques amb relació a activitats extraescolars.

Adicionalment, el Síndic també va demanar al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i a les administracions locals que promoguessin mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.) en el cas de les administracions públiques que gestionen directament activitats i serveis de lleure educatiu sufragades amb fons públics o hi donen suport financer.

El Síndic no té constància que el darrer any s'hagin produït avenços significatius en aquesta matèria, més enllà de les actuacions que el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i les administracions locals ja duïen a terme.

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies continua impulsant els programes d'activitats d'estiu organitzats mitjançant la Xarxa Nacional d'Albergs Socials de Catalunya (XANASCAT), com ara "L'estiu és teu" i el "Vacances en família", amb una bossa de beques de suport per a infants i joves en situació (o en risc) d'exclusió social (804 beques per un import global de 0,3 milions d'euros el 2015) o el suport econòmic, mitjançant subvenció, a les activitats impulsades per les entitats d'educació en el lleure (4,0 milions d'euros destinats als convenis que subscriu, anualment, amb les cinc grans federacions d'entitats d'educació en el lleure de Catalunya, amb la possibilitat que les entitats creïn els seus propis programes de beques i ajuts per als infants i joves amb més necessitats, amb una addenda addicional de 0,5 milions d'euros d'ençà de l'any 2014 destinada exclusivament a beques per a infants i adolescents en situació de vulnerabilitat). Bona part d'aquestes mesures d'accessibilitat econòmica es van promoure l'any 2014.

Taula 22. Evolució de les subvencions (en milions d'euros) al lleure educatiu (2010/2016)

Direcció General de Joventut	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	3,5 M €	3,4 M €	3,2 M €	3,0 M €	3,5 M €	3,7 M €	-
Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Subvencions atorgades a entitats d'educació en el lleure	1,8 M €	1,8 M €	1,4 M €	1,3 M €	1,3 M €	1,4 M €	-

Departament d'Ensenyament	2009 2010	2010 2011	2011 2012	2012 2013	2013 2014	2014 2015	2015 2016
Subvencions a ajuntaments per a activitats extraescolars	1,0 M €	0,8 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €
Subvencions a les AMPA per a activitats extraescolars	1,8 M €	2,3 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €	0,0 M €
Secretaria General de l'Esport	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Esport federat: clubs	6,1 M €	2,4 M €	-	1,0 M €	0,6 M €	0,7 M €	0,7 M €
Esport federat: federacions	16,0 M €	13,5 M €	12,3 M €	5,8 M €	6,0 M €	6,4 M €	6,6 M €
Esport federat: Unió de Federacions Esportives (subvenció ordinària)	2,1 M €	1,4 M €	0,7 M €	0,8 M €	0,8 M €	0,9 M €	0,9 M €
Esport escolar: consells esportius	4,5 M €	3,8 M €	3,4 M €	2,4 M €	3,0 M €	3,2 M €	3,5 M €
Esport escolar: Unió de Consells Esportius (subvenció ordinària)	-	0,2 M €	-	0,3 M €	0,1 M €	0,4 M €	0,3 M €
Esport escolar: Pla català d'esport a l'escola	3,3 M €	-	3,0 M €	-	-	-	-
Condicionament d'equipaments esportius (ajuntaments, etc.)	-	-	-	-	1,6 M €	1,4 M €	-

Font: Direcció General de Joventut, Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària, Departament d'Ensenyament i Secretaria General de l'Esport.

Més enllà dels ajuts, durant l'any 2016 el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies ha promogut l'elaboració d'una nova normativa sobre les activitats d'educació en el lleure, el Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys, que modifica el decret ja existent de l'any 2003, sense incorporar les consideracions formulades pel Síndic en el marc de l'informe El lleure educatiu a Catalunya, lliurat al Parlament de Catalunya l'any 2014, ni tampoc les modificacions normatives establertes especialment per la LEC sobre l'equitat en l'accés a aquest àmbit. En el decret no hi ha cap referència a la igualtat d'oportunitats en l'accés a les activitats d'educació en el lleure, més enllà del foment de l'accessibilitat per als infants amb discapacitat (d'acord amb el que estableix la Llei 13/2014, del 30 d'octubre, d'accessibilitat).

El Departament de Treball, Afers Socials i Famílies exposa que l'objectiu del nou decret era ampliar i millorar la definició de les diverses tipologies d'activitats d'educació en el lleure existents a Catalunya, i també revisar i reforçar els criteris que han de garantir-ne la qualitat i la seguretat, sense que la regulació del sistema de finançament de les activitats o de les condicions d'accés a les activitats o dels mecanismes per garantir la igualtat d'oportunitats en fos l'objecte.

Pel que fa a la participació a les activitats d'educació en el lleure, després del període 2010-2013 caracteritzat per l'estacament en el context de crisi econòmica, el nombre de participants a les activitats notificades a la Direcció General de Joventut s'ha incrementat de manera significativa, en un 33,0% en el període 2013-2016 (la dada de 2016 és encara provisional).

Taula 23. Evolució de la participació a les activitats d'educació en el lleure (2010-2016)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Activitats	4.186	4.785	4.674	4.906	5.029	5.514	5.732
Participants	191.262	202.677	188.971	194.350	211.994	245.644	258.429
Dirigents	25.207	27.592	26.636	28.005	30.221	34.283	37.083
Total assistents	216.469	230.269	215.607	222.355	242.215	279.927	295.512

Font: Direcció General de Joventut.

Nota: La dada de 2016 correspon al període d'1 de gener a 5 d'octubre de 2016.

29. PLANS LOCALS DE DINAMITZACIÓ DEL LLEURE EDUCATIU EN ENTORNS SOCIALMENT DESFAVORITS

Nivell de compliment

Baix

Mitjà

Alt

El Síndic va demanar al Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, al Departament d'Ensenyament i a les administracions locals que promoguessin plans locals de dinamització del lleure educatiu, especialment en municipis amb entorns socials desfavorits, a fi de combatre les desigualtats territorials en la provisió d'oferta, i que garantissin també la continuïtat dels plans educatius d'entorn pel que fa a les actuacions relacionades amb el lleure educatiu.

En relació amb aquest assumpte, cal destacar com a element positiu el desenvolupament del nou model de serveis d'intervenció socioeducativa no residencial per a infants i adolescents en situació de risc i les seves famílies per part del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (exposat en l'epígraf 14-Serveis i programes d'acompanyament socioeducatiu al llarg de tot el cicle vital de l'infant).

Adicionalment, també cal destacar la contribució dels plans educatius d'entorn promoguts pel Departament d'Ensenyament, en col·laboració amb els ajuntaments, i que contribueixen a consolidar l'oferta de lleure educatiu, entre altres aspectes. Els darrers anys, les mesures d'austeritat aplicades van afectar el finançament d'aquests plans, bé per la minoració dels recursos que hi destinava el Departament d'Ensenyament, arran, en part, de la supressió del finançament del Ministeri d'Educació, bé per la reducció de l'aportació d'alguns ajuntaments (tot i que en altres casos la dotació dels ajuntaments s'ha vist incrementada). De fet, les dades del Departament d'Ensenyament indiquen que la cobertura dels plans educatius d'entorn va experimentar un retrocés a partir del curs 2012/2013, en què es van reduir el nombre de municipis participants, el nombre d'alumnat potencialment beneficiat i el nombre de centres participants. Aquesta tendència negativa, però, s'ha revertit a partir del curs 2015/2016, amb un increment novament del nombre de plans, municipis i centres afectats, i també del finançament destinat. Des de fa un any, hi ha 15 municipis implicats i 21 plans més.

Segons la informació feta pública pel Departament d'Ensenyament (24/05/2016), però, els plans d'entorn encara acullen el 67,8% dels centres de màxima complexitat. Recentment, el Departament d'Ensenyament ha assenyalat la voluntat d'ampliar el nombre de plans d'entorn per garantir la cobertura del 100% dels centres de màxima complexitat.

Taula 24. Evolució dels plans educatius d'entorn a Catalunya (2004-2017)

	Municipis	Plans
2004-2005	26	31
2005-2006	53	68
2006-2007	80	95
2007-2008	-	-
2008-2009	-	-
2009-2010	-	-
2010-2011	-	-
2011-2012	-	-
2012-2013	80	97
2013-2014	77	97
2014-2015	77	96
2015-2016	82	107
2016-2017	92	117

Font: Departament d'Ensenyament.

30. DRET AL LLEURE DELS INFANTS AMB ALGUNA DISCAPACITAT

Nivell de compliment	Baix	Mitjà	Alt
----------------------	------	-------	-----

Després de constatar les dificultats dels infants amb discapacitat de participar en un dels àmbits educatius menys protegits per les polítiques públiques, el Síndic va demanar que es garantís la integració d'aquests infants en les activitats de lleure educatiu amb:

- l'adaptació de l'activitat a les necessitats educatives especials d'aquests infants (adaptabilitat de l'entorn, dels espais, dels materials, del mobiliari; accessibilitat de la informació, etc.);
- la formació dels educadors (voluntaris o professionals) en l'atenció d'aquestes necessitats educatives especials;
- la no-assumpció de costos addicionals en les quotes d'accés (pels suports addicionals requerits), que és essencial per promoure la participació d'aquests infants en igualtat d'oportunitats;
- la prohibició d'impedir l'admissió d'infants per raons de discapacitat.

El Síndic no té constància que el darrer any s'hagi produït cap avenç significatiu en aquest àmbit des del punt de vista de les polítiques públiques adoptades.

En tot cas, des de la perspectiva de les garanties dels infants amb discapacitat de participar en aquest àmbit, cal destacar que en el nou Decret 267/2016, de 5 de juliol, de les activitats d'educació en el lleure en les quals participen menors de 18 anys, referit anteriorment, s'incorpora el deure de valorar i ajustar la ràtio de monitors a la presència de participants amb discapacitat, i també d'adequar progressivament les condicions d'accessibilitat suficients en la comunicació perquè les persones amb discapacitat física, sensorial o intel·lectual puguin comprendre-les, gaudir-ne i participar-hi (art. 16).

ALTRES RECOMANACIONS	RESPONSABLE	NIVELL DE COMPLIMENT		
<p>■ RDesplegar normativament el dret dels infants al lleure educatiu en condicions d'igualtat, especialment les activitats extraescolars, les sortides i colònies escolars i els serveis escolars dels centres, i les activitats i els serveis de lleure educatiu dutes a terme per les administracions o per entitats sufragades amb fons públics (casals municipals d'estiu, escoles de música i de dansa, ensenyaments d'idiomes de règim especial, etc.).</p>	<p>Ensenyament Treball Afers Socials i Famílies</p>	 <p>Baix</p>	Mitjà	Alt

IV. INFORMES EXTRAORDINARIS PRESENTATS DURANT L'ANY 2016

IV.1. INFORME SOBRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR (I)

El Síndic va presentar en data 15 de juliol l'*Informe sobre la segregació escolar: la gestió del procés d'admissió d'alumnat*.

(http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4155/Informe%20segregacio%20escolar_I_gestioprocesadmissio_defok.pdf)

A continuació, se'n ressenyen les recomanacions principals.

1. La millora de la regulació del procés d'admissió

La persistència de la segregació escolar fa pensar que les mesures actualment desplegades en l'ordenament jurídic no són suficients ni prou efectives per combatre aquest fenomen. És cert que eliminar la segregació escolar no implica únicament mesures de caràcter legal, i també que la normativa no ha de pretendre regular qualsevol tipus de política relacionada amb aquesta qüestió.

Ara bé, també és cert que la bateria de mesures específiques desplegades en el Decret 75/2007, que actualment regula el procés d'admissió d'alumnat, no exhaurix totes les possibilitats previstes en la Llei orgànica d'educació 2/2006, ni tampoc preveu el marge d'actuació que ofereix la Llei d'educació de Catalunya de l'any 2009.

Davant d'aquesta situació, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament que elabori un nou decret que reguli l'admissió d'alumnat i que, a través d'aquest, explori i amplii els instruments disponibles per combatre la segregació escolar, a fi de garantir una millor protecció del dret dels infants a l'educació en igualtat d'oportunitats.

En concret, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament que el nou decret d'admissió d'alumnat prevegi:

- Desplegar l'article 48.1 de la LEC, i fer-ho especialment per garantir l'impacte positiu

d'aquesta mesura sobre els centres que concentren una proporció més elevada d'alumnat amb necessitats educatives específiques.

- Suprimir el criteri complementari per resoldre situacions d'empat en el procés de preinscripció i matrícula de l'alumnat als centres educatius, consistent a atorgar una puntuació de 5 punts a l'alumnat que hagi tingut el pare, la mare, els tutors o els germans escolaritzats al centre per al qual es presenta la sol·licitud, regulat pel Decret 10/2012, de 31 de gener, de modificació del Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics.

- Suprimir el criteri complementari relacionat amb el fet de tenir malalties digestives cròniques previst en el Decret 75/2007, de 27 de març, pel qual s'estableix el procediment d'admissió de l'alumnat als centres en els ensenyaments sufragats amb fons públics.

- Incorporar, d'acord amb la competència de determinar criteris específics de prioritat en l'admissió d'alumnat (art. 46.1 i 47.3 de la LEC), un criteri de prioritat complementari addicional per als alumnes que vulguin accedir de manera grupal a centres amb una composició social desfavorida (assignat pel mateix Departament d'Ensenyament, d'acord amb uns determinats límits i condicions, com a mesura de promoció de l'equitat en l'admissió d'alumnat).

- Regular la necessitat que el criteri d'existència de germans o germanes matriculats al centre s'apliqui en l'admissió d'alumnat en l'educació infantil de segon cycle només quan aquest alumnat té germans o germanes a l'oferta del centre sufragada amb fons públics (no a l'oferta de primer cycle no sufragada amb fons públics, per exemple).

- Preveure més exigències d'acreditació del criteri de proximitat per als alumnes que modifiquen la seva residència padronal abans d'iniciar el curs escolar (si convé, amb una modificació de la definició del criteri de proximitat i del procediment

d'acreditació del compliment d'aquest criteri), i també la possibilitat que, per evitar les fugides dels mecanismes de control, i en cas de denúncia, i només en aquest cas, un moviment padronal abans d'iniciar el curs escolar en el qual l'alumnat ha estat admès comportarà la pèrdua dels punts de prioritat corresponents a efectes del procés d'admissió, sempre que la persona denunciada no provi que durant el procés de preinscripció hi residia en realitat.

- Garantir que l'admissió d'alumnat als centres educatius es produeix amb rigorós respecte a l'ordenació de les diverses preferències manifestades per les famílies en el full de preinscripció, no només de la primera opció, encara que sigui a posteriori del període de matrícula, només amb els límits que estableixin les mesures que fomentin l'escolarització equilibrada d'alumnat.

- Regular l'obligatorietat de publicar la llista d'alumnat matriculat, com també succeeix amb l'alumnat admès, i també les modificacions que es produeixin fins a l'inici de curs escolar en la llista de matriculats: que es faci pública, de forma periòdica i fins a l'inici de curs, la relació d'alumnat matriculat al centre, amb la data de matrícula.

- Establir relacions baremades d'alumnat preinscrit que incorpori no només les primeres opcions, sinó també les segones i posteriors opcions, per ordre de sol·licitud del centre i de puntuació, i que es facin públiques.

- Preveure que les llistes d'espera no incorporin només les primeres opcions.

- Garantir que es fan públiques les vacants que romanguin al centre i que es vagin generant fins a l'inici de curs.

- Limitar l'escolarització de la matrícula fora de termini d'alumnat amb necessitats educatives específiques en determinats centres amb una elevada concentració de problemàtiques socials.

- Incorporar l'escolarització equilibrada com a criteri per decidir sobre les adscripcions entre centres.

- Incorporar l'escolarització equilibrada d'alumnat com a criteri a l'hora de determinar el model de zonificació escolar d'un municipi.

- Regular específicament el paper dels diferents agents educatius del territori (serveis socials, serveis educatius, centres, etc.) en la detecció d'alumnat amb necessitats educatives específiques i els procediments que cal seguir.

- Allargar la vigència de la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques fins a l'inici de curs, tal com preveu l'article 48.1 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació.

- Limitar per norma les ampliacions de ràtio no relacionades amb l'escolarització equilibrada d'alumnat quan hi hagi altres centres amb places vacants.

- Reforçar les funcions de les comissions de garanties d'admissió en la gestió de la matrícula fora de termini i garantir la informació actualitzada sobre les vacants existents en cada moment.

- Establir que qualsevol sol·licitud de matrícula no prevista en la llista d'alumnat admès que cobreixi una plaça vacant pugui ser admesa per un centre sempre que, i només en aquest cas, prèviament aquest centre hagi informat la comissió de garanties d'admissió i l'oficina municipal d'escolarització de l'existència d'aquesta vacant (de manera que aquests dispositius podran disposar d'aquesta vacant prioritàriament per assignar alumnat pendent d'escolarització per fomentar l'escolarització equilibrada).

- Establir reduccions de ràtio més enllà de P3 per minorar la mobilitat entre centres al llarg de l'escolaritat.

- Regular el deure dels centres públics i privats concertats de publicar en el període de preinscripció escolar les quotes i el seu règim legal.

- Estudiar la manera de neutralitzar el caràcter determinant dels criteris de prioritat en centres on aquests siguin negatius per a la lluita contra la segregació escolar: incorporar la possibilitat que els centres amb una composició social desfavorida puguin atorgar temporalment punts complementaris.

2. L'equitat en la programació de l'oferta i en la gestió del procés d'admissió

Més enllà de la regulació, aquest informe també posa de manifest que sovint les mesures a disposició per combatre la segregació escolar presenten dèficits d'utilització i aprofitament per part de les administracions afectades. La manera com es programa l'oferta i com es gestiona el procés d'admissió en cada territori explica, en part, la segregació escolar existent.

Aquest informe també evidencia que les dinàmiques de reproducció de la segregació escolar són potents, i que només es poden aturar o revertir si el fenomen es combat amb un ús intensiu de tots els instruments disponibles, i en totes les seves manifestacions (elecció de centre, programació de l'oferta, projecte educatiu de centre, etc.). Per prendre consciència d'aquesta necessitat, cal tenir present que en un centre guetitzat es vulnera el dret a l'educació.

Un dels àmbits d'intervenció clau, amb més incidència en la lluita contra la segregació escolar, té a veure amb la programació de l'oferta i la gestió del procés d'admissió d'alumnat. I, en aquest àmbit, cal considerar que aplicar mesures per combatre aquest fenomen implica ben sovint limitar o condicionar, directament o indirecta, el procés d'elecció escolar de les famílies.

Aquesta limitació provoca que, sovint, l'ús dels instruments a l'abast per combatre la segregació s'utilitzin de manera tímida o poc intensiva.

Davant d'aquesta situació, el Síndic demana al Departament d'Ensenyament i, quan escaigui, als ajuntaments que duguin a terme les accions següents:

La planificació de l'oferta de llocs escolars

- Garantir que la demanda social de cada centre no sigui el principal criteri a l'hora de programar l'oferta i de determinar si s'apliquen ampliacions o reduccions de grups i de ràtios, especialment quan aquestes mesures puguin tenir efectes negatius sobre l'equitat del sistema.

- Promoure que les supressions de grups es programin prioritàriament en l'oferta inicial, abans del procés de preinscripció, també en el cas dels centres concertats, fent ús del procediment d'ofici establert per a la reducció d'unitats concertades, i que els criteris de programació de l'oferta siguin els mateixos per als dos sectors de titularitat.

- Evitar que les ampliacions de ràtio previstes en el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, s'apliquin per generar situacions de sobreoferta (i satisfer la demanda de cada centre), sinó exclusivament per atendre situacions d'infraoferta en un context de restriccions pressupostàries o fer promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat, tal com preveu l'ordenament jurídic vigent.

- Estudiar l'impacte de la programació de l'oferta de les seccions d'institut sobre la segregació escolar als municipis que també tenen instituts (i també dels instituts que, per raó de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris que tenen, presenten desigualtats en el procés d'admissió d'alumnat), i desenvolupar mesures a fi de consolidar-ne l'oferta i de fer-la atractiva per a l'alumnat i les seves famílies.

- Atesos els previsibles canvis en la programació de l'oferta en els propers anys per efecte de la demografia educativa, adoptar les decisions amb una anàlisi acurada prèvia dels seus efectes sobre la segregació escolar en cada territori.

- Programar l'oferta amb un equilibri entre la demanda potencial (infants empadronats en edat teòrica d'accés), la demanda real (sol·licituds) i les places en oferta per zona, sense generar situacions de sobreoferta, pels seus efectes negatius sobre la segregació escolar, encara que aquest fet suposi suprimir grups en determinats centres.

- En municipis amb desequilibris en els nivells d'oferta i de demanda entre zones i amb moviments de demanda d'unes zones cap a unes altres relacionats bàsicament per dinàmiques associades a la segregació escolar, programar l'oferta vetllant primerament per retenir la demanda potencial a les zones amb una demanda menys consolidada, si convé en detriment

de la provisió d'oferta a les zones receptores d'aquesta demanda.

- No utilitzar el percentatge de sol·licituds que accedeixen al centre escollit en primera opció com a principal indicador de l'èxit del procés d'admissió d'alumnat.

El paper dels òrgans de garantia del procés i el control de les irregularitats

- Comprovar diligentment (ajuntaments), d'acord amb les competències de custòdia i actualització del padró d'habitants i amb els procediments establerts, en coordinació amb el Departament d'Ensenyament, la veracitat de les dades padronals aportades en el procés d'admissió d'alumnat quan hi hagi denúncies o indicis d'irregularitat.

- Garantir que les comissions de garanties d'admissió i les oficines municipals d'escolarització utilitzin activament els instruments que estableix l'ordenament jurídic per combatre la segregació escolar.

- Fomentar el disseny d'una estratègia compartida a escala local per combatre la segregació escolar amb els diferents poders públics i agents educatius que participen en l'admissió d'alumnat i que estan representats en les comissions de garanties d'admissió.

- Promoure que la comissió de garanties d'admissió fomenti acords entre els centres a escala local per tal que la xarxa escolar centralitzi la gestió de les sol·licituds fora de termini en les oficines municipals d'escolarització o en les comissions de garanties d'admissió, per garantir no només l'equitat del procés d'admissió d'alumnat, sinó també una major racionalitat del procés.

- Fomentar que les comissions de garanties d'admissió garanteixin la distribució equilibrada de l'alumnat escolaritzat fora de termini, i que apliquin activament les mesures previstes en l'ordenament jurídic vigent, com ara les ampliacions de ràtio, per evitar que els centres amb una concentració elevada d'alumnat socialment desfavorit escolaritzi la matrícula fora de termini socialment desfavorida, malgrat disposar de vacants.

- Emprar les reduccions de ràtio i aplicar la reserva de places en tots els nivells per limitar la mobilitat entre centres d'un mateix municipi, especialment quan presenti una elevada mobilitat interna, i per fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat amb necessitats educatives específiques en aquests nivells.

- Vetllar per la continuïtat de l'escolaritat de l'alumnat en un mateix centre i perquè, en el procés de reassignació de plaça, s'emprin els instruments disponibles en la normativa vigent per combatre les dinàmiques de segregació escolar, especialment les ampliacions de ràtio en cas d'absència de places vacants al centre d'origen.

- Si no és possible fomentar la continuïtat de l'alumnat en un mateix centre a partir de la regulació existent, regular el procés de readmissió en el sistema de l'alumnat que no confirma matrícula a final de curs i que, després d'un període de temps limitat a l'estranger, sol·licita ser readmès.

- Garantir que la Inspecció educativa, en coordinació amb l'oficina municipal d'escolarització, treballi per prevenir aquests dèficits de manca de confirmació de la matrícula i de comunicació de les famílies amb els centres escolars de les estades limitades de l'alumnat immigrant als països d'origen, a fi que es puguin evitar absències prolongades als centres d'aquests alumnes, però també prevenir la mobilitat entre centres i planificar solucions favorables a la continuïtat de l'escolaritat en un mateix centre quan aquests retornen.

- Sens perjudici de l'interès superior de l'alumne, gestionar els canvis de centre derivats de problemes de convivència o de dificultats d'escolarització sense incrementar la complexitat educativa dels centres amb una elevada concentració de problemàtiques socials (tot i tenir vacants).

- Incoar expedients sancionadors i aplicar la sanció prevista per llei per l'incompliment greu del concert educatiu als centres concertats que incompleixen la normativa d'admissió d'alumnat, i adoptar les mesures disciplinàries que escaiguin en el cas dels centres públics.

- Analitzar i regular els criteris que han de regir les assignacions d'ofici per afavorir l'escolarització equilibrada d'alumnat.

Les adscripcions

- Modificar les adscripcions entre centres als municipis on hi hagi escoles amb una demanda feble o socialment desfavorida adscrites a instituts amb una demanda feble o socialment desfavorida.

- Utilitzar les adscripcions, amb itineraris clarament definits entre escoles i instituts, que, alhora que evitin la reproducció de la segregació, reforcin la continuïtat educativa i la percepció dels centres adscrits com a centre únic.

- Estudiar, conjuntament amb la resta d'agents educatius implicats, els avantatges i els inconvenients dels models d'adscripció de centre vigents en municipis amb forts desequilibris en l'accés, i també els avantatges i els inconvenients de models alternatius, per comprovar si obtenen millors resultats quant a l'equitat del procés.

La zonificació escolar

- Aprofitar l'instrument de la zonificació escolar per combatre la segregació escolar als municipis amb dèficits d'escolarització equilibrada, amb la configuració de zones amb heterogeneïtat social interna.

- Davant l'ampliació de zones, estudiar l'efecte que poden tenir els nous models de zonificació escolar amb zones úniques o àrees més grans a efectes de la lluita contra la segregació escolar, i garantir l'aprofitament de la zonificació escolar com a instrument per combatre aquest fenomen.

- Atès el caràcter irregular dels models diferenciats de zonificació escolar entre centres públics i centres concertats, adaptar, en col·laboració amb els ajuntaments, la zonificació escolar dels municipis que no compleixen el que preveu la Llei d'educació de Catalunya, en el sentit que centres públics i concertats tinguin la mateixa zonificació escolar.

- Aplicar el model de zonificació escolar més eficaç a l'hora de combatre la segregació

escolar, encara que les diferents zones escolars no disposin d'oferta pública i privada.

- Valorar el possible greuge que pot generar la configuració de zones úniques o àrees grans, ja que la proximitat, tot i ser un criteri general, deixa de discriminar positivament en l'accés, en sentit diferent de l'esperit de la norma en matèria d'educació, mentre que el criteri d'antecedents familiars al centre o de malaltia digestiva crònica, que són criteris complementaris, passen a ser determinants.

La reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques

- Establir amb les instruccions que corresponguin una concreció més gran d'indicadors objectius (supòsits) per determinar la consideració de les necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques desfavorides, i també de la incorporació tardana al sistema educatiu, que parteixi d'una valoració tècnicament fonamentada però no restrictiva d'aquestes necessitats.

- Malgrat reconèixer que l'origen immigrant, ètnic o socioeconòmic de l'alumnat, per se, no representa una necessitat educativa específica, garantir que els supòsits establerts per determinar les necessitats educatives específiques permetin combatre les dinàmiques de segregació escolar dels diferents grups socialment desfavorits (no només d'aquells que presenten necessitats educatives més grans i complexes).

- Promoure el disseny de protocols de detecció als municipis, i que les comissions de garanties d'admissió planifiquin en tots els municipis procediments de detecció activa de les necessitats educatives de l'alumnat, abans i durant el procés de preinscripció, en coordinació amb els centres escolars, els serveis socials, les OME, les entitats locals, etc., emprant els diferents instruments a disposició (com ara el padró d'habitants), especialment en totes les zones on hi hagi dèficits d'escolarització equilibrada.

- Garantir que la dotació de treballadors socials als EAP sigui adequada per desenvolupar aquesta tasca.

- Dimensionar la reserva de places al volum d'alumnat amb necessitats educatives específiques present en cada zona d'escolarització, d'acord amb la detecció que s'hagi fet, i ampliar la reserva de places, amb voluntat de detecció i d'escolarització equilibrada, als municipis en què les necessitats educatives específiques detectades siguin superiors a les places reservades.

- Desenvolupar polítiques proactives d'assignació de plaça i d'acompanyament de l'alumnat entre centres en el procés ordinari d'admissió, abans, durant i després del període de preinscripció, per garantir-ne l'escolarització equilibrada.

- Promoure que les comissions de garanties d'admissió i els centres escolars duguin a terme les actuacions d'acompanyament i acollida necessàries per promoure la continuïtat de l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques als centres assignats, i desenvolupar les mesures necessàries de planificació educativa (reduccions de ràtio als centres amb vacants, per exemple) per evitar els moviments entre centres en els cursos intermedis.

Les ampliacions de ràtio

- Utilitzar les ampliacions de ràtio per fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat amb necessitats educatives específiques, especialment l'alumnat nouvingut d'incorporació tardana que es matricula fora de termini. Aquest alumnat s'ha de matricular als centres amb menys alumnat amb necessitats educatives específiques, si convé amb l'aplicació d'un increment de ràtio.

- Garantir que la programació de l'oferta educativa, especialment en el cas d'ampliacions de ràtios en centres, vetlli pel compliment dels requisits mínims dels centres previstos en la normativa per garantir el dret a l'educació en condicions de qualitat.

- A l'hora de prendre la decisió d'ampliar ràtios, fomentar que la programació de l'oferta no estigui només condicionada als criteris de demanda, és a dir, de crear noves places als centres amb sobredemanda, sinó que també ponderi els efectes que genera

aquesta decisió en la qualitat i també en l'equitat del sistema. Determinades ampliacions de ràtio, si bé poden no ser necessàriament contràries a les previsions recollides en l'ordenament jurídic vigent, no són òptimes des del moment en què tenen impacte en termes d'equitat i de qualitat educativa sobre el conjunt de centres escolars de la zona i, lògicament, també sobre les escoles directament afectades.

- Incrementar ràtios només quan hi hagi necessitats d'escolarització en una determinada zona, de manera que s'impedeixi que altres centres romanguin amb places vacants. Cal evitar els increments de ràtio quan altres centres de la zona presentin places vacants.

- No aplicar ampliacions de ràtio no relacionades amb l'escolarització equilibrada d'alumnat amb necessitats educatives específiques quan hi hagi centres a la zona amb places vacants.

- Aplicar les ampliacions de ràtio com a instrument per fomentar l'escolarització equilibrada de la matrícula fora de termini, tal com preveu la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació, també als centres socialment més afavorits i amb més demanda, i que, en l'aplicació del Reial decret llei 14/2012, es preservi el marge d'actuació de què disposa en l'ús d'aquest instrument per corresponsabilitzar els centres socialment més afavorits en l'admissió d'alumnat amb necessitats educatives específiques.

- Quan les ampliacions de ràtio suposin suprimir oferta en altres centres, garantir que la decisió sobre quin centre haurà d'assumir aquesta reducció de places estigui determinada, més que per criteris de demanda, per criteris d'equitat: si bé les ampliacions de ràtio poden servir per tancar centres guetitzats, no han de servir per suprimir grups en centres menys sol·licitats, amb una composició social desfavorida, de manera que se'n debiliti la demanda i se n'incrementi la guetització.

Les reduccions de ràtio

- Promoure l'ús de les reduccions de ràtio no només en centres guetitzats i amb baixa demanda, per evitar-hi la concentració de vacants i de matrícula fora de termini, sinó

també en el conjunt de centres de zones amb sobreoferta de places, encara que tinguin una demanda elevada, per promoure una distribució més equilibrada de la matrícula, i en els diferents nivells d'escolarització, quan es generin places vacants sobrevingudes per reduir la mobilitat entre centres.

La informació i l'acompanyament de les famílies

- Desenvolupar actuacions d'acompanyament (grup) de les famílies d'alumnat d'escoles bressol i d'escoles de primària amb una composició social afavorida que han de participar en el procés d'admissió d'alumnat, per a la tria d'escoles o instituts amb una demanda feble i amb una composició social desfavorida.

- Desenvolupar polítiques de subjectivitat per combatre els prejudicis socials erròniament construïts sobre la realitat dels centres amb una demanda més feble, i que en poden reproduir la segregació escolar i l'estigmatització.

- Desenvolupar polítiques de subjectivitat per desconstruir i combatre imaginariis socials que exaltinguin determinades tipologies de centre i en desprestigiïn altres, i per construir imaginariis alternatius favorables a l'equitat en l'admissió, com ara conscienciar la població de la necessitat de combatre la segregació escolar amb els instruments disponibles, també en la gestió del procés d'admissió d'alumnat.

- Instar els centres públics i concertats a no utilitzar en les jornades de portes obertes o en altres sistemes d'informació emprats en el procés d'admissió d'alumnat un discurs competitiu d'atracció de la demanda que, més enllà de presentar el propi centre, malmeti directament o indirecta la imatge social dels centres de l'entorn.

- Vetllar per donar a les famílies, abans o durant el procés d'admissió d'alumnat, una informació ajustada sobre els drets que tenen en l'elecció de centre i, amb voluntat de fer pedagogia i millorar-ne l'efectivitat, sobre les mesures polítiques d'escolarització equilibrada implementades en cada zona.

- Analitzar la informació que donen els centres públics i concertats a les famílies durant el procés d'admissió d'alumnat i els orienti a corregir les pràctiques de selecció adversa d'un determinat perfil social d'alumnat.

- Instar els centres públics i concertats a respectar escrupolosament els principis d'equitat i d'inclusió de la diversitat social del seu entorn en la gestió del procés d'admissió i en la presentació dels projectes educatius de centre.

- Garantir que els centres públics i privats concertats informin adequadament sobre el règim legal de les quotes, especialment del seu caràcter voluntari i no associat a l'escolarització.

- Garantir que els centres privats concertats informen de les subvencions que reben per minorar els costos d'escolarització de l'alumnat socialment desfavorit, com ara la subvenció per al finançament addicional dels centres privats que presten el Servei d'Educació de Catalunya en entorns de característiques econòmiques desfavorides.

- Avaluar els sistemes d'informació emprats pels centres (jornades de portes obertes, webs, etc.) i donar pautes i suport per millorar-ne la qualitat, especialment dels centres amb una demanda més feble.

- Fomentar experiències de treball integrat entre els centres i altres agents educatius d'una mateixa zona per revalorar la imatge social dels centres amb una demanda feble.

- Elaborar sistemes d'informació compartits a escala territorial sobre el mapa escolar de cada zona d'escolarització, amb accions específiques per arribar als diferents grups socials.

Altres: la planificació de les polítiques

- Promoure la corresponsabilitat dels centres concertats i públics en l'escolarització equilibrada d'alumnat, i fomentar acords a escala local sobre les estratègies de distribució que ho garanteixin.

- Desenvolupar instruments per conèixer de manera més ajustada la composició

social de cada centre (nivell d'instrucció i econòmic de les famílies, etc.).

- Dissenyar instruments que incideixin de manera decidida en la distribució equitativa de l'alumnat no només en funció de les necessitats educatives específiques, sinó també en funció de categories socials (nivell instructiu, nivell econòmic, etc.) que també incorporin la població amb més capital econòmic i cultural.

- Incloure en la planificació de polítiques d'escolarització d'alumnat gitano i, consegüentment, també en el pla integral del poble gitano, actuacions orientades a combatre'n la segregació escolar.

IV.2. INFORME SOBRE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR (II)

El Síndic va presentar en data 9 de novembre de 2016 l'*Informe sobre la segregació escolar: les condicions d'escolarització*.

http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4227/Informe%20segregacio%20escolar_II_condicions_escolaritzacio_def.pdf

A continuació, se'n ressenyen les recomanacions principals.

1. La permeabilitat dels centres sufragats amb fons públics: la gratuïtat de l'ensenyament i la corresponsabilitat dels centres

Un dels àmbits fonamentals d'actuació té a veure amb la necessitat de fer permeable tots els centres sufragats amb fons públics a l'escolarització equilibrada d'alumnat. Aquesta permeabilitat requereix actuar sobre les desigualtats d'accés derivades dels costos d'escolarització diferenciats en els diferents centres, tant públics com concertats, que forçosament generen desequilibris en l'admissió d'alumnat, i que provoquen que la llibertat d'elecció de centre per part de les famílies no es pugui exercir plenament, i també sobre la necessària implicació dels diferents centres, tant públics com concertats, en l'escolarització equilibrada d'alumnat.

El Síndic constata que no hi ha prou consciència entre les direccions i els titulars

dels centres que la segregació escolar és un problema social que vulnera drets i que ha de ser resolt col·lectivament, amb un treball integrat en clau de sistema i no només de centre, amb el compromís dels diferents agents que hi intervenen. La igualtat d'oportunitats i la cohesió social del sistema educatiu són objectius inalienables a la funció social que exerceixen tots i cadascun dels centres, no només dels que presenten una situació guetitzada.

L'actual conjuntura econòmica no és propícia per abordar debats al voltant del finançament dels centres educatius, ni tampoc sobre els límits de la gratuïtat de l'ensenyament, tant per les administracions públiques com per les mateixes famílies. Aquesta dificultat, però, contrasta amb una altra evidència: no és possible abordar amb garanties la lluita contra la segregació escolar sense resoldre les desigualtats econòmiques en l'accés a l'oferta.

Davant d'aquesta situació, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament que dugui a terme les actuacions següents:

Les activitats complementàries (centres concertats)

- Regular les activitats complementàries i també els ajuts per fomentar-ne l'accés, d'acord amb el que estableix l'article 50.3 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), amb més garanties jurídiques per a la igualtat d'oportunitats.

- Vetllar perquè cap alumne amb dificultats per sufragar-ne el cost quedi exclòs de les activitats complementàries, tal com estableix el Decret 198/1987, de 19 de maig (article 4).

- Garantir la voluntarietat de la participació a les activitats complementàries ubicant l'activitat complementària abans o després de l'horari lectiu de matí o de tarda i establint aquesta obligació a través de l'Ordre que regula anualment el calendari escolar.

- Garantir la diferenciació clara entre les activitats complementàries i les activitats lectives pel que fa al seu contingut curricular, i impedir de manera més activa que hi hagi centres concertats que destinin l'hora complementària a reforçar el currículum oficial (especialment si hi ha alumnes que

en queden exclosos per raons econòmiques), tal com estableix el Decret 198/1987, de 19 de maig, i la legislació en matèria d'educació, si convé, a través d'una nova regulació de les activitats complementàries que incorpori noves garanties jurídiques.

- Garantir la gratuïtat de l'activitat complementària a l'alumnat assignat d'ofici als centres concertats.

- Valorar els processos de transvasament d'alumnat socialment menys afavorit del sector concertat al sector públic i els seus efectes sobre la segregació escolar i sobre el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, i desenvolupar actuacions específiques per evitar casos com ara els canvis de centre a meitat de l'escolaritat per raons econòmiques, per exemple, si convé amb l'establiment dels ajuts recollits en l'ordenament jurídic vigent.

- No autoritzar quotes per a les activitats complementàries quan aquestes siguin superiors al cost real de l'activitat, tal com estableix el Decret 198/1987, de 19 de maig (article 6), de manera que es garanteixi la igualtat d'oportunitats i el seu caràcter no lucratiu.

- Estudiar la possibilitat de fomentar el fraccionament de la quota en funció de les activitats que faci l'alumnat, com a mecanisme per afavorir-ne l'accessibilitat, quan les activitats tenen despeses i pressupostos diferenciats.

- Establir els criteris per autoritzar les quanties màximes que els centres poden percebre, tal com estableix la LEC (article 205.11).

Les aportacions econòmiques a les fundacions i d'accés a serveis (centres concertats)

- Donar instruccions als centres concertats sobre les condicions d'aportació econòmica voluntària de les famílies i sobre la informació que aquestes han de rebre sobre les aportacions a les fundacions i l'ús de serveis.

- Garantir que els serveis escolars que presten els centres no estan vinculats, en cas que requereixin una aportació econòmica, amb l'escolarització de

l'alumnat i amb l'exercici efectiu del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats.

- Fer constar de forma clara i desglossada en els rebuts lliurats a les famílies les aportacions voluntàries i les aportacions per ús voluntari d'activitats o serveis.

- Evitar que els infants siguin coneixedors del problema d'impagament, si es produeix, i que se'ls responsabilitzi, culpabilitzi o discrimini si els pares no paguen.

- Publicar les quotes dels centres concertats i el règim legal (en el marc del procés d'admissió d'alumnat i posteriorment).

El finançament dels centres concertats: el concert, els contractes programa i els ajuts

- Establir una convocatòria d'ajuts per garantir l'accés en igualtat d'oportunitats a les activitats complementàries, tal com estableix la LEC (article 202 i altres), que sigui efectiva per promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat, amb més garanties per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques del que ho fa la convocatòria actual de finançament addicional per a centres en entorns de característiques socioeconòmiques desafavorides, i garantir així l'accés dels alumnes en igualtat d'oportunitats a les activitats complementàries.

- Instar els centres concertats receptors del finançament addicional (convocatòria ja existent per als centres concertats en entorns de característiques socioeconòmiques desafavorides o noves convocatòries) a publicar la quantitat atorgada i l'objecte de la subvenció i a donar-ho a conèixer a les famílies.

- Supervisar que cap alumne d'aquests centres receptors de finançament addicional deixa de participar a les activitats complementàries per raons econòmiques.

- Incrementar el finançament addicional que reben els centres concertats corresponsables amb l'escolarització equilibrada d'alumnat, especialment en zones socialment desfavorides on es manté la sisena hora en el sector públic.

- Establir contractes programa amb els centres concertats corresponsables de l'escolarització equilibrada d'alumnat,

especialment en zones socialment desfavorides on es manté la sisena hora en el sector públic.

- Analitzar i revisar, si escau, el finançament dels centres privats concertats, per garantir l'adequació del concert educatiu però també la responsabilitat social dels centres concertats a l'hora d'establir quotes per a les famílies i escolaritzar alumnat de diferents orígens socials.

- Valorar la possibilitat de graduar el concert (mòdul de despeses de funcionament, per exemple) en funció de la corresponsabilitat en l'escolarització d'alumnat socialment desfavorit.

Les quotes de les famílies als centres públics

- Supervisar les desigualtats existents en el cobrament de quotes per part dels centres públics i evitar que aquestes derivin en desigualtats en els projectes educatius de centre i en l'accés de l'alumnat socialment desfavorit, factors de reproducció de la segregació escolar.

- Garantir que la reducció de la dotació pressupostària als centres docents en l'actual context de restriccions pressupostàries garanteixi el principi de gratuïtat de l'ensenyament, i que no afecti els costos d'escolarització que han de fer front les famílies.

- No autoritzar el finançament per part de les famílies de les activitats lectives o del manteniment dels centres públics, encara que sigui a través de les AMPA.

Les quotes de les famílies per a llibres de text, material escolar i sortides (centres públics i concertats)

- Restablir una convocatòria d'ajuts per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic complementari i informàtic, tal com estableix l'article 6.4 de la LEC.

- Atorgar als centres educatius subvencions per al desenvolupament de programes orientats a sufragar els costos d'escolarització dels alumnes de famílies amb dificultats econòmiques que cobreixin les despeses

relacionades amb els llibres de text, el material escolar, les sortides escolars, etc., com ara el Programa cooperatiu per al foment de la reutilització de llibres de text en centres educatius sostinguts amb fons públics que imparteixen ensenyaments obligatoris.

- Impedir el caràcter lucratiu de la venda de llibres o d'uniformes escolars en determinats centres concertats on aquesta pràctica succeeix.

- Desenvolupar programes de reutilització de llibres de text als centres concertats que no en tinguin.

- Atès el caràcter no obligatori del pagament de quotes relacionades amb el desenvolupament de les activitats lectives del centre, garantir la igualtat de tracte a tots els alumnes durant l'horari lectiu, al marge del pagament de quotes per part dels seus progenitors.

- Evitar que els alumnes siguin participants de la relació econòmica existent entre el centre i la família.

- Establir mesures d'accessibilitat econòmica (ajuts o altres) per garantir l'accés en igualtat d'oportunitats dels infants socialment desfavorits a les activitats escolars (per a sortides i colònies escolars, etc.).

- Estudiar la situació plantejada per cada família amb dificultats econòmiques amb l'objectiu de facilitar que els alumnes afectats puguin participar de manera normalitzada a les activitats escolars que es facin en horari lectiu, sense veure's discriminats per raons econòmiques, buscant, si escau, modalitats de finançament de les activitats escolars (a través d'ajuts, de flexibilitat en els pagaments, etc.) que en facin possible la participació.

- Garantir que els centres públics i concertats informin adequadament les famílies sobre les quotes que tenen caràcter obligatori i voluntari, i no incorporin a aquestes quotes conceptes de despesa que no poden ser imputats a les famílies.

- Garantir el desglossament dels conceptes que integren les quotes que s'han de pagar als centres públics i concertats.

Les quotes del servei de menjador escolar (centres públics i concertats)

■ Prohibir (i impedir a la pràctica) els incompliments del preu màxim del servei de menjador escolar als centres públics, sigui directament a través de les quotes que paguen les famílies per accedir al servei, sigui indirectament a través de les quotes a les AMPA o de la introducció d'activitats addicionals sense alternativa.

■ Garantir el caràcter no lucratiu del servei de menjador escolar als centres concertats.

■ Desenvolupar una nova regulació del servei de menjador escolar¹ que, entre altres aspectes, garanteixi:

- La inclusió dels centres concertats en la normativa que regula la provisió del servei de menjador escolar, actualment només aplicable als centres públics.

- El desenvolupament d'instruments per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés al servei (sistemes d'ajuts, llistats de renda per a la percepció dels ajuts, etc.).

2. Les homogeneïtats necessàries i els límits de l'autonomia de centre

Un altre àmbit d'actuació té a veure amb altres dinàmiques de diferenciació interna del sistema educatiu, que no tenen relació amb els costos d'escolarització, però que també deriven en desequilibris en l'accés als diferents centres educatius.

En els darrers anys, les diferències en les condicions d'escolarització de l'alumnat s'han vist incrementades, en part, per un augment dels marges d'autonomia de què disposen els centres en la formulació i la implementació dels projectes educatius dels centres. Hi ha projectes educatius que no tenen prou en compte la diversitat social de l'entorn.

Davant d'aquesta situació, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament que dugui a terme les actuacions següents:

L'exercici de l'autonomia dels centres (centres públics i concertats)

■ Garantir que es respecta escrupolosament que l'autonomia de centre s'orienta a assegurar l'equitat de l'activitat educativa, tal com estableix l'article 90.3 de la LEC. D'aquesta manera, l'exercici de l'autonomia del centre ha de concordar amb els principis del sistema educatiu i amb la resta del marc jurídic dins el qual s'exerceix, i també en els documents que suposen la plasmació d'aquesta autonomia: el projecte educatiu i la carta de compromís educatiu.

■ Incorporar la lluita contra la segregació escolar en el retiment de comptes, tant pel que fa als centres amb una composició social afavorida com també pel que fa als centres amb una composició social desfavorida, en el sentit d'incorporar la diversitat social de l'entorn.

■ Garantir la incorporació de l'escolarització equilibrada en el Projecte de direcció de centres ubicats en zones amb segregació escolar, no només dels centres amb una demanda feble o una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, sinó també dels centres socialment més afavorits.

■ Garantir l'avaluació continuada dels projectes de direcció dels centres ubicats en zones amb segregació escolar.

■ Promoure la corresponsabilitat dels centres concertats en l'escolarització equilibrada d'alumnat, i fomentar acords a escala local sobre les estratègies de distribució que ho garanteixin. L'experiència de municipis (Vic, Manlleu, Olot, etc.) que han arribat a acords entre els diferents centres educatius, també els centres concertats, per garantir l'escolarització equilibrada d'alumnat han afavorit la reducció dels nivells de segregació escolar.

■ Tenint en compte l'escassetat de recursos públics i l'evolució demogràfica, no renovar el concert als centres que infringeixen les seves obligacions i que no respecten els principis que ordenen el Servei d'Educació de Catalunya ni el seu compromís amb l'escolarització equilibrada d'alumnat.

¹ Amb la revisió o el desplegament del Decret 160/1996, de 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament.

■ En casos de centres concertats en què es produeixin irregularitats, valorar si l'actuació del centre ha incorregut en alguna de les causes d'incompliment del concert que preveu l'article 62 de la LODE i, en cas que sigui així, que s'apliquin les sancions previstes en aquesta norma.

El projecte pedagògic (centres públics i concertats)

■ Vetllar per tal que els centres educatius públics i concertats estableixin projectes educatius compromesos amb la inclusió de la diversitat social del seu entorn.

■ Desenvolupar actuacions per evitar que l'existència de projectes educatius singulars en determinats territoris incideixi negativament en l'equitat en l'admissió d'alumnat i en la composició social dels centres, i desenvolupar experiències de treball integrat per afavorir que els centres socialment més capitalitzats comparteixin recursos i dinàmiques amb els centres de l'entorn. La innovació en els projectes educatius dels centres s'ha de fer sense que afecti negativament l'equitat del sistema.

■ Oferir als centres, especialment els que tenen una composició social desfavorida, projectes en els àmbits de l'aprenentatge de la lectura, de les llengües estrangeres (anglès), de la tecnologia (informàtica, robòtica, etc.), de les arts (música, plàstica, etc.) o de l'educació en valors (filosofia per a infants, ioga, etc.) que homologuin les oportunitats educatives en l'àmbit pedagògic.

■ Garantir, d'acord amb el principi d'estabilitat pressupostària, previst en l'ordenament jurídic vigent, que ha de regir la gestió dels recursos públics del sistema educatiu, una certa estabilitat dels recursos assignats als centres per consolidar els seus projectes educatius, sens perjudici d'incorporar les adequacions necessàries derivades de la rendició de comptes i de l'avaluació de la implementació d'aquests projectes educatius, especialment als centres amb una composició socialment desfavorida.

El projecte pedagògic i la programació de l'oferta (instituts)

■ Analitzar les raons que expliquen el transvasament de demanda del sector públic al sector concertat al pas a secundària

i desenvolupar mesures per evitar-ho, atès que reproduceix la segregació escolar del sistema.

■ Garantir una provisió de places públiques a secundària suficient per garantir la continuïtat educativa en el sector públic.

■ Analitzar i consolidar els projectes educatius dels instituts amb dèficits de demanda i amb una composició social desfavorida, i la cohesió i la vinculació de l'equip de professionals que hi treballen.

■ Estudiar l'impacte de la programació de l'oferta de les seccions d'institut sobre la segregació escolar als municipis que també tenen instituts (i també dels instituts que, per raó de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris que tenen, presenten desigualtats en el procés d'admissió d'alumnat), i desenvolupar mesures a fi de consolidar-ne l'oferta i de fer-la atractiva per a l'alumnat i les seves famílies.

■ Emprar les adscripcions per reforçar els itineraris entre els centres públics de primària i de secundària amb models d'adscripció diferenciada, sense reproduir als instituts, a través de les adscripcions, les inequitats en la composició social ja existents als centres de primària.

■ Fomentar la integració entre escoles i instituts.

Les sortides i colònies escolars (centres públics i concertats)

■ Desplegar el marc general d'ordenació de les activitats complementàries, les activitats extraescolars i els serveis escolars dels centres vinculats al Servei d'Educació de Catalunya, tant dels centres públics com dels centres concertats, tal com preveu l'article 158.2 de la LEC, de manera que s'asseguri, per a les colònies i sortides escolars, el següent:

-Els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a aquestes activitats en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats, i les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (art. 50.3 i 202 de la LEC).

-El dret a la participació de l'alumnat i a la no-exclusió per raons econòmiques.

-L'accés en condicions d'igualtat per mitjà de l'establiment de quanties màximes (art. 205.11 de la LEC), el fraccionament de quotes com a mecanisme per afavorir-ne l'accessibilitat, la voluntarietat, el caràcter no lucratiu, etc.

■ Donar compliment a l'article 202 de la LEC, que preveu que el Departament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, estableixi ajuts i atorgui beques amb relació a activitats complementàries i extraescolars.

■ Desenvolupar actuacions orientades a promoure l'organització de colònies escolars als centres escolars, especialment quan es troben en entorns socials desfavorits, com ara:

- Mesures per compensar els docents i el personal que hi participi.

- Ajuts per fomentar l'accés dels centres i dels alumnes en situacions socials o econòmiques desfavorides.

Les activitats educatives fora de l'horari escolar (centres públics i concertats)

■ Desplegar el marc general d'ordenació de les activitats complementàries, les activitats extraescolars i els serveis escolars dels centres vinculats al Servei d'Educació de Catalunya, tant dels centres públics com dels centres concertats, tal com preveu l'article 158.2 de la LEC), de manera que s'asseguri específicament per a les activitats extraescolars organitzades en centres escolars el següent:

- Els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a aquestes activitats en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats (art. 202 de la LEC), i les garanties que la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (quan els centres disposen d'activitats) o a les AMPA, especialment en zones socialment desfavorides, per a l'organització d'activitats de lleure en horari extraescolar (quan els centres no disposen d'activitats, ja que els ajuts no serveixen si les escoles on van aquests alumnes no disposen d'oferta).

- El caràcter no lucratiu d'aquestes activitats i les garanties per fer-ho possible.

- El caràcter inclusiu, coeducatiu i intercultural d'aquestes activitats i les garanties per fer-ho possible.

- El dret dels infants a ser informats en relació amb les activitats i el dret a ser escoltats a l'hora d'establir-ne la programació.

- L'obertura de les activitats extraescolars als infants del territori.

- Les subvencions per a la creació i el manteniment d'AMPA en entorns socials desfavorits, com a agent dinamitzador clau, amb la col·laboració de les federacions d'aquestes associacions.

■ Convocar els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a les activitats educatives fora de l'horari lectiu en igualtat d'oportunitats, tant en centres públics com en centres concertats (art. 202 de la LEC).

■ Fer que la convocatòria d'ajuts per a associacions de mares i pares d'alumnes prevegi garanties perquè la despesa pública destinada s'adreci efectivament a aquests ajuts per a infants (quan els centres disposen d'activitats) i a les AMPA de centres amb una composició social desfavorida i amb una oferta més feble o inexistent, per a l'organització d'activitats de lleure en horari extraescolar.

La jornada escolar

■ Entenent que la supressió de l'ampliació horària en determinats centres públics té efectes sobre el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats, adoptar les mesures necessàries per evitar que la supressió de la sisena hora en la majoria de centres públics de primària afecti, de diferents maneres, l'equitat del sistema.

■ Avaluar l'impacte de la implantació de la jornada compactada sobre la segregació escolar i desenvolupar les mesures que escaiguin si la jornada escolar esdevé un factor discriminant en l'elecció de centre per part de les famílies, tant en centres de primària com a secundària.

- Promoure la implantació de jornades escolars similars als instituts (i a les escoles, si escau) dins de cada territori.

- Desenvolupar mesures per garantir l'accessibilitat econòmica a les activitats educatives de tarda als instituts (i a les escoles, si escau) amb jornada compactada i l'atenció socioeducativa dels alumnes socialment desfavorits.

- Promoure el funcionament del servei de menjador escolar als instituts de secundària i la provisió de beques als alumnes socialment desfavorits, malgrat que a la tarda no hi hagi classes (o, alternativament, estudiar centre per centre mesures compensatòries que garanteixin l'accessibilitat i la normalització de l'ús del menjador a l'alumnat de secundària que ho requereixi).

3. La discriminació positiva i les mesures compensatòries als centres amb composició social desfavorida

Un darrer àmbit d'actuació té a veure amb les mesures que incideixen específicament en els centres guetitzats, amb una elevada concentració de problemàtiques socials, més negativament afectats per la segregació escolar del sistema educatiu.

En l'informe del Síndic de Greuges de l'any 2008 sobre aquesta mateixa problemàtica, presentat al Parlament de Catalunya, aquesta institució ja proposava que el Departament d'Ensenyament definís per als centres guetitzats plans de xoc que en minimitzessin progressivament la guetització, i que garantissin no només la intensificació de mesures de lluita contra la segregació, sinó també la definició per part de la mateixa Administració d'objectius clars i el compromís d'avaluar els resultats de les actuacions dutes a terme. En darrer terme, si la guetització escolar no s'eliminava en un període de temps prudencial, el Síndic ja defensava la necessitat d'adoptar mesures més dràstiques, com ara el tancament dels centres.

Davant d'aquesta situació, el Síndic de Greuges demana al Departament d'Ensenyament el següent:

Els projectes educatius de centre

- Garantir la qualitat dels projectes educatius dels centres amb més complexitat social i amb una demanda més feble, i desenvolupar les mesures necessàries per compensar la incidència de la composició social del centre en el desenvolupament del projecte educatiu.

- Promoure la participació dels centres amb una demanda més feble i amb una composició social desfavorida en programes de desegregació que contribueixin a millorar i prestigiar els projectes educatius d'aquests centres, com ara els programes inspirats en les Magnet Schools dels Estats Units que ja s'estan duent a terme en alguns centres amb una especial complexitat social i educativa de Catalunya (mentre els problemes de segregació escolar persisteixin, i amb la precaució necessària per evitar que el caràcter distintiu de la seva especialització curricular i pedagògica acabi debilitant la demanda d'altres centres propers).²

- Acompanyar la implementació de mesures per revalorar el projecte educatiu dels centres amb d'altres que contribueixin a combatre la segregació escolar en l'admissió d'alumnat (informació i acompanyament de les famílies, etc.).

- A fi de garantir el dret a l'educació en qualitat i en igualtat d'oportunitats, tenir una cura especial en la provisió de recursos econòmics als centres amb una composició social menys afavorida i amb una major concentració de necessitats educatives específiques, on l'exercici del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats està menys garantit.

- Promoure la integració de centres guetitzats i centres no guetitzats, amb l'objectiu de configurar centres amb una composició social heterogènia, d'acord amb el marge d'actuació de què disposa el Departament d'Ensenyament en la programació de l'oferta.

² Tarabini, A. (2013). *Les escoles magnet. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat*. Fundació Jaume Bofill (Informes Breus, núm. 39).

- Procedir al tancament dels centres guetitzats, especialment quan hi hagi un clar desequilibri en la composició social del seu entorn, després de constatar la impossibilitat de revertir aquesta situació, un cop aplicades les mesures que corresponguin per heterogeneïtzar la composició social del centre.

- Desenvolupar amb els ajuntaments polítiques locals en matèria d'educació orientades a donar suport des del territori als projectes educatius dels centres amb una composició social més desfavorida i amb una demanda social més feble.

- Desenvolupar, conjuntament amb els ajuntaments, polítiques de dinamització de les AMPA dels centres amb una composició social menys afavorida.

- Promoure, conjuntament amb els ajuntaments, actuacions relacionades amb la dinamització de les activitats extraescolars dels centres amb una composició social desfavorida i amb la millora de les condicions d'accés.

La direcció i la dotació de professionals al centre

- Garantir lideratges potents i compartits als centres amb demanda feble o una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, amb una adequada formació i implicació de les direccions per gestionar aquesta complexitat social, per consolidar el projecte educatiu i per millorar el prestigi social del centre, amb projectes de direcció ben orientats per fer possibles aquests processos de millora i que comptin amb la participació i la cohesió del conjunt de la comunitat escolar, etc.

- Promoure, a través de la normativa que regula les plantilles i la provisió de llocs docents als centres i a través de les mesures de gestió de personal que corresponguin, l'estabilitat dels claustres de professorat dels centres amb una composició social desfavorida o amb una demanda social feble.

- Garantir la capacitació i la implicació del claustre de professorat dels centres amb una composició social desfavorida, no

només per atendre la diversitat de l'alumnat, sinó també per consolidar el projecte educatiu i millorar la valoració del centre per part de l'entorn.

- Garantir que els centres amb una composició social desfavorida tinguin una dotació més gran de docents, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents.

- Elaborar un estudi específic per determinar indicadors i variables que cal tenir en compte per concretar amb criteris objectius la complexitat de cada centre educatiu, en funció del nivell d'instrucció de les famílies, per exemple, i els mecanismes per recollir aquesta informació.

- Concretar les necessitats de professorat que es corresponen amb els diferents nivells de complexitat establerts (no només els centres amb una elevada complexitat).

- Establir, a través de la normativa que regula anualment la configuració de plantilles, una dotació de professionals diferenciada per als diferents nivells de complexitat dels centres (no només els centres amb una elevada complexitat), a fi que la dotació de professorat dels centres depengui de la composició social de l'alumnat.

- Regular (a través de la normativa que regula l'elaboració de les plantilles) i garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) per atendre les necessitats existents.

- Introduir mecanismes d'incentius o d'altres per garantir que els professors més qualificats per a la tasca docent prestin servei als centres amb una complexitat més elevada.

- Incorporar en la regulació sobre el procediment de promoció docent l'exercici professional en centres amb una composició social desfavorida com a element definidor.

- Estudiar l'impacte del nou decret de plantilles en la configuració de les plantilles dels centres amb una composició social desfavorida.

- Promoure mesures, també a través de la normativa que regula l'elaboració de les plantilles, per incentivar que els docents més preparats i capacitats siguin destinats als centres amb una complexitat educativa més elevada.

- Analitzar de manera sistemàtica els efectes que les decisions adoptades en la gestió de personal poden generar sobre l'atenció educativa de l'alumnat socialment més desfavorit, i adoptar les mesures correctores o compensatòries que escaiguin, en cas que se'n verifiquin efectes negatius.

Les condicions materials dels centres

- Planificar, encara que sigui amb un retard afegit per les restriccions pressupostàries actuals, els processos constructius dels centres amb una composició social més desfavorida, especialment si aquesta situació té efectes sobre la segregació escolar.

- Prioritzar l'adequació de les instal·lacions en els casos en què les condicions materials existents atemptin més directament contra el dret a una educació de qualitat, i en què les necessitats de millora siguin més urgents, de manera que s'agilitin els processos de construcció i millora, malgrat que les restriccions pressupostàries no ho afavoreixin.

- En la planificació dels processos de construcció i reforma de centres, prestar una atenció especial als centres amb més concentració de necessitats educatives específiques, tot recordant que les condicions materials constitueixen una garantia de qualitat i igualtat de l'ensenyament i un factor clau per atraure les famílies i evitar fenòmens de segregació.

La vinculació amb l'entorn

- Desenvolupar i potenciar, conjuntament amb els ajuntaments, programes, com ara els plans educatius d'entorn, adreçats a

enfortir la vinculació dels centres amb una composició social desfavorida a l'entorn i el suport dels agents educatius del territori a la tasca d'aquests centres.

- Incorporar la lluita contra la segregació escolar i la millora de la corresponsabilitat de tots els centres del territori en l'escolarització equilibrada d'alumnat com a objectiu estratègic dels plans educatius d'entorn.

- Promoure, conjuntament amb els ajuntaments i amb el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, plans locals de dinamització del lleure educatiu, especialment en barris i municipis socialment desfavorits, que contribueixin a dinamitzar l'oferta de lleure educatiu als centres escolars amb una composició social desfavorida.

IV.3. INFORME SOBRE L'ABÚS SEXUAL INFANTIL

El Síndic va presentar en data 7 d'octubre de 2016 l'*Informe sobre l'abús sexual infantil a Catalunya*.

http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4210/Informe%20abus%20sexual%20infantil_cat_okdef.pdf

A continuació, se'n ressenyen les recomanacions principals.

Pel que fa a la protecció de la violència com a dret bàsic dels infants i deure dels poders públics

- Assegurar la implicació i la participació de totes les administracions amb competències en matèria d'infància en l'adopció de mesures per protegir infants i adolescents de l'abús sexual.

- Vetllar perquè es facin efectives i es mantinguin les actuacions de seguiment, d'impuls i d'avaluació de l'aplicació dels protocols atribuïdes al Comitè interdepartamental de seguiment i coordinació dels protocols existents en matèria d'abús sexual a menors o qualsevol altra forma de maltractament, creat per Acord GOV/45/2016, de 19 d'abril.

Pel que fa a la detecció i la prevalença del maltractament infantil:

- Promoure la realització d'estudis d'investigació per conèixer la realitat del maltractament infantil i específicament de l'abús sexual.
- Crear el centre especialitzat dedicat a la recerca sobre el maltractament infantil que preveu la disposició addicional sisena de la Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.

Pel que fa a les mancances en la formació dels professionals respecte dels drets dels infants i els indicadors de maltractament infantil:

- Formar els professionals que treballen amb infants (salut, policia, ensenyament, lleure, serveis socials) en drets dels infants (especialment respecte de l'aplicació del dret a ser escoltat) i indicadors de risc (formació inicial i formació contínua permanent).
- Assegurar que aquesta formació s'estén a tots els centres educatius, mitjançant l'establiment, com a mínim, d'una persona de referència per cada escola o institut.
- Garantir que en l'àmbit de la salut la formació en indicadors de maltractament s'estén no només als anomenats *hospitals de referència*, sinó a tots els serveis d'urgències i centres d'atenció primària que atenen infants i adolescents.
- Assegurar aquesta formació no només inicial, sinó també de forma continuada.
- Promoure la formació en drets dels infants i indicadors de maltractament dels professionals de l'àmbit privat que treballen amb infants a través dels col·legis professionals respectius (psicòlegs, metges, advocats, infermers, etc.).

Pel que fa als dèficits en l'escolta dels infants i en l'establiment d'instruments per fer-la possible:

- Promoure el desenvolupament d'estils de criança dels fills que respectin el dret a ser escoltats, en els termes que preveu el

Comitè dels drets de l'infant, mitjançant l'establiment de programes i escoles de pares que abordin la relació de respecte mutu, la participació dels infants en l'adopció de decisions, la comprensió i el respecte de l'evolució de les facultats de l'infant i les formes de tractar les opinions en conflicte dins la família.

- Facilitar informació als infants i adolescents respecte del dret a ser escoltats i la informació necessària perquè el puguin exercir.
- Promoure la formació de tots els professionals en relació amb el dret d'infants i adolescents a ser escoltats i la forma de fer-lo efectiu de forma adequada (salut, escola, lleure, sistema de protecció a la infància, policia, etc.).
- Promoure l'escolta d'infants i adolescents mitjançant la creació d'espais de confiança en tots els serveis, establiments i institucions perquè l'infant o adolescent es pugui expressar amb confiança.
- Establir serveis d'escolta, orientació i informació i fer-ne difusió pública garantint-ne la visibilització en els serveis que atenen infants.
- Establir procediments de queixa segurs i confidencials en tots els recursos alternatius a la família que atenguin infants.
- Garantir que la supervisió professional dels establiments i serveis que atenen infants vetlli per l'establiment d'espais de participació i escolta en aquests recursos.
- Incorporar l'escolta directa dels infants en totes les supervisions i inspeccions de serveis i establiments que atenen infants i adolescents.

Pel que fa al deure dels professionals de denunciar l'abús sexual:

- Informar els professionals que treballen amb infants i adolescents del deure legal que tenen atribuït de denunciar les situacions de maltractament o abús de què tinguin coneixement.

- Facilitar el suport institucional necessari als professionals perquè puguin rebre orientació i suport per complir aquest deure (administració educativa, sanitària, etc.).

- Establir mecanismes per oferir orientació i assessorament a qualsevol professional en situacions de sospita d'abús o maltractament infantil.

Pel que fa al diagnòstic de l'abús: dèficits en la provisió d'unitats multidisciplinàries de diagnòstic d'abús sexual i en el finançament del seu funcionament:

- Crear el servei d'atenció a les víctimes d'abús que preveu la Llei 14/2010, ara només per a infants tutelats, i integrar-hi tots els serveis que poden intervenir-hi (salut, policia, justícia)

- Crear més unitats multidisciplinàries de diagnòstic de l'abús sexual (UMDAS: Ufam), territorialitzar-les i incorporar-les en el disseny del servei d'atenció a l'abús en què s'està treballant.

- Finançar aquestes unitats amb càrrec públic i establir-hi criteris comuns de diagnòstic.

Pel que fa a la coordinació entre els diferents serveis i institucions. Dèficits en la difusió, el coneixement i l'aplicació dels protocols de maltractaments:

- Assegurar l'aplicació efectiva dels protocols de maltractaments, fent-ne difusió entre els professionals i serveis, fent-ne un seguiment, avaluant-ne l'aplicació i, si escau, obligant a aplicar-los (sistema educatiu).

- Incrementar la difusió i visibilitat del nou protocol de maltractament en l'àmbit educatiu, de manera que resulti fàcilment accessible pels professionals del sistema educatiu i les famílies.

- Establir de manera expressa l'obligatorietat d'aplicar el protocol a tots els centres educatius.

- Incorporar els centres educatius de titularitat privada en l'àmbit d'aplicació

d'aquest nou protocol, amb independència del seu finançament.

- Establir, com a mínim, una persona de referència a tots els centres educatius per a l'aplicació d'aquests protocols que pugui rebre formació específica i actuar com a referent dins l'escola o institut.

- Assegurar la difusió dels protocols de maltractaments a tots els centres sanitaris que atenguin infants o adolescents (CAP, centres hospitalaris) encara que no tinguin la consideració d'hospital de referència en matèria de maltractament.

- Garantir la difusió dels protocols de maltractaments entre les entitats que treballen amb infants i adolescents en l'àmbit de l'esport i del lleure.

- Assegurar la difusió dels protocols de maltractaments en l'àmbit policial, incloses les policies locals.

- Garantir, amb la col·laboració dels col·legis professionals respectius, la difusió i el coneixement dels protocols de maltractament i abús infantil entre els professionals que exerceixen l'àmbit privat (Metges, psicòlegs, advocats, pedagogs, etc.).

Pel que fa al tractament de l'abús sexual i la manca de serveis públics especialitzats per assegurar la recuperació dels infants que n'han estat víctimes:

- Crear el servei d'atenció a les víctimes d'abús que preveu la Llei 14/2010, ara només per a infants tutelats, i integrar-hi tots els serveis que poden intervenir-hi (salut, policia, justícia)

- Assegurar el tractament terapèutic a tots els infants i adolescents que han patit abús. Actualment no hi ha serveis públics especialitzats en tractament de les víctimes d'abús, només entitats privades. La xarxa pública de salut mental està saturada.

- Preveure un tractament per als perpetradors, especialment si són infants/adolescent.

Pel que fa a l'abús sexual en àmbits institucionals:

- Establir un reglament de funcionament dels centres sota dependència de la Direcció General d'Atenció a la Infància que desplegui les previsions de la Llei 14/2010.
- Regular el funcionament de la resta de centres (no dependents de DGAIA) on viuen infants i adolescents (centres per a persones amb discapacitats on viuen infants, sociosanitaris, de salut), i fixar una regulació de mínims que garanteixi els drets que els reconeix la Convenció com a infants i la protecció contra la violència. Aquesta regulació hauria d'incloure mecanismes de queixa i de supervisió des de la perspectiva dels drets de l'infant que incloguin la seva escolta directa i protocols de prevenció de l'abús.
- Establir una regulació i una supervisió professional de tots els espais que atenen infants de 0-3 anys.
- Incloure mecanismes de participació d'infants i adolescents en aquests espais.
- Crear espais d'escolta dels infants i adolescents.
- Establir procediments de queixa segurs i confidencials per facilitar l'accés dels infants i adolescents a organismes de supervisió.

- Dotar les institucions i els serveis (centres residencials, escoles, activitats de lleure, clubs esportius, etc.) que atenen o protegeixen infants i adolescents de programes i codis de conducta per prevenir l'abús sexual.

- Dotar les institucions i els serveis (centres residencials, escoles, activitats de lleure, clubs esportius, etc.) que atenen o protegeixen infants i adolescents de protocols d'actuació en cas de sospita o certesa d'abús.

Pel que fa als dèficits que afecten la prevenció de l'abús sexual:

- Dur a terme campanyes de sensibilització adreçades a la ciutadania i també per sectors professionals.
- Promoure polítiques de suport a la criança.
- Promoure programes d'educació a pares sobre mètodes positius de criança
- Facilitar informació als infants, assequible i adequada a la seva edat, elaborar materials específics adreçats als infants i adolescents perquè aprenguin a reconèixer determinades accions i a dir "no".
- Impartir formació als professionals sobre drets dels infants i indicadors de maltractament.

IV. CONSELL ASSESSOR JOVE DEL SÍNDIC DE GREUGES

Durant el curs 2015/2016, el Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges, òrgan de participació i assessorament del Síndic, ha estat format pels següents nois i noies:

- Nilo Durán i Brian Stoppini (UEC Casal dels Infants de Barcelona)
- Sara Bouzmarni i Junior Moruno (Institut Miquel Tarradell de Barcelona)
- Águeda Velarde i María Hernández (Institut Sant Andreu de Barcelona)
- Pere Andrés i Carlota Amorós (Institut Escola Industrial i Arts Oficis de Sabadell)
- Cristina Bermusell i Pere Marsillac (Institut Baix Camp de Reus)
- Mariona Tafanell i Adrià Torras (Institut Francisco Goya de Barcelona)
- Pau Quintero i Julieta Rodríguez (Institut Bisbe Berenguer de l'Hospitalet de Llobregat)
- Joaquim Buxó i Jesús Morón (Escola Cintra de Barcelona)
- Marta Crous i Georgina Raya (Escola Ses Bisaura de Sant Quirze de Besora)
- Pol de las Heras i Julia Cid (Maristes La Immaculada de Barcelona)

Els portaveus del Consell Jove en la sessió del Parlament van ser:

- Nilo Durán de la UEC Casal dels Infants de Barcelona
- Águeda Velarde de l'Institut de Sant Andreu de Barcelona
- Pere Andrés, de l'Institut Escola Industrial i Arts Oficis de Sabadell
- Georgina Raya, de l'Escola Ses Bisaura de Sant Quirze de Besora
- Carlota Amorós de l'Institut Escola Industrial i Arts Oficis de Sabadell

- Pol de las Heras de l'Escola Maristes La Immaculada de Barcelona

Durant l'any 2015/2016 es van treballar aspectes relacionats amb el dret a l'educació, relatius tant als mètodes d'aprenentatge i als continguts com a les relacions entre professorat i alumnes.

A continuació, es recullen algunes de les conclusions dels debats i que van ser presentades davant el Parlament de Catalunya en la sessió tinguda el 31 de maig de 2016.

EN RELACIÓ AMB EL CONTINGUT DELS APRENENTATGES:

- Així com les assignatures obligatòries han d'ensenyar els coneixements que es consideren bàsics i troncats, en les assignatures optatives els continguts haurien de ser més pràctics, variats i interessants.

- Cal ampliar les assignatures optatives.

- Cal que els alumnes puguin participar en la planificació de les assignatures optatives.

EN RELACIÓ AMB ELS MÈTODES D'APRENENTATGE:

- Cal que el nombre d'alumnes per classe sigui més reduït i que hi hagi més divisions de grups.

- La forma de l'ensenyament hauria de ser més pràctica i dinàmica per millorar la capacitat de comprensió i aprenentatge.

- Cal que els mètodes d'estudi i aprenentatge estiguin més adaptats als alumnes, que no estiguin tan definits i que es tingui en compte l'opinió dels alumnes.

EN RELACIÓ AMB LES NORMES DISCIPLINÀRIES:

- Cal millorar la informació que tenen els alumnes, tant en fullets explicatius com en sessions a l'inici de curs.

- Davant la consideració d'alguns alumnes de manca de rigor en l'aplicació de les sancions, millorar-ne l'aplicació: informació del nombre d'avisos, motivació de les sancions.

- Cal que les sancions siguin educatives i que es redueixi l'aplicació de les expulsions perquè consideren que no són gens útils.

EN RELACIÓ AMB EL PROFESSORAT:

- Es demana millorar l'actitud del professorat, atès que consideren que no sempre actua de manera neutral i amb el respecte degut.

- Cal fer una avaluació als professors al final de curs

- El professorat ha de complir les mateixes normes i donar-ne exemple (ús del mòbil a la classe, per exemple)

PEL QUE FA A RELACIONS ENTRE ALUMNES:

- Cal fer xerrades sobre tipus de violència, fer tallers que siguin més dinàmics

- Cal potenciar la confiança amb el tutor o tutora i el grup de classe.

- Cal que el psicopedagog sigui més especialitzat.

- Cal millorar la prevenció de l'assetjament, també en el ciberassetjament: conscienciació.

- Cal fomentar la mediació escolar.

NOVES TECNOLOGIES:

- Cal garantir que tots els centres i alumnes poden tenir accés a les noves tecnologies.

- Cal garantir que els professors ajudin a fer-ne ús i també a l'educació digital.

- Cal incorporar els llibres de text digitalitzats.

V. XARXA EUROPEA DE DEFENSORS DELS INFANTS: ENOC

L'ENOC (Xarxa Europea de Defensors dels Infants) és una associació formada per institucions independents de defensa dels infants. Va ser fundada el 1997 i actualment en són membres 41 institucions de 34 països.

La seva tasca és facilitar la promoció i la protecció dels drets dels infants establerts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, donar suport als col·lectius de defensa dels drets dels infants, compartir informacions i estratègies entre els estats membres i promoure el desenvolupament d'oficines d'ombudsman per a infants, ja siguin independents o integrades en institucions de defensa dels drets humans.

ASSEMBLEA I CONFERÈNCIA ANUAL DE L'ENOC

La 20a Conferència Anual de l'ENOC va tenir lloc a Vilnius, Lituània, del 21 al 23 setembre de 2016, amb el títol "Igualtat d'oportunitats en l'educació per a tots els infants" (Equal Opportunities for all Children in Education). Hi van assistir l'adjunta al Síndic per a la defensa dels drets dels infants i els adolescents, Maria Jesús Larios, i Anna Piferrer, assessora de l'Àrea d'Infància.

A la Conferència, hi van assistir 100 participants, incloent-hi defensors o adjunts per a la defensa dels drets dels infants, assessors, representants de les Nacions Unides, de la Unió Europea, del Consell d'Europa i de l'OSCE, ONG, acadèmics i professors, entre d'altres. La conferència va consistir en una sèrie de conferències, tres sessions de treball (una amb tallers sobre el tema de la conferència i dues amb les actualitzacions dels països membres ENOC), seguides d'una presentació de les activitats d'ENYA, i finalment, el visionament del documental d'ENYA per a la igualtat d'oportunitats en l'educació.

Seguidament a la Conferència Anual, es va celebrar la 20a sessió de l'Assemblea General Anual de l'ENOC, que va tenir lloc el 22 de

setembre de 2016. L'Assemblea General, dirigida per Edita Ziobiene, defensora per als drets dels infants de Lituània, va aprovar la declaració de l'ENOC sobre la igualtat en l'educació

Dos membres de l'ENOC es van unir a la nova junta: Tuomas Kurttila, defensor dels infants de Finlàndia, que va ser elegit president per al període 2017-2018, i Niall Muldoon, defensor dels infants d'Irlanda, que va ser triat en el càrrec de president per al període 2016-2017. George Moschos (tresorer) i Maria Jesús Larios (secretària) continuaran en les seves funcions un any més.

Al final de l'Assemblea General va tenir lloc una sessió de reflexió curta sobre les activitats futures de l'ENOC. Després de debats i de diverses propostes temàtiques, els membres de l'ENOC van acordar abordar la relació de la sexualitat i l'educació com un tema prioritari de l'ENOC per a l'any 2017.

L'ENOC continua vigilant de prop la situació dels infants en trànsit a Europa mitjançant el Grup de Treball establert sobre els infants en trànsit, que operarà també durant el 2017 per via electrònica. Membres de l'ENOC, i especialment els més afectats (de països de primera línia, de trànsit o de destinació), van acordar continuar amb el seguiment i la presentació d'informes sobre la situació dels infants en trànsit a Europa per a l'intercanvi d'informació rellevant i de bones pràctiques en relació amb el respecte dels seus drets, i també per continuar amb l'atenció del públic sobre la seva situació de vulnerabilitat i contribuir a la detecció de pràctiques dels estats perjudicials i irrespectuoses amb els drets dels infants en trànsit. En aquest context, els membres de l'ENOC afectats continuen sent molt actius en situacions específiques, com ara el desmantellament en curs del campament d'immigrants de Calais, on quatre membres de la Comissió per a la Infància (Bèlgica / Flandes, Bèlgica / França) van fer una visita conjunta abans que es tanqués per assegurar-se que la situació de 1.291 menors d'edat que vivien al camp.

Sobre aquest tema, el defensor adjunt per als drets dels infants grec continua molt actiu i el setembre passat va publicar una actualització sobre la situació dels infants en trànsit a Grècia, posant l'èmfasi en el seu dret a accedir a l'educació.

PROJECTE DE PARTICIPACIÓ D'INFANTS I ADOLESCENTS (ENYA)

Aquest any, com a projecte de participació d'infants i adolescents (ENYA), l'ENOC ha creat un documental titulat "Equal Opportunities in Education", destinat a mostrar diferents situacions i contextos en què està en joc la igualtat d'oportunitats en l'educació, amb la producció final d'un vídeo.

El principal objectiu del projecte rau a permetre la participació d'infants i joves en el debat públic, incrementant la consciència sobre els drets dels infants.

La informació sobre la conferència completa (agenda, llista de participants, discursos, presentacions dels tallers, etc.) es pot consultar a l'enllaç següent: http://enoc.eu/?page_id=402

Els vídeos d'ENYA 2016 "Equal Opportunities in Education" es poden consultar a l'enllaç següent: http://enoc.eu/?page_id=1588

El vídeo sobre "Article 6 UNCRC-Children on the Move: Children First!" (fet a Calais el maig de 2016) es pot consultar a l'enllaç següent: http://enoc.eu/?page_id=471

XARXA EUROPEA DE DEFENSORS DELS INFANTS (ENOC)

DECLARACIÓ SOBRE "LA IGUALTAT D'OPORTUNITATS EN EDUCACIÓ PER A TOTS ELS INFANTS"

Adoptada en la 20a Assemblea General de l'ENOC, el 22 de setembre, a Vilnius (Lituània)

Nosaltres, els membres de la Xarxa Europea de Defensors dels Infants (ENOC), fem una

crida als nostres governs, a la Comissió Europea i al Consell d'Europa perquè promoguin la igualtat d'oportunitats en educació i adoptin les mesures que siguin necessàries per assolir-ho.

Tenint en compte els rellevants instruments legals internacionals, particularment:

- La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant
- El Conveni internacional sobre drets econòmics, socials i culturals (1966), articles 13 i 14
- La Convenció de la UNESCO contra la discriminació en l'educació (1960)
- Observacions generals núm. 1, 6, 7, 9, 12 i 14 del Comitè dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides
- Agenda de la Unió Europea sobre els drets de l'infant
- Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de les persones amb discapacitat

Introducció

Malgrat les mesures rellevants adoptades per les institucions i els estats europeus, l'ENOC assenyala que les desigualtats en educació continuen sent inacceptablement altes a Europa i han augmentat en molts països des que va començar la crisi el 2007. La desigualtat en les oportunitats educatives que pateixen els infants d'un estatus socioeconòmic baix, els infants que pertanyen a minories ètniques, els infants amb discapacitats o amb necessitats educatives especials i els infants en circumstàncies especials (infants en trànsit, infants sota la tutela de l'Estat, infants que viuen o treballen al carrer, infants en conflicte amb la llei, infants d'ètnia gitana) no solament conculca el dret dels infants a l'educació d'acord amb l'article 28 i 29, sobre el dret a l'educació, de la Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant, sinó que també debilita els pilars bàsics de la Convenció.

La desigualtat en les oportunitats educatives contravé el principi de no-discriminació (art. 2). Deixa un gran nombre d'infants sense el dret al desenvolupament personal (art. 6) i el dret a participar plenament en la societat (art. 12). Si l'Estat no combat prou aquesta desigualtat, significa que no s'està aplicant el principi de l'interès superior de l'infant (art. 3). Tenir en compte l'interès superior de l'infant hauria de garantir que tots els infants tenen accés a totes les oportunitats de desenvolupament i vitals. Aquest hauria de ser el punt de partida de tot sistema nacional d'educació.

El dret a l'educació al segle XXI

L'increment de la pobresa infantil en els darrers anys ha debilitat els drets dels infants a l'educació de diferents maneres.

Les retallades dels governs han reduït l'accessibilitat a l'educació per als infants que viuen en situacions de vulnerabilitat (per exemple, infants amb necessitats especials, infants en trànsit, infants sota tutela de l'Estat). L'accés a l'educació, especialment infantil de primer cicle i educació secundària postobligatòria, s'ha vist afectat per l'increment de costos i per la reducció de beques. Els infants econòmicament desfavorits tenen menys accés a activitats extraescolars, que tenen un paper fonamental en el seu desenvolupament personal i en el seu procés de socialització. Els sistemes educatius s'adapten menys a les necessitats especials dels infants que viuen en la pobresa i són menys receptius a les necessitats de la major part d'infants desfavorits. Paradoxalment, mentre que els infants que viuen en la pobresa han de fer front a més dificultats per aprendre i treure profit de la seva experiència educativa, els sistemes educatius semblen menys preocupats pels aspectes del clima escolar i afegeixen més pressió en el procés d'aprenentatge amb pedagogies més enfocades als exàmens i als resultats. Atendre les necessitats dels infants desfavorits requereix sistemes i estratègies que posin el benestar de l'infant en el centre de qualsevol reforma educativa.

L'ENOC desitja veure l'objectiu de l'educació als estats alineat amb les obligacions de l'article 29 de la Convenció sobre els drets de l'infant. L'educació hauria d'enfortir la capacitat dels infants per gaudir plenament dels drets humans, de promoure una cultura amb els valors dels drets humans i d'apoderar els infants per mitjà del desenvolupament de les seves aptituds, capacitats d'aprenentatge, dignitat humana, autoestima i confiança en si mateixos. En aquest context, l'educació va més enllà de l'educació formal i abasta l'ampli ventall d'experiències vitals i processos d'aprenentatge que permeten als infants, tant individualment com col·lectiva, desenvolupar la seva personalitat, els seus talents i capacitats, i viure una vida plena i satisfactòria en la societat.

L'ENOC defensa una àmplia conceptualització del dret a l'educació. Al segle XXI, el dret a l'educació no pot ser restringit a l'educació bàsica o obligatòria, i ha d'incloure l'accés a l'educació preobligatòria i postobligatòria i també les opcions d'educació no formal. La persistència de desigualtats en tots els àmbits educatius constitueix una conculcació del dret a l'educació dels infants desfavorits i hauria de ser abordada urgentment pels estats.

L'ENOC considera que les institucions i els estats europeus podrien fer més esforços per proveir els infants desfavorits d'oportunitats educatives i per garantir el dret a l'educació per a tots els infants.

L'ENOC insta els estats part i les institucions europees a prendre les mesures necessàries per eliminar qualsevol forma de discriminació que perpetui les desigualtats educatives. Particularment, s'haurien de resoldre els aspectes següents:

Recomanacions

1. Protegir la despesa pública en educació

Les institucions i els estats europeus haurien de protegir l'educació de la pressió política per reduir la despesa pública.

Servint-se d'avaluacions de l'afectació en els infants i de mesures que blindin els seus drets, les institucions haurien d'establir prioritats clares en el finançament de l'educació dels més necessitats i desenvolupar programes per garantir-ne la igualtat educativa.

2. Garantir la mateixa educació de qualitat per a tots els infants

Tots els infants haurien de tenir accés a la mateixa educació de qualitat, amb independència de la seva situació socioeconòmica, religió, origen cultural o ètnic, gènere o nacionalitat. La qualitat de l'educació a la qual tenen accés els infants no hauria de dependre del rendiment o altres avaluacions, ja que això pot desembocar en pràctiques discriminatòries.

En particular, les institucions i els estats europeus han de garantir l'accés a l'educació de qualitat als infants en situacions especials (incloent-hi infants en situació de pobresa, infants que viuen en àrees rurals i remotes, infants sota la tutela o guarda de l'estat, joves cuidadors, infants hospitalitzats, infants no escolaritzats i infants en trànsit). Els estats haurien d'intensificar i eliminar les barreres que es troben els infants per assolir el seu ple potencial en educació. Concretament, haurien d'abordar l'assetjament escolar i proveir de suport i/o assessorament els infants que ho requereixin per garantir que tots tinguin el mateix accés a una educació d'una qualitat excel·lent.

3. Ampliar les oportunitats per accedir a l'educació infantil de primer cicle per als infants més desfavorits

Les institucions i els estats part haurien d'ampliar de manera proactiva les oportunitats educatives per accedir a l'educació infantil de primer cicle dels infants desfavorits. Els estats haurien d'establir els mecanismes necessaris per ampliar la cobertura pública de l'educació infantil de primer cicle i proveir un accés més ampli per als infants necessitats, amb

una referència especial als infants amb pares a l'atur, infants nouvinguts, infants d'ètnia gitana i infants d'altres minories ètniques. Les institucions i els estats part haurien de garantir una provisió de centres d'educació infantil de primer cicle d'alta qualitat per afavorir l'eliminació de les barreres a les oportunitats futures de tots.

4. Abordar la segregació escolar, tant interna com externa

Els estats part haurien de desenvolupar mecanismes efectius per evitar l'impacte negatiu de la pobresa en l'educació i les oportunitats de desenvolupament. Concretament, els estats haurien d'evitar una gran concentració d'infants en risc en centres o classes especials i s'hauria de posar fi a la segregació religiosa en l'educació. Així mateix, idealment, els estats haurien d'evitar una classificació primerenca en el seu sistema educatiu i haurien de crear oportunitats per avançar dins del sistema de classificació. També, els estats haurien d'evitar formes de diferenciació dins de les escoles que puguin derivar en una provisió desigual d'oportunitats educatives.

5. Reduir l'abandonament escolar prematur i ampliar oportunitats a l'educació postobligatòria

Els estats part haurien d'adoptar mesures per reduir l'abandonament escolar prematur i incrementar l'accés a les diverses formes d'educació postobligatòria. Concretament, haurien d'adoptar mesures de suport i flexibles per prevenir l'abandonament escolar durant l'educació obligatòria i desenvolupar programes de segona oportunitat per augmentar les possibilitats dels col·lectius més vulnerables.

6. Treballar per una educació inclusiva

Les institucions europees haurien de treballar envers un marc estàndard de classificació de les necessitats educatives especials. Els estats han de garantir l'accés a l'educació de qualitat, bé inclusiva, bé especial, que satisfaci les necessitats de cada infant el millor possible. La transició

entre aquests dos tipus d'educació s'hauria de facilitar durant el període d'escolarització, d'acord amb el progrés de l'infant. Els estats també haurien d'incrementar el nombre d'especialistes encarregats de l'avaluació i el suport dels infants amb necessitats educatives especials, facilitar la inclusió d'aquests infants a l'educació i garantir-los una plena participació. Els estats haurien d'aturar les retallades en serveis de suport per als infants amb necessitats educatives especials i incrementar i garantir l'accés a l'educació general.

7. Protegir els drets educatius dels infants d'origen immigrat i infants de minories ètniques

Les institucions i els estats europeus han de desenvolupar mesures per garantir que els infants d'origen immigrat o els infants de minories ètniques, culturals o religioses estan inclosos en els sistemes nacionals d'educació, i ha de garantir que tots els infants puguin gaudir d'un ple accés als seus drets. Els estats haurien d'identificar i remoure tots els obstacles amb què es troben aquests infants a l'hora d'assolir el seu ple potencial en educació. Concretament, han de desenvolupar polítiques per garantir que aquests infants tenen un accés normalitzat a una educació d'alta qualitat.

L'estabilitat, la continuïtat i la seguretat són essencials per garantir que els infants poden aprofitar el seu dret a l'educació, a la salut, a la rehabilitació i al desenvolupament.

La tendència a Europa d'atorgar només una protecció temporal és una amenaça a l'exercici d'aquests drets per part dels infants. Per tant, instem els estats a garantir solucions duradores per als infants que sol·liciten protecció internacional.

8. Lluitar pels drets educatius dels infants refugiats

Per acomplir el dret a l'educació dels infants en trànsit, les institucions i els estats europeus haurien de garantir que els infants que viuen temporalment en camps, refugis o altres recursos tenen accés ple i

normalitzat a activitats educatives de qualitat, adaptades a les seves necessitats. Les institucions i els estats europeus han de garantir la inclusió dels infants en trànsit als sistemes nacionals d'educació.

9. Garantir una participació significativa dels infants en el sistema educatiu

Els estats part han de garantir la participació significativa de tots els infants tant en seu dia dia a l'escola com en el desenvolupament del currículum i les polítiques escolars. Els sistemes educatius han de proveir els infants amb informació adequada a la seva edat i circumstàncies i han d'establir mecanismes per assegurar que els infants són escoltats, que es tenen en compte les seves opinions i que poden participar en totes les qüestions que els afecten. S'hauria d'informar els infants del seu dret a presentar queixes a les autoritats escolars o als ombudsman d'infància i a rebre ajuda per fer-ho si ho necessiten.

10. Proveir accés igualitari a l'educació creativa o expressiva

Les institucions i els estats europeus haurien d'adoptar les mesures adequades per garantir que tots els infants, sense discriminació, tenen accés a les oportunitats amb relació a diverses formes d'expressió personal, art, treball artístic i esport. Accedir a aquestes activitats té un valor tant intrínsec com instrumental, i pot ser una font de desigualtat educativa que els estats han de resoldre. L'educació hauria d'enfortir la capacitat dels infants per gaudir de tot el ventall dels drets humans i apoderar-los per mitjà del desenvolupament de competències, l'aprenentatge d'altres coneixements, la dignitat humana, l'autoestima i la confiança en si mateixos.

11. Desenvolupar la formació del professorat en la igualtat d'oportunitats

El principi de no-discriminació i la promoció de la igualtat d'oportunitats s'haurien d'incloure a la formació, inicial i continuada, del professorat, i també en el currículum

dels alumnes i en tota la informació proporcionada a les famílies. Les institucions i els estats europeus haurien de garantir que els programes educatius de professorat

es dissenyen i es desenvolupen tenint en compte tots els principis d'igualtat en les oportunitats educatives i evitant les pràctiques discriminatòries.

SÍNDIC

EL DEFENSOR
DE LES
PERSONES

Síndic de Greuges de Catalunya
Passeig Lluís Companys, 7
08003 Barcelona
Tel 933 018 075 Fax 933 013 187
sindic@sindic.cat
www.sindic.cat

